

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Серія «Облік і фінанси»

Збірник наукових праць
Випуск 15 (57)

Луцьк 2018

УДК 336:378.3

Рекомендовано як фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук *Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.05.15 № 528*

Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 15 (57). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Вахович І.М. – Луцьк, 2018. – 264 с.

У збірнику розглядаються теоретичні та прикладні засади обліку і фінансів у сучасних умовах з урахуванням нових тенденцій розвитку світової економічної науки і практики.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор:

Вахович І.М. д.е.н., професор

Заступник відповідального редактора:

Чудовець В.В. к.е.н., доцент

Члени редакційної колегії:

<i>Вавдійок Н.С.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Мікула Н.А.</i>	<i>д.е.н, професор</i>
<i>Голян В.А.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Перерва П.Г.</i>	<i>д.е.н, професор</i>
<i>Блазун І.С.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Рудь Н.Т.</i>	<i>д.е.н, професор</i>
<i>Другов О.О.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Смовженко Т.С.</i>	<i>д.е.н., професор</i>
<i>Забарна Е.М.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Сторонянська І.З.</i>	<i>д.е.н, професор</i>
<i>Карлін М.І.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Шубалий О.М.</i>	<i>д.е.н, професор</i>
<i>Карлова О.А.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Іван Баранчик</i>	<i>PhD, професор (Чехія)</i>
<i>Кифяк В.Ф.</i>	<i>д.е.н., професор</i>	<i>Анета Бобенік-Хінтосова</i>	<i>PhD, професор (Словачія)</i>
<i>Ковальська Л.Л.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Міхал Балог</i>	<i>PhD, професор (Словачія)</i>
<i>Коцій О.В.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Паата Брекашвілі</i>	<i>PhD, професор (Грузія)</i>
<i>Кривов'язюк І.В.</i>	<i>к.е.н, професор</i>	<i>Курт Кльозе</i>	<i>PhD, професор (Німеччина)</i>
<i>Кузнцова А.Я.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Луїс Фролен Рібейро</i>	<i>PhD, професор (Потругалія)</i>
<i>Матвійчук Л.Ю.</i>	<i>д.е.н, професор</i>	<i>Ліліана Чімпоєш</i>	<i>PhD, професор (Молдова)</i>

Рецензенти:

Хруц Н.А. доктор економічних наук, професор
Ліпич Л.Г. доктор економічних наук, професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 4 від «27» листопада 2018 р.).

Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 15520-4092 ПП

Тексти статей представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

<i>Бродська І.І., Зеленко С.В.</i>	
Оптимізація управління дебіторською заборгованістю кредитної спілки	6
<i>Vavdiuk Nataliia</i>	
Role of non-banks' electronic money in monetary aggregates M0, M1 in EU, India, Switzerland, Singapore	15
<i>Вахович І.М., Крисюк Н.М., Хомицький В.М.</i>	22
До питання фінансової конкурентоспроможності підприємства	
<i>Гаврилюк О.О.</i>	32
Інформаційна база управління ефективністю землекористування	32
<i>Дорош В.Ю., Камінська І.М., Янчук Я.А.</i>	41
Соціальний вектор фінансової спроможності органів місцевого самоврядування	
<i>Голячук Н.В., Голячук С.Є.</i>	46
Аналіз фінансового стану лісгосподарських підприємств з використанням бальної оцінки	
<i>Діденко Л.В., Пужакова А.С.</i>	55
Аналіз сучасного стану страхового ринку України	
<i>Діденко Л.В., Чорна І.О.</i>	61
ОВДП як надійний фінансовий інструмент інвестування в економіку України	
<i>Жураковська І.В., Люшик Н.І.</i>	68
Відображення землі у звітності за МСФЗ	
<i>Ілук Л.І., Ніколаєва А.М., Харчук С.В.</i>	79
Шляхи покращення фінансового стану підприємства в сучасних економічних умовах	
<i>Квасній Л.Г., Щербан О.Я.</i>	85
Чинники антикризового управління підприємств туристичної індустрії	

Кондіус І.С.

Теоретичні засади дослідження ефективності корпоративного управління комерційного банку 90

Корецька Н.І., Олійник С.Б.

Оцінка фінансової підтримки розвитку сільського господарства в регіонах України 102

Кутира М.І., Юхимчук І.М.

Теоретичний аспект системного підходу до визначення власного капіталу підприємства 116

Московчук А.Т., Лицук В.І.

Обґрунтування методів розподілу накладних витрат сільськогосподарських підприємств 122

Нагірська К.Є., Шевчик І.О.

Особливості складання фінансової звітності сільськогосподарських підприємств 130

Ніколаєва А.М., Іцук Л.І., Пиріг С.О.

Стимулювання розвитку ринку фінансових послуг у системі фінансової стабілізації економіки регіону 140

Пиріг С.О., Вахновська Н.А., Іцук Л.І.

Роль платіжних систем в розвитку безготівкової економіки України 147

Писаренко Т.М.

Організація управлінського обліку податкових розрахунків 155

Поздняков Ю.В., Садовенко Ю.П.

Методичні засади визначення вартості майнових прав по угодах, визнаних нечинними у судовому порядку 162

Поздняков Ю.В., Лапішко М. Л.

Використання критерію максимальної вірогідності продажу при відборі даних ринкової інформації 172

Полінкевич О.М.

Фінансово-економічні особливості визначення вартості залучення клієнта на підприємствах 183

<i>Сидоренко Р.В., Кашик Ю.В.</i>	
Організація облікового процесу витрат лісових господарств за вітчизняними та міжнародними стандартами	189
<i>Смовженко Т.С., Огородник В. В.</i>	
Соціальна відповідальність банків з державною участю в Україні	199
<i>Стрижиченко К.А., Кішинська І.О.</i>	
Вимірювання величини банківських ризиків за нормативами регулювання діяльності банків	209
<i>Ткачук І.М.</i>	
Інвентаризація як невід’ємний інструмент контролю	214
<i>Чиж Н.М., Дзямулич М.І., Потьомкіна О.В.</i>	
Особливості формування ресурсної бази банків України	219
<i>Чудовець В.В., Якимчук Д.Д.</i>	
Економетричний аналіз зміни показників діяльності сільськогосподарських підприємств внаслідок переоцінки основних засобів	225
<i>Шубала І.В.</i>	
Оцінка ефективності роботи центру зайнятості щодо усунення диспропорції на регіональному ринку праці	234
<i>Шубалий О.М., Андрусик І.О.</i>	
Стан і перспективи вдосконалення соціального захисту населення у регіоні	242
<i>Яценко В.Ф.</i>	
Еволюційний підхід до класифікації систем обліку витрат	252

*УДК 657

Бродська І.І., к.е.н., доцент; Зеленко С.В. к.е.н., доцент
Луцький національний технічний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ

Стаття присвячена розкриттю питань оптимізації управління дебіторською заборгованістю в кредитних спілках. Автором обґрунтовано класифікацію розрахунків з різними дебіторами з уточненням аналітичної інформації щодо дебіторів та оцінки заборгованості на звітну дату.

Доведено важливість формування резерву сумнівних боргів щодо іншої дебіторської заборгованості. Узагальнено основні засади формування резерву забезпечення покриття втрат від неповернутих позичок щодо дебіторської заборгованості за наданими кредитами, включаючи заборгованість за несплаченими нарахованими відсотками по кредитах. В статті уточнено ознаки простроченого кредиту.

Автором подано низку контрольних процедур задля оптимізації управління дебіторською заборгованістю небанківською фінансовою установою, зокрема: контроль за своєчасністю та повнотою платежів за різними видами дебіторської заборгованості на звітну дату (звірка планових та фактичних платежів); контроль за термінами прострочення; контроль за формуванням резервів щодо всіх видів дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, дебітори, резерв сумнівних боргів, резерв забезпечення втрат від неповернутих позичок.

Brodska I., Zelenko S.

OPTIMIZATION OF ACCOUNTS RECEIVABLE MANAGEMENT THE CREDIT UNION

The article is devoted to the issues of optimizing the management of accounts receivable in credit unions. The author substantiates the classification of calculations with different debtors with refinement of analytical information on debtors and assessment of arrears at the reporting date.

The importance of forming a reserve of doubtful debts for other receivables is proved. The main principles of forming a provision for covering losses from undisbursed loans for accounts receivable, including debt for unpaid accrued interest on loans, are generalized. The article clarifies the features of overdue loans.

The author summarizes the information on the formation of a provision for covering losses from unsecured loans set forth in normative documents by credit unions.

* Бродська І.І., Зеленко С.В.

In particular, the terms of delay, the standard of reservation and disclosure of information in the reporting on each level of delay.

It is substantiated the importance of observance of normative documents regarding the provision of provision for coverage of losses from unspent loans, as state authorities in the sphere of regulation of financial services markets are strictly controlled by the implementation of asset quality standards. The article discloses the value of the asset quality standard and describes the consequences for a non-bank financial institution for non-compliance with this indicator.

The author proves the direct relationship between the receivables and solvency of the credit union. The features of insolvency and consequences for the further activity of the institution in the event of non-fulfillment of their debt obligations are determined.

The article describes the essence and importance of prudential supervision by the National Commission for the Regulation of Financial Services Markets in order to assess the financial position of credit unions and their performance in order to minimize the risks from financial asset transactions.

The author presented a series of control procedures to optimize the management of accounts receivable by a non-bank financial institution, in particular: control over the timeliness and completeness of payments for various types of receivables at the reporting date (reconciliation of planned and actual payments); control over delays; control over the formation of reserves for all types of receivables.

Key words: accounts receivable, debtors, reserve of doubtful debts, reserve of provision for losses from unsecured loans.

Бродская И.И., Зеленко С.В.

ОПТИМИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ КРЕДИТНЫМ СОЮЗОМ

Статья посвящена раскрытию вопросов оптимизации управления дебиторской задолженностью в кредитных союзах. Автором обосновано классификацию расчетов с разными дебиторами с уточнением аналитической информации по дебиторам и оценка задолженности на отчетную дату.

Доказана важность формирования резерва сомнительных долгов по прочей дебиторской задолженности. Обобщены основные принципы формирования резерва обеспечения покрытия потерь от невозвращенных ссуд по дебиторской задолженности по предоставленным кредитам, включая задолженность по неоплаченным начисленными процентами по кредитам. В статье уточнено признаки просроченного кредита.

Автором представлен ряд контрольных процедур для оптимизации управления дебиторской задолженностью небанковским финансовым учреждением, в частности: контроль за своевременностью и полнотой платежей по различным видам дебиторской задолженности на отчетную дату (сверка плановых и фактических платежей), контроль за сроками просрочки контроль за формированием резервов по всем видам дебиторской задолженности.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, дебиторы, резерв сомнительных долгов, резерв обеспечения потерь от невозвращенных ссуд.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Метою діяльності небанківських фінансових установ є задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні. Проте, чим більше кредитів надається збільшується ризик їх неповернення та знижується платоспроможність, яка залежить від структури активів, капіталу та зобов'язань. На сьогоднішній день, стратегічним аспектом діяльності кредитних спілок є балансування між можливістю виконання вимог щодо своїх зобов'язань та впровадження ефективної, обгрунтованої та мінімально ризикової кредитної політики.

Нестабільність економічної ситуації на ринку фінансових послуг, зростання інфляційних процесів, підвищення плати за комунальні платежі, знецінення національної валюти призвели до зниження купівельної спроможності населення України, що збільшує попит на кредитні ресурси та, відповідно, і збільшує дебіторську заборгованість кредитних спілок.

Проблема управління дебіторською заборгованістю має пріоритетне значення, адже від ефективності цього процесу залежить ліквідність, фінансова стійкість та платоспроможність небанківських фінансових установ.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням проблем обліку дебіторської заборгованості займалися такі науковці, як С. Голов, Ф. Бутинець, Л. Ловінська, Н. Ткаченко та інші. Дослідження різноманітних проблем функціонування кредитних спілок висвітлювались у працях: А. Понталеймоненка, В. Гончаренка, Н. Швеця, В. Клименка, С. Войцехівського та інших. Проте, дослідженню питань управління дебіторською заборгованістю саме небанківських фінансових установ не приділено достатньої уваги.

Цілі статті. Мета статті полягає в комплексному дослідженні процесу управління дебіторською заборгованістю та розробці напрямів її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обгрунтуванням отриманих наукових результатів. Дебіторська заборгованість кредитної спілки – це сума заборгованості її дебіторів на певну дату. Зазвичай, дебіторська заборгованість небанківських фінансових установ в Балансі відображається сукупною статтею у складі Іншої поточної дебіторської заборгованості. В цю статтю

включаються види розрахунків з різними дебіторами наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація розрахунків з різними дебіторами*

Вид розрахунків (дебіторської заборгованості)	Аналітична інформація щодо дебіторів (за ознакою членства в кредитній спілці; без ознаки членства: юридичні особи / фізичні особи-підприємці)	Оцінка заборгованості
1	2	3
Розрахунки з підзвітними особами	працівники кредитної спілки, які придбавають матеріальні цінності працівники кредитної спілки, які перебувають у відрядженні	заборгованість за коштами наданим у відрядження або підзвіт (не подано Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або підзвіт) на звітну дату
Розрахунки за претензіями	контрагенти кредитної спілки: юридичні та фізичні особи-підприємці	заборгованість за виставленими претензіями на звітну дату
Розрахунки за кредитами членам кредитних спілок	члени кредитної спілки, які мають діючі кредити, в т. ч.: - кредити з терміном погашення до трьох місяців; - кредити з терміном погашення від трьох до шести місяців; - кредити з терміном погашення більше дванадцяти місяців	заборгованість за сумою (тілом) діючого кредиту на звітну дату

Продовження табл. 1

1	2	3
Розрахунки за нарахованими доходами (відсотками)	члени кредитної спілки, які мають діючі кредити	заборгованість за нарахованими відсотками за діючим кредитом на звітну дату
	кредитні спілки, які мають діючі кредити	заборгованість за нарахованими відсотками за діючим кредитом на звітну дату
	банківські установи, в яких є діючі депозити кредитної спілки	заборгованість за нарахованими відсотками за діючим депозитом на звітну дату
	об'єднані кредитні спілки, в яких є діючі депозити кредитної спілки	заборгованість за нарахованими відсотками за діючим депозитом на звітну дату
	об'єднані кредитні спілки з наявними внесками кредитної спілки до їх капіталу	заборгованість за нарахованими доходами за діючим депозитом на звітну дату
Розрахунки з іншими дебіторами	члени кредитної спілки, щодо кредитних справ яких, документи передано до суду, в т. ч.: - судовий збір; - авансовий платіж до державної виконавчої служби	заборгованість за сумою (тілом) діючого кредиту на звітну дату
Розрахунки за безнадійними кредитами	члени кредитної спілки, кредити яких визнано безнадійними	заборгованість за сумою безнадійного кредиту на звітну дату

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Проте, зазначена сума іншої дебіторської заборгованості відображається за мінусом резерву сумнівних боргів, який формується кредитною спілкою для відшкодування можливих втрат за іншими активними операціями (крім кредитних операцій) [6]. На практиці, зазначений резерв, спілки формують за заборгованістю членів кредитної спілки, щодо кредитних справ яких, документи передано до суду.

Крім того, кредитні спілки зобов'язані формувати резерв забезпечення покриття втрат від неповернутих позичок, включаючи прострочену заборгованість за нарахованими відсотками, з метою покриття втрат від неповернутих кредитів [6]. Цей резерв також віднімається від суми іншої дебіторської заборгованості.

Кредит члена кредитної спілки вважається простроченим, якщо:

- плановий платіж за кредитом не здійснено позичальником;
- плановий платіж за кредитом надійшов не в повному обсязі.

Резерв забезпечення покриття втрат від неповернутих позичок формується на залишок заборгованості за простроченими кредитами, враховуючи терміни прострочення. Залежно від термінів несплати, встановлено відсоток резервування, тому важливим є контроль за строками прострочення (табл. 2).

Однак, якщо кредитна спілка має фінансові можливості, регулятором – Національною комісією, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, дозволено формувати резерв забезпечення покриття втрат від неповернутих позичок в більшому розмірі, ніж передбачено встановленими нормативами [7, п. 5.1.9.]. Але на практиці це зустрічається рідко, оскільки відсотки резервування є досить високими.

Контроль за сформованим резервом спілкою здійснюється щомісячно, на останній день місяця.

Національною комісією, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг контролюється дотримання нормативу якості активів за результатами кварталу при подачі кредитною спілкою звітних даних.

Таблиця 2

Узагальнення інформації щодо формування кредитними спілками резерву забезпечення покриття втрат від неповернутих позичок наведеної у нормативних документах*

Термін прострочення очікуваного платежу	Рівні прострочення	Норматив резервування, від суми заборгованості на звітну дату, %	Розкриття інформації в звітності
1	2	3	4
Від 31 до 90 днів	1	0	Додаток 5 Звітних даних 020 рядок графа 3
Від 91 до 180 днів	2	35	Додаток 5 Звітних даних 020 рядок графа 4
Від 181 до 365 днів	3	70	Додаток 5 Звітних даних 020 рядок графа 5
Понад 12 місяців	4	100	Додаток 5 Звітних даних 020 рядок графа 6

* Джерело: побудовано автором за даними [5,6].

Цей показник характеризує заборгованість за проблемними кредитами (прострочені, неповернені, безнадійні, пролонговані), яка не перекривається сформованим резервом до загальної суми заборгованості за наданими кредитами. Недотримання установою нормативу якості активів призводить до застосування Комісією заходів впливу.

В свою чергу, платоспроможність небанківської фінансової установи напряму залежить від структури дебіторської заборгованості. Платоспроможність, означає можливість вчасного розрахунку спілкою щодо своїх зобов'язань (погашення заборгованості перед бюджетом, працівниками установи, перед своїми членами за депозитними та пайовими внесками, з нарахованими відсотками по

них). Відповідно, не виконання установою у встановлений строк або строк, встановлений договором, вимоги члена кредитної спілки щодо погашення зобов'язань, трактується нормативними документами як прострочені зобов'язання [6]. Відповідно, першою ознакою неплатоспроможності кредитної спілки є невиконання своїх зобов'язань протягом 30 і більше календарних днів, після одержання вимоги щодо погашення зобов'язання та в розмірі 10 і більше відсотків від суми невиконаних вимог щодо зобов'язань із залучених внесків (вкладів) на депозитні рахунки. Другою ознакою неплатоспроможності є перевищення суми збитків кредитної спілки на 25 відсотків від суми резервного капіталу, обов'язкових пайових внесків та обов'язкових цільових внесків у додатковий капітал [6]. З моменту виникнення в кредитній спілці ознак неплатоспроможності їй заборонено залучати внески (вклади) на депозитні рахунки. В свою чергу, Національною комісією, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг контролюється дотримання нормативу коефіцієнта платоспроможності, з метою мінімізації ризиків, пов'язаних із можливістю установи погашення своїх зобов'язань.

Контроль за дотриманням нормативів є складовою пруденційного нагляду Національною комісією, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. Пруденційний нагляд здійснюється для оцінки фінансового стану кредитних спілок та результатів їх діяльності, задля мінімізації ризиків операцій з фінансовими активами.

Висновки. Таким чином, ефективне управління дебіторською заборгованістю небанківських фінансових установ є запорукою стабільного їх функціонування на ринку фінансових послуг. Від правильності та своєчасності нарахування резервів за різними видами заборгованості залежить кінцевий результат діяльності та можливість (право) працювати в майбутньому.

Оптимізація управління дебіторською заборгованістю кредитною спілкою, на нашу думку, включає ряд контрольних процедур, зокрема:

- контроль за своєчасністю та повнотою платежів за різними видами дебіторської заборгованості на звітну дату (звірка планових та фактичних платежів);

- контроль за термінами прострочення;
- контроль за формуванням резервів щодо всіх видів дебіторської заборгованості.

Оскільки найбільша питома вага в складі дебіторської заборгованості кредитних спілок належить заборгованості за наданими кредитами їх членам, на нашу думку, заходами щодо мінімізації ризиків неповернення коштів є:

- видача кредитів лише під забезпечення (порука, гарантія, застава, заклад);
- нагадування щодо несплати позичальником боргу, в термін до 35 днів у телефонному режимі;
- надсилання листів-нагадувань, щодо несплати позичальником боргу в термін від 35 до 45 днів;
- надсилання листів-попереджень, щодо несплати позичальником боргу в термін від 45 до 55 днів;
- подача документів щодо стягнення боргу в судовому порядку, якщо попередні дії не призвели до погашення заборгованості.

1. Дробишева О.О., Гречка А.О. Шляхи оптимізації дебіторської заборгованості промислового підприємства з метою підвищення рівня його платоспроможності. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. №2 (14). С.56-62.
2. Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 18.12.2003 р. № 171.
3. Падій І.О. Теоретичні засади обліку формування та використання резервів на підприємстві. *Облік і фінанси*. 2018. № 3(81). С.69-74.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 зі змінами та доповненнями, внесеними Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 627.
5. Порядок складання та подання звітності кредитними спілками та об'єднаними кредитними спілками до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 25.12.2003 р. № 177.
6. Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок, затверджене

розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.01.2004 р. № 7

7. Чуніхіна Т.С., Добривечір А.С. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості за міжнародними та вітчизняними стандартами обліку в системі управління підприємством. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Випуск 19, частина 1.С.123-126.

*УДК 336.71

Vavdiuk Nataliia

Lutsk National Technical University, Ukraine

ROLE OF NON-BANKS' ELECTRONIC MONEY IN MONETARY AGGREGATES M0, M1 IN EU, INDIA, SWITZERLAND, SINGAPORE

In the economy of each state, money is exchanged in cash and cashless forms using electronic money. Electronic money replace paper money issued by the central bank and affects the money supply. In this scientific work is investigated the effect of cash replacement by electronic money of non-banking institutions on the total amount of money supply, namely, monetary aggregates M0 and M1. The assumptions about the circulation of electronic money and their impact on the banking system are formed. This will allow for such managerial decisions regarding the use of electronic money, which will carry out the functions of money and ensure their traffic.

Key words: electronic money, elasticity of M0, M1, currency-deposit ratio.

Вавдіюк Н.С.

РОЛЬ НЕБАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ У ГРОШОВИХ АГРЕГАТАХ M0, M1 В ЄС, ІНДІЇ, ШВЕЙЦАРІЇ, СІНГАПУРІ

У економіці гроші обмінюються готівковими та безготівковими формами за допомогою електронних грошей. Електронні гроші замінюють паперові гроші, які випущені центральним банком, впливають на величину грошової маси. У статті досліджується ефект заміщення готівки електронними грошима, які випущені небанківськими установами на обсяг грошової маси, а саме: грошові агрегати M0 та M1. Сформовано припущення про обіг електронних грошей та їх вплив на банківську систему. Це дозволить приймати такі управлінські рішення щодо вико-

* Vavdiuk Nataliia

ристання електронних грошей, які виконуватимуть функції грошей та забезпечать їхню обіговість.

Встановлено, що зміна коефіцієнта грошового мультиплікатора матиме пряму залежність, а нормативи обов'язкового резервування в оборотній залежності до $M1$ за умови конвертації 1% грошей в електронні гроші: зменшення коефіцієнта грошового мультиплікатора з незмінним значенням нормативу обов'язкового резервування призведе до зниження еластичності $M1$, а також зниження ефекту ліквідності електронних грошей; зменшення коефіцієнта грошового мультиплікатора та зниження нормативу обов'язково регулювання може призвести до збільшення еластичності $M1$ та збільшення ефекту ліквідності електронних грошей; збільшення кількості готівки в обігу поза банками підвищує значення коефіцієнта грошового мультиплікатора та збільшує еластичність $M1$, збільшуючи ефект ліквідності готівки; при заміні грошових коштів електронними грошима можна зменшити частоту поповнення грошової маси, що пов'язано зі зношенням паперових банкнот та збільшенням надходжень до центрального банку внаслідок випуску грошей (сеньйораж). Якщо випускати платіжні картки за допомогою електронних грошей, це призводить до зменшення обсягу готівкової валюти і, як наслідок, до зменшення попиту на готівку.

Встановлено, що пропозиція електронних грошей залежатиме від розміру грошової бази, величина якої контролюватиметься центральним банком. Збільшення або зменшення грошової бази, у свою чергу, супроводжується мультиплікативним розширенням чи (або) зменшенням пропозиції електронних грошей. Зміни в пропозиції електронних грошей будуть залежати від змін грошової бази, які в свою чергу залежать від змін кількості готівки в обігу поза депозитними корпораціями та від зміни нормативів обов'язкового резервування.

Ключові слова: електронні гроші, еластичність $M0$, $M1$, коефіцієнт валютного депозиту.

Вавдиюк Н. С.

РОЛЬ НЕБАНКОВСКИХ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ В ДЕНЕЖНЫХ АГРЕГАТАХ $M0$, $M1$ В ЕС, ИНДИИ, ШВЕЙЦАРИИ, СИНГАПУРЕ

В экономике каждого государства деньги обмениваются в наличной и безналичной формах с использованием электронных денег. Электронные деньги заменяют бумажные деньги, выпущенные центральным банком, и влияют на денежную массу. В данной научной работе исследуется влияние замены денежных средств электронными деньгами небанковских учреждений на общую сумму денежной массы, а именно на денежные агрегаты $M0$ и $M1$. Сформулированы предположения об обращении электронных денег и их влиянии на банковскую систему. Это позволит принимать такие управленческие решения относительно использования электронных денег, которые будут выполнять функции денег и обеспечивать их движение.

Ключевые слова: электронные деньги, эластичность $M0$, $M1$, валютно-депозитный коэффициент.

The problem is presented in general terms and its connection with important scientific and practical tasks. Regulation of the electronic money circulation depends on the amount of electronic money emission, the calculation of their impact on money circulation and money supply. If cash in circulation outside deposit-taking corporations is a component of monetary aggregates M0, M1, M2, and M3, then changes in demand for money will change proportionally to the value of monetary aggregates, depending on the degree of their liquidity. The value of the monetary aggregates M0 and M1, depending on the amount of electronic money, will change most.

Analysis of the latest research in which the problem was initiated. If we take into account that emitting e-money is being made in EU countries and by non-bank financial and credit institutions, then we agree with B. Cohen (for more see: Cohen BJ, 2001; Weatherford J., 1997) that e-hedging will stimulate development of electronic money private systems. It is necessary to test the assumption (for more see: Tanaka, 1996) that the use of electronic money can lead to an increase in money supply, with a disturbance of demand and supply on the money market equilibrium.

Article targets. Therefore, it is necessary to investigate the impact of the issue of electronic money by non-banking institutions on the aggregate amount of money supply. The rest of the paper is organized as followed: data and methodology, results and discussion, conclusions and references/bibliography.

Presentation of the main research material with full justification of the received scientific results. This study is realized based on annual accounting data from CPMI – Red Book statistical update September 2016 (provisional) BIS of E-money payment instruments by non-banking institutions and reserve requirement from 2012 to 2016 which is operated in EU, India, Japan, Singapore, Switzerland. The main reason of doing research based on these countries is that their non-banks can legally emit e-money.

In order to test the hypothesis that increasing the circulation of electronic money will affect the change in the value of the monetary aggregate M0 and M1, we will calculate the bank's currency-deposit ratio (cr). The formula is $cr = C/D$, where D – deposits with electronic money and C – stands for currency in circulation. In checking the hypothesis we will take into account that electronic money, issued by non-banking institutions, are

included in the M1 unit, and the central banks of these countries use the reserve requirements for electronic money.

The calculation of M1 aggregate elasticity provided that the inclusion of electronic money (when converted 1% cash in electronic money) in the monetary aggregate M1 and the absence of the mandatory reserves for electronic money will be carried out using the following formula (for more see: Berentsen A.6 1997, Kochergin D. A., 2011):

$$E(M1) = \frac{\Delta M1 M0}{\Delta M0 M1} = \frac{1-rd}{rd} \frac{cr}{1+cr}, \quad (1)$$

where rd – minimum reserve requirements, %.

Lett's do a calculation of currency-deposit ratio and flexibility of monetary aggregate M1 in 2012-2016 from the effects of the electronic money emission on M0 and M1 monetary aggregates in the EU, India, Singapore, Switzerland in the tables 1-4.

Table 1

Effect of non-banks' electronic money emission on monetary aggregates M0 and M1 in the EU, billion EUR

Year	Balances of funds at the beginning of the pe- riod			Volume of issued electronic money	Currency- deposit ratio, cr	Reserve require- ments, %	Elasticity of M1
	M1						
	total	M0	M1–M0				
2012	4866,6	857,5	4009,1	3,087	0,214	1	17,444
2013	5151,4	876,8	4274,6	4,033	0,205	1	16,850
2014	5425,9	921,2	4504,7	4,716	0,204	1	16,808
2015	5967,7	980,6	4987,1	5,722	0,197	1	16,267
2016	6630,6	1048,9	5581,7	7,142	0,188	1	15,661

Source: own work based on data in the 1-4 columns: BIS (2016).

In the European Union, non-financial e-money were issued by non-bank financial institutions in Belgium, France, Germany, Italy, Netherlands, Sweden. At the same time, their volume grew annually by an average of 23%. If in 2012 the issued electronic money on card products was dominated by 62% of the total amount of issued money, already in 2016 46% of

electronic money was issued by payment cards, and 52% of electronic money was emitted with the help of software and network products.

The value of the banknote deposit coefficient in the EU countries decreased from 0.214 in 2012 to 0,188 in 2016, indicating that the volume of cash in circulation outside the banks is low.

Accordingly, the change in M1 when converting 1% of cash into electronic money will be insignificant, while the elasticity of M1 was the highest in 2012 - 17.4, and decreases during the investigated period to 15.6, while at the same time it obtains a rather high liquidity effect. Accordingly, the replacement of 1% of cash by electronic means would increase the monetary aggregate M1 by 15.6% in 2016 (opposing 17.4% in 2012). Consequently, for the EU countries, the value of the banknote deposit coefficient was reduced, with the unchanged value of the mandatory reserve requirements. This also led to a decrease in the elasticity of M1 by reducing the upper limit of M1 possible expansion.

Table 2

Influence of emission of unpaired electronic money on monetary aggregates M0, M1 in India, billion INR

Year	Balances of funds at the beginning of the period			Volume of issued elec- tronic money	Currency- deposit ratio, cr	Reserve require- ment,%	Elasticity of M1
	M1						
	total	M0	M1–M0				
2012	16978,1	10227,3	6750,8	12,141	1,515	4	14,457
2013	18128,7	11301,2	6827,5	10,115	1,655	4	14,961
2014	19896,9	12476,3	7420,6	10,436	1,681	4	15,049
2015	21885,8	13863,1	8022,7	13,919	1,728	4	15,202
2016	24581,9	15972,2	8609,7	21,006	1,855	4	15,594

Source: own work based on data in the 1-4 columns: BIS (2016).

In 2016, in India, with an increase in the volume of emitting electronic money in 2 times compared with 2012, and their distribution by sub-species, showed that 50% of electronic money was issued by payment cards, and 50% of electronic money was emitted through software and network products. During the researched years, there was a significant increase in the volumes of the monetary aggregate M0, which also affected the growth of the banknote deposit coefficient value and the elasticity of M1 when converting 1% of cash into electronic money to 15.6% in 2016.

Table 3

Influence of emission of unpaired electronic money on monetary aggregates M0, M1 in Singapore, million SGD

Year	Balances of funds at the beginning of the period			Volume of issued electronic money	Currency- deposit ratio, cr	Reserve re- quirement,%	Elasticity of M1
	M1						
	total	M0	M1–M0				
2012	130591,9	24690,3	105901,6	216,6	0,233	0	0,189
2013	140709,1	26361,3	114347,8	230,6	0,231	0	0,187
2014	154597,3	28851,6	125745,7	253,7	0,229	0	0,187
2015	160217,7	31506,9	128710,8	282,5	0,245	0	0,197
2016	160445,8	34042,3	126403,5	320,1	0,269	0,21	7,982

Source: own work based on data in the 1-4 columns: BIS (2016).

In Singapore, all of the electronic money was issued by payment cards, and their volume increased by 48% compared to 2012. The elasticity of M1 was low during 2012-2015, and in 2016 it is 7,982%, with the introduction of the mandatory reserve requirement for electronic money. In Singapore, in 2016, the value of the currency-deposit ratio increased, and the size of the mandatory reserve ratio changed, which led to an increase in the elasticity of M1 and an increase in the cash base by 7.9%.

Table 4

Influence of non-financial electronic money emission on monetary aggregates M0, M1 in Switzerland, CHF billion

Year	Balances of funds at the beginning of the period			Volume of issued electronic money	Currency- deposit ratio, cr	Reserve re- quirement,%	Elasticity of M1
	M1						
	total	M0	M1–M0				
2012	482,30	50,97	431,33	0,016	0,118	2,5	4,122
2013	536,92	56,93	479,99	0,016	0,119	2,5	4,135
2014	554,43	60,48	493,95	0,012	0,122	2,5	4,254
2015	567,21	62,69	504,52	0,560	0,124	2,5	4,310
2016	559,30	68,58	490,72	0,540	0,140	2,5	4,782

Source: own work based on data in the 1-4 columns: BIS (2016).

In Switzerland, the volume of electronic money emission by non-bank financial and credit institutions was at 0.540 billion CHF and all issued by payment cards with the function of electronic money. However, due to the increase of cash in circulation outside of banking institutions, we can see an increase in the bank currency-deposit ratio from 0.118 in 2012 to 0.140 in 2016 and an increase in the elasticity of M1, which indicates an increase in the monetary base by 4.782%.

In Switzerland, Singapore, India, due to the expansion of M1 upper limit, the value of the currency-deposit ratio and elasticity M1 increased. In the EU countries we see a decrease in the value of the currency-deposit ratio and the volume of emitted electronic money, which has reduced the Elasticity of M1.

Conclusions. Changing the values of the currency-deposit ratio has a direct dependence, and the norms of mandatory reserve are in a reverse dependence when calculating the value of M1, provided that 1% of cash is converted into electronic money. Consequently, we can give the following assumptions that affect the elasticity of M1 when converting 1% of cash into electronic money:

- reduction of the currency-deposit ratio, with the unchanged value of the mandatory reserve requirements, leads to a decrease in the elasticity of M1 as well as a decrease in the effect of liquidity of electronic money;

- a decrease in the currency-deposit ratio and lowering of mandatory reserve requirements may lead to an increase in the elasticity of M1 and an increase in the effect of liquidity of electronic money;

- increase in the amount of cash in circulation outside banks increases the value of the currency-deposit ratio and increase the elasticity of M1, increasing the effect of liquidity of cash;

- when replacing cash with electronic money, it is possible to reduce the frequency of replenishment of money supply, which is due to the aging of banknotes and the increase of central bank revenues as a result of the issue of money. If emitting payment cards with the function of electronic money, this leads to a decrease in the volume of cash currency and, consequently, to reduce demand for cash.

Consequently, the offer of electronic money will depend on the size of the monetary base, the value of which can be controlled by the central bank. The increase or decrease of the monetary base, in turn, is accompanied by a multiplicative expansion or, correspondingly, a decrease in the

supply for electronic money. Changes in the supply of electronic money will depend on changes in the monetary base, which depend on changes in the amount of cash in circulation outside deposit-taking corporations and from the change in the standards of mandatory reserve, which will depend on the multiplier change in the supply of electronic money.

1. Cohen B. J. Electronic Money: New Day or False Dawn? Review of International Political Economy. – 2001. – Vol. 8. – № 2. DOI: 10.1080/09692290010033376.
2. Weatherford J. The History of Money. New York. Three Rivers Press. 1997. – pp. 245-246.
3. Tanaka T. Possible economic consequences of digital cash. First Monday. 1996. Vol. 1/ – № 2.
4. Berentsen A. Digital Money, Liquidity, and Monetary Policy. First Monday. 1997. – Vol. 2. – № 7.
5. Kochergin D. A. Electronic Money. Moscow. DS Market Publishing House. 2011. – 423 p.
6. BIS. Statistics on payment, clearing and settlement systems in the CPMI countries - Figures for 2016. – Available at: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d172.htm>.
7. Reserve requirement (From Wikipedia, the free encyclopedia). – Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Reserve_requirement.

*УДК 332.12

Вахович І.М., д.е.н., професор, Крисюк Н.М.
Луцький національний технічний університет
Хомицький В.М.
АТ «Райффайзен Банк Аваль», м. Луцьк

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті зосереджено увагу на питанні дослідження суті фінансової конкурентоспроможності підприємства. Виклад матеріалу, що формує логіку дослідження, полягає у зосередженні уваги на визначення терміну «конкуренція», формуванні ознак даного визначення та обґрунтуванні терміну «фінансова конкуренція». З врахуванням проведених напрацювань, фінансова конкурентоспроможність у статті розглядається як фінансові перспективи підприємства забезпечувати належний рівень фінансового стану та довгостроковий розвиток.

Ключові слова: конкуренція, фінансова конкуренція, конкурентоспроможність, фінансова конкурентоспроможність.

* Вахович І.М., Крисюк Н.М., Хомицький В.М.

Vakhovych I., Krisyuk N., Khomitsky V.

BEFORE THE FOOD FINANCIAL COMPETITION OF THE ENTERPRISE

The article focuses on the research of the essence of the financial competitiveness of the enterprise. The presentation of the material forming the research logic consists in focusing on the definition of the term «competition», the formation of the features of this definition. Such signs include: rivalry; firm struggle for a limited amount of solvent demand; conflict form of rivalry; manifestation of objective processes in economic activity; a means for achieving and ensuring well-being; the process of managing an entity by its competitive advantage in a particular market. The article focuses on the study of one type of competition - financial competition and its process of ensuring - the financial competitiveness of the enterprise.

It is substantiated that special importance in the conditions of resource constraints, among the types of competitiveness, becomes a financial component, because the economic situation, which is observed in Ukraine today, is characterized by a lack of own financial resources of enterprises, low level of capitalization of the economy, and unprofitableness of business entities.

Taking into account the conducted researches, financial competitiveness in the article is considered as financial perspectives of the enterprise to provide the appropriate level of financial condition and long-term development. This definition focuses on financial competitiveness as a development prospect, an appropriate level of financial condition. Accordingly, the study of financial competitiveness, this definition implies from the position of assessing the financial condition.

Thus, it is proved in the article that it is expedient to conduct research on financial competitiveness within the framework of assessing the financial condition of an enterprise, since it is a component of the latter.

Key words: competition, financial competition, competitiveness, financial competitiveness.

Вахович І.М., Крисюк Н.М., Хомицкий В.М.

К ВОПРОСУ ФИНАНСОВОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье сосредоточено на вопросе исследования сути финансовой конкурентоспособности предприятия. Изложение материала, формирует логику исследования, состоит в сосредоточении внимания на определение термина «конкуренция», формировании признаков данного определения и обосновании термина «финансовая конкуренция». С учетом проведенных наработок, финансовая конкурентоспособность в статье рассматривается как финансовые перспективы предприятия обеспечивать надлежащий уровень финансового состояния и долгосрочное развитие.

Ключевые слова: конкуренция, финансовая конкуренция, конкурентоспособность, финансовая конкурентоспособность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У ринкових умовах господарювання для забезпечення основної мети роботи підприємства, зокрема підвищення прибутковості, на перше місце виходять питання конкурентоспроможності.

Особливого значення в умовах обмеженості ресурсів, серед видів конкурентоспроможності, набуває фінансова складова, адже економічна ситуація, яка на сьогодні спостерігається в Україні характеризується нестачею власних фінансових ресурсів підприємств, низьким рівнем капіталізації економіки, збитковістю суб'єктів господарювання.

Фінансова складова конкурентоспроможності пов'язана з параметрами фінансового стану підприємства. Однак сам термін виник не стільки з позиції фінансового аспекту, скільки з позиції конкурентоспроможності товарів та послуг.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. У науковій літературі зустрічаються різні підходи до визначення конкурентоспроможності та фінансових аспектів конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність переважно окреслюють як здатність витримати конкуренцію з аналогічними об'єктами на конкретному ринку [1, с.97].

За словами Шершньової З.Є. та Оборської С.В. конкурентоспроможність підприємства – це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту (особливо – стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить вираження в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо. Конкурентоспроможність продукції – ступінь її відповідності на певний момент вимогам цільових груп споживачів або обраного ринку за найважливішими характеристиками: технічними, економічними, екологічними тощо» [2, с.59].

Цілі статті. Метою даного дослідження є обґрунтування суті фінансової конкурентоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Конкурентоспроможність підприємства з позиції фінансового аспекту слід характеризувати як можливість або здатність підприємства використовувати свої порівняльні переваги у залученні капіталу у відношенні до своїх конкурентів та інших суб'єктів господарювання.

Тому актуальності набуває дослідження проблематики фінансової конкурентоспроможності, яку пропонуємо досліджувати з позиції з'ясування сутності категорії «конкуренція» та «спроможність».

У вільній енциклопедії Вікіпедія, конкуренція розглядається як [3]:

- економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків;

- важливий елемент механізму саморегулювання ринкової економіки і водночас конкретна форма її функціонування;

- суперництво між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови виробництва, вигідну позицію на ринку тощо. Вона є тією ринковою силою, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції, яка урівноважує ринкові ціни.

Портер М. конкуренцію розглядає як суперництво серед існуючих конкурентів часто зводиться до прагнення усіма засобами досягати вигідного положення, використовуючи тактику цінової конкуренції, просування товару на ринок та інтенсивну рекламу [4]. Тобто це процес, що динамічно розвивається, безперервно змінний ландшафт, на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси і нові ринкові сегменти [4, с.496].

А.Сміт виділяв такі умови конкуренції [5, с.92]:

- 1) конкуренти повинні діяти незалежно та не в змові;
- 2) кількість конкурентів повинна бути достатньою, щоб виключити надмірні доходи;
- 3) суб'єкти ринку повинні володіти достатнім знанням про ринкові можливості;
- 4) на основі цих знань має базуватися свобода дій суб'єктів ринку;

5) необхідно достатньо часу, щоб обсяг та спрямованість потоку ресурсів стали відповідати бажанню власників.

Як боротьбу фірми за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, що ведеться фірмами на доступних їм сегментах ринку розглядає конкуренцію Юданов А. [6]. Як конфліктну форму суперництва за відносно кращі умови виробництва та збуту товарів, що зумовлює реалізацію конкурентами цільових настанов в області максимізації доходів, збереження та примноження стану, підвищення конкурентоспроможності розглядає конкуренцію Рубін Ю. [7]. Як прояв об'єктивних процесів у господарській діяльності: зниження витрат виробництва або задоволення потреб споживачів розглядає конкуренцію Клименко С., Омеляненко Т., Барабась Д., Дуброва О. [8].

Ерхард Л. розглядає конкуренцію як найефективніший засіб для досягнення і забезпечення добробуту, що дає можливість всім споживачам користуватися результатами прогресу [9].

За словами Фатхутдинова Р.А., конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами на конкретному ринку (території) для отримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах [10, с. 153].

Гордон Я. зазначає, що конкуренція – це не просто стан розуму. Конкурентна боротьба вимагає, щоб компанія розуміла необхідність формувати і постійно підтримувати власну конкурентоспроможність [11].

Узагальнення підходів дозволило виявити визначальні ознаки конкуренції:

- суперництво;
- боротьба фірми за обмежений обсяг платоспроможного попиту;
- конфліктна форма суперництва;
- прояв об'єктивних процесів у господарській діяльності;
- засіб для досягнення і забезпечення добробуту;
- процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами на конкретному ринку.

Серед різних видів, вирізняють поняття фінансової конкурентоспроможності підприємства.

Дослідження теоретичних основ поняття «фінансова конкурентоспроможність підприємства» доцільно почати з визначення його економічної сутності. У своїх роботах Загорський А.Л. використовує таке поняття, як фінансова конкурентоспроможність, проте автор не дає його трактування. Він зазначає, що фінансова конкурентоспроможність визначається фінансовою стійкістю (для чого використовуються коефіцієнти фінансової незалежності, стійкості, забезпеченості власними оборотними активами і т.д.), платоспроможністю (абсолютною, швидкою та загальною ліквідністю, мобільністю оборотних коштів, часткою простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості), швидкістю обороту капіталу (оборотністю активів, власного капіталу, оборотних коштів та їх матеріальної частини, дебіторською і кредиторською заборгованістю), прибутковістю (рентабельністю активів, використанням виробничих фондів, оборотних коштів, праці, власного капіталу, продажів) [12].

Визначає фінансову конкурентоспроможність як здатність підприємства фінансувати свій сталий розвиток, забезпечуючи при цьому нормальну для даної сфери окупність вкладень, рентабельність і збільшення ціни бізнесу Кузнецов Г.П. [13, с.7].

Фінансову конкурентоспроможність трактує як можливість виживання підприємства в умовах постійної конкурентної боротьби завдяки наявності значного внутрішнього фінансового потенціалу підприємства, достатності фінансових ресурсів, доступності позикових ресурсів, спроможності забезпечення високорентабельної діяльності та розширеного відтворення в умовах ринкової трансформації Педченко Н.С. [14, с.124].

Під фінансовою конкурентоспроможністю підприємства розуміє здатність здійснювати конкурентну боротьбу в мінливих ринкових умовах, підтримуючи таку структуру капіталу, яка забезпечує кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства Смірнов Ю.О. [15, с. 6].

Фінансову конкурентоспроможність як комплексне поняття, яке відображає ефективність процесів формування і розміщення фінансових ресурсів розглядає Клебанова Т.С. [16].

Жовновач Р.І., визначаючи сутність фінансової конкурентоспроможності підприємства, зазначає, що особливу увагу потрібно звернути на те, що ця категорія повинна відображати такі позиції [17]:

- фінансова конкурентоспроможність підприємства є складовою загальної конкурентоспроможності підприємства;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства має відносний характер та передбачає порівняння аналогічних характеристик економічних суб'єктів визначеного товарного ринку та зумовлює необхідність виважено підходити до вибору бази порівняння для отримання об'єктивних результатів;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства є динамічною величиною;

- фінансова конкурентоспроможність характеризує положення суб'єкта у конкурентному полі в координатах часу як результат його конкурентної діяльності;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства повинна відображати фінансові можливості підприємства адаптуватися до зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовища;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства повинна відображати активність фінансової діяльності, якість управління фінансами, фінансові можливості та перспективи ефективного функціонування підприємства;

- фінансова конкурентоспроможність підприємства – складний комплексний показник, тому її оцінку не можна звести до визначення єдиного показника.

З урахуванням зазначеного вище, Жовновачем Р.І. сформульоване таке визначення: фінансова конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика підприємства, яка характеризує його фінансові можливості для розробки, виготовлення та фінансування необхідних маркетингових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації протягом передбачуваних термінів часу

необхідну кількість виробів, що можуть бути затребувані ринком і які, в свою чергу, дозволяють у подальшому отримувати необхідні результати, що гарантовано забезпечують його виживання та розвиток, а також підтверджують його спроможність займати активну позицію на конкурентному ринку у динамічних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища. У даному підході фінансова конкурентоспроможність розглядається як складова загальної конкурентоспроможності підприємства. При цьому прослідковується підпорядкованість фінансової спроможності спроможності маркетинговій.

Узагальнення підходів до визначення фінансової конкурентоспроможності підприємства подано у табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення фінансової конкурентоспроможності підприємства

Автор	Визначення	Змістовні характеристики
1	2	3
Загорський А.Л. [12]	Визначається фінансовою стійкістю (для чого використовуються коефіцієнти фінансової незалежності, стійкості, забезпеченості власними оборотними активами і т.д.), платоспроможністю (абсолютною, швидкою та загальною ліквідністю, мобільністю оборотних коштів, часткою простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості), швидкістю обороту капіталу (оборотністю активів, власного капіталу, оборотних коштів та їх матеріальної частини, дебіторською і кредиторською заборгованістю), прибутковістю (рентабельністю активів, використанням виробничих фондів, оборотних коштів, праці, власного капіталу, продажів)	Характеризується показниками фінансового стану

Продовження табл. 1

1	2	3
Жовновач Р.І. [17, с.227]	Комплексна характеристика підприємства, яка характеризує його фінансові можливості для розробки, виготовлення та фінансування необхідних маркетингових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації протягом передбачуваних термінів часу необхідну кількість виробів, що можуть бути затребувані ринком і які, в свою чергу, дозволяють у подальшому отримувати необхідні результати, що гарантовано забезпечують його виживання та розвиток, а також підтверджують його спроможність займати активну позицію на конкурентному ринку у динамічних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища	Характеристика фінансових можливостей
Клебанова Т. С. [16]	комплексне поняття, яке відображає ефективність процесів формування і розміщення фінансових ресурсів	
Кузнецов Г.П. [13, с.7]	здатність підприємства фінансувати свій сталий розвиток, забезпечуючи при цьому нормальну для даної сфери окупність вкладень, рентабельність і збільшення ціни бізнесу	
Смірнов Ю.О. [15, с. 6]	здатність здійснювати конкурентну боротьбу в мінливих ринкових умовах, підтримуючи таку структуру капіталу, яка забезпечує кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства	Здатність здійснювати конкурентну боротьбу
Чухрій М.В. [18, с.28]	Здатність здійснювати конкурентну боротьбу в ринкових умовах, що змінюються, підтримуючи таку структуру капіталу, яка дає змогу забезпечувати кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства, що дозволяє конкретизувати це поняття, виділити найсуттєвіші чинники та критерії їх зростання	

Відповідно, дослідження фінансової конкурентоспроможності дане визначення передбачає з позиції оцінки фінансового стану.

Висновки. Таким чином, дослідження фінансової конкурентоспроможності доцільно проводити у межах оцінки фінансового стану підприємства, адже вона є складовою останнього.

1. Гудзь О.Є. Фінансові стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства/ О.Є.Гудзь/ - Фінансовий простір. - № 4 (12). - 2013. – с.97-103.
2. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Навч. Посібник / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.
3. Вільна енциклопедія. Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Портер Майкл Э. Конкуренция: пер. с англ. / Майкл Э. Портер. – М.: Изд. Дом «Вильямс», – 2005. – 608 с.
5. Паламарчук М.М. Категорія конкуренції: аналітичний огляд еволюційного розвитку наукової думки/ М.М.Паламарчук // Агроінком. – 2012. - № 6. – с.91-94.
6. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: [учеб.- практич. пособие] / Юданов А. Ю. – М.: Акалис, 1996. – 272 с.
7. Рубин Ю.Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции: [учеб. для студ. вузов] / Рубин Ю. Б. – [7-е изд.]. – М.: Маркет ДС, 2008. – 608 с.
8. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Людвиг Эрхард; пер. с нем. – М.: Дело, 2001. – 335 с.
9. Роу, А. Дж. Креативное мышление (Как добиться успеха в новом веке) / А. Дж. Роу. – М., 2007.
10. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: учебник [для студ. ВУЗов] / Р.А. Фатхутдинов. – Изд. 3-е. – СПб.: Изд-во «Питер», 2003. – 347 с
11. Гордон Я.Х. Целевая конкуренция / Я.Х. Гордон; пер. с англ. С. Жильцов, И. Малкова, Е. Федорова. – М.: Изд-во «Вершина», 2006. – 368 с.
12. Загорский А.Л. Конкурентоспособность интегрированных бизнес-групп/ А.Л. Загорский . - СПб: РОСТ. - 2004.- 342 с.
13. Кузнецов Г.П. Финансовая конкурентоспособность предприятий сферы транспортно- экспедиционных услуг / Г.П. Кузнецов; СПбГИЭУ. - СПб., 2004. - 142 с.
14. Педченко Н.С. Конкурентоспроможність як об'єкт фінансового аналізу/ Н.С. Педченко // Регіональні перспективи. – 2001. – № 1(14). – С. 123-125.
15. Смірнов Ю.О. Формування механізму управління фінансовою конкурентоспроможністю підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук / Ю.О. Смірнов. - Київський національний економічний університет. – Маріуполь: Приазовський державний технічний університет Міністерства освіти і науки України, 2007. – 18 с.
16. Клебанова Т. С. Оценка финансовой конкурентоспособности предприятий на основе использования панельных данных / Т. С. Клебанова, Е. А. Сергиенко,

- Л. С. Гурьянова // Конкурентоспроможність: проблеми теорії та практики : монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 264 с.
17. Жовновач Р.І. Інтегральне оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств // Р.І. Жовновач / Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2013, вип. 24. – с. 226-231.
18. Чухрій М. В. Фінансова конкурентоспроможність підприємств та її складові / М. В. Чухрій // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 1. – Т. 1. – С. 27-29.

*УДК 332.2.01

Гаврилюк О.О., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

У статті розглянуто економіко-організаційні механізми управління ефективністю використання сільськогосподарських земель. Запропоновано методи покращення інформаційного забезпечення у процесі використання угідь на локальному рівні.

Ключові слова: облік, ефективність, стійке землекористування, управління, інформаційне забезпечення.

Havryliuk O.

INFORMATION BASE OF AGRICULTURAL LAND-USE EFFICIENCY

The article deals with the economic-organizational mechanisms of management of the efficiency of agricultural land use. Methods of improvement of information provision in the process of land use at the local level are offered. According to the strategy of economic development, agriculture is one of the priorities of the national economy. Land resources as the basis of agriculture are considered to be limited and non-renewable, therefore the key task is their rational use, which depends on the awareness of the subjects of management of the efficiency of their activities.

According to the strategy of economic development, agriculture is one of the priorities of the national economy. Land resources as the basis of agriculture are considered to be limited and non-renewable, therefore the key task is their rational use, which depends on the awareness of the subjects of management of the efficiency of their activities. Efficiency of agricultural land use is a factor that has a significant impact on the

* Гаврилюк О.О.

socio-economic state of the country as a whole, and its individual regions and enterprises.

The purpose of this scientific research is to identify the main problems of agriculture at the local level, which impede the dynamic development of production and the efficiency of agricultural land use and the search for ways to minimize their impact through the improvement of the information component of management of the agricultural enterprise.

The main task in this aspect is to increase the efficiency of agricultural land use, that is, to generate more profits with a minimum cost of land use processing. Land use efficiency in agriculture can be considered as a general government economic indicator, as well as at sectoral micro-level. If the effectiveness of land use is considered in the general economic plane, then all branches of the agrarian economy and the redistribution of land resources in it must be taken into account in such a way that they bring the maximum effect. If the issues are considered at the level of the individual enterprise, then the efficiency of the use of agricultural land will manifest itself in shaping the competence of the decision in the process of management and organizational activities.

Key words: accounting, efficiency, sustainable land use, management, information base.

Гаврилюк О.А.

ИНФОРМАЦИОННАЯ БАЗА УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены экономико-организационные механизмы управления эффективностью использования сельскохозяйственных земель. Предложены методы улучшения информационного обеспечения в процессе использования земель на локальном уровне.

Ключевые слова: учет, эффективность, устойчивое землепользование, управление, информационное обеспечение.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Відповідно до стратегії економічного розвитку, сільське господарство – це один з пріоритетів національної економіки. Земельні ресурси як основа сільського господарства визнані обмеженими та невідновлюваними, тому ключовим завданням є їх раціональне використання, яке залежить від усвідомлення суб'єктів менеджменту ефективності їх діяльності. Ефективність використання сільськогосподарських угідь є чинником, що має суттєвий вплив на соціально-економічний стан держави як в цілому, так окремих її регіонів та підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивчення питання підвищення ефективності землекористування розкрито у працях Лузана Ю.А. [6], Лупенка Ю.О. [7], Русана В. М. [3], Третяка А.М. [10], Саблука П.Т. [9] та інших, проте воно розглядається здебільшого у макроекономічному аспекті, в той час як процес формування інформації про ефективність ведення сільськогосподарських робіт на локальному рівні потребує детальнішого дослідження. У сучасних закордонних дослідженнях [1, 2] стверджується, що підвищення раціональності використання земель сільськогосподарських систем могло б задовольнити зростаючу глобальну потребу в харчових продуктах, кормах, біомасі та біоенергетиці. Науковці здебільшого шукають нові методи обчислення ефективності, починаючи з огляду різних підходів до оцінки сільськогосподарської діяльності. Нові підходи враховують виробництво та якість сільськогосподарської продукції, співвідношення між доходом підприємства та середньою врожайністю референтного регіону з порівнянними ґрунтами, кліматичними та соціально-економічними умовами. Дослідження показують, що економічну ефективність слід оцінювати в поєднанні з агроекологічними показниками, з тим щоб забезпечити як ефективне, так і стійке землекористування.

Цілі статті. Метою дослідження є визначення основних проблеми сільського господарства на локальному рівні, які перешкоджають динамічному розвитку виробництва і ефективності сільськогосподарського землекористування та пошук шляхів мінімізації їх впливу через удосконалення інформаційної складової менеджменту сільськогосподарського підприємства.

Основним завданням у цьому аспекті є підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель, тобто одержання більшого прибутку з мінімальними витрати на обробку земельних ресурсів. Ефективність землекористування у сільському господарстві може розглядатися загалом як державний економічний індикатор, а також на галузевому мікрорівні. Якщо ефективність землекористування розглядається в загальній економічній площині, то необхідно враховувати усі галузі аграрної економіки та перерозподіл земельних ресурсів у ній таким чином, щоб вони принесли максимальний ефект. Якщо питання розглядати на рівні окремого

підприємства, тоді ефективність використання земель сільськогосподарського призначення проявиться у формуванні компетентних рішень у процесі управлінської та організаційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «ефективність» має багатогранне значення, хоча сутність його зводиться до твердження «максимальний результат при мінімальних витратах». У процесі більш детального вивчення категорії ефективності її розділяють на кілька типів. Прийнято класифікувати ефективність на технічну, структурну, економічну, екологічну та соціальну [4]. У статті розглянуті методичні прийоми збору інформації для оцінки передусім економічної складової ефективності землекористування.

За загальноприйнятою методикою [8, с.186] ефективність використання земельних ресурсів пропонується визначати за допомогою коефіцієнта, що розраховується як відношення частки обсягу виробництва валової сільськогосподарської продукції певного підприємства у загальному обсязі виробництва валової продукції по області до частки сільськогосподарських угідь області. Ефективність використання сільськогосподарських угідь згідно з таким методичним підходом розраховується як коефіцієнт і прирівнюється до узагальненого показника по району чи певній сукупності підприємств. Якщо розрахований на конкретному підприємстві показник є більше одиниці – землі використовуються ефективніше, ніж в середньому по регіоні та навпаки.

Разом з тим, у короткостроковій перспективі така оцінка раціональності ведення сільськогосподарської діяльності є малоефективною, бо у більшості випадків керівництво підприємств вимушене приймати рішення оперативно з метою одержання максимального результату від операцій. Тому, вважаємо, що налагоджена система інформаційного забезпечення системи менеджменту оперативними аналітичними і контрольними даними є передумовою досягнення максимального показника раціонального землекористування.

Вивчення практичної діяльності аграрних підприємств (здебільшого на території Волинської області) показало, що немає чіткого зв'язку поданої інформації з результатом прийнятого рішення щодо використання землі, для планування не завжди використовують показники обліку і контролю, регулювання здійснюється без

належної оперативної облікової підтримки.

Дані табл. 1 свідчать про неналагодженість низхідних і висхідних потоків інформації в процесі землекористування, в результаті чого втрачається зміст зібраних оперативних даних та зростають витрати на обслуговування інформаційної системи. У господарствах відсутні розроблені форми збору та передачі оперативних даних, не обґрунтовані окремі показники системи звітів щодо землекористування.

Таблиця 1

Стан організації інформаційної бази управління ефективністю землекористування в аграрних підприємствах

№	Організаційно-методичні аспекти	Рівень застосування		
		повністю	частково	відсутні
1	2	3	4	5
1	Розробка моделей потоків управлінської інформації між підрозділами щодо ефективності землекористування	СГПП «Рать» СГПП «Лаврів»	СГПП «Дружба» СВК «Урожай» СГТОВ «Романів» СГПП «Промінь» СГТОВ «Лище»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні»
2	Визначення користувачів та відповідальних за ведення обліку сільськогосподарських робіт	СГПП «Рать» СВК «Урожай» СГПП «Дружба»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Лаврів» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Романів»
3	Наявність інформації в стандартах, яка б регламентувала порядок проведення аналізу ефективності землекористування	СГПП «Дружба»	СГПП «Рать» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Промінь»
4	Наближення розрахованих показників до місць прийняття рішень, доступність даних	СГПП «Рать» СГПП «Дружба» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» ТЗОВ «П'ятидні»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Лище»
5	Регламентоване визначення об'єктів управління ефективністю землекористування	СГПП «Лаврів» СГПП «Рать»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Дружба» ТЗОВ «П'ятидні»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря»

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
6	Організація контролю за ефективним землекористуванням з використанням чіткого документообороту	СГПП «Дружба» СГПП «Рать»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» ТзОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТзОВ «Зоря»
7	Наявність технічних, організаційних і фінансових можливостей вдосконалення	СГПП «Промінь» СГПП «Рать» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Дружба» СТзОВ «Зоря» ТзОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СГПП «Лаврів»

Не використовуються також прогресивні системи ведення сільського господарства, зокрема «точне землеробство». Про реальний незадовільний стан розвитку інноваційних технологій в управлінні сільськогосподарським підприємством свідчить візуальне порівняння угідь підприємств Волинської області (справа від кордону) та Польщі (зліва від кордону) (рис. 1).

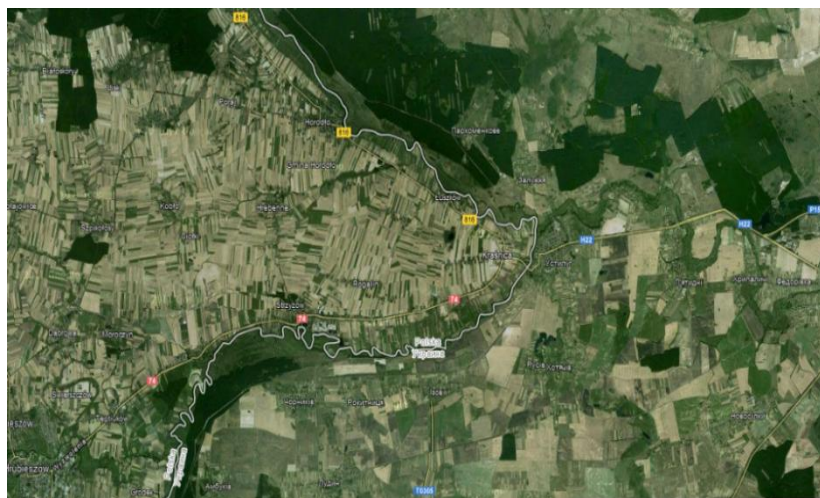

Рис. 1. Відмінності у використанні земельних ресурсів у Волинській області та в Польщі

В центрі фото розміщений Міжнародний пункт пропуску Устилуг у Волинській області (<https://maps.google.com.ua/>). Така ситуація призводить до погіршення економічного (нераціональне використання ресурсів) та екологічного (надмірне забруднення хімікатами) стану сільськогосподарського виробництва.

Зображена ситуація свідчить не лише про суттєві «наочні» відмінності у землекористуванні двох країн, але й про необхідність впровадження новітніх інформаційних технологій в роботу вітчизняних сільгоспвиробників.

Структурно змодельувати інформаційні потоки сільськогосподарського підприємства можна, розділивши його технологічний цикл на декілька стадій, зокрема: період посіву, догляд за рослинами та збір урожаю сільськогосподарських культур. Період зимової підготовки до виробництва не врахований у моделі, бо, як правило, не потребує оперативної інформації по землекористуванню.

Перераховані процеси мають спільний перелік дій: технічне обслуговування виробництва, використання робочої сили, співставність виробничих показників і технології, використання запасів та інше (рис. 2).

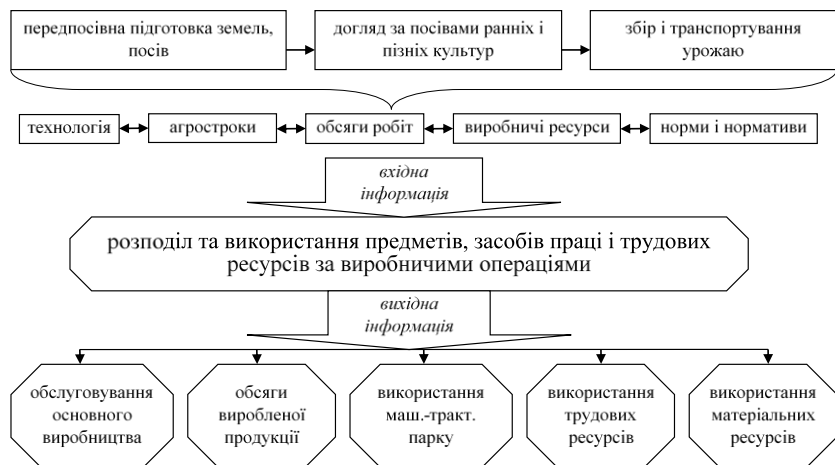

Рис. 2. Схема руху інформації у процесі землекористування

Технологічні операції, які пов'язані з обробіткою ґрунтів різняться за видом культури та обраною технологією виробництва, проте з метою виявлення фактичних відхилень від запланованої «процедури» виробництва менеджеру необхідно керуватися інформацією узагальненої форми. З такою метою пропонуємо до використання Звіт або Журнал дотримання технологічної дисципліни, який в оперативному режимі дає змогу слідкувати за причинами і наслідками неефективності процесів землекористування. Документ доцільно складати за структурними підрозділами підприємства із зазначенням причин відхилень від запланованих показників.

Таблиця 2

Форма: ОР/Т-1

Структурний підрозділ: СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Бригадир: Омельчук О.Т.

Культура, поле: Озима пшениця, Воютинське1, 210 га

Журнал дотримання технологічної дисципліни

№	Технологічний захід	Характеристика, одиниць виміру	Згідно технологічних планів	Фактично	Відхилення	Шифр причин відхилення
1	Розпушування дисковими знаряддям + передпосівний обробіток ґрунту комплексним агрегатом	терміни	1.09 – 5.09	4.09. – 9.09.	4 дні	0315
		агрегат	БДТ-10, РВК-3,6	БДТ-10	-	-
		глибина, см	14	14	-	-
2	Внесення добрив	терміни	5.09- 10.09	7.09- 8.09	-	-
		азот N ₃₀ (28 кг/га), пірамін (4 кг/га)	5880, 840	5100, 840	780	0419
...	далі по технологічних операціях	...	...	...	...	...

Висновки. Запровадження та вдосконалення організації інформаційного забезпечення землекористуванням (розробка організаційних регламентів, графіків документооберту, посадових ін-

струкцій працівників та інше) у взаємозв'язку із іншими формами та методами представлення управлінської інформації за участю працівників як виробничих, так і економічних служб, безумовно, сприятиме підвищенню ефективності управління, дасть змогу підвищити планові, контрольні, аналітичні функції облікової системи господарств і, як наслідок, посприє підвищенню ефективності землекористування.

1. Efficiency of land use for agriculture [Електронний ресурс] / I. N. Kustysheva, E. V. Gayevaya, V. S. Petukhova, O. A. Buldakova // Revista Espacios. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.revistaespacios.com/a18v39n26/18392620.html>.
2. Hung-ChunLin. A new method for analyzing agricultural land-use efficiency, and its application in organic and conventional farming systems in southern Germany [Електронний ресурс] / Hung-ChunLin, Kurt-JürgenHülsbergen // European Journal of Agronomy. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1161030116302143>.
3. Rusan V. M. Effectiveness of agricultural land usage in Ukraine and the directions for its enhancement. [Електронний ресурс] / V. M. Rusan // Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, (1), 137-145. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/126>.
4. Корнелюк П. Методика оцінки ефективності використання та відтворення продуктивних угідь сільськогосподарських підприємств / П. Корнелюк, Н. Чмуренко. // Економіст. – 2012. – №1.
5. Котикова О. І. Економічна ефективність землекористування в сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. І. Котикова, А. В. Богославська, Ю. А. Степанченко // Агросвіт. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.agrosvit.info/pdf/6_2018/4.pdf.
6. Лузан Ю. А. Земельна реформа: проблеми і перспективи розвитку аграрної економік / Ю. А. Лузан. // Економіка АПК. – 2017. – №1. – С. 5–10.
7. Лупенко Ю. О. Інноваційно-технологічне забезпечення ефективності функціонування аграрної сфери / Ю. О. Лупенко. // Економіка АПК. – 2017. – №1. – С. 103–110.
8. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія] / М.Й. Малік, О.А. Нужна – К: ННЦІАЕ, 2007. – 270 с.
9. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П. Т. Саблук. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 396 с.
10. Третяк А. М. Економіка землекористування та землевпорядкування : навч. посіб. / А. М. Третяк. – К. : ТОВ ЦЗРУ, 2004. – 542 с.

*УДК 342.25

Дорош В.Ю., к.е.н, доцент

Камінська І.М., к.е.н, доцент

Янчук Я.А.

Луцький національний технічний університет

СОЦІАЛЬНИЙ ВЕКТОР ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття присвячена вивченню теоретичних засад та практичних аспектів бюджетного забезпечення соціальної сфери. Проведено діагностичний моніторинг виконання видатків соціально-культурної сфери зведеного бюджету Волинської області, запропоновано заходи наповнення місцевих бюджетів.

Ключові слова: бюджет, бюджетний процес, видатки бюджету, соціальна сфера

Dorosh V., Kaminska I., Yanchuk J.

SOCIAL VECTOR OF FINANCIAL CAPACITY OF LOCAL AUTHORITIES

The article is devoted to the study of theoretical foundations and practical aspects of budgetary provision of social sphere. One of the convincing conditions for the establishment of a socially oriented state is the ability of local governments to ensure the sustainable development of territories, and this becomes possible in the presence of an effective budget policy in general and the budget process in particular. This issue is particularly acute in the process of financing socio-cultural expenditures, which directly depends on the socio-economic situation of the country, its regions and ordinary citizens.

Diagnostic monitoring of the expenditures of the socio-cultural sphere of the consolidated budget of Volyn region has been carried out. Social expenditures of local budgets are a significant factor in socio-economic development. In modern conditions, they serve as a key source for ensuring the vital needs of citizens. It depends on the level of implementation and effective use of local budget expenditures that depend on the socio-economic development of the region and the country as a whole.

Measures to fill local budgets are proposed. In Ukraine, unlike the leading countries of the world, at the moment there is not enough cooperation with the non-governmental sector, with charitable and religious organizations. Therefore, the main burden lies on budgets of different levels. In our opinion, the priority in the process of the domestic system of social services is the denationalization of the social sphere. This will be possible through the decentralization of social services, the detailed selection of service providers of all forms of ownership, the involvement of public, private and charitable organizations on a competitive basis. This will

* Дорош В.Ю., Камінська І.М., Янчук Я.А.

reduce the inequality of citizens in accessing social, medical, educational and other services, their territorial approximation to the place of residence of a person.

Key words: budget, budget process, budget expenditures, social sphere

Дорош В.Ю., Каминская И.Н., Янчук Я.А.

СОЦИАЛЬНЫЙ ВЕКТОР ФИНАНСОВОЙ СОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Статья посвящена изучению теоретических основ и практических аспектов бюджетного обеспечения социальной сферы. Проведен диагностический мониторинг исполнения расходов социально-культурной сферы сводного бюджета Волынской области, предложены меры наполнения местных бюджетов.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный процесс, расходы бюджета, социальная сфера.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з переконливих умов становлення соціально орієнтованої держави є спроможність органів місцевого самоврядування забезпечувати сталий розвиток територій, а це стає можливим при наявності ефективної бюджетної політики в цілому та бюджетного процесу зокрема. Особливо гостро це питання постає у процесі фінансування соціально-культурних видатків, від яких напряму залежить соціально-економічне становище країни, її регіонів та простих громадян.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки проблеми формування та виконання місцевих бюджетів внесли вчені-економісти: С. Юрій, Л. Алексеєнко, І. Зятковський, Н. Пігуль, О. Люта, А. Бойко, В. Горин, О. Романенко, В. Опарін, С. Мочерний, А. Сидорчук, М. Ходорович, В. Швець, В. Дем'янишин, І. Сидор та ін.

Цілі статті полягають у дослідженні практичних аспектів бюджетного забезпечення соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Видатки бюджету будь-якого рівня представляють собою важливу складу формування сталого розвитку держави. Особливо болючим питанням останніх років є витрати місцевих бюджетів соціально-культурного спрямування, які по

суті є тим індикатором, що визначає рівень соціального розвитку країни.

Основою для проведення дослідження слугують аналітичні дані департаменту фінансів Волинської ОДА [1].

Отже, як видно з рис. 1 найбільшу питому вагу у видатках місцевих бюджетів України займають видатки соціально-культурного спрямування. Зокрема, частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальних витратах складає 54 %, витрати на освіту – 24%, на охорону здоров'я – 12%. Іншим витратам належить близько 10% в структурі місцевих бюджетів України. У нинішніх умовах питома вага видатків соціально культурного спрямування підтверджує соціальну спрямованість обласного бюджету Волинської області.

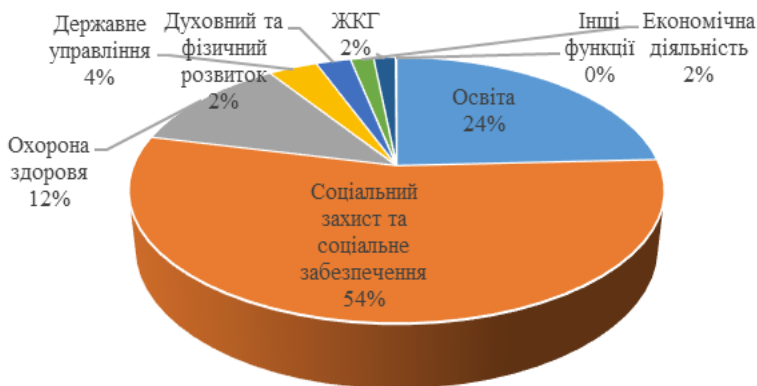

Рис. 1. Структура видатків місцевих бюджетів України

Так, частка коштів, яка виділялася на фінансування цільових програм у сфері соціального захисту, охорони здоров'я та освіти є найбільшою. Питома вага видатків соціального спрямування на кінець 2017 року склала 91,9% зведеного бюджету Волинської області.

Таким чином, на підставі дослідження частки соціальних витрат зведеного бюджету Волинської області можна зазначити, що витрати соціальної спрямованості займають значну питому вагу у загальних витратах бюджету. Наявні тенденції свідчать про збереження структур-

них пропорцій між складовими бюджетних витрат впродовж досліджуваного періоду.

Протягом 2014-2017 рр. найбільш вагомими в структурі залишалися видатки на соціальний захист та освіту. Так, у 2017 році видатки на соціальний захист склали 43,01% та освіту – 36,08%. Незмінною лишається частка витрат на культуру і мистецтво, яка протягом досліджуваного періоду не перевищує 4%. Дані таблиці свідчать, що видатки на фізичну культуру і спорт займають незначну частку та складають в середньому 0,8%.

Оцінка динаміки видатки місцевих бюджетів Волинської області у 2014-2017 рр. за соціально-культурним спрямуванням говорить про те, що за усіма статтями видатків відбувся ріст. У 2017 р. в порівнянні з 2016 р. найбільший приріст витрат спостерігався за статтею освіта (16,06%). Видатки на охорону здоров'я зросли на 6,44%, соціальний захист – 2,26%, культуру і мистецтво – 8,69%, фізичну культуру і спорт – 6,41%. За 2017 рік на фінансування галузей соціально-культурної сфери із загального фонду обласного бюджету спрямовано 1371,0 млн грн або 96 відсотків усіх видатків загального фонду, що становить 96,8 відсотка до запланованого на рік. На фінансування установ та закладів освіти спрямовано 575,2 млн грн (що більше на 185,9 млн грн порівняно з 2016 роком), охорони здоров'я – 631,0 млн грн (+169,8 млн грн), соціального захисту населення – 65,7 млн грн (+20,4 млн грн), культури і мистецтва – 69,5 млн грн (+20,2 млн грн), фізичної культури і спорту – 29,6 млн грн (+7,9 млн гривень). В цілому на фінансування вищезгаданих галузей за 2017 рік спрямовано на 404,2 млн грн більше порівняно з 2016 роком.

Результати дослідження дають можливість говорити, що суттєвої зміни видатків місцевих бюджетів не відбулося. Основними напрямками фінансування залишаються видатки на соціальний захист на соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я.

Видатки соціальної сфери місцевих бюджетів – це вагомий чинник соціально-економічного розвитку. В сучасних умовах вони виступають ключовим джерелом забезпечення життєвих потреб громадян. Саме від рівня виконання та ефективного використання видатків місцевих бюджетів залежить соціально-економічний розвиток регіону та країни в цілому. Розглянемо виконання видатків місцевих бюджетів Волинської області по галузях соціально культурної сфери (рис. 2).

Як бачимо з діаграми видатки місцевих бюджетів Волинської області по галузях соціально культурної сфери у загальному підсумку 2017 року не виконані: соціальний захист на 1,3%, охорона здоров'я та фізична культура і спорт на 1,6%, культура та мистецтво на 1,9%, освіта на 2,9%. У 2017 році зведений бюджет області за функцією освіта був недовиконаний всіма районами області (97,6%), обласним бюджетом (94,7%), містами обласного значення (98,3%) та об'єднаними територіальними громадами (94,5%). Схожа ситуація притаманна іншим видаткам соціально-культурного спрямування зведеного бюджету Волинської області. Зокрема видатки по охороні здоров'я недовиконані всіма районами області (1,8%), обласним бюджетом (1,9%), містами обласного значення (1,1%) та об'єднаними територіальними громадами (1,6%).

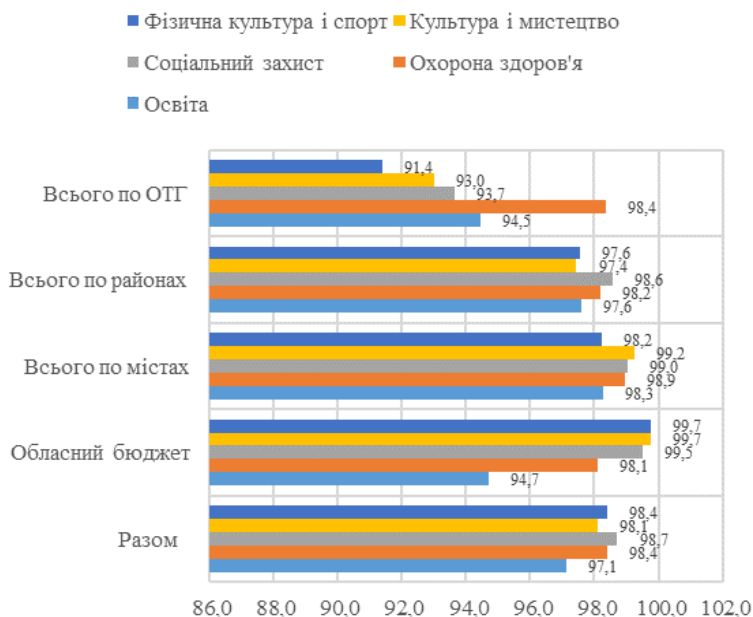

Рис. 2. Виконання видатків місцевих бюджетів Волинської області по галузях соціально культурної сфери, %

Найкращою виконавчою дисципліною фінансування планових видатків на соціальний захист характеризується обласний бюджет. Рі-

вень його виконання 99,5%, найнижчим ОТГ – 93,7%. Так ж ситуація у сфері видатків на культуру і мистецтво. Рівень виконання ОТГ 93,7% (найнижчий), обласним бюджетом 99,7% (найвищий).

Що стосується видатків на фізичну культуру та спорт, то рівень виконання був наступним: ОТГ – 91,4%, райони – 97,6%, міста обласного значення – 98,2%, обласний бюджет – 99,7%.

Висновки. В Україні, на відміну від провідних країн світу, наразі недостатньо напрацьована співпраця з недержавним сектором, із благодійними та релігійними організаціями. Тому основне навантаження лежить на бюджетах різних рівнів.

На нашу думку, пріоритетом у процесі вітчизняної системи соціальних послуг є роздержавлення соціальної сфери. Це стане можливим через децентралізацію соціальних послуг, детальний підбір постачальників послуг усіх форм власності, залучення громадських, приватних і благодійних організацій на конкурсних засадах. Що забезпечить зменшення нерівності громадян у доступі до соціальних, медичних, освітніх та інших служб, їх територіальне наближення до місця проживання людини.

1. Зведені бюджети Волинської області за 2014-2017 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finance.voladm.gov.ua/>.

*УДК 657.9.517

Голячук Н.В., к.е.н., доцент

Голячук С.Є., к.с.-г.н., доцент

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ БАЛЬНОЇ ОЦІНКИ

У статті розраховані показники фінансового стану лісогосподарських підприємств, проведена їх інтегральна оцінка.

Ключові слова: лісове господарство, підприємство, фінансовий стан, фінансова звітність.

* Голячук Н.В., Голячук С.Є.

Holyachuk N., Holyachuk S.

ANALYSIS OF THE FINANCIAL STATE OF FOREST AGRICULTURAL ENTERPRISES USING A BALANCE ESTIMATION

In the article the indicators of the financial condition of forest enterprises are calculated, their integral estimation is carried out.

For the analysis of the financial condition of forest enterprises, a methodology developed by S Ivakhnenkov was used. in the monograph "Computer Audit: Control Techniques and Technologies". According to this method, indicators are calculated: liquidity, financial stability, business activity and profitability, using the financial statements of the enterprise. The author proposed an algorithm of actions, where each calculated index of the financial state of the enterprise, and a certain trend, assign a certain number of points based on the marginal values of the indicators. The financial ratios are calculated over two years and compared. The calculated scores for all coefficients are summed up and the overall financial status of the enterprise is determined based on the developed scale.

Using the proposed methodology for determining the financial condition of the enterprise, the calculations of the financial condition of the State Enterprise Volodymyr-Volynsky Forestry and the State Enterprise Manevitsky Forestry were performed. The calculations are presented in the tables.

As a result of the analysis, there are such conclusions:

1) For the period of 2014-2015, the Volodymyr-Volyn Forest Enterprise State Enterprise has been operating steadily, expanding its performance and, as a result, received 90 points. In the second explored period, 2015-2016, the financial position of the enterprise has deteriorated significantly. The integral indicator was 72 points. The financial condition of the company has changed from stable to critical. The management of the forestry enterprise needs to make every effort to improve its performance.

2) The financial condition of the State Enterprise Manevitsky Forestry is stable, but it is appropriate to pay attention to the problem indicators, assess their importance for the development of the enterprise and make sound management decisions for their growth.

Key words: forestry, enterprise, financial condition, financial reporting.

Голячук Н.В., Голячук С.Е.

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ БАЛЛЬНОЙ ОЦЕНКИ

В статье рассчитаны показатели финансового состояния лесохозяйственных предприятий, проведена их интегральная оценка.

Ключевые слова: лесное хозяйство, предприятие, финансовое состояние, финансовая отчетность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз фінансового стану підприємства проводиться на основі фінансової звітності. Такий аналіз допомагає виявити позитивні та негативні тенденції, дати узагальнену оцінку можливостей підприємства функціонувати у майбутньому та розраховуватися за своїми боргами.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Для аналізу фінансового стану лісогосподарських підприємств скористаємось методикою, розробленою та описаною Івахненковим С.В. в монографії «Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології». За цією методикою необхідно розрахувати показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, використовуючи фінансову звітність підприємства (форма 1 «Баланс», та форма 2 «Звіт про фінансові результати»). Автор запропонував алгоритм дій, де кожному обчисленому показнику фінансового стану підприємства та визначеній тенденції присвоюють певну кількість балів на основі нормативних значень показників. Коефіцієнти фінансового стану розраховуються за два роки і порівнюються. Якщо розраховані коефіцієнти за базовий і наступний рік мають значення:

–більше, ніж гранично встановлене, і зростають, то присвоюється 9 балів;

–більше, ніж гранично встановлене, і зменшуються, то присвоюється 6 балів;

–менше, ніж гранично встановлене, і зростають, то присвоюється 3 бали;

–менше, ніж гранично встановлене, і зменшуються, то присвоюється 0 балів [1].

Розраховані бали за всіма коефіцієнтами підсумовуються та визначається загальний фінансовий стан підприємства на основі шкали, наведеної в табл. 1

Таблиця 1

Шкала для визначення фінансового стану підприємства [1]

Сума балів	Значення
121-130	Фінансовий стан підприємства дуже стабільний. Підприємство має достатню кількість високоліквідних активів, є фінансово незалежним, має високу оборотність активів і хороші показники рентабельності
73-120	Фінансовий стан загалом стабільний, проте потребує покращення. Доцільно звернути увагу на проблемні показники, оцінити їх важливість для підприємства
25-72	Фінансове становище підприємства критичне, основні показники не відповідають граничним значенням. Наявні тенденції погіршення фінансового стану
0-24	Негативна оцінка фінансового стану підприємства. Є великий ризик банкрутства

Цілі статті. Використовуючи методику інтегральної оцінки фінансового стану підприємства дослідити зміну фінансових показників та їх бальної оцінки для лісогосподарських підприємств Волинської обл.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проведемо розрахунки фінансового стану лісогосподарських підприємств ДП «Володимир-Волинське лісове господарство» та ДП «Маневицьке лісове господарство», використовуючи запропоновану методику. Для цього необхідно розрахувати показники, використовуючи дані фінансової звітності [2] за два роки. Ми проведемо розрахунки для двох періодів (2014-2015 та 2015-2016 роки), і з'ясуємо, яким чином змінились показники діяльності підприємств.

Розпочнемо дослідження з аналізу фінансового стану з ДП «Володимир-Волинське лісове господарство» (табл.2).

Таблиця 2

Фінансові показники діяльності
ДП «Володимир-Волинське лісове господарство»

Показник фінансового стану підприємства (нормативне значення показника)	Розраховані коефіцієнти		Бали	Розраховані коефіцієнти		Бали
	2014	2015		2015	2016	
Коефіцієнт покриття (2)	2,25	3,87	9	3,87	3,36	6
Коефіцієнт швидкої ліквідності (1)	0,26	0,70	3	0,70	0,39	0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (0,2)	0,02	0,33	3	0,33	0,21	6
Коефіцієнт автономії (0,5)	0,70	0,84	9	0,84	0,78	6
Коефіцієнт фінансової стабільності (1)	1,45	3,58	9	3,58	2,90	6
Коефіцієнт зовнішньої заборгованості (0,5)	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0
Коефіцієнт оборотності активів (2)	0,55	0,70	3	0,70	0,68	0
Коефіцієнт фондівдачі (0)	0,71	0,94	9	0,94	0,92	6
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (6)	3,07	3,33	3	3,33	3,52	3
Тривалість погашення дебіторської заборгованості (<30 днів)	13,88	9,48	9	9,48	9,56	6
Тривалість погашення кредиторської заборгованості (<30 днів)	44,63	17,61	3	17,61	15,20	9
Рентабельність залученого капіталу (10%)	23,39	37,15	9	37,15	8,04	6
Рентабельність активів (10%)	11,59	21,82	9	21,82	20,61	6
Рентабельність продажу (10%)	20,95	31,14	9	31,14	29,60	6
Чиста рентабельність підприємства (10%)	1,06	10,77	3	10,77	5,02	6
РАЗОМ	-	-	90	-	-	72
Висновки	Фінансовий стан загалом стабільний, проте потребує покращення. Доцільно звернути увагу на проблемні показники, оцінити їх важливість для підприємства			Фінансове становище підприємства критичне, основні показники не відповідають граничним значенням. Найважливіші тенденції погіршення фінансового стану.		

*Власні розрахунки на підставі даних фінансової звітності підприємства [2].

Коефіцієнт покриття підприємства значно перевищує граничну норму. Але якщо за період 2014-2015 роки років він мав досить

велике значення і збільшувався, за що отримав оцінку 9 балів, то в наступному досліджуваному періоді він зменшився і отримав 6 балів. Коефіцієнт швидкої ліквідності має досить низьке значення, відносно граничного, але якщо в першому періоді він збільшувався, то в 2016 році зменшився з 0,70 до 0,39 і отримав 0 балів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності тільки у 2015 році перевищив гранично допустиму норму показника 0,2 і отримав за це 3 бали, а в наступному році зменшився і отримав 6 балів.

Бальна оцінка показників фінансової стійкості ДП «В-Волинського лісового господарства» змінилася за рахунок зменшення балів за зміну коефіцієнтів автономії та фінансової стабільності з 9 до 6. Коефіцієнт зовнішньої заборгованості дорівнює нулю, це значить, що підприємство немає заборгованості по довгострокових кредитах.

Коефіцієнт фондівддачі характеризує як використовуються на підприємстві основні засоби. На підприємстві цей показник дуже низький, а це означає, що на кожную вкладену гривню вироблено продукції на 0,71-0,96 грн. Оскільки, нормативного значення цей показник не має, тому якщо він зростає, то отримує 9 балів, а якщо зменшується, то 6 балів.

Серед бальних оцінок показників ділової активності бали коефіцієнта оборотності виробничих запасів залишилися без змін. Тривалість погашення дебіторської заборгованості в 2015 та 2016 роках складає 10 днів при нормативному показнику – 30 днів. Це означає, що гроші отримані від покупців швидше обертаються та вкладаються у виробництво. Тривалість погашення кредиторської заборгованості в абсолютних показниках теж значно знизилось: від 45 днів у 2014 році до 18 днів в 2015 році – результат 3 бали, оскільки в 2014 році період погашення кредиторської заборгованості становив 45 днів, що значно вище нормативного показника. В 2016 році тривалість погашення кредиторської заборгованості становила 16 днів, і результат – 9 балів.

Далі перейдемо до визначення балів за показниками рентабельності діяльності підприємства. Нормативні значення показників рентабельності повинні перевищувати 10%. У періоді 2014-2015 роки рентабельність залученого капіталу, активів та продажів значно перевищувала нормативне значення і отримала по 9 балів. І

тільки чиста рентабельність підприємства залишилась на рівні 3 балів, хоча при цьому показник в 2015 році зріс до 10,77% у порівнянні з 2014 роком, де він був 1,06%. Збільшення цього показника свідчить про зростання ефективності господарської діяльності підприємства. Але в 2016 році показники рентабельності на підприємстві знизились всі, що вплинуло на бали – 6 балів.

Отже, за період 2014-2015 роки підприємство працювало стабільно, нарощувало показники своєї діяльності і, як результат, отримало 90 балів. В другому досліджуваному періоді 2015-2016 роки фінансове становище ДП «Володимир-Волинське лісове господарство» значно погіршилося. Інтегральний показник становив 72 бали. Фінансовий стан підприємства змінився з стабільного на критичний. Керівництву лісгосподарського підприємства необхідно докласти максимум зусиль, щоб покращити показники своєї діяльності.

Далі проаналізуємо фінансові показники розвитку ДП «Маневицьке лісове господарство» та їх оцінку за балами (табл.3).

Вже з перших рядків табл. 3 бачимо, що показники ліквідності підприємства в 2014-2015 роках значно перевищили нормативні значення і як результат отримали 9 балів за всіма позиціями. В 2015-2016 роках ці показники знизились і отримали по 6 балів. Особливо змінився показник абсолютної ліквідності. Він зменшився з 1,93 до 0,50. На цю зміну вплинуло значне зменшення розміру грошових коштів на рахунках підприємства.

Умовою й гарантією виживання та розвитку будь-якого підприємства є його фінансова стабільність. Коефіцієнти автономії та фінансової стабільності ДП «Маневицьке ЛГ» за перший період перевищили нормативні значення, і як результат, отримали по 9 балів. За другий період вони знизилися, на невеликий відсоток, і отримали по 6 балів.

Коефіцієнт зовнішньої заборгованості підприємства дорівнює нулю, отже, підприємство не має кредитів і не залежить від зовнішніх інвесторів.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Серед бальних оцінок показників ділової активності зміни відбулися за всіма позиціями.

Таблиця 3

Фінансові показники діяльності
ДП «Маневицьке лісове господарство»

Показник фінансового стану підприємства (нормативне значення показника)	Розраховані коефіцієнти		Бали	Розраховані коефіцієнти		Бали
	2014	2015		2015	2016	
Коефіцієнт покриття (2)	3,05	5,08	9	5,08	4,77	6
Коефіцієнт швидкої ліквідності (1)	1,06	2,81	9	2,81	1,37	6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (0,2)	0,60	1,93	9	1,93	0,50	6
Коефіцієнт автономії (0,5)	0,83	0,91	9	0,91	0,89	6
Коефіцієнт фінансової стабільності (1)	2,20	6,57	9	6,57	6,04	6
Коефіцієнт зовнішньої заборгованості (0,5)	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0
Коефіцієнт оборотності активів (2)	1,07	0,69	0	0,69	0,56	0
Коефіцієнт фондовіддачі (0)	1,53	1,08	6	1,08	0,90	3
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (6)	8,51	6,17	6	6,17	3,30	6
Тривалість погашення дебіторської заборгованості (<30 днів)	5,32	7,76	6	7,76	3,55	9
Тривалість погашення кредиторської заборгованості (<30 днів)	5,59	4,38	9	4,38	2,01	9
Рентабельність залученого капіталу (10%)	15,80	21,81	9	21,81	1,52	6
Рентабельність активів (10%)	28,91	11,40	6	11,40	14,01	9
Рентабельність продажу (10%)	26,96	38,99	9	38,99	25,15	6
Чиста рентабельність підприємства (10%)	6,56	23,41	3	23,41	9,75	6
РАЗОМ	-	-	99	-	-	87
Висновки	Фінансовий стан загалом стабільний, проте потребує покращення. Доцільно звернути увагу на проблемні показники, оцінити їх важливість для підприємства			Фінансовий стан загалом стабільний, проте потребує покращення. Доцільно звернути увагу на проблемні показники, оцінити їх важливість для підприємства		

*Власні розрахунки на підставі даних фінансової звітності підприємства [2].

Коефіцієнт оборотності активів має низьке значення на протязі всього досліджуваного періоду, тому його оцінка – 0 балів. Коефіцієнт фондівдачі теж низький за весь період: на кожен гривню, вкладену в основні засоби припадає від 1,54 грн. (2014 р.) до 0,90 грн. (2016 рік) реалізованої продукції. Внаслідок зменшення коефіцієнта фондівдачі бальна оцінка зменшилася з 6 до 3.

Тривалість погашення як дебіторської так і кредиторської заборгованості на підприємстві зменшилась. Це значить, що розраховуватись за своїми боргами підприємства можуть на протязі короткого терміну часу.

Рентабельність залученого капіталу в 2014 та 2015 роках перевищувала нормативний показник у 10%, тобто, підприємство ефективно використовувало свій власний капітал. У 2016 році рентабельність значно знизилась і стала нижчою норми, тому бальна оцінка з 9 балів знизилась до 6. Рентабельність активів та продажів лісогосподарського підприємства також перевищила граничне значення 10% і відповідно отримала в першому періоді 6 балів, а в другому – 9 балів. Відбулась значна зміна чистої рентабельності підприємства: спочатку вона значно зросла, і перевищила норму, а на 2016 рік знову показала спад, що спричинило зміну оцінок з 3 балів до 6 балів.

Отже, в цілому фінансовий стан державного підприємства ДП «Маневицьке лісове господарство» стабільний (99 балів за період 2014-2015 роки та 87 балів за період 2015-2016 роки), але при цьому доцільно звернути увагу на проблемні показники, оцінити їх важливість для розвитку підприємства та прийняти виважені управлінські рішення для їх зростання.

Висновки. Провівши дослідження фінансового стану двох підприємств лісового господарства Волинської області, можемо зробити висновки, що запропонована методика бальної оцінки дозволяє дослідити зміну фінансових показників та їх інтегральні оцінки, порівнювати їх з попередніми значеннями, дозволяє виявити показники, які не відповідають нормативним.

1. Івахненко С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології / С.В. Івахненко / Монографія. – К.:Знання, 2005.- 286с.
2. Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства. Фінансова звітність. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://lis.volyn.ua>.

*УДК 336.145.1

Діденко Л.В., к.е.н., доцент

Пужакова А.С.

Університет державної фіскальної служби України

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто діяльність на страховому ринку, його значення на ринку фінансових послуг. Проаналізовано сучасний стан страхового ринку України за останні п'ять років.

Ключові слова: страховий ринок, ринок фінансових послуг, страхувальник, страховик, страхові посередники, страхова діяльність.

Didenko L., Puzhakova A.

THE ANALYSIS OF THE CURRENT SITUATION OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

The insurance market is an integral part of the financial market, as it responds sensitively to all the problems in it. Positive changes in the economy, increasing the welfare of the population contribute to the activity of insurance companies, and the stable development of the latter creates conditions for improving the state of the economy by investing their accumulated cash in various areas and industries.

The modern insurance market has reached a certain level of development, but has not become quite stable and in its characteristics does not meet the current challenges of the Ukrainian economy and the requirements of world insurance markets in the process of globalization.

Insurance market - a special area of monetary relations, where the object of sale is a specific service - insurance protection, formed the supply and demand for it.

Over the past five years, we can observe the tendency to reduce insurance companies. This is due to the elimination of companies other than life insurance. The main reasons for reducing the number of insurance companies are their lack of capitalization, low asset quality, devaluation of the national currency, an unstable internal political and economic situation in the country.

Over the past years, the development of the insurance market has slowed down, because the necessary reforms, both legislation and the market as a whole, have not been carried out.

The following factors hinder the development of the Ukrainian insurance market: the absence of a clear policy in the field of state regulation and effective supervision of the activities of market entities, which facilitates shadowing of operations, increase of

* Діденко Л.В., Пужакова А.С.

financial circuits, outflow of capital abroad; decrease of demand for insurance services in the conditions of lowering the solvency of the population, low level of trust in financial institutions; lack of mechanisms for tax incentives for investment activity of insurance companies, low level of long-term life insurance market development; underdevelopment of the rating system of insurers, market opacity, lack of effective mechanisms for protecting the rights of policyholders; lack of infrastructure development, absence of an approved state concept of insurance market development, state insurance intermediary training programs (brokers, underwriters, emergency commissioners, etc.); weak stock market; as a result - the lack of reliable financial instruments for investing, low quality assets to cover insurance reserves.

The formation of the insurance market in Ukraine, its further successful development will depend on expanding the list of insurance services, increasing their competitiveness, expanding the infrastructure, increasing the requirements for the establishment of the activity of insurance organizations, further integration of Ukraine into international structures, and establishing an optimal structure of the relationship between compulsory and voluntary insurance.

Key words: insurance market, financial market, insurer, insurance intermediaries, insurance activity.

Диденко Л.В., Пужакова А.С.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье рассмотрено содержание понятия страховой рынок, его значение на рынке финансовых услуг. Проанализировано состояние страхового рынка Украины за последние пять лет.

Ключевые слова: страховой рынок, рынок финансовых услуг, страхователь, страховщик, страховые посредники, страховая деятельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Страховий ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку, адже він чутливо реагує на всі проблеми, що відбуваються в ньому. Позитивні зміни в економіці, підвищення добробуту населення сприяють активності страхових компаній, а стабільний розвиток останніх створює умови для покращення стану економіки шляхом інвестування накопичених ними грошових коштів у різні її сфери та галузі. На даний момент страхування чи не єдина галузь в Україні, яка має більш менш стабільний розвиток та приріст обсягів наданих послуг.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню питань, пов'язаних з розвитком страхового ринку, присвячені наукові праці таких науковців: Л. І. Васечко, В. В. Волкової, К. М. Дзюбак, Ю. М. Дьячкової, О. А. Клепікової, Я. В. Моторної, А. С. Шолойко.

Цілі статті. Метою написання даної статті є дослідження теперішнього стану страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний страховий ринок набув певного рівня розвитку, але не став достатньо стабільним і за своїми характеристиками не відповідає сучасним завданням розвитку економіки України та вимогам світових страхових ринків у процесі глобалізації.

Відсутність усталеного визначення функцій страхового ринку в теорії та практиці страхування, а також у нормативно-законодавчій базі потребує проведення серйозних досліджень у цьому напрямі.

Зміни, що відбуваються в економіці, підвищують значення розвитку страхового ринку, з'являється необхідність створення дієвої системи страхового захисту з метою забезпечення стабільності розвитку та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення, соціальної стабілізації.

Страховий ринок – особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга - страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [3].

Учасниками страхового ринку є: страхувальники, застраховані, вигодонабувачі, страховики, перестраховики, товариства взаємного страхування, страхові та перестрахові брокери, страхові агенти, актуарії; професійні об'єднання страховиків, страхових посередників та інших учасників страхового ринку [1].

У табл. 1 наведено данні щодо кількості страхових компаній за останні 5 років.

За останні п'ять років, можемо спостерігати тенденцію до зменшення страхових компаній. Це пов'язано з ліквідацією компаній відмінних від страхування життя.

Таблиця 1

Кількість страхових компаній за 2013-2017 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
К-ть страхових компаній:	407	382	361	310	294
СК «life»	62	57	49	39	33
СК «non-life»	345	325	312	271	271

Джерело: складено автором на основі [4]

Основними причинами зменшення кількості страхових компаній є їх недостатня капіталізація, низька якість активів, девальвація національної валюти, нестабільна внутрішня політична та економічна ситуація в країні.

Проаналізуємо як змінилась кількість договорів страхування за останні 5 років.

Таблиця 2

Кількість договорів страхування за 2013-2017 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість договорів:	185280,5	134713,2	202429,3	179471,2	185482,9
-зі страхувальниками - фізичними особами	80345,0	32699,4	106321,2	42534,6	66915,2
-з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	97952,0	98737,5	93322,5	118198,4	114824,7

Джерело: складено автором на основі [4]

З даних табл. 2 можемо зробити висновок, що у 2014 році відбулось зменшення кількості договорів страхування на 50569,3 договорів, але кількість договорів із обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті має тенденцію до збільшення.

У 2015 році відбулось зростання загальної кількості договорів на 67716,1 договорів, а кількість договорів із обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті зменшились.

У 2016 році відбулося зменшення загальної кількості договорів страхування, проте кількість договорів із обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті збільшилась на 24875,9 договорів.

У 2017 році кількість договорів страхування збільшилась, проте не досягла відмітки 2015 року, а кількість договорів із обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті зменшилась на 3373,7 договорів.

Проаналізуємо основні показники страхової діяльності за 2013-2017 рр.

Таблиця 3

Основні показники страхової діяльності за 2013-2017 рр., млн. грн

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Валові страхові премії	28661,9	26767,3	29736,0	35170,3	43431,8
Валові страхові виплати	4651,8	5065,4	8100,5	8839,5	10536,8
Чисті страхові премії	21551,4	18592,8	22354,9	26463,8	28494,4
Чисті страхові виплати	4566,6	4893,0	7602,8	8561,0	10256,8
Обсяг сформованих страхових резервів	14435,7	15828,0	18376,3	20936,7	22864,4
- резерви зі страхування життя	3845,8	5306,0	6889,3	7828,2	8389,6
- технічні резерви	10589,9	1052	11487	13108,5	14474,8

Джерело: складено автором на основі [4]

Отже, за останні п'ять років валові страхові премії збільшились на 14769,9 млн. грн., а валові страхові виплати – на 5885 млн. грн. Обсяг сформованих страхових резервів збільшився на 4543,8. Спостерігається збільшення, проте враховуючи рівень інфляції та девальвації національної валюти, можна зробити висновок, що позитивних зрушень майже немає, хоча страховий ринок є тою галуззю в Україні, яка має хоч невелике зростання.

Протягом останніх років розвиток страхового ринку сповільнився, адже не були проведені необхідні реформи, як законодавства, так і ринку в цілому.

Можна виділити наступні чинники, які гальмують розвиток страхового ринку України [2]:

- відсутність чіткої політики в області державного регулювання і ефективного нагляду за діяльністю суб'єктів ринку, що сприяє тінізації операцій, збільшенню фінансових схем, впливу капіталу за рубіж;

- зниження попиту на страхові послуги в умовах зниження платоспроможності населення, низького рівня довіри до фінансових установ;

- відсутність механізмів податкового стимулювання інвестиційної активності страхових компаній, низький рівень розвитку ринку довгострокового страхування життя;

- нерозвиненість системи рейтингової оцінки страховиків, непрозорість ринку, відсутність дієвих механізмів захисту прав страхувальників;

- нерозвиненість інфраструктури, відсутність затвердженої державної концепції розвитку страхового ринку, державних програм підготовки страхових посередників (брокерів, андеррайтерів, аварійних комісарів і ін.);

- слабкий фондовий ринок; як наслідок - відсутність надійних фінансових інструментів для інвестування, низька якість активів в покриття страхових резервів.

Висновки. Страховий ринок є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворює низка взаємопов'язаних і взаємообумовлених підсистем: страхових продуктів, тарифів, організації продажу і формування попиту, інфраструктури тощо.

Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування.

Становлення страхового ринку в Україні, подальший його успішний розвиток залежатиме від розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності, розширення інфраструктури, підвищення вимог до порядку створення діяльності страхових організацій, подальшої інтеграції України у міжнародні структури, а також створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням.

1. Волкова В.В. Методичні аспекти державного регулювання страхового ринку України / В. В. Волкова // Економіка і організація управління. – вип. № 4 (24). – 2016. – с. 138.
2. Дьячкова Ю. М. Страховий ринок в умовах нестабільної економіки / Ю. М. Дьячкова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – вип. №2 (33). – 2014. с. 173.
3. Діденко Л.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в сучасних умовах /Л.В. Діденко // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України:фахове видання (економіка). – [Електронний ресурс] / Національний університет державної податкової служби України; гол. Ред.: Л.Л. Тарангул. – 2014. - № 1. – Режим доступу <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html> . – Заголовок з екрана. – С. 68–80.
4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua>.

*УДК 336.43

Діденко Л.В., к.е.н., доцент

Чорна І.О.

Університет державної фіскальної служби України

ОВДП ЯК НАДІЙНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТИВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто розвиток ринку ОВДП. Обґрунтовано інвестиційну привабливість державних облігацій та шляхи удосконалення їх продажу серед резидентів та нерезидентів України на фоні соціально-економічних умов.

Ключові слова: державні облігації, державні зобов'язання, фінансовий ринок, інвестиції, ОВДП.

Didenko L., Chorna I.

THE INTERNAL GOVERNMENT BONDS AS A RELIABLE FINANCIAL INSTRUMENT FOR INVESTMENT IN UKRAINIAN ECONOMY

This article is about the benefits of the internal government bonds. Today, the economic situation of Ukraine is really complicated and needs a strong political plan of development. The author in the paper analyzes the dynamic and the structure of owners

* Діденко Л.В., Чорна І.О.

of internal government bonds and gives the answer to the question what are «the internal government bonds», how they have been developed.

Nowadays, the government bonds take a dominant position in the secondary market as the main tools to attract the investment resources. According to the data of the Ministry of Finance of Ukraine, in 2018 the government bonds were sold to the subjects of economy in amount of 10 billion UAH. These financial resources were directed to cover a budget deficit and the expenses of national companies. Hence, the government can distribute some part of this money to the needs of economy. It helps to receive a short term balance in the stock market. As the result, the internal government bonds became an affective financial instrument for investment. The author considers that the benefits of internal government bonds are:

- firm quotes, fair price formation;
- system for management of bilateral limits;
- speedier settlement. This is possible because the depository of the NBU (National Bank of Ukraine) settles trades based on instructions given by the exchange, and there is no need to employ custodians;
- electronic documents;
- opportunity to enter repo quotes.

In European countries, government bonds are very popular among citizens. They help to accumulate and receive some profits from their savings. In Ukraine, not every subject of economy can buy a bond because of the high primary price that is near 50 thousand UAN. It is a common problem existing from the opening the stock market. Famous economists said that Ukraine must make some options for those people who plan to invest their money. Sometimes, even residents are not able to buy the bonds because the deal before that is being requiring a lot of time. The author looks for the resolutions of these problems existing in stock market. For instance, PrivatBank is developing a new mobile app where everyone is able to purchase the internal government bonds.

Paying attention to the large amount of public debt, government bonds are actively used as a debt instrument for domestic borrowing. The government increases the volume of domestic debt, because in comparison with external – it does not reduce the financial potential of the state.

So, the author suggests to increase the emission of the internal government bonds for achievement a short term economic growth. In this case, the government has to be sure that Ukrainians trust them because without that thing they will not invest money. Unfortunately, there are many economic issues which wrack the done developments. That is why, the institutional and organizational improvements need to be led by new political direction. Ukraine is the country with promising future, it needs just to accumulate investing resources, sells the internal government bonds, so its economy starts to work.

Key words: government bonds, government liabilities, stock market, investment, internal government bonds.

Диденко Л.В., Чорная И.А.

ОВГЗ КАК НАДЕЖНЫЙ ФИНАНСОВЫЙ ИНСТРУМЕНТ ИНВЕСТИРОВАНИЯ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

В статье рассмотрено развитие рынка ОВГЗ. Обоснованно инвестиционную привлекательность государственных облигаций и пути совершенствования их продаж среди резидентов и нерезидентов Украины на фоне социально-экономических условий.

Ключевые слова: государственные облигации, государственные обязательства, финансовый рынок, инвестиции, ОВГЗ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Покриття дефіциту державного бюджету та виконання своїх зобов'язань вимагає мобілізації грошових ресурсів, значну частину з яких держава отримує за рахунок емісії облігацій внутрішньої державної позики (далі ОВДП). Розміщення ОВДП на фінансовому ринку дозволяє покривати поточні витрати та сприяє інвестуванню в економіку. Дослідження та пошук методів залучення суб'єктів господарювання до придбання державних облігацій дозволить підвищити економічну стійкість країни та перерозподіл заощаджень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. З розвитком фінансового ринку значно збільшилась увага численних іноземних і вітчизняних науковців до проблем інвестування у цінні папери, серед яких відзначаються А.А. Пересада, Б.Л. Луців, В.І. Капран, М.С. Кривченко, а питанням розвитку ОВДП як інвестиційного інструменту були присвячені роботи О.В. Василика, В.І. Дем'янишина, А.О. Кулінської.

Цілі статті. Метою написання статті є аналіз емісії облігацій внутрішньої державної позики, особливостей їх продажу серед резидентів та нерезидентів України та визначення їхнього впливу на поточний економічний стан.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні, державні цінні папери виступають привабливим фінансовим інструментом, який надає можливість приватним інвесторам тримати кошти в низько ризикових і високоліквідних активах та будучи потужним елементом боргового фінансування – впливати на економіку. Ста-

вши на шлях ринково-орієнтованої економіки, Україні слід розвивати фондовий ринок, функціонування якого забезпечило б ефективний перерозподіл інвестиційних ресурсів між окремими виробництвами, галузями та суб'єктами господарювання. Завдяки збільшенню випуску обсягів державних зобов'язань уряду, оформлених цінними паперами, можна мобілізувати значну кількість грошових ресурсів, необхідних для погашення дефіциту бюджету, фінансування різноманітних установ та організацій. Тобто, випуск цінних паперів дає державі змогу:

- профінансувати дефіцит державного бюджету;
- забезпечити касове виконання бюджету;
- згладити нерівномірні надходження податкових платежів;
- профінансувати цільові програми;
- погасити або переоформити (реструктуризувати) розміщені раніше боргові зобов'язання [1].

Випуск державних облігацій України регулюється законом про Державний бюджет України на відповідний рік, яким встановлюються граничні розміри державного зовнішнього та внутрішнього боргу (стаття 10 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»). Щодо умов (відсоткова ставка) розміщення та погашення (термін обігу) випуску облігацій, то вони встановлюються Міністерством фінансів України. На аукціонах з продажу державних облігацій Міністерство фінансів України отримує замовлення від первинних дилерів на придбання ОВДП, де в залежності від плану запозичень та попиту на папери, повністю або часткового задовольняє замовлення первинних дилерів, які виступають як самостійні покупці або діють в інтересах інвесторів. Придбані на аукціонах ОВДП облігації можуть бути реалізовані на фондовій біржі необмеженому колу учасників/інвесторів.

Безперервний інвестиційний процес та створення високоліквідного ринку цінних паперів здійснюється через функціональну взаємодію фінансових посередників, фондових бірж та інших елементів системи[2].

Кожен випуск державних облігацій має свій унікальний номер (міжнародний ідентифікаційний код цінного паперу – код ISIN), що складається з 12 символів (букв та цифр). Всі випущені в Україні цінні папери починаються з аббревіатури «UA» як принале-

жності країні. В біржовому списку стосовно кожного цінного паперу вказується не лише його код ISIN, а й тікер (короткий код цінного паперу, який використовується в торговельній системі для кращого сприйняття інформації), який складається лише з останніх 6 цифр коду ISIN[4].

Рішенням Уряду України номінал випуску державних облігацій може бути встановлений в іноземній валюті (як правило, в доларах США). Інформація щодо таких облігацій доступна при відкритті даних про цінний папір в Біржовому списку. Наприклад, випуск UA4000194666 з погашенням 11 липня 2018 року номінований в доларах США, а випуск UA4000195663 з погашенням 24 жовтня 2018 року – в євро. Переважна більшість облігацій мають номінал в 1 000 гривень.

Слід зауважити, що кожний новий випуск ОВДП як позитивно, так і негативно впливає на економіку: з однієї сторони, підвищена зацікавленість інвесторів в ОВДП допомогла гривні значно посилитися у лютому-березні, а з іншої – при очікуваних виплатах коштів курс послаблюється. В цілому, протягом січня-жовтня 2018 року, портфель ОВДП серед суб'єктів економіки збільшується, що свідчить про підвищення попиту на цінні папери (табл.1):

Таблиця 1

ОВДП за сумою основного боргу, млн. грн.

Дата	НБУ	Банки	Юридичні особи	Фізичні особи
на 03.01	360572.80	360520.20	22132.26	1467.48
на 01.02	358569.88	350117.99	22961.90	1473.29
на 01.03	354320.11	344071.67	26754.66	1878.35
на 02.04	350329.45	350291.38	28239.25	2326.21
на 02.05	350325.25	349950.85	27009.69	2564.29
на 01.06	350325.25	354541.96	24671.49	2950.56
на 02.07	350325.25	359084.49	23159.10	3234.31
на 01.08	350322.94	357786.62	22315.95	3982.95
на 03.09	348103.76	372985.28	20978.18	4529.93
на 01.10	348103.76	369871.50	21100.66	4803.58

Джерело: складено автором на основі [3]

Як бачимо, найбільшою часткою ОВДП на початок жовтня володіє НБУ, а саме близько 46,34%, що пояснюється нестачею коштів у державному бюджеті. Адже, в умовах погіршення економічного становища, дефіцит грошових ресурсів компенсується емісією державних цінних паперів. Тобто, НБУ прагне стабілізувати коливання на фінансових ринках, задля сприяння перерозподілу грошових ресурсів та покращення макроекономічних показників. Щодо банків, то їхня частка серед вкладів у ОВДП становить аж 49,24%, що на 2,89% більше від НБУ. Це пояснюється стабільністю та інвестування у ОВДП, бо дохід за облігаціями не оподатковується податком на доходи фізичних осіб, а фактично, лише військовим збором (1,4%). Крім того, за облігаціями існує гарантія від держави на повернення коштів. Найменша частка державних облігацій припадає на фізичних осіб – лише 0,64%. Купувати облігації має сенс з метою довгострокових інвестицій та з наміром придбати великі обсяги лотів, бо тільки в цьому випадку витрати на відкриття рахунку у цінних паперах та комісійні брокера виправдовують себе. Дійсно, за підрахунками провідних експертів по роботі з борговими інструментами, інвестування в державні облігації, у порівнянні з іншими інструментами, є більш вигідним при вкладенні мінімум 50 тис. грн.

Фізичні особи в основному віддають перевагу ОВДП, деномінованим в доларах США. Середній горизонт інвестування – 1,5-2,5 року. Оскільки розрахунки на вторинному ринку за доларовими ОВДП відповідно до законодавства відбуваються в гривні, а виплата відсотків і номіналу – в доларах, фізична особа цілком легально може купити долари з поставкою у майбутньому на суму, що значно перевищує поточне обмеження в 150 тис. грн, при цьому отримуючи певну прибутковість. На даний момент прибутковість за валютними паперами становить 3,50-5,25% річних. Очікується, що зі зростанням фінансової грамотності населення цей інструмент вкладення грошей буде набувати все більшої популярності. Як альтернативу облігаціям заможні українці зможуть вибрати лише вкладення в реальні інвестиційні проекти, якщо вони будуть з'являтися в Україні [5].

За результатами проведення розміщень ОВДП 7 серпня 2018 року, до державного бюджету залучено понад 10 млрд гривень (за

офіційним курсом НБУ) [4]. Держава постійно потребує нових інвестиційних залучень аби відповідати за своїми зобов'язаннями. Нещодавно, для підвищення привабливості залучення коштів у ОВДП було прийнято урядом рішення щодо звільнення від оподаткування доходів іноземних інвесторів, отриманих від операцій з державними облігаціями.

Починаючи з 2014 року, Міністерство фінансів, яке випускає облігації, вчасно сплачує за них гроші. Тому, жодних передумов для дефолту за внутрішнім боргом немає.

У зв'язку із значним розміром державного боргу, ОВДП активно використовується як борговий інструмент внутрішнього за позичення. Уряд збільшує обсяги внутрішнього боргу, адже у порівнянні з зовнішнім - не зменшує фінансового потенціалу держави.

Висновки. Отже, із метою залучення вільних фінансових ресурсів домогосподарств для покриття інвестиційних потреб держави, уряду України доречно було б забезпечити випуск доступних за ціною та привабливих за стабільністю і надійністю виплат державних цінних паперів для населення, що дасть змогу поліпшити структуру його заощаджень а також допоможе державі фінансувати дефіцит бюджету. Тому для формування ефективного ринку ОВДП в Україні необхідно:

- узгоджувати політику у сфері формування прибутковості державних цінних паперів із загальними тенденціями, які існують на фінансовому ринку;
- підвищити доступність придбання ОВДП для населення: зменшити витрати для придбання облігацій через створення спеціалізованих центрів;
- створити спеціальну емісію короткострокових ОВДП, з мінімальною сумою вкладення 20 тис. грн., для залучення інвестицій малого та середнього бізнесу.

1. Браткова І.М. Аналіз та оцінка ОВДП як інвестиційного інструменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_4/35.pdf.
2. Кужелев М.О. Розвиток інфраструктури ринку цінних паперів: сутність та елементи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nusta.edu.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс].- Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

4. Офіційний сайт фондової біржі ПФТС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pfts.ua>.
5. Чому в Україні стали популярними держоблігації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/415513/chomu-v-ukrayini-staly-populyarnymy-derzhobligatsiyi>.

*УДК 657.42:[006.032:657]

Жураковська І.В., к.е.н., доцент

Люшик Н.І.

Луцький національний технічний університет

ВІДОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ У ЗВІТНОСТІ ЗА МСФЗ

У даній статті досліджено альтернативні варіанти відображення в обліку та звітності земельних активів в залежності від характеру їх використання та права власності, проведено узагальнення вимог МСФЗ щодо оцінки земель, розроблено алгоритм порядку визнання земельної ділянки певним активом, запропоновано виділити окрему групу активів, яка б відображала, що не всі права власності на земельну ділянку перейшли суб'єкту господарювання.

Ключові слова: земля, земельні ділянки, право користування майном, оцінка землі, оренда землі, звітність за МСФЗ, фінансова звітність.

Zhurakovska I., Lyushyk N.

THE LAND REFLECTION IN THE IFRS REPORT

The article describes the theoretical principles and developed methodological and applied recommendations of alternative variants of reflecting land assets in accounting and reporting depending on their nature and ownership and generalization of IFRS requirements for land valuation.

The land is a unique object of accounting and has characteristic properties that are not repeated for other assets. The aim of the study is to summarize the requirements of IFRS for land valuation and the development of an algorithm for recognizing a land plot as a certain asset.

The principles of accounting and reporting of land are given in 10 different standards. There is no single standard, that establishes the procedure for assessing and recognizing land plots for accounting purposes. The definition of the category of "land" not given in any standard.

* Жураковська І.В., Люшик Н.І.

Agricultural enterprises usually use land in their activities. Therefore, they are forced to consider the full range of international standards in order to understand which line of the report and by what cost they should reflect the proper or leased land assets.

The procedure for reflecting land in accounting and reporting directly depends on the purpose of its use. For example, if a land asset is designed for use in the production process, services, needs of the administration or is necessary for sale, then it is reflected in fixed assets and must reflecting in accordance with the requirements of IAS 16 “Property, Plant and Equipment”. And if a land designed for the purpose of resale it will be reflected in inventories in compliance with the IAS 2 “Inventories”.

Many scientists believe that leased land must be reflected in intangible assets. But this article justifies and proposes to highlight a separate group of assets that would reflect, that not all ownership of the land has passed to the economic entity.

The research reports of Ukrainian enterprises that lands are most often reflected in the form of fixed assets, investment property and sometimes combined assets.

The research substantiated that the lack of a definition and detailed instructions for land accounting indicates that land accounting may have particularity as depending on national legislation. This necessitates the development of an internal standard for land accounting, which conforms to IFRS.

Key words: the land, the land assets, the right to use property, the valuation of land, the lease of land, IFRS, the reporting, the financial statements.

Жураковская И.В., Илюшик Н.И.

ОТРАЖЕНИЕ ЗЕМЛИ В ОТЧЕТНОСТИ ЗА МСФЗ

В данной статье исследованы альтернативные варианты отражения в учете и отчетности земельных активов в зависимости от характера их использования и права собственности, проведено обобщение требований МСФО по оценке земель, разработан алгоритм порядка признания земельного участка определенным активом, предложено выделить отдельную группу активов, которая бы отражала, что не все права собственности на земельный участок перешли субъекту хозяйствования.

Ключевые слова: земля, земельные участки, право пользования имуществом, оценка земли, аренда земли, отчетность по МСФО, финансовая отчетность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Земельний фонд України становить 5,7% території Європи. Близько 71% території України (42,7 млн. га) підпадає під категорію сільськогосподарських угідь. Більше 10 мільйонів гектарів цих земель належить державі, що становить близько 25% від загальної кількості сільськогосподарських угідь в Україні [25]. Таке національне багатство не стало повноправним учасником господарського обороту. Мораторій на продаж сільськогосподарських угідь в Україні зумовив

появу нових видів оренди землі (зокрема емфітевзис), які по суті вже визначили перехід права власності на земельні ресурси, але офіційних заяв ще немає. Знахідкою для українських реалій земельного ринку є впровадження більш прозорого механізму відображення землі у звітності підприємств за МСФЗ 16 «Оренда», що полягає у визнанні активом не лише прав власності, а й прав користування. Для земельних ділянок в Україні такі трактування активів в умовах мораторію є вкрай актуальними, адже дозволить сільськогосподарським товаровиробникам поставити земельні ділянки на баланс і оцінити їх, що буде першим кроком до формування ринку землі. Облікове забезпечення орендних земельних відносин може стати маленьким кроком на шляху до його впровадження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням землі як об'єкта обліку займалися багато науковців, зокрема Китайчук Т.Г. [3], Підвисоцька Л.Я. [20], Правдюк Н.Л. та Іщенко Я.П. [21] визначають необхідність виокремлення землі як окремого об'єкта обліку, зважаючи на специфічні біологічні, економічні та стратегічні особливості такого активу, Марчук У.О. [4], Жук В.М. [1] порівнюють процес оцінки земельних активів та фактори, які впливають на цю оцінку, в різних країнах, Пантюхова А. В. [19] розглядає відмінності обліку земель між національними та міжнародними стандартами, Метелиця В.М. [5] та Остапчук С. М. [18] наголошують на необхідності формування окремого стандарту, який би визначав порядок обліку земель. Остапчук С.В. взагалі приділив значну увагу обліку та відображенню земельних активів в звітності [16], порядку їх оцінювання [17].

Проте єдині рекомендації з обліку земель і відображення їх у звітності за МСФЗ відсутні. Дослідження представляють фрагментальні узагальнення можливих варіантів обліку землі в залежності від її призначення.

Цілі статті. Метою дослідження є вивчення порядку відображення землі у звітності згідно МСФЗ та визначення основних напрямків розвитку облікової теорії для формування ринку землі в Україні і визнання її у складі активів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні близько 21,5 млн. га сільськогосподарських угідь обробляють близько 45 000

комерційних виробників [25]. Середня ціна землі в Болгарії 4500 доларів за 1га. Тобто, якщо врахувати, що площа сільськогосподарських земель України, які обробляються підприємства, що подають звітність становить 21,5 млн.га, то вартість земель на їх балансах (якщо припустити таку ж вартість) має становити мінімум 96 750 млн доларів. За даними Державної служби статистики вартість землі на балансі підприємств України складає 33397 млн. грн. (табл. 1). Це в рази менше європейської практики, що вказує на недооцінку землі або ж її не відображення. Ми припускаємо, що існують обидві ці причини.

Таблиця 1

Вартість основних засобів на балансі підприємств України за видами економічної діяльності*

№ з/п	Назва виду економічної діяльності	Вартість основних засобів на кінець 2017 року	
		тис. грн.	%
1	Усього	7733904663	100,00
2	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	341622274	4,42
3	Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	335302471	4,34
4	Лісове господарство та лісозаготівлі	5308341	0,07
5	Рибне господарство	1011462	0,01
6	Промисловість	2454482642	31,74
	Із загального підсумку		0,00
7	Вартість тварин	37649	0,00
8	Вартість земельних ділянок	33397908	0,43
9	Вартість інвестиційної нерухомості	96515600	1,25
10	Вартість довгострокових біологічних активів	33603466	0,43

*Складено за даними Державної служби статистики.

Нами вивчено зміст всього пакету МСФЗ та МСБО. Про землю як об'єкт, який необхідно розкривати у звітності, йде мова у 10 міжнародних стандартах обліку і звітності (тобто термін «земля» згадується безпосередньо). Не існує єдиного стандарту, який встановлює порядок оцінки та визнання земельних ділянок для цілей бухгалтерського обліку. При чому визначення категорії «земля» чи «земельні ділянки» взагалі не наводиться в жодному стандарті.

Тому для землі, як об'єкта обліку в Україні, доцільно використовувати визначення земельної ділянки з Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III статті 79. Відсутність визначення вказує на те, що облік земельних ділянок може мати особливості в залежності від національного законодавства.

В одній із своїх багаточисленних праць про землю Жук В.М. пояснює відсутність окремого стандарту щодо обліку земельних ресурсів: «Відсутність у міжнародних стандартах положень обліку земель сільськогосподарського призначення можна пояснити відношенням замовників МСФЗ транснаціональних корпорацій до цього природного ресурсу. ТНК, як правило, намагаються за безцінь експлуатувати природні ресурси, а, відтак нав'язувати світові через МСФЗ пріоритетність інших цінностей» [2].

Детальний аналіз стандартів показав, що в обліку і звітності залежно від призначення землю відображаються у складі: запасів (товарів); основних засобів; державних грантів; інвестиційної нерухомості; комбінованих активів (земля в комплексі з біологічним активом); прав користування.

Як здавалось на перший погляд, розкриття інформації про землю у фінансовій звітності регулюватиметься МСБО 41 «Сільське господарство», та даний стандарт визначає лише один з можливий варіантів обліку земельних ділянок. Тобто сільськогосподарські підприємства, які лише в рідких випадках не використовують в процесі своєї діяльності землю, вимушені розглянути увесь комплект міжнародних стандартів, щоб зрозуміти, в якому рядку звітності та за якої оцінкою їм слід відображати наявні або орендовані земельні ділянки.

Дослідження звітності підприємств України завдяки ресурсу (<http://smida.gov.ua>) показало, що земельні ділянки найчастіше зустрічаються у вигляді основних засобів, інвестиційної нерухомості, в рідких випадках - комбінованих активів. І, зважаючи на особливості українського законодавства, більшість земельних ділянок використовуються на правах оренди.

Якщо земля утримується на підприємстві з метою використання в процесі звичайної діяльності, то вона визнаватиметься основним засобом, а її облік регламентуватиметься МСБО 16 «Осно-

вні засоби» (надалі – МСБО 16). В такому випадку земля може входити до окремого класу активів «земля» або «земля та будівлі». Проте при можливості землю та будівлі слід обліковувати окремо, незважаючи на те чи купували ці активи одночасно. Це зумовлено тим, що зазвичай земля не має встановленого строку експлуатації, а отже й не амортизується. Будівлі ж в свою чергу мають обмежений строк використання і підлягають амортизації.

Параграф 25 МСБО 41 «Сільське господарство» (надалі – МПСБО 41) висуває ще одне можливе відображення землі в обліку – в комплексі із біологічними активами. Таким чином земля відображається, якщо вона фізично невіддільна від біологічного активу (наприклад, дерева в лісовому господарстві). Стандарт називає комплекс біологічних активів, необробленої землі та заходів з культивування землі «комбінованими активами». Тобто в обліку і звітності земля не буде виступати як окремий об'єкт обліку, який потребує своєї оцінки, визнання і т.д.

Доволі поширеним випадком є відображення землі в обліку і звітності як інвестиційної нерухомості. Земля класифікується як інвестиційна нерухомість, якщо вона є власністю підприємства або передана підприємству на умовах фінансової оренди для одержання орендних платежів або збільшення вартості капіталу, а не для використання в процесі операційної діяльності чи продажу. Відмінною рисою землі як інвестиційної нерухомості є те, що вона приносить грошові потоки незалежно від інших активів суб'єкта господарювання. Земля як об'єкт інвестиційної нерухомості може обліковуватись в комплексі з активами, які є невіддільними від неї, або ж якщо дохід орендодавця буде пов'язаний із земельною ділянкою, яка має такий актив (наприклад, біологічні активи, захисні споруди від вітрів та хижих звірів, осушувальні системи).

В численних дослідженнях [3, 17, 19 та ін] право користування земельними ділянками відносять до нематеріальних активів підприємства, зазначаючи, що такі вимоги викладено в МСБО 38 «Нематеріальні активи». Проте дослідження цього стандарту показало, що в ньому нематеріальним активом згадується право на іпотечне обслуговування, а не право користування земельною ділянкою.

Відображення операцій з оренди земельних активів регулюється МСБО 17 «Оренда» (надалі – МСБО 17). З 2019 року вступає в дію МСФЗ 16 «Оренда» в якому зберігся старий порядок обліку оренди у орендодавця. Для звітності орендаря сталися суттєві зміни. Орендар у момент укладення договору повинен оцінити, чи є договір в цілому або його окремі компоненти договором оренди. МСФЗ 16 визначає оренду на підставі того, чи контролює орендар використання ідентифікованого активу протягом певного періоду часу, який може бути визначений. Ці характеристики виконуються, якщо орендар може приймати важливі рішення про використання активу аналогічно тому, як він приймає рішення відносно активів, що йому належать. Відповідно до МСФЗ 16 орендар на дату початку оренди повинен оцінювати та визнавати на балансі актив у формі права користування. Таким чином для орендарів майже вся оренда стає фінансовою і передбачає відображення орендованих активів на балансі у вигляді прав користування.

Наші дослідження показали, що операції з землею зачіпають практично всі форми звітності, що узагальнено в табл. 2.

До кожного об'єкта, в складі кого відображається земельна ділянка, використовуються різні види оцінок, наведені нами вище. Виникає ситуація, коли одна і та ж ділянка в залежності від її використання може бути оцінена за різною вартістю.

Китайчук Т.Г. наголошує, що «...без удосконалення бухгалтерського обліку земельних ділянок, без пошуку найбільш раціональних та ефективних методів обліку і контролю не можуть бути успішно вирішені і завдання земельної реформи». [3]

В сучасних умовах, можна виділити два шляхи формування методології бухгалтерського обліку земель сільськогосподарського призначення, яка б відповідала національним інтересам: 1) зміна методології МСФЗ; 2) розробка власного галузевого стандарту» [18]. Методологія МСФЗ зазнала змін через впровадження МСФЗ 16 «Оренда», яке змінило визнання оренди. З 1 січня 2019 року орендою визнаватиметься договір в цілому або окремі компоненти за договором оренди. В іншому випадку визнаються послуги.

Таблиця 2

Оцінка та відображення землі у звітності за МСФЗ

Види земельних ділянок згідно МСФЗ	Оцінка земельної ділянки у звітності
Земля як основний засіб	За собівартістю або переоціненою вартістю (п.7-15 та п.31-42 МСБО 16)
Земля як комбінований актив (земля в поєднанні з біологічним активом)	За справедливою вартістю, теперішньою вартістю очікуваних чистих грошових потоків від такого активу або за собівартістю, зменшеною на збитки від зменшення корисності (п.12, 20, 30 МСБО 41)
Земля як інвестиційна нерухомість	За собівартістю або справедливою вартістю (п.32А МСБО 40)
Земля передана в оренду	Залежить від виду оренди
Земля як актив з права користування (отримана в оренду)	Земельна ділянка визнається активом з права користування і оцінюється за собівартістю, яка включає: - оцінку зобов'язання з оренди, яке оцінюється за теперішньою вартістю орендних платежів, не сплачених на таку дату; - орендні платежі, здійснені на/до дати початку оренди, за вирахуванням отриманих стимулів до оренди; - первісні прямі витрати орендаря; - витрати пов'язані із переміщенням, відновлення землі тощо, якщо він відображає зобов'язання за цими витратами, а не у випадку, коли ці витрати понесені для виробництва запасів (п.24-27 МСФЗ 16) Після дати початку оренди буде оцінюватись відповідно до напрямів використання та облікової політики підприємства (за справедливою, переоціненою вартістю тощо). (п.29-35 МСФЗ 16)

Алгоритм відображення земельних ділянок у складі активів наведено на рис. 1.

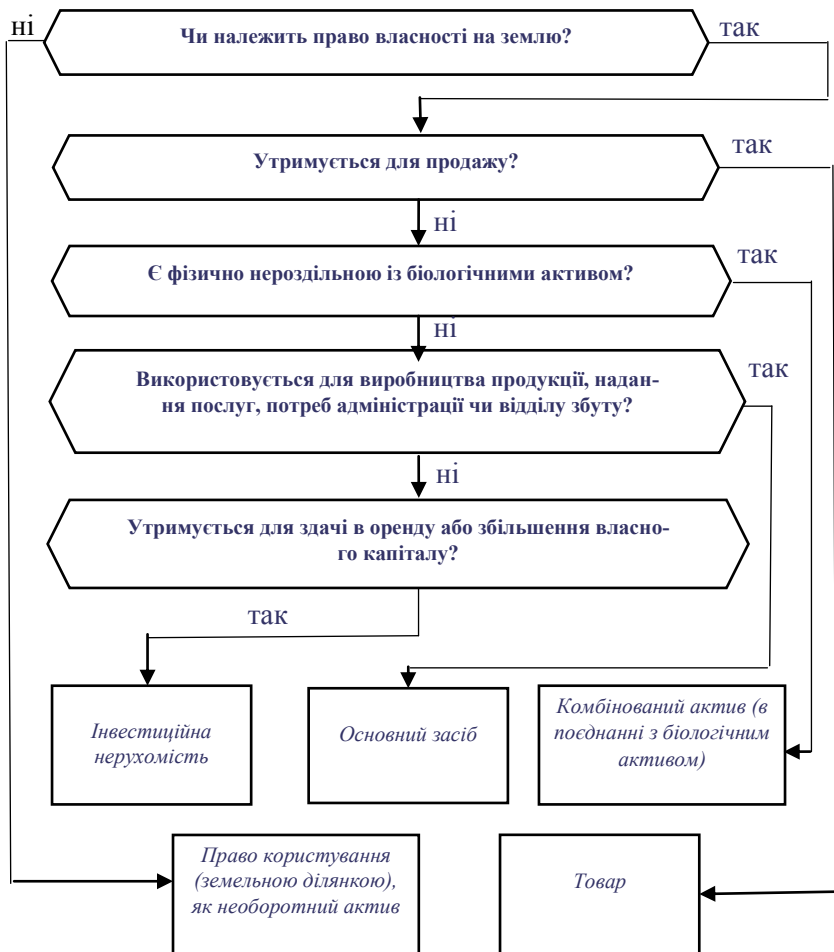

Рис.1. Алгоритм відображення земельних ділянок у складі активів підприємства

Всі права власності на земельну ділянку у вітчизняній практиці відображаються на рахунку 122 «Права користування майном». Його використання в складі нематеріальних активів не відповідає сутності цього виду активів. Нематеріальні активи містять в своїй основі інтелектуальну чи творчу складову. Так, наприклад,

якщо ми бачимо в звіті велику вартість нематеріальних активів, ми все ж таки схилиємось до думки, що підприємство володіє інтелектуальною власністю. А права на користування земельними чи природними ресурсами слід відображати окремо.

Висновки. В пакеті МСФЗ та МСБО не існує єдиного стандарту, який встановлює порядок оцінки та визнання земельних ділянок для цілей бухгалтерського обліку. Визначення категорії «земля» чи «земельні ділянки» взагалі не наводиться в жодному стандарті. Це вказує на те, що розробниками МСФЗ враховано, що облік земельних ділянок може мати особливості в залежності від національного законодавства, що потребує розробки внутрішнього стандарту обліку землі, який не суперечитиме МСФЗ.

В обліку і звітності залежно від призначення землю відображаються у складі: запасів (товарів); основних засобів; державних грантів; інвестиційної нерухомості; комбінованих активів (земля в комплексі з біологічним активом), прав користування. Для кожного об'єкта використовуються різні види оцінок. Це призводить до того, що одна і та ж ділянка в залежності від її призначення в даний момент часу може бути оцінена за різною вартістю, що вимагає проведення подальших детальних досліджень доцільності такого підходу.

Використання у вітчизняній практиці рахунку 122 «Права користування майном» в складі нематеріальних активів не відповідає сутності операцій оренди землі. Нематеріальні активи, на нашу думку, містять в своїй основі інтелектуальну чи творчу складову, так як наявність в звіті великої вартості нематеріальних активів має свідчити про наявність інтелектуальної власності, а не прав оренди на нерухомість. Запропоновано права на користування земельними чи природними ресурсами відображати окремо в складі необоротних активів, що дозволить користувачам звітності оцінити об'єми залучених до господарського обороту активів, на яких не перейшло право власності.

1. Жук В. М. Стандартизація бухгалтерського обліку земель сільськогосподарського призначення / В.М. Жук // Запровадження МСФЗ в Україні: проблеми та перспективи для аграрного сектору. VII Міжнародна науковопрактична конференція. ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, 25 листопада 2011 р.:

- збірник тез та виступів / Відпов. за вип. Б.В. Мельничук. – К.: ТОВ «ЮрАгро-Веста», 2011. – 438 с. – С. 1621.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
 3. Китайчук Т.Г. Особливості обліку землі та земельних відносин. / Китайчук Т.Г., Мудрик Ю.М. // 36. наук. праць Таврійськ. держ. агро-технолог. ун-ту (економічні науки). – 2013. – № 2. – С. 137–143.
 4. Марчук У.О. Оцінка землі у міжнародній обліковій системі / Марчук У.О. // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2017. – №24 (2 частина) – С. 136-140.
 5. Метелиця В.М. Запровадження стандарту обліку земель сільськогосподарського призначення як інституту бухгалтерської професії. / Метелиця В.М. // Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит» – 2013. – №3 – С. 27-33.
 6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 16) «Основні засоби» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
 7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 17) «Оренда» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_018.
 8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 18) «Дохід» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025.
 9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 2) «Запаси» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021.
 10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 20) «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_041.
 11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 36) «Зменшення корисності активів» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047.
 12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 40) «Інвестиційна нерухомість» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_026.
 13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 41) «Сільське господарство» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_027.
 14. Міжнародний стандарт фінансової звітності (МСБО 13) «Оцінка справедливої вартості» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_068#n2.
 15. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063.
 16. Остапчук С. М. Облік земельних ділянок та прав користування ними в системі міжнародних стандартів фінансової звітності. / Остапчук С. М. // Економіка АПК – 2013. – №7. – С. 134–141.
 17. Остапчук С. М. Облікова оцінка земельних ресурсів: міжнародний досвід та вітчизняна практика. / Остапчук С. М. // ВІСНИК ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №2 (60). – С. 79–85.

18. Остапчук С. М. Стандартизація бухгалтерського обліку земель сільськогосподарського призначення / С. М. Остапчук. // Облік і фінанси АПК. – 2012. – №3. – С. 62-71.
19. Пантюхова А. В. Облік земельних ресурсів за міжнародними та національними стандартами з урахуванням екологічної складової. / Пантюхова А. В. // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – №53 (1026) – С. 96-103.
20. Підвисоцька Л.Я. Облік та звітність земельних ресурсів: проблеми організації та методики / Підвисоцька Л.Я. // Економіка. Управління. Інновації. – 2016. – №3 (18).
21. Правдюк Н.Л. Особливості земель сільськогосподарського призначення як об'єкта бухгалтерського обліку / Правдюк Н.Л., Іщенко Я.П. // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №1 (56) – С. 211-217.
22. Тлумачення КТМФЗ 5. Права на частки у фондах на виведення з експлуатації, відновлення та екологічну реабілітацію [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_055#n2.
23. Соколова Н. Облік договорів оренди: на які зміни звернути увагу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=oblik-dogovoriv-orendi-na-aki-zmini-zvernuti-uvagu>.
24. Карпачова О. МСФЗ 16 «ОРЕНДА» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.help/article/msfz-16-orenda/>
25. Establishment of a land market in Ukraine: current state and prospects [Електронний ресурс] / Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/2018+Land+market+overview%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/2018+Land+market+overview%20(1).pdf).

*УДК 338.242.2

Іщук Л.І., к.е.н., доцент

Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

Харчук С.В.

Луцький національний технічний університет

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

У статті розкрито сутність поняття фінансового стану підприємства, визначено дестабілізуючі фактори впливу на фінансовий стан та виділено шляхи його покращення.

Ключові слова: фінансовий стан, підприємство, напрям покращення фінансового стану.

* Іщук Л.І., Ніколаєва А.М., Харчук С.В.

Ishchuk L., Nikolaeva A, Kharchuk S.

WAYS TO IMPROVE THE FINANCIAL STATE OF THE ENTERPRISE IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

The article describes the essence of the concept of the financial state of the enterprise, determines the destabilizing factors of influence on the financial state and identifies the ways of its improvement.

Enterprises operating in a market environment are fully responsible for their obligations to the financial and credit system, their employees, suppliers, the state, as well as the results of production and financial activities. The ability of the enterprise to timely repay its obligations describes its financial condition.

In order to survive enterprises in the conditions of constant intensification of competitive struggle it is necessary to be able to really assess the financial condition of both their enterprise and existing potential competitors. However, first, it is necessary to understand the essence of the term "financial condition".

Financial condition is a complex concept that is the result of the interaction of all elements of the system of financial relations of the enterprise, determined by a set of production and economic factors and is characterized by a system of models, methods and indicators that reflect the availability, allocation and use of financial resources.

If we talk about the factors affecting the financial position of the company, it depends on the results of its production, commercial and financial and economic activities. Therefore, all of the above mentioned activities of the enterprise are influenced by it. Timely detection of destabilizing factors will minimize the risk of deteriorating financial position and reducing profits.

An important way to improve the financial position of Ukrainian enterprises is also to find the optimal ratio of own and borrowed capital, which would provide the minimum financial risk for maximum return on equity. The next direction in improving the financial state of the enterprise may be the production and development of new types of products.

In order to satisfy the financial condition of the enterprise, it is necessary to systematically analyze the finances of the enterprise and eliminate the existing shortcomings. A system of measures to maintain a high financial standing should include:

- permanent monitoring of the external and internal conditions of the enterprise;
- development of measures to reduce the external vulnerability of the enterprise;
- development of preparatory plans in case of emergencies, implementation of preliminary measures for their provision;
- implementation of plans of practical measures in the event of a crisis situation, the adoption of risky and non-standard decisions in case of deviation of the situation;
- coordination of actions of all participants and control over the implementation of activities and their results.

It is under such conditions that it is possible to provide a monitoring system for each of the components of a positive financial state of enterprises, which would be able to optimize it in accordance with the development prospects.

Key words: financial status, enterprise, direction of improvement of financial condition.

Ищук Л.И., Николаева А.Н., Харчук С.В.

ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

В статье раскрыта сущность понятия финансового состояния предприятия, определены дестабилизирующие факторы влияния на финансовое состояние и выделены пути его улучшения.

Ключевые слова: финансовое состояние, предприятие, пути улучшения финансового состояния.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Підприємства, які працюють в ринкових умовах, несуть повну відповідальність за своїми зобов'язаннями перед ланками фінансово-кредитної системи, власними працівниками, постачальниками, державою, а також за результатами виробничо-фінансової діяльності. Здатність підприємства своєчасно погашати свої зобов'язання характеризує його фінансовий стан.

Для виживання підприємствам в умовах постійного загострення конкурентної боротьби необхідно вміти реально оцінити фінансовий стан як свого підприємства, так й існуючих потенційних конкурентів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Визначенню шляхів покращення фінансового стану підприємства присвятили свої роботи такі вчені: Лігоненко Л.О., Непочатенко О.О., Сергеев І.В., Л. Білик, Л. Буряк, О. Барановський, О. Василик, К. Ізмайлова, Т. Ковальчук, Л. Лахтіонова, А. Поддєрьогін, О. Терещенко, С. Шкарабан, М. Яцків та ін. Вагомий внесок у дослідженнях напрямів оцінки фінансової стану підприємства зробили такі вчені-економісти: Бандурка О.М., Коробов М.Я., Грабовецький Б.Є., Обушак Т.А., Цар О.З., Покропивний С.Ф. та інші.

Цілі статті. Метою написання даної статті є пошук та обґрунтування шляхів покращення фінансового стану підприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням. Фінансовий стан підприємства є важливою характери-

стикою результатів діяльності будь-якого підприємства, яка визначається взаємодією всіх його складових елементів та включає сукупність виробничо-господарських факторів. Думки науковців стосовно трактування сутності даного визначення зводяться до необхідності регулярного проведення його діагностики для забезпечення беззбиткової діяльності.

Фінансовий стан підприємства – це сутнісна характеристика його діяльності в певний період, яка визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності.

Якщо говорити про фактори впливу на фінансовий стан підприємства, то він залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі вище згадані види діяльності підприємства. Своєчасне виявлення дестабілізуючих чинників дозволить мінімізувати ризик погіршення фінансового стану та зменшення прибутку. На рис. 1 відображено внутрішні та зовнішні дестабілізуючі фактори впливу на фінансовий стан підприємств.

Важливим шляхом покращання фінансового стану українських підприємств є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу. Цей процес реалізується за допомогою оперативного механізму фінансової стабілізації – системи заходів, спрямованих, з одного боку, на зменшення фінансових зобов'язань, а з іншого, на збільшення грошових активів, що забезпечують ці зобов'язання [5, с. 134].

В умовах конкурентного середовища актуальності набуває оптимізація збутової політики підприємства. Підприємству необхідно активізувати політику в галузі маркетингу з метою просування своєї продукції, яка фактично за рахунок високої якості та ціни, нижчої від середньо галузевої є конкурентоспроможною.

Доцільно також звернути увагу на те, що для покращання свого фінансового становища виробники товарів та послуг повинні реалізовувати всю продукцію, що застоюється на складах.

Рис. 1. Дестабілізуючі фактори впливу на фінансовий стан підприємства

Для розширення ринків збуту підприємство може створити пункти роздрібно́ї торгівлі. Це призведе до збільшення прибутку та збільшення оборотності капіталу. Впровадження цього проєкту звичайно ж не вирішує існуючих фінансових проблем, але дозво-

лить скоротити термін реалізації товару та прискорити розрахунки з кредиторам.

Ще одним напрямком покращання фінансового стану підприємства є збільшення грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства, що збільшить коефіцієнт абсолютної ліквідності і дозволить підприємству брати довго- і короткострокові позики в банку для фінансування поточної діяльності, які видаються лише платоспроможним підприємствам, в яких коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідає нормі. Збільшення грошових коштів можна забезпечити за рахунок реалізації зайвих виробничих і невиробничих фондів, здачі їх в оренду [2].

Наступним напрямком покращання фінансового стану підприємства може стати виробництво і розробка нових видів продукції, яка зацікавить споживачів, а також отримання ліцензій на виробництво «ходових» товарів, що дасть змогу стабілізувати і покращити фінансовий стан підприємства.

Слід відмітити, що фінансовий стан підприємства не може бути стійким, якщо воно не отримує прибутку у розмірах, що забезпечують необхідний приріст фінансових ресурсів, спрямованих на зміцнення матеріально-технічної бази підприємства та їх соціальної сфери [4].

Висновки. За результатами аналізу фінансового стану виявляються прогалини в діяльності підприємств та в результаті цього здійснюється пошук резервів покращення. І згідно до цього визначаються альтернативні управлінські рішення і напрями їх реалізації. Відтак, процес аналізу фінансового стану підприємства – це система, яка включає аналіз середовища функціонування, процесу планування і контролю за діяльністю підприємства, що дозволить робити її прибутковою. В цілому підсумовуючи вище зазначене варто свідчити, що від правильності вибору та ходу реалізації управлінських рішень залежить поточний фінансовий стан та напрями його покращення в перспективі.

1. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М. Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 92-100
2. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) – 2014. – С. 1-7.

3. Конєва Н.О., Шаповалова І.О. Шляхи покращення фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf.
4. Кулик Л.С. Діагностика фінансового стану підприємства як основа його економічної безпеки. Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Луцьк: ЛНТУ, 2017.
5. Рудницька О.М., Біленська Я.Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / Рудницька О.М., Біленська Я.А. // Вісник «Логістика», Львів: Вид-во НУ ЛП, 2013. – № 649 – С. 132-138.
6. Цар О.З. Аналіз динаміки фінансового стану підприємства України / О.З. Цар // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. - №3. – С.221-238.

*УДК 65.041.1:338.48

Квасній Л.Г., к.е.н, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

Щербан О.Я., к.е.н, доцент

ВСП НН ІППТ НУ «Львівська політехніка»

ЧИННИКИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку та проблеми туристичної діяльності в Україні. Обґрунтовано доцільність застосування антикризового управління на вітчизняних підприємствах туристичної індустрії. Запропоновано антикризові заходи розвитку туризму, що сприятимуть вирішенню наявних проблем.

Ключові слова: кризовий стан, антикризове управління, туристична галузь.

Kvasniy L., Shcherban O.

FACTORS OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF THE TRAVEL INDUSTRY

The purpose of the article is to study anticrisis management of tourist organizations and enterprises as a means of forming their competitive advantages on different levels of management. As a result of analysis and generalization of studies conducted by domestic and foreign scholars, the main features of the development of tourism were determined, main directions of improving the competitiveness of tourism activities were systematized and crisis management measures for tourism enterprises

* Квасній Л.Г., Щербан О.Я.

and organizations were proposed. The study analyzed the current status and problems of tourism in Ukraine. The expediency of application of anticrisis management on domestic tourism enterprises and organizations was justified. Anticrisis measures for tourism development were proposed. Namely: of strategic, economic and financial, organizational, innovation, investment, marketing and human resource kind at the enterprise, region and state level. That will solve the existing problems and improve the competitive advantages of tourism organizations and businesses.

It proves that crisis sources in tourism fall into internal and external risks that are determined by the influence of anthropogenic and natural determinants. Research results show that the impact of natural sources of risk in tourism and sources of risks of social and political nature has increased significantly in recent decades. Consequently the article underlines the necessity in collaboration in the field of crisis management in tourism at the level of international tourism organizations, regional and national tourism organizations.

Key words: crisis situation, crisis management, tourism industry.

Квасний Л.Г., Щербан О.Я.

ФАКТОРЫ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ

В результате проведенного исследования проанализировано современное состояние и проблемы туристической деятельности в Украине. Обоснована целесообразность применения антикризисного управления на отечественных предприятиях туристической индустрии. Предложены антикризисные меры развития туризма.

Ключевые слова: кризисное состояние, антикризисное управление, туристическая отрасль.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективність управління підприємствами в нинішніх умовах невизначеності та кризи в основному визначає ефективність функціонування економіки регіону і України в цілому. Тому дослідження механізму управління кризовими ситуаціями на підприємствах туристичної індустрії вважаємо актуальним і доцільним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні аспекти антикризового управління підприємствами в умовах кризової ситуації в економіці України та методологічні аспекти діагностики кризи на підприємствах висвітлювались вітчизняними та зарубіжними науковцями: В.О. Василе-нко [1], Т.С. Клебанова [2], Б.Р. Кошова [3], О.В. Раєвнева [4]. Про-

те формування стратегій антикризового управління підприємств туристичної індустрії потребує подальшого дослідження.

Цілі статті: дослідити чинники та стратегії антикризового управління підприємств туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кризовий стан будь-якого підприємства вважається одним із дестабілізуючих чинників його господарської діяльності в майбутньому. Виникає він внаслідок невизначеності ситуації та ризикованого управління, а також внаслідок виникнення дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, пов'язаних із нестабільністю політичної та економічної ситуації в окремому регіоні та в країні загалом. Тому наявність механізмів та стратегій, які можуть допомогти підприємствам своєчасно діагностувати кризовий стан і запобігти його ще до досягнення критичної межі в нинішніх умовах функціонування має важливе значення у їх діяльності.

Враховуючи постійний вплив різноманітних загроз появи кризових ситуацій, які зумовлюються динамічністю зовнішнього середовища функціонування господарюючих суб'єктів туристичної індустрії, а також впливом політичних та економічних чинників, існуюча система управління вимагає удосконалення та пошуку нових сучасних механізмів управління. З цього приводу вважаємо необхідною складовою системи управління повинна стати стратегія управління кризовими ситуаціями, яка дала б можливість на окремих етапах та окремих ділянках господарювання управляти гострими ситуаціями, які потенційно загрожують нормальній роботі та подальшому розвитку підприємств туристичної індустрії.

Практика доводить, що система антикризового управління підприємствами туристичної індустрії повинна ґрунтуватися на постійному моніторингу чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, виявленні загроз та кризових ситуацій внаслідок їх дії, і в результаті – врахування цих загроз при реалізації стратегій розвитку підприємств. У цьому зв'язку, вважаємо, що існуюча система управління вимагає удосконалення наявних стратегій управління господарською діяльністю підприємств туристичної індустрії в Україні. Різноманітність послуг в туристичній індустрії та особливості їх надання зумовили розвиток різних типів суб'єктів підприє-

ництва, а також державних та некомерційних організацій, які забезпечують діяльність підприємств цієї галузі.

Глобалізація суспільно-економічних відносин призвела до виникнення ряду загроз – екологічних, економічних, фінансових, військових тощо. Компоненти макрорівня забезпечують життєдіяльність держави загалом та можуть набувати міжнародного значення не лише у питаннях розвитку туризму. Туристична сфера не є винятком, а її функціонування безпосередньо чи опосередковано залежить від стану та захисту критичної інфраструктури.

Дослідження показали, що за останні роки динаміка макроекономічних показників негативно позначилась на рівні життя громадян. Рівень оплати праці залишається нижчим за середнє значення по Україні, а частка безробітних є вищою. Здійснюючи туристичну подорож, середньостатистичний турист стикається не лише із необхідністю дотримання законодавчої бази відповідної країни, а й із мовним бар'єром. Проте хоч і туристичні потоки є нестабільними, та розвиток туристичної інфраструктури зберігає стійку позитивну тенденцію. Розвиток туризму позитивно впливає на соціально-економічний стан регіону та країни.

Аналіз показав, що існує високий рівень кореляції між показниками ефективності функціонування туристичної сфери та соціально - економічними змінами.

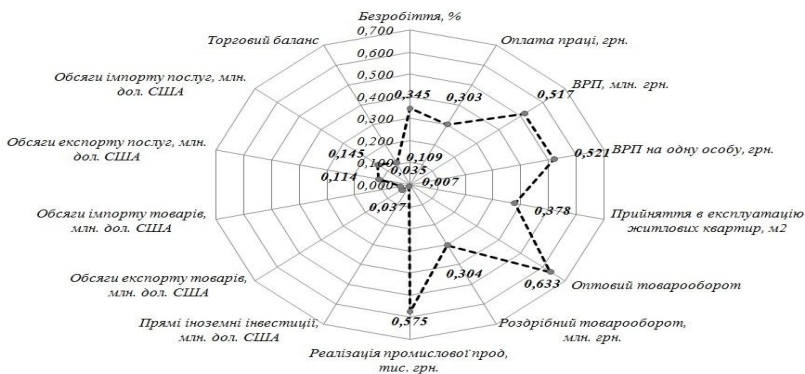

Рис. 1. Коефіцієнти кореляції між показниками соціально-економічного розвитку та загальною кількістю туристів, які відвідали західні області України за період 2010–2016рр. [3]

Згрупувавши показники соціально-економічного розвитку, які найбільше впливають на динаміку туристичних потоків, вдалось виявити, що промисловість, торгівля та будівельна сфера більшою мірою залежать від динаміки розвитку туристичної сфери. Загалом можна зазначити, що показники соціально-економічного розвитку впливають на туризм сильніше, ніж туристична інфраструктура. На стан безробіття, рівень оплати праці та зовнішньоекономічну діяльність рівень розвитку туризму майже не впливає. Проте з іншого боку, ці чинники, а особливо, негативна їх динаміка, негативно позначаються на результатах господарювання підприємств індустрії туризму, іноді навіть зумовлюють виникнення кризового стану.

Як показали дослідження праць сучасних науковців, концепція антикризового управління включає в себе чотири блоки проблем: проблеми, які стосуються управління на різних фазах циклічного проявлення кризового розвитку; які пов'язані зі сферами управління; проблеми процесуальності управління: прогнозування криз та оцінка кризових ситуацій, готовність до ризику та передбачення можливих його наслідків; проблеми соціально-економічного характеру: поведінка підприємства на ринку та управління персоналом [1]. Виходячи з даних проблем, основними аспектами антикризового управління є: аналіз симптомів і прогнозування кризи; розробка фінансово-економічного механізму управління кризовими процесами; нормативно-правове регулювання розвитку кризи; менеджмент в умовах кризової ситуації або загрози кризи.

Висновки. На основі вищевказаного, під антикризовим управлінням необхідно розуміти організоване, комплексне управління, яке передбачає оптимальне використання спеціальних інструментів, методів і засобів управління та здатне забезпечити ефективне функціонування господарського суб'єкта в умовах невизначеності та кризи. Антикризове регулювання діяльності підприємств туристичної індустрії, а саме забезпечення її ефективності на усіх стадіях господарювання з метою недопущення тривалих періодів кризи вбачається у тісній взаємодії вищих державних органів влади із місцевими владними органами та приватним сектором, які функціонують у системі надання туристичних послуг.

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством / Василенко В. О. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
2. Клебанова Т.С. Механізм та моделі управління кризовими ситуаціями на підприємствах житловокомунального комплексу : монографія / Т. С. Клебанова, М. О. Кизим, Ю. І. Мізік. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 184 с.
3. Кошова Б.Р. Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури / Б.Р. Кошова // Дисертація на здобуття наук. ступ. канд.. економ. наук. – Львів. – 2018.
4. Раєвська О.В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / О.В. Раєвська, С.О. Степурина // Економіка і регіон. – 2005. – №3 (6). – С. 74 – 80.

*УДК 332.14

Кондіус І.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті запропоновано методичні підходи до аналізу та оцінки рівня ефективності корпоративного управління комерційного банку. Запропонована методика забезпечує комплексний підхід до оцінки ефективності функціонування та корпоративного управління банку, дає змогу здійснити всебічний та змістовний аналіз функціонування банківської системи та дослідити досягнутий рівень ефективності корпоративного управління банком, визначити тенденції розвитку банку, виявити та оцінити наявний ресурсний потенціал економічного зростання в майбутньому, дослідити основні позитиви, недоліки та проблеми, диспропорції у функціонуванні банківської системи.

Ключові слова: комерційний банк, корпоративне управління.

Kondius I.

THEORETICAL BASES OF THE STUDY OF THE EFFICIENCY OF CORPORATE GOVERNANCE OF THE COMMERCIAL BANK

In today's economic conditions, banks operate in a market characterized by the presence of significant competition, and the benefits in competition will take and an organization in which the management system can effectively cope with all the difficul-

* Кондіус І.С.

ties encountered in the processes of interaction, communication and management, and this is done by developing and implementing a reflexive function in management.

The purpose of the study is to create the proper foundation and integrated multidisciplinary information support to determine the effectiveness of corporate governance and their comparative characteristics.

The object of research is the system of effective management of commercial banks, and the subject - the effectiveness of corporate governance of the bank.

The achievement of this goal involves the following tasks of analytical work.

Analysis and evaluation of quantitative and qualitative indicators that characterize the level of functioning of commercial banks in terms of the effectiveness of its corporate governance in time and territorial sections.

Identify trends in the functioning of the bank and assess their approximation for the future in order to assess the chosen direction of strategic development of the enterprise.

Identify and evaluate the available resources for sustainable growth of the financial component of the bank in the future.

To study the main advantages, disadvantages and problems, imbalances in the functioning of the corporate governance system.

Definition of a generalization indicator, which will reflect the level of corporate governance efficiency.

Performing a comparative assessment of banks by individual indicators and an integrated level of efficiency of the operation of a financial enterprise.

Conducting grouping of banks by the level of efficiency of functioning.

Formation of objective and substantiated conclusions about the effectiveness of corporate governance of banks.

The result of the research is to provide an integrated approach to assessing the efficiency of the bank's operations and corporate governance, which enables a comprehensive and meaningful analysis of the functioning of the banking system and to investigate the achieved level of corporate governance efficiency, identify the bank's development trends, identify and assess the available resource potential of economic growth in the future, to investigate the main advantages, disadvantages and problems, disproportions in the functioning of the banking system and The assessment groups of indicators are considered in the name of the dependent relationship, which ensures the integrity of the envelope of the analyzing environment.

Thus, the proposed methodology for investigating the efficiency of a bank's activity will reveal further perspectives of its stable development, determine the quality of reliability, structure of the balance sheet and assets of the bank, establish the level of bank's efficiency, use of resources both financial and personnel. Determining this indicator will reveal "weaknesses" in the functioning of the banking system, which will become one of the indicators in constructing forecasts of its perspective development.

Key word: commercial bank, corporate governance.

Кондиус И.С.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

В статье предложены методические подходы к анализу и оценке уровня эффективности корпоративного управления коммерческого банка. Предложенная методика обеспечивает комплексный подход к оценке эффективности функционирования и корпоративного управления банка, дает возможность осуществить всесторонний и содержательный анализ функционирования банковской системы и исследовать достигнутый уровень эффективности корпоративного управления банком, определить тенденции развития банка, выявить и оценить имеющийся ресурсный потенциал экономического роста в будущем, исследовать основные положительные, недостатки и проблемы, диспропорции в функционировании банковской системы.

Ключевые слова: коммерческий банк, корпоративное управление.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних економічних умовах банки функціонують на ринку, що характеризується наявністю значної конкуренції, причому переваги в конкурентній боротьбі набуде та організація, в якій система управління буде ефективно справлятися з усіма труднощами, що виникають в процесах взаємодії, комунікації та організації управлінської діяльності, а це здійснюється за допомогою розвитку та реалізації рефлексивної функції в управлінні [1]. Таким чином, для забезпечення конкурентних позицій банку в умовах ринку необхідно грамотно аналізувати і управляти інформаційними потоками з метою впливу на моделі прийняття рішень об'єктами управління банку.

Управління, яке передбачає осмислення закономірностей прийняття всіма контрагентами рішень, а також цілеспрямований вплив на прийняття ними узгоджених рішень, вигідних керуючій стороні, називається корпоративним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. У роботах Лефевра В.А. [2], Авілова А.В. [3], Новікова Д.А. [4], Чхартішвілі А.Г. [4], Льюїс Р.Н. [5], Таран Т.А. [6], Петрачкова Є.Л. [7], Крамера З.Х. [8], Кайзера Т.Б. [8], Шмідта С.Є. [8], Давісон Дж.Е. [8], Сороса Дж. [9] та ін. досліджувались питання управління людською поведінкою. Однак, питань застосу-

вання підходів корпоративного управління в діяльності комерційних банків до теперішнього часу приділялося недостатньо уваги.

Цілі статті. Розгляд теоретичних засад аналізу та оцінки рівня ефективності корпоративного управління комерційного банку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукові напрацювання в загальній теорії ефективності, рекомендації стосовно способів її оцінювання хоча і досить значні, проте проблеми визначення ефективності з урахуванням специфіки банківської діяльності та рівнем корпоративного управління залишаються недостатньо розробленими як в теоретичному, так і в методично-практичному аспектах [10].

Класифікація методів оцінювання ефективності діяльності банків, представлена на рис. 1.

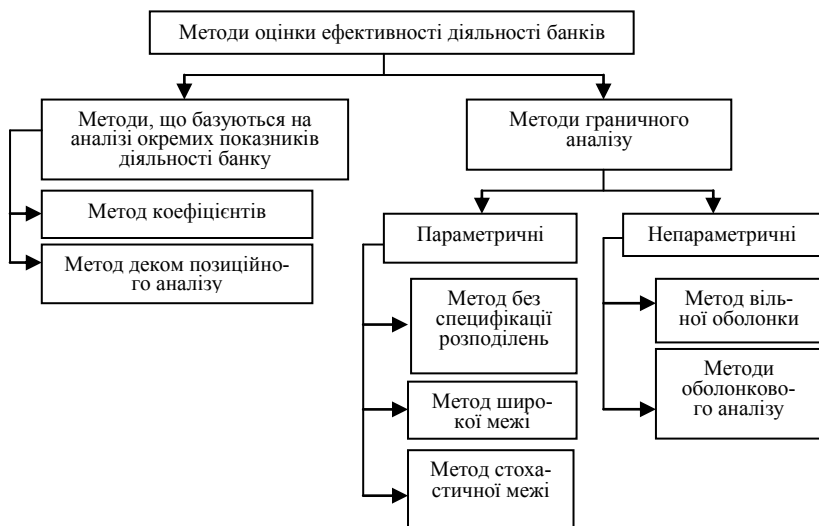

Рис.1. Класифікація існуючих підходів до оцінки ефективності діяльності банку

Згідно з запропонованою класифікацією всі існуючі методи можна умовно розділити на дві великі групи: методи, що базуються на аналізі окремих показників діяльності банку та методи гранич-

ного аналізу. Перші є порівняно простими і беруть до уваги лише окремі фінансові коефіцієнти такі як прибутковість активів (ROA) і прибутковість капіталу (ROE). Більш складні модифікації даних методів враховують відразу декілька показників та за допомогою вагових коефіцієнтів генерують єдиний показник, який характеризує ефективність діяльності банків відразу з позиції декількох критеріїв.

З урахуванням переваг та недоліків існуючих методичних підходів спробуємо розробити власну методику аналізу функціонування комерційного банку та оцінки його стану з точки зору ефективності корпоративного управління, розрахунки за якою в подальшому слугуватимуть інформаційною базою для перспективного прогнозування, метою якого є встановлення найбільш вірогідного напрямку функціонування банківської системи в найближчі два-три роки та можливість завчасно прийняти ефективні управлінські дії щодо забезпечення стійкої роботи банківської установи. Алгоритм проведення такого аналітичного дослідження, на нашу думку, повинен включати чотири етапи: початковий, аналітичний, розрахунковий і заключний.

Мета проведення аналізу вбачається у створенні належного підґрунтя та комплексного багатоаспектного інформаційного забезпечення для визначення ефективності корпоративного управління та їх порівняльної характеристики.

Об'єктом дослідження є система ефективності управління комерційного банку, а предметом – ефективність корпоративного управління банків.

Досягнення поставленої мети передбачає наступні завдання проведення аналітичної роботи.

1. Аналіз та оцінка кількісних та якісних показників, які характеризують рівень функціонування комерційних банків з точки зору ефективності його корпоративного управління у часовому та територіальному розрізах.

2. Визначити тенденції функціонування банку та оцінити їх апроксимацію на майбутнє з метою оцінки вибраного напрямку стратегічного розвитку підприємства.

3. Виявити та оцінити наявне ресурсне забезпечення стійкого зростання фінансової складової банку в майбутньому.

4. Дослідити основні позитиви, недоліки та проблеми, диспропорції у функціонуванні системи корпоративного управління.

5. Визначення узагальнюючого показника, що відображатиме рівень ефективності корпоративного управління.

6. Здійснення порівняльної оцінки банків за окремими показниками та інтегральним рівнем ефективності функціонування фінансового підприємства.

7. Проведення групування банків за рівнем ефективності функціонування.

8. Формування об'єктивних та обґрунтованих висновків про ефективність корпоративного управління банків.

Для забезпечення комплексності дослідження роботи банку, після визначення основних напрямків проведення аналізу, необхідно здійснити формування системи вимірів (коефіцієнтів, індексів та індикаторів), тобто сукупності взаємопов'язаних характеристик, що відображають існуючі процеси на конкретному підприємстві, в даних умовах та на протязі певного часу. Саме від правильності підбору цієї системи кількісних та якісних характеристик і залежить вирішення поставлених перед аналізом завдань та досягнення мети його проведення.

У економічній і економіко-математичній літературі можна зустріти спроби розробки системи спеціальних індикаторів і методичних підходів для економічної діагностики банків, але далеко не всі з них відрізняються конструктивністю, прагненням знайти суттєві патології. Невелика кількість узагальнюючих показників-індикаторів, зумовлюється їхньою взаємозв'язаністю та взаємозалежністю. Але пошук таких показників ще не завершений. Функціонування комерційного банку пропонуємо описувати за допомогою часткових показників, які є інформаційною основою інтегральної оцінки.

На основі наявної статистичної бази, шляхом аналізу, синтезу та систематизації вітчизняних та зарубіжних розробок щодо показників, які характеризують рівень збалансованого функціонування банку, здійснюємо відбір показників, які буде проаналізовано в межах кожного блоку. Вважаємо, що аналізу підлягають показники, які відображають кількісно-якісний стан та розвиток всіх складових фінансової системи банку, що адекватно характеризують

об'єкти корпоративного управління. При цьому, основний акцент потрібно робити на показниках, які відображають раціональність та ефективність здійснення корпоративного управління з точки зору визначення оптимального співвідношення між величиною прибутку та розміром девідентних витрат, оскільки, кінцевою метою нашого дослідження є досягнення банком стійкого зростання фінансової складової, на основі побудови дієвого механізму його забезпечення, із застосуванням адекватних інструментів та методів.

Методичний інструментарій для аналізу показників кожного з блоків складають наступні методи економіко-статистичного дослідження: статистичне та економіко-математичне моделювання, індексний, метод коефіцієнтів, зведення і групування, методи стандартизації показників, побудови та аналізу рядів динаміки, трендів, економетричні методи, метод рейтингових оцінок, інтегральних індексів, порівняльного аналізу, та ін. [12, с.94].

Для проведення дослідження, щодо оцінки ефективності банківської діяльності комерційного банку вибрана методика, яка базується на аналізі окремих коефіцієнтів розрахованих на основі показників банківської діяльності.

Вхідними показниками при побудові даної моделі буде балансова звітність банків. Звіт показує проведений аналіз та містить достатню інформацію щодо банківської діяльності. Отже, вхідні дані беремо з публічної звітності комерційних банків.

Незалежно від специфічних вимог користувачів розробимо універсальний методологічний підхід до оцінки ефективності діяльності комерційного банку. Дане дослідження пропонуємо проводити за трьома основними напрямками: 1) визначення позиції банку за відносними показникам, що характеризують ефективність діяльності банку; 2) аналіз якісних характеристик діяльності банку; 3) аналіз стану банківської сфери діяльності та макроекономічних показників, що впливають на розвиток банківської системи.

Схематична структура моделі першого блоку представлена на рис. 2.

У другому блоці, пропонуємо провести аналіз показників, які відображають якісні показники ефективності роботи банку, перелік, структура та економічний зміст яких обґрунтовані на першому, початковому етапі.

Так як вхідними даними даного блоку є набір якісних характеристик, то застосування апарату математичних методів для дослідження рівня ефективності функціонування банківської системи неможливе. Тому для аналізу и оцінки рівня стійкої роботи банків пропонується застосування методів рейтингової оцінки, індексні методи, методи групування, стандартизації показників, порівняльного аналізу.

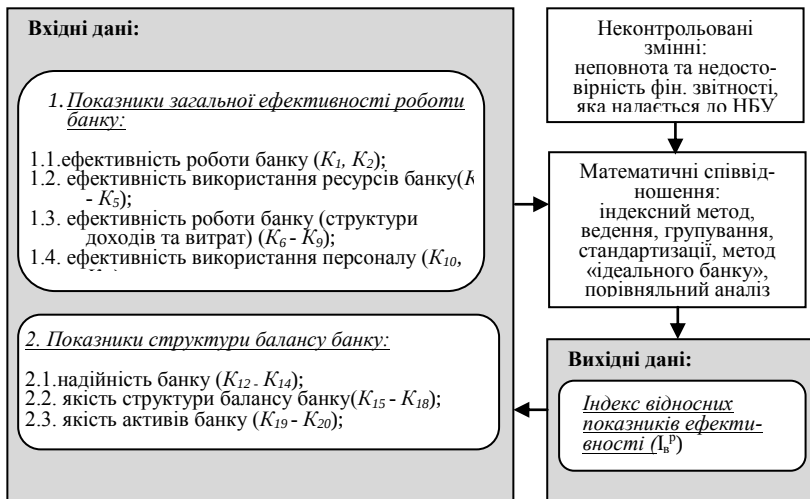

Рис. 2. Структура моделі оцінки ефективності діяльності банку за відносними фінансовими показниками

Теоретичні аспекти методики рейтингової оцінки ґрунтуються на застосуванні індексного методу і найповніше відображає фінансово-економічні аспекти діяльності банківських установ і складається поетапно.

Перший етап передбачає опис структури моделі оцінки ефективності діяльності банку.

Структура моделі оцінки ефективності діяльності банку за якісними характеристиками представлена на рис. 3.

Аналіз якісних характеристик здійснюється експертами.

При обробці матеріалів колективної експертної оцінки відносної ваги факторів (параметрів, напрямку) доцільно використовувати

вати метод рангової кореляції. Тому дані оцінені в балах, відповідним чином ранжують по мірі зменшення та отримують оцінки рангів. Ранг, рівний одиниці, присвоюється найбільш важливому фактору; ранги із максимальним числом n – найменш важливому фактору. Якщо експерт присвоює однакову кількість балів декільком факторам, то їм присвоюється стандартизовані ранги – частка від ділення суми місць, зайнятих факторами з однаковими рангами, на загальну кількість таких альтернатив.

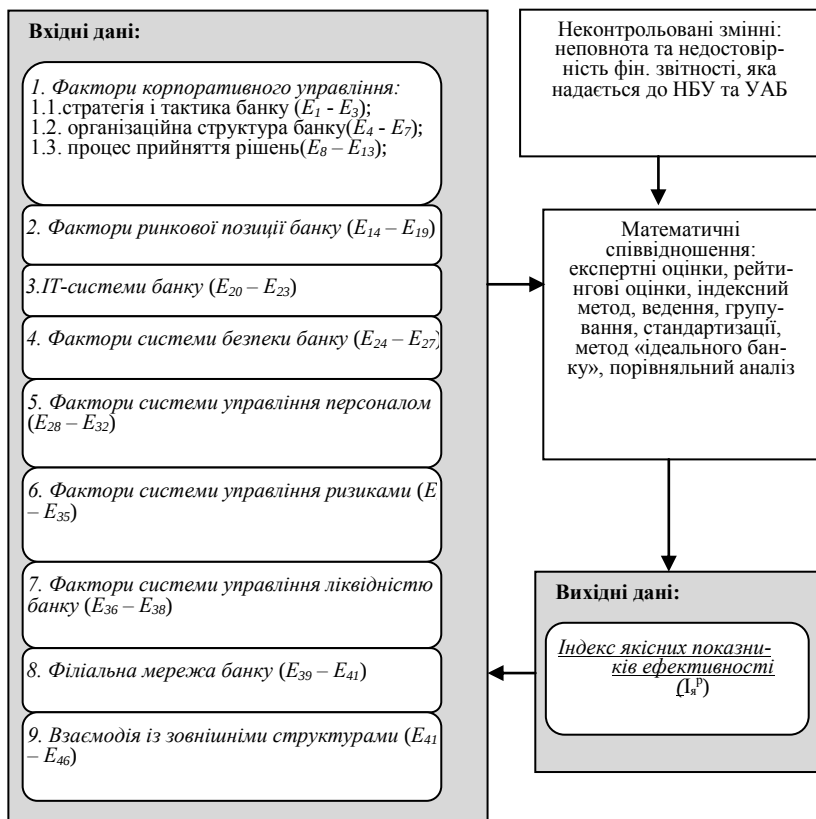

Рис. 3. Структура моделі оцінки ефективності діяльності банку за якісними характеристиками

В результаті організовується репрезентативна група експертів, яка є основним інструментом для отримання адекватно вхідної інформації для подальшого дослідження та встановлення рейтингу.

Зазначимо, що для аналізу використовуватимемо як абсолютні, так і відносні показники, в натуральному, умовно-натуральному та вартісному вимірі.

Для співставлення та порівняння ефективності корпоративного управління банками необхідно на основі найбільш репрезентативних показників кожного блоку розрахувати певні узагальнюючі індекси з кожної із складових, які становитимуть базу для порівняння стійкості функціонування банківської системи. Крім того, вважаємо доцільним, розрахувати відносний комплексний інтегральний показник, - який кількісно та якісно відображатиме досягнутий рівень збалансованого корпоративного управління і буде давати найбільш агреговану характеристику ефективності, відносно інших фінансових установ. Такий показник, як і рівні відповідних складових пропонуємо розрахувати застосувавши один із методів таксономічного аналізу, що дозволяє впорядкувати елементи даної сукупності за відстанню до певної визначеної у просторі точки, що є еталоном. Тобто, на основі даного методу ми розрахуємо синтетичні величини – таксономічний показник індекс рівня ефективності корпоративного управління ($I_{кур}$), та таксономічні індекси відносних ($I_{вр}$), якісних ($I_{яр}$) показників та показників розвитку банківської системи ($I_{рр}$).

На основі зазначених формул розраховуються інтегральні показники рівня ефективності для вибірки комерційних банків. Інтерпретуються зазначені показники наступним чином: чим ближчим є розрахований показник до одиниці, тим кращою є ситуація в банку. Отримані вектори показників кожного типу, створюють можливості співставлення банків за рівнями кожної із складових банківської системи, через присвоєння їм відповідних рангів.

Врахування специфіки, проблем, інтересів кожного з банків при розробці інструментів, методів та заходів механізму забезпечення їх стійкого функціонування, виникає необхідність проведення обґрунтованого групування банків за рівнем їх ефективності. З метою встановлення асиметрій в рівнях стійкого функціонування банків для подальшого їх усунення або попередження пропонуєть-

ся проведення якісного та кількісного аналізу динаміки розрахункових відносних (Івр), якісних (Іяр) показників та показників розвитку банківської системи (Іпр), які в подальшому будуть зведені в інтегральний індекс ефективності корпоративного управління (Ікур) за формулою:

$$I_{кур}^p = (\sqrt[3]{(1 + I_{вр}^p) \cdot (1 + I_{яр}^p) \cdot (1 + I_{пр}^p)} - 1). \quad (1)$$

Застосовуючи методи таксономічного аналізу, пропонуємо розрахувати нормативні (Івн, Іян, Ірн) та порогові (Івп, Іяп, Ірп) інтегральні індекси відповідних груп показників, які дозволять інтерпретувати значення отриманих розрахункових показників рівня ефективності функціонування банків (Івр, Іяр, Іпр) на предмет відповідності станам життєвого циклу функціонування банківської системи: зростання, сталості, спадання, ризику та загрози.

Отримані на основі методів таксономічного аналізу значення синтетичних величин – розрахункові таксономічні індекси (Івр, Іяр, Іпр), що знаходяться у діапазоні від 0 до 1, є кількісними характеристиками, які потребують якісного їх тлумачення. Рівність даних показника одиниці (Івр=1, Іяр=1, Іпр=1) свідчить про граничний ідеальний стан відповідної складової системи, нульове значення (Івр=0, Іяр=0, Іпр=0) – крайній критичний стан підсистем відповідних показників.

Їх значення може змінюватися (зростати чи знижуватись), можливе нагромадження факторів, які сприяють стійкості системи або її зниженню та наближенню загрози. В даному процесі найважливішою задачею корпоративного управління є недопущення загрозливого (мінімально допустимого) значення індексів, а в разі його виявлення забезпечити нормалізацію ситуації. Недотримання такої вимоги порушує стійкий процес розвитку факторів відтворення, формує руйнівні тенденції, призводить до порушення стійкості розвитку банківської системи.

Слід підкреслити, що високий рівень стійкості функціонування банку досягається за умови, що всі значення індексів (Івр, Іяр, Іпр) знаходяться в зоні, яка вища за межі їх нормативних значень (Івн, Іян, Ірн) і мають позитивну ($I_t < I_{t+1}$) або нульову динаміку ($I_t = I_{t+1}$). При цьому позитивні значення одних досягаються не за рахунок інших. При тих же значеннях індексів при наявності від'ємної динаміки розвитку ($I_t > I_{t+1}$), система переходить в стан

спадання стійкості, що потребує термінового аналізу ситуації. Якщо не прийняти стабілізаційних заходів, то значення індексів пересяче нормативні і система буде виведена в стан ризику, що при збереженні від'ємної динаміки приведе до стану загрози. Область значень індексів, що знаходиться нижче порогового значення (I_p), являє собою зону загрози, в якій може порушуються рівновага та стійкість банківської системи і починаються якісно нові процеси, що можуть призвести до повного її краху.

Висновки. Запропонована методика, враховуючи багатий вітчизняний та зарубіжний досвід проведення аналітичного дослідження, забезпечує комплексний підхід до оцінки ефективності функціонування та корпоративного управління банку, дає змогу здійснити всебічний та змістовний аналіз функціонування банківської системи та дослідити досягнутий рівень ефективності корпоративного управління банком, визначити тенденції розвитку банку, виявити та оцінити наявний ресурсний потенціал економічного зростання в майбутньому, дослідити основні позитиви, недоліки та проблеми, диспропорції у функціонуванні банківської системи. Оціночні групи показників розглядаються у взаємозалежному зв'язку, що забезпечує цілісність обхвату аналізуючого середовища.

Таким чином, запропонована методика дослідження ефективності діяльності банку дозволить виявити подальші перспективи стійкого його розвитку, визначити якість надійності, структури балансу та активів банку, встановити рівень ефективності роботи банку, використання ресурсів як фінансових, так і персоналу. Визначення даного показника дозволить виявити «слабкі місця» функціонування банківської системи, що стане одним із індикаторів при побудові прогнозів перспективного її розвитку.

1. Савченко А.В. Рефлексивные основания механизма принятия решения. Из материалов конференции "Менеджмент сегодня". – [Электронный ресурс] – Режим доступа - http://www.cfin.ru/management/practice/man_today/refl_savchenko.shtml.
2. Лефевр В.А. Рефлексия / В.А. Лефевр / – М.: Когито-Центр, 2003. – 496 с.
3. Авилов А.В. Рефлексивное управление: методологические основания / А.В. Авилов / – М.: Изд-во ГУУ, 2003. – 202 с.
4. Новиков Д.А. Рефлексивные игры / Д.А. Новиков, А.Г. Чхартишвили / – М.: СИНТЕГ, 2003. – 160с.

5. Лепа Р.Н. Ситуационный механизм подготовки и принятия решений на предприятии: методология, модели и методы / Лепа Р.Н. – Донецк: ООО «Юго-Восток ЛТД», 2006. – С. 233-257.
6. Таран Т.А. Отображение принципов рефлексивного управления в математических моделях рефлексивного выбора / Т.А. Таран // Рефлексивные процессы и управление. – М.: Институт психологии РАН, 2002. – Т. 2. – № 1. – С. 104–117.
7. Петрачкова Е.Л. Рефлексивное управление механизмами формирования спроса на продукцию промышленных предприятий / Е.Л. Петрачкова // Экономика промышленности. – 2006. - №4. – С. 165-172.
8. Крамер З. Х. От предсказаний к рефлексивному управлению / З. Х. Крамер, Т. Б. Кайзер, С. Е. Шмидт, Дж.Е. Дависон, В.А. Лефевр // Рефлексивные процессы и управление. – М.: Институт психологии РАН, 2003. – Т. 3. – № 2. – С. 35-56.
9. Сорос Дж. Алхимия финансов / Дж. Сорос / – М.: Инфра-М, 2001. – 416 с.
10. Буєвич С.Ю. аналіз фінансових результатів банківської діяльності [текст] : навч. посібник / С.Ю. Буєвич / – М.: КНОРУС, 2005. – 160 с.
11. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення / З.В. Герасимчук, А.О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 280с.
12. Герасимчук З.В. теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону: монографія / З.В. Герасимчук, І.С. Кондіус / – Луцьк: Надстир'я, 2010. – 412 с.

*УДК 338.434

Корецька Н.І., к.е.н., доцент

Олійник С.Б.

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Досліджено особливості фінансової підтримки сільського господарства у період 2015–2017 років. Встановлено, що обсяги державного фінансування розподілялися між регіонами пропорційно обсягам продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, що здійснюють діяльність на їх території. Проаналізовано стан банківського кредитування сільського господарства та визначено, що довіра сільськогосподарських підприємств до банків поступово відновлюється, однак банки продовжують вважати кредитування даного виду економічної діяльності високо ризиковим.

* Корецька Н.І., Олійник С.Б.

Визначено пріоритети подальшої фінансової підтримки сільського господарства регіонів України.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарські підприємства, фінансова підтримка, кредитні ресурси, регіон.

Koretskya N., Oliynyk S.

ASSESSMENT OF FINANCIAL SUPPORT DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE REGIONS OF UKRAINE

Since agriculture is one of the most important types of economic activity, due to its specific features, it needs some financial support, which will accelerate the growth of agricultural production and increase the competitiveness of this type of economic activity.

It was investigated that as of January 1, 2015, there were 45,400 agricultural enterprises in the country, of which 32,2 thousand were farms; as of January 1, 2016 – 47.7 thousand agricultural enterprises, of which 33.7 thousand – farms; as of January 1, 2017 – 45.6 thousand agricultural enterprises, of which 34.1 thousand – farms.

In the period of 2015-2017, financial support was provided: measures by reducing the cost of loans; development of farms (carried out through the Ukrainian state fund of support of farms); livestock breeding; agricultural producers.

The volume of state financial support provided to agriculture was analyzed, and it was established that in the years 2015–2017 it was financed by UAH 540.6 million; 330.8 million UAH and UAH 499.1 million, in accordance. It should be noted that in 2017, compared with 2016, state financing by reducing the cost of loans decreased by 16.0%, but increased in support of the development of farms (8.2%) and livestock (17.8%).

The analysis of state financial support in general in the regions of Ukraine shows that in 2015 the largest volumes of funding were received from Poltava and Chernihiv regions, in 2016 – Vinnytsia and Kyiv regions, and in 2017 – Vinnytsya, Odesa, Poltava, Dnipropetrovsk and Cherkasy regions. In our opinion, this situation is explained by the activity in these regions of a significant number of agricultural enterprises, including farms, and significant volumes of their production of agricultural products.

Regarding the insignificant state financial support, this situation was typical for Transcarpathian (2015–2017 years). It should be noted that the lowest gross agricultural output was characteristic of the Transcarpathian region. We believe that this situation is primarily due to the natural conditions in Transcarpathia, which does not allow for a sufficient level of profitability of agriculture.

In addition, state financing, the main source of financial resources for the ongoing activities of agricultural enterprises, remains bank lending.

According to the statistics of the National Bank of Ukraine, it should be noted that the volume of credit resources provided by deposit-taking corporations (except for the NBU) to agricultural enterprises for the period 2015–2017, grew from UAH 48425 million. to 59706 million UAH, that is 23.3%.

Total regions of Ukraine attracted credit funds worth 48.4 billion UAH. in 2015; for the amount of 55.4 billion UAH. in 2016; to the amount of 59.7 billion UAH. in 2017 Thus,

for the analyzed period, the volume of attraction of credits to agriculture increased by 23.3%, which indicates the restoration of trust between banks and the agrarian sector.

In the period of 2015–2017, the largest volumes of credit resources in Ukraine were attracted by the agricultural enterprises of the Kyiv region, and the smallest – Lugansk (2015), Transcarpathian (2015–2016) and Donetsk (2017) regions.

In order to formulate strategies for financing further development of agriculture in the regions of Ukraine, we consider it necessary to group regions according to the level of financial support of agriculture.

After analyzing the regions by level of financing, it was established that some regions, ahead of other regions in terms of agricultural production, did not maintain the necessary funding.

Based on this, the priorities of further financial support of agriculture in the regions of Ukraine are determined.

Key words: silske gospodarstvo, silskogospodarski pidpriestva. finansova pidtrimka, credit resources, region.

Корецкая Н. И., Олийнык С. Б.

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

Исследованы особенности финансовой поддержки сельского хозяйства в период 2015–2017 годов. Установлено, объемы государственного финансирования распределялись между регионами пропорционально объемам продукции, производимой сельскохозяйственными предприятиями, осуществляющими деятельность на их территории. Проанализировано состояние банковского кредитования сельского хозяйства и определено, что доверие предприятий к банкам постепенно восстанавливается, однако банки продолжают считать кредитование данного вида экономической деятельности высоко рисковым. Определены приоритеты дальнейшей финансовой поддержки сельского хозяйства регионов Украины.

Ключевые слова: сельское хозяйство, сельскохозяйственные предприятия, финансовая поддержка, кредитные ресурсы, регион.

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Види економічної діяльності є основою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни в цілому та її регіонів зокрема. Саме на рівні регіону здійснюється початкове акумулювання та розподіл усіх ресурсів, в тому числі і фінансово-кредитних. Отже, розвиток національної економіки неможливий без врахування регіональних особливостей, що характеризуються наявністю певних ресурсів та визначенням потреби в додаткових ресурсах. А оскільки сільське господарство

є одним із найбільш важливих видів економічної діяльності, то в силу своїх специфічних особливостей потребує певної фінансової підтримки, що дозволить прискорити темпи зростання обсягів сільськогосподарського виробництва і підвищити конкурентоспроможність даного виду економічної діяльності. Тому дана проблема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблему фінансової підтримки сільського господарства досліджували: В. Андрійчук, В. Бойко, Б. Кваснюк, Ю. Лузан, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, А. Стельмашук, П. Саблук, Г. Черковський та інші, а проблему кредитного забезпечення даної галузі економіки – М. Дем'яненко, П. Стецюк, О. Гудзь, О. Непочатенко та інші. Разом з тим, недостатньо вивченою залишається проблема ефективного розподілу коштів фінансової підтримки сільського господарства в розрізі регіонів, що потребує подальшого наукового розгляду.

Цілі статті: оцінка регіональних особливостей фінансової підтримки сільського господарства у період 2015–2017 років та визначення пріоритетності регіонів щодо подальшого додаткового фінансування.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сільське господарство в Україні є важливим сектором економіки країни, частка якого становить 21% загального обсягу валової доданої вартості (розраховано за даними джерела: [1]). І, не дивлячись на те, що сільське господарство в останні роки за темпами і стабільністю зростання інвестицій залишається лідером серед усіх галузей в Україні (у 2017 році приріст вкладень в дану галузь склав 58% (розраховано за даними джерела: [1])), необхідно продовжувати пошук додаткових джерел фінансування.

Дані Держкомстату України свідчать, що станом на 1 січня 2015 року в країні функціонувало 45,4 тис. сільськогосподарських підприємств, з яких 32,2 тис. – фермерські господарства; станом на 1 січня 2016 року – 47,7 тис. сільськогосподарських підприємств, з яких 33,7 тис. – фермерські господарства; станом на 1 січня 2017 року – 45,6 тис. сільськогосподарських підприємств, з яких 34,1 тис. – фермерські господарства.

Значна частина господарств в Україні – це малі та середні підприємства, які не мають можливості залучити достатні фінансові ресу-

рси для забезпечення ефективного господарювання, підвищення його результативності. Це, в свою чергу, вимагає використання механізмів різновекторної підтримки.

Щороку в Законі «Про державний бюджет України» визначаються види державних цільових програм на підтримку сільського господарства і суми витрат на них, формуються урядові програми на відповідний рік.

Зупинимосся на основних урядових програмах, відповідно до яких надавалася державна підтримка сільського господарства у період 2015–2017 років. Так, здійснювалася фінансова підтримка:

- заходів шляхом здешевлення кредитів;
- розвитку фермерських господарств (здійснюється через Український державний фонд підтримки фермерських господарств);
- тваринництва;
- сільгосптоваровиробників.

Проаналізуємо обсяги державної фінансової підтримки, що надавалися в сільське господарство у період 2015–2017 років (табл. 1-3).

Таблиця 1

Рейтинг регіонів за обсягами державної фінансової підтримки сільського господарства у 2015 році, тис. грн.

Регіони	Всього	Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	Фінансова підтримка тваринництва	Рейтинг
1	2	3	4	5	6
Вінницька	38997,0	33695,0	1792,0	3510,0	5
Волинська	30023,2	16763,0	394,2	12866,0	8
Дніпропетровська	17751,5	11199,0	2260,5	4292,0	12
Донецька	17388,2	406,0	988,2	15994,0	15
Житомирська	9119,0	5514,0	407,0	3198,0	21
Закарпатська	1490,3	993,0	120,3	377,0	24
Запорізька	15702,6	12446,0	1328,6	1928,0	16
Івано-Франківська	11636,3	5088,0	225,3	6323,0	18
Київська	29087,5	18974,0	1131,5	8982,0	9
Кіровоградська	17561,8	9717,0	2531,8	5313,0	13
Луганська	3392,7	1396,0	1287,7	709,0	23
Львівська	19157,8	15339,0	908,8	2910,0	11

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Миколаївська	9404,6	7877,0	1520,6	7,0	19
Одеська	10768,1	8383,0	1838,1	547,0	17
Полтавська	55896,0	23512,0	1559,0	30825,0	1
Рівненська	6172,5	5919,0	253,5	0,0	22
Сумська	36552,0	9110,0	704,0	26738,0	6
Тернопільська	31835,8	10657,0	629,8	20549,0	7
Харківська	39084,1	22090,0	1454,1	15540,0	4
Херсонська	17528,7	10549,0	1246,7	5733,0	14
Хмельницька	26098,5	24982,0	1003,5	113,0	10
Черкаська	39987,7	27295,0	1159,7	11533,0	3
Чернівецька	9595,0	5993,0	233,0	3369,0	20
Чернігівська	46369,1	12103,0	622,1	33644,0	2
Україна	540600,0	300000,0	25600,0	215000,0	

Примітка. Сформовано на основі даних джерел: [2-4]

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя

Таблиця 2

Рейтинг регіонів за обсягами державної фінансової підтримки сільського господарства у 2016 році, тис. грн.

Регіони	Всього	Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	Фінансова підтримка тваринництва	Рейтинг
1	2	3	4	5	6
Вінницька	34314,6	32930,2	1159,6	224,8	1
Волинська	9388,8	8063,7	265,8	1059,3	16
Дніпропетровська	13098,7	11187,3	1301,9	609,5	12
Донецька	741,8	183,4	558,4	0,0	23
Житомирська	12252,5	6607,1	261,0	5384,4	14
Закарпатська	263,7	46,4	74,4	142,9	24
Запорізька	13719,9	12965,3	754,6	0,0	10
Івано-Франківська	6048,8	4622,6	148,7	1277,5	21
Київська	32971,2	30079,0	721,4	2170,8	2
Кіровоградська	13197,7	10427,7	1567,7	1202,3	11
Луганська	4104,0	3360,5	743,5	0,0	22
Львівська	9229,1	8470,8	539,4	218,9	18
Миколаївська	8834,2	7924,6	909,6	0,0	19

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Одеська	12326,3	10983,3	1240,2	102,8	13
Полтавська	19043,8	17735,8	908,0	400,0	7
Рівненська	17506,0	7921,0	164,5	9420,5	8
Сумська	9244,8	6448,6	477,7	2318,5	17
Тернопільська	21439,5	18226,4	398,6	2814,5	3
Харківська	19286,0	18336,8	949,2	0,0	6
Херсонська	7576,6	6863,1	708,7	4,8	20
Хмельницька	21247,7	19606,8	673,9	967,0	4
Черкаська	20319,4	19068,5	716,6	534,3	5
Чернівецька	9783,4	9628,4	155,0	0,0	15
Чернігівська	14880,6	13312,6	420,8	1147,2	9
Україна	330819,1	284999,9	15819,2	30000,0	

Примітка. Сформовано на основі даних джерел: [5-7]

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя.

Таблиця 3

Рейтинг регіонів за обсягами державної фінансової підтримки сільського господарства у 2017 році, тис. грн.

Регіони	Всього	Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	Фінансова підтримка сільгосп-товаро-виробників	Рейтинг
1	2	3	4	5	6
Вінницька	36608,7	25118,0	4550,0	6940,7	1
Волинська	7440,4	5044,0	1040,0	1356,4	20
Дніпропетровська	30641,6	19903,0	5850,0	4888,6	4
Донецька	17119,4	10949,0	2015,0	4155,4	16
Житомирська	11245,2	8301,0	975,0	1969,2	18
Закарпатська	860,0	600,0	260,0	0,0	24
Запорізька	28022,2	11046,0	3445,0	13531,2	8
Івано-Франківська	5921,6	4119,0	585,0	1217,6	22
Київська	29211,8	22529,0	2730,0	3952,8	6
Кіровоградська	26515,8	15783,0	6500,0	4232,8	10
Луганська	21035,4	6562,0	2665,0	11808,4	15
Львівська	10014,4	6782,0	1950,0	1282,4	19
Миколаївська	26052,1	11328,0	3965,0	10759,1	11
Одеська	33655,1	13166,0	5395,0	15094,1	2

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6
Полтавська	32035,1	22997,0	3900,0	5138,1	3
Рівненська	6943,9	4477,0	650,0	1816,9	21
Сумська	21085,0	14454,0	2080,0	4551,0	14
Тернопільська	15489,2	9435,0	1495,0	4559,2	17
Харківська	27935,5	18493,0	3965,0	5477,5	9
Херсонська	24316,6	11423,0	3185,0	9708,6	12
Хмельницька	24284,1	16325,0	2600,0	5359,1	13
Черкаська	30256,4	24779,0	2860,0	2617,4	5
Чернівецька	3533,8	2428,0	585,0	520,8	23
Чернігівська	28833,0	13959,0	1755,0	13119,0	7
Україна	499056,3	300000,0	65000,0	134056,3	

Примітка. Сформовано на основі даних джерел: [8-10]

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя.

Як бачимо з даних табл. 1–3, у 2015–2017 роках сільському господарству було надано фінансової підтримки на 540,6 млн. грн.; 330,8 млн. грн. та 499,1 млн. грн. відповідно, з яких:

- на підтримку заходів шляхом здешевлення кредитів – 55,5% (2015 рік), 86,1% (2016 рік), 60,1% (2017 рік);
- на підтримку розвитку фермерських господарств – 4,7% (2015 рік), 4,8% (2016 рік), 13,0% (2017 рік);
- на підтримку тваринництва – 39,8% (2015 рік), 9,1% (2016 рік), 26,9% (2017 рік).

Ці кошти розподілялися між регіонами пропорційно обсягам продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, що здійснюють діяльність на їх території. При цьому, за наявності рівних умов пріоритет надавався тим регіонам, в яких підприємства є членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу; займаються вирощуванням та розведенням великої рогатої худоби; обробляють земельні ділянки площею не більше ніж 500 гектарів; закладають молоді плодово-ягідні та виноградні насадження; переходять на виробництво органічної продукції.

Варто відмітити, що у 2017 році у порівнянні з 2016 роком державне фінансування шляхом здешевлення кредитів зменшилося на 16,0%, проте збільшилося на підтримку розвитку фермерських господарств (8,2%) та тваринництва (17,8%).

Аналіз державної фінансової підтримки в цілому в розрізі регіонів України показує, що у 2015 році найбільші обсяги фінансування отримували Полтавська та Чернігівська області, у 2016 році – Вінницька і Київська області, а у 2017 році – Вінницька, Одеська, Полтавська, Дніпропетровська і Черкаська області. На нашу думку, така ситуація пояснюється діяльністю в цих регіонах значної кількості сільськогосподарських підприємств, в тому числі і фермерських господарств, та значними обсягами виробництва ними продукції сільського господарства.

Щодо незначної державної фінансової підтримки, то така ситуація була характерна для Закарпатської (період 2015–2017 років). Тут варто зазначити, що найнижчий обсяг валової продукції сільського господарства був характерним саме Закарпатської області. Вважаємо, така ситуація, перш за все, пов'язана з природними умовами Закарпаття, що не дозволяє забезпечувати достатній рівень рентабельності сільського господарства.

Загалом, зосередження значної частки бюджетних коштів лише у кількох регіонах вимагає здійснення коригування порядку розподілу ресурсів з урахуванням пріоритетів та перспектив регіонального розвитку, специфіки земельних площ, рентабельності сільськогосподарських підприємств в регіонах та інших факторів.

Крім державної підтримки, основним джерелом забезпечення коштами поточної діяльності сільськогосподарських підприємств залишається банківське кредитування.

За даними НБУ, обсяги кредитних ресурсів, наданих депозитними корпораціями (крім НБУ) сільськогосподарським підприємствам за період 2015–2017 років, зріс з 48425 млн. грн. до 59706 млн. грн., тобто на 23,3% (табл. 4).

Проаналізуємо детальніше закономірності регіонального розподілу кредитів, наданих в сільське господарство (табл. 4).

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя

Дані свідчать, що обсяг кредитів для сільськогосподарських підприємств, не перевищував середнього значення по Україні в 2015 році у 18 регіонах України (2017,8 млн. грн.), в 2016 році – в 20 регіонах України (2307,3 млн. грн.), а в 2017 році – в 21 регіоні України (2487,8 млн. грн.).

Таблиця 4

Рейтинг регіонів за обсягом кредитів, наданих депозитними корпораціями (крім НБУ) сільськогосподарським підприємствам, у розрізі регіонів за період 2015–2017 років, млн. грн.

Регіон	2015 рік	Рейтинг	2016 рік	Рейтинг	2017 рік	Рейтинг
Вінницька	815	10	719	13	903	14
Волинська	345	15	436	17	673	16
Дніпропетровська	4223	2	6256	2	6971	2
Донецька	336	17	294	20	100	24
Житомирська	103	22	149	22	359	19
Закарпатська	73	23/24	73	24	118	22
Запорізька	635	11	1063	11	1597	6
Івано-Франківська	224	20	272	21	202	20
Київська	26178	1	27532	1	30063	1
Кіровоградська	594	13	1114	9	1372	8
Луганська	73	23/24	94	23	114	23
Львівська	2439	3	2864	4	1468	7
Миколаївська	2103	4	2253	5	1028	12
Одеська	2074	6	1708	7	2240	4
Полтавська	2075	5	1783	6	1692	5
Рівненська	340	16	392	18	429	18
Сумська	330	18	652	14	1017	13
Тернопільська	627	12	1080	10	1166	10
Харківська	1911	7	2944	3	4019	3
Херсонська	405	14	551	16	670	17
Хмельницька	1257	8	1285	8	1145	11
Черкаська	870	9	947	12	1305	9
Чернівецька	163	21	298	19	185	21
Чернігівська	233	19	616	15	870	15
Україна	48426	-	55375	-	59706	-

Примітка. Сформовано на основі даних джерела: [11]

Всього регіонами України було залучено кредитних коштів у 2015 році на суму 48,4 млрд. грн.; у 2016 році – на суму 55,4 млрд. грн.; у 2017 році – на суму 59,7 млрд. грн.. Отже, за аналізований період обсяг залучення кредитів в сільське господарство зріс на 23,3%, що свідчить про відновлення довіри між банками та аграрним сектором.

У період 2015–2017 років найбільші обсяги кредитних ресурсів в Україні залучали сільськогосподарські підприємства Київської

області, а найменші – Луганська (2015 рік), Закарпатська (2015–2016 роки) та Донецька (2017 рік) області.

Вважаємо, причинами низької активності щодо залучення кредитних ресурсів в сільське господарство багатьох регіонів протягом останніх років є високі відсоткові ставки на кредитами; нестабільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств; високо ризикованість даного виду економічної діяльності.

З метою формування стратегій щодо фінансування подальшого розвитку сільського господарства в регіонах України вважаємо за необхідне здійснити групування регіонів за рівнем фінансової підтримки сільського господарства (табл. 5, рис. 1).

Таблиця 5

Інтегральний індекс регіонів за рівнем
фінансової підтримки сільського господарства (2017 рік)

Регіони	Нормування показника				Інтегральний індекс, 2017 рік
	Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	Фінансова підтримка сільгосп-товаро-виробників	Кредитне забезпечення	
1	2	3	4	5	6
Вінницька	1,000	0,700	0,460	0,030	0,547
Волинська	0,201	0,160	0,090	0,022	0,118
Дніпропетровська	0,792	0,900	0,324	0,232	0,562
Донецька	0,436	0,310	0,275	0,003	0,256
Житомирська	0,330	0,150	0,130	0,012	0,156
Закарпатська	0,024	0,040	0,000	0,004	0,017
Запорізька	0,440	0,530	0,896	0,053	0,480
Івано-Франківська	0,164	0,090	0,081	0,007	0,085
Київська	0,897	0,420	0,262	1,000	0,645
Кіровоградська	0,628	1,000	0,280	0,046	0,489
Луганська	0,261	0,410	0,782	0,004	0,364
Львівська	0,270	0,300	0,085	0,049	0,176
Миколаївська	0,451	0,610	0,713	0,034	0,452
Одеська	0,524	0,830	1,000	0,075	0,607
Полтавська	0,916	0,600	0,340	0,056	0,478
Рівненська	0,178	0,100	0,120	0,014	0,103
Сумська	0,575	0,320	0,302	0,034	0,308
Тернопільська	0,376	0,230	0,302	0,039	0,237
Харківська	0,736	0,610	0,363	0,134	0,461

Продовження табл. 5

1	2	3	4	5	6
Херсонська	0,455	0,490	0,643	0,022	0,403
Хмельницька	0,650	0,400	0,355	0,038	0,361
Черкаська	0,987	0,440	0,173	0,043	0,411
Чернівецька	0,097	0,090	0,035	0,006	0,057
Чернігівська	0,556	0,270	0,869	0,029	0,431

Примітка. Сформовано авторами

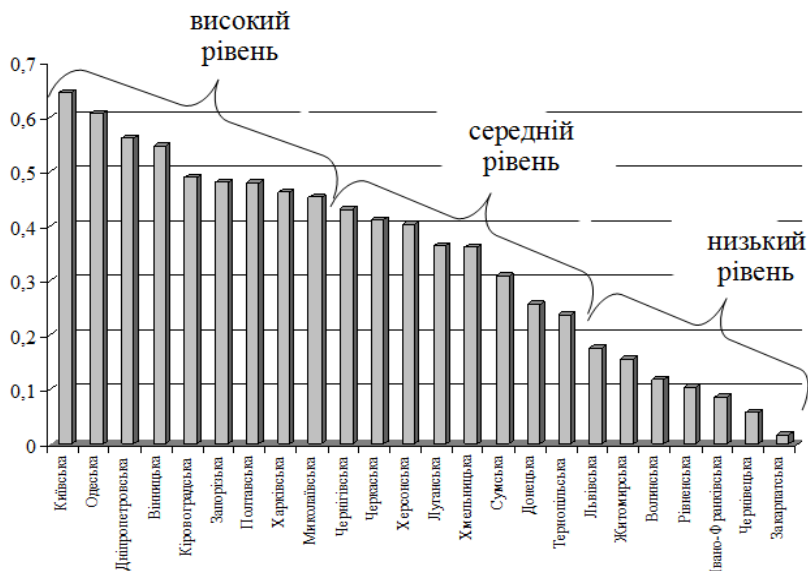

Рис. 1. Групування регіонів за рівнем фінансової підтримки сільського господарства (2017 рік)

Примітка. Сформовано авторами

Отже, високий рівень фінансової підтримки сільського господарства характерний 9-ти регіонам (Київська, Одеська, Дніпропетровська, Вінницька, Кіровоградська, Запорізька, Полтавська, Харківська та Миколаївська області); середній рівень – 8-и регіонам (Чернігівська, Черкаська, Херсонська, Луганська, Хмельницька, Сумська, Донецька і Тернопільська області); низький рівень – решті 7-и регіонам

(Львівська, Житомирська, Волинська, Рівненська, Івано-Франківська, Чернівецька і Закарпатська області).

Проаналізувавши групування регіонів за рівнем фінансування, можемо зробити висновок, що за обсягами сільськогосподарського виробництва Вінницька (20,4 млрд. грн.), Дніпропетровська (15,3 млрд. грн.), Київська (14,9 млрд. грн.), Полтавська (14,3 млрд. грн.) та Харківська (11,1 млрд. грн.) області дійсно заслуговують на підтримку з боку держави та банків. Проте, деякі регіони, випереджаючи інші регіони за обсягом сільськогосподарського виробництва, на нашу думку, не доотримували необхідного фінансування. Так, за обсягом сільськогосподарського виробництва Хмельницька (14,1 млрд. грн.) та Черкаська (13,3 млрд. грн.) області у 2017 році випереджали Одеську область (11,8 млрд. грн.); Херсонська (11,2 млрд. грн.) та Чернігівська (10,9 млрд. грн.) області – Кіровоградську область (10,4 млрд. грн.); Сумська (10,2 млрд. грн.), Житомирська (9,9 млрд. грн.), Львівська (9,8 млрд. грн.) області – Запорізьку область (9,6 млрд. грн.); Тернопільська область (9,5 млрд. грн.) – Миколаївську (8,8 млрд. грн.).

Висновки. Для покращення ситуації щодо фінансової підтримки сільського господарства необхідно: 1) спрямовувати кошти бюджетної підтримки сільського господарства у регіони, що забезпечують значні обсяги сільського господарського виробництва; 2) вдосконалити існуючий підхід щодо підтримки фермерських господарств у регіонах; 3) покращити умови доступу та спростити адміністрування програм фінансової підтримки для сільськогосподарських підприємств; 4) здійснювати контроль за розподілом державних ресурсів в розрізі регіонів на етапі реалізації програм; 5) банкам утриматися від необґрунтованого підвищення відсоткових ставок за кредитами; 6) надати рівні умови кредитування великим, середнім та малим сільськогосподарських підприємствам і фермерським господарствам усіх регіонів.

1. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2017 рік. – Київ : Державна служба статистики України, 2018. – 245 с.
2. Розподіл бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті на 2015 рік для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.06.2015 р. №210

3. Розподіл коштів, передбачених в державному бюджеті на 2015 рік на фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі (КПКВ 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам») // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02.03.2015 р. №70.
4. Розподіл річних лімітів для виплати часткового відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, доїльних залів та утворених на кооперативних засадах м'ясопереробних підприємств // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02.12.2015 р. №463.
5. Розподіл бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті на 2016 рік для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів») // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 09.12.2016 р. №534.
6. Розподіл коштів, передбачених в державному бюджеті на 2016 рік на фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі (КПКВ 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам») // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.03.2016 р. №69.
7. Розподіл бюджетних коштів, передбачених за КПКВК 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва» для виплати часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення телиць, нетелей, корів вітчизняного походження та племінних телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного і м'ясного напрямку продуктивності, племінних свинок та кнурців (класу «еліта»), племінних вівцематок, баранів, ярок // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30.11.2016 р. №498.
8. Розподіл бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті на 2017 рік для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів») // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 28.07.2017 р. №388.
9. Розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті на 2017 рік для надання фінансової підтримки фермерським господарствам на поворотній основі (КПКВК 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам») // Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.02.2017 р. №65.
10. Фінансування програми часткової компенсації за сільськогосподарську техніку та обладнання вітчизняного виробництва сільгосптоваровиробників у 2017 році // Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України / Підтримка аграріїв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/uk/support_apk?nid=24340.
11. Сайт Національного банку України / Грошово-кредитна фінансова статистика // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

*УДК 658.147

Купира М.І., к.е.н., старший викладач

Юхимчук І.М.

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті систематизовано наукові підходи до визначення сутності власного капіталу. Відповідно до наведених підходів в процесі дослідження узагальнено визначення поняття власного капіталу. Обґрунтовано суть економічної категорії як фінансові відносини з приводу формування ефективної структури власних коштів в напрямку забезпечення стабільності підприємства.

Ключові слова: власний капітал, статутний капітал, структура власного капіталу, фінансова стійкість, рентабельність.

Kupira M., Yukhymchuk I.

THE THEORETICAL ASPECTS SYSTEM APPROACH TO IDENTIFICATION OF THE ENTERPRISE'S OWN CAPITAL

In the article the scientific going is systematized near determination of essence of property asset. In accordance with the resulted approaches in the process of research generalized of determination of concept of property asset. Grounded essence of economic category as financial relations is concerning forming of effective structure of own money in direction of providing of stability of enterprise.

It is possible to assert on the basis of the conducted research of determination of term «property asset», that he is basis financially economic to activity and characterizes financial independence, independence, effectiveness, in direction of management. As a result of systematization certainly, that authors outline only the personal touches of property asset through the sources of his creation. We prove that it is expedient to examine a property asset in the system of efficiency of capital which straight depends on directions of its optimization structure. Therefore, under a property asset will understand financial relations concerning forming of effective structure of own money in direction of providing of stability of enterprise. The scenario of development and criteria of optimization of capital structure must not independently choose an enterprise in direction of management, in end-point to attain positive a trend on next years. Thus, theoretical researches led to indisputability of influence of property asset on a

* Купира М.І., Юхимчук І.М.

management and determination of organizational structure of enterprise.

In such direction an enterprise it is necessary expressly to form aims, terms and order of own capital increase, stages of forming and use of operating and additional surpluses, define the system of taxation of operations, related to the increase or diminishing of the chartered capital. Similar steps will give possibility effectively to carry out financially economic activity by the subject of menage in the system maximization it incomes.

Key words: own capital, equity, share capital, equity structure, financial stability, profitability.

Купира М.И., Юхимчук И.Н.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОБСТВЕННОГО КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье систематизировано научные подходы к определению сущности собственного капитала. Согласно приведенным подходам в процессе исследования обобщено определение понятия собственного капитала. Обоснованно суть экономической категории как финансовые отношения по поводу формирования эффективной структуры собственных средств в направлении обеспечения стабильности предприятия.

Ключевые слова: собственный капитал, уставный капитал, структура собственного капитала, финансовые устойчивость, рентабельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки, діяльність підприємств будь-якої форми власності залежить від капіталу та його структури. Тому, досягнення стратегічних цілей можливе лише від побудови ефективної системи формування та управління капіталом. Сьогодні перед власниками та фінансовими менеджерами постають питання результативного управління, системного контролю та своєчасного коригування структури власного капіталу, що системно дозволить максимізувати прибуток, підвищити фінансову стійкість, отримати максимальні показники рентабельності, ліквідності та платоспроможності. Тобто, створити сприятливі умови для безперервності відтворювального процесу в напрямку оптимального формування структури власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми власного капіталу завжди цікавили науковців. Дослідженням сутності власного капіталу в теоретичному і практичному аспектах, питаннями його формування та використання займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких найбільшою обґрунтованістю вирізняються наукові праці: О.О. Терещенка, А.П. Бобяка, А.П. Семенова, , Я.П. Іщенко, В.П. Мартиненка, К.В. Багацької, І.В. Дем'яненко, Т.Д. Косової, та інших. Однак, дослідження економічної сутності власного капіталу акумулює в собі різні трактування, що не мають єдиного бачення та потребують детального вивчення в напрямку ефективного управління його структурою.

Цілі статті. Основне завдання статті полягає у проведенні дослідження в напрямку побудови системного підходу до визначення власного капіталу підприємства та подання власного бачення ідентифікації даної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансовою основою діяльності будь-якого підприємства є власний капітал, головний вимірювач його ринкової вартості, що виступає джерелом погашення збитків, є початковою основою фінансування діяльності підприємства та окреслює його як один з найважливіших фінансових показників. Величина, структура та ефективність використання власного капіталу сприяє платоспроможності підприємства, надає можливість оцінити результативність, конкурентні переваги на ринку та сформувати добробут його власників. Динаміка свідчить про якість фінансового менеджменту.

Відтак, наявність оптимальної структури власного капіталу засвідчує надійність та відповідальність підприємства а ефективне управління дозволяє збільшити прибуток, забезпечити інтенсивний розвиток, перевищувати рентабельність інвестованого капіталу над середньозваженою вартістю капіталу. Тобто, ефективна структура власного капіталу дає змогу вплинути на загальний фінансовий стан підприємства, сформувати такий склад активів, що забезпечить власнику самостійність та стабільність підприємства.

Питання теоретичних аспектів визначення власного капіталу відображені у багатьох наукових працях, що висвітлюють різні погляди на його суть. Так, Я.П. Іщенко [1, с. 146] вважає що власний капітал необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції. О.О. Терещенко [2, с. 13] розглядає як частину майна, яка профінансована власниками корпоративних прав підприємства (завдяки безпосереднім внескам грошових коштів (майнових об'єктів) або внаслідок реінвестування прибутку), і відображається у першому розділі пасиву балансу. У А.П. Бобяка [3, с. 95] власний капітал це загальна вартість засобів, отриманих від засновників у різній формі з повною передачею права власності на ці засоби підприємству, або залишених засновниками на підприємстві, одержаних в процесі діяльності підприємства (як внаслідок власної діяльності, так і безоплатно отриманих).

На основі проведеного дослідження визначення терміну «власний капітал» можна стверджувати, що він є основою фінансово-господарської діяльності та характеризує фінансову незалежність, самостійність, результативність в напрямку управління. В результаті систематизації визначено, що автори окреслюють лише характерні риси власного капіталу через джерела його створення. Ми доводимо, що власний капітал доцільно розглядати в системі ефективності структури капіталу, що на пряму залежить від напрямків її оптимізації. Тому, під власним капіталом будемо розуміти фінансові відносини з приводу формування ефективної структури власних коштів в напрямку забезпечення стабільності підприємства.

Дослідження сутності та змісту поняття власного капіталу зумовлює потребу у структуруванні елементів власного капіталу підприємства та формуванні класифікації, проведеної за рядом ознак, що є важливим показником у вивченні проблем управління капіталом.

Відповідно до теоретичних засад власного капіталу підприємства можна виділити джерела формування, функції та особливості, що відображають позитивні та негативні сторони використання власного капіталу (рис. 1).

Рис. 1. Схема формування, функціонування та використання власного капіталу

Отже, в процесі формування та використання власного капіталу виконується ряд функцій, серед яких основними є: заснування – фінансова основа для запуску в дію нового суб'єкта господарювання; відповідальності – свого роду кредитне забезпечення для кредиторів підприємства; захисна функція – значення власного капіталу для власників, адже за рахунок власного капіталу покриваються збитки підприємства; забезпечення ліквідності – грошові кошти можуть використовуватися для фінансування операційної, інвестиційної діяльності підприємства та для погашення заборго-

ваності по позичках, що сприяє підвищенню ліквідності та нарощенню потенціалу довгострокового фінансування.

На сьогодні перед власниками підприємств постають питання складності управління власним капіталом, адже процесі господарської діяльності відбуваються безперервні зміни в напрямку збільшення або зменшення загальної величини, так і окремих його складових.

Тому, раціональне формування та використання власного капіталу вимагає постійного відстеження змін у його розмірах та структурі. Це здійснюється шляхом ретельного ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних зі змінами у розмірі та складі власного капіталу. На його зміну, що призводить до збільшення або зменшення власних коштів впливає багато факторів, серед яких основними є: отримання чистого прибутку, розподіл прибутку, переоцінка необоротних активів, внески учасників, вилучення капіталу.

Висновки. Таким чином, теоретичні дослідження довели безперечність впливу власного капіталу на управління та визначення організаційної структури підприємства. В такому напрямку підприємству необхідно чітко формувати цілі, умови та порядок збільшення власного капіталу, етапи формування та використання резервного і додаткового капіталів, визначити систему оподаткування операцій, пов'язаних зі збільшенням або зменшенням статутного капіталу. Подібні кроки нададуть можливість ефективно здійснювати фінансово-господарську діяльність суб'єктом господарювання в системі максимізації свої прибутків.

1. Іщенко Я. П. Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства / Я. П. Іщенко, Л. В. Галайда. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – №15. – С. 146–148.
2. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посіб. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2013. – 554 с.
3. Бобяк А. П. Організаційно-методичні аспекти обліку власного капіталу / А. П. Бобяк // Экономика и управление. – № 1. – 2011. – С. 91–95.
4. Семенов А. Г. Оптимізація структури капіталу підприємства за критерієм максимізації його рентабельності / А. Г. Семенов, О. В. Ярошевська. // Економіка та підприємництво. – 2014. – №5. – С. 117–128.

*УДК 675

Московчук А.Т., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Ліщук В.І., к.е.н., доцент

Східноєвропейський національний університет

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ РОЗПОДІЛУ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проведено дослідження методичних підходів та баз розподілу накладних витрат, які найчастіше використовуються в практичній діяльності підприємств, їх узагальнення та визначення оптимальної бази розподілу адміністративних витрат для сільськогосподарських підприємств з урахуванням особливостей їх діяльності.

Ключові слова: накладні витрати, адміністративні витрати, база розподілу, метод розподілу, сільськогосподарське підприємство.

Moskovchuk A., Lischuk V.

JUSTIFICATION OF METHODS OF DISTRIBUTION OF OVERHEAD COSTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Costs associated with creating the necessary conditions for production and performing management functions constitute a separate group of expenses - overheads.

The share of overhead costs in total expenses is increasing. First of all, this is due to introduction of the latest technologies in production, automation of business processes, increase of costs on information technology, marketing, people management. Therefore, it is important for companies to determine the value of overheads in order to include them into cost of certain types of products.

Overhead costs have impact on the whole production result, they relate to the entire volume of production of the enterprise, and that is why they cannot be directly attributed to the cost of a particular type of product. They are included into cost of individual types of products proportionally using the distribution base chosen by the enterprise.

Selection of method of distribution of overheads depends on industry peculiarities, size of the enterprise, its organizational structure, product mix and other factors. As a base for distribution of overhead costs the following may be used: the level of labor-intensive of production, time of equipment operation, wages of the main production workers, total direct costs for raw materials and wages of the main production workers, direct costs for raw materials, the volume of manufactured products.

* Московчук А.Т., Ліщук В.І.

Regardless of the chosen distribution base, the cost allocation coefficient (cost rate) is calculated as the ratio of the amount of overheads to the total value of the base for their distribution.

In a number of agricultural enterprises, including LLC "Volyn Nova", only the total production overheads are allocated. Administrative expenses are written-off directly on the financial result. At the enterprise both the amount of administrative costs and their share in the total amount of overheads increase. In order to determine the full cost of production, it is recommended to allocate administrative costs.

Analysis of the correlation between administrative costs and possible distribution bases demonstrated that the highest correlation (with the highest correlation coefficient) is with a distribution base - direct labor expenditure for production. Data on hours worked contains in the Form "1-business". The Form "50-SG" allows you to calculate the level of labor-intensive of production by major types of products. The objects for allocation will be divisions of the enterprise and individual products.

The proposed mechanism for allocation of administrative costs will ensure the inclusion of the relevant part of administrative expenses into the full cost of certain types of enterprise's products. This will allow correct determination of the full cost of products, their profitability and making reasonable management decisions on production.

Key words: overhead costs, administrative expenses, distribution base, distribution method, agricultural enterprise.

Московчук А.Т., Лищук В.И.

ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДОВ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ НАКЛАДНЫХ РАСХОДОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Проведено исследование методических подходов и баз распределения накладных расходов, которые чаще всего используются в практической деятельности предприятий, их обобщения и определения оптимальной базы распределения административных расходов для сельскохозяйственных предприятий с учетом особенностей их деятельности.

Ключевые слова: накладные расходы, административные расходы, база распределения, метод распределения, сельскохозяйственное предприятие.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Витрати, пов'язані зі створенням необхідних умов для виробництва продукції та здійсненням управлінських функцій формують окрему групу витрат — накладні витрати. В даний час спостерігається тенденція зростання частки накладних витрат в повній собівартості продукції у зв'язку з впровадженням новітніх технологій у виробництво, ав-

томатизацією бізнес-процесів, зростанням витрат на інформаційні технології, маркетинг, управління персоналом. Це й актуалізує питання достовірного визначення їх величини для включення у собівартість окремих видів продукції, тобто визначення обґрунтованої бази розподілу накладних витрат

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанню оптимального розподілу накладних витрат на виробничих підприємствах, зокрема і сільськогосподарських, приділяється значна увага. Досліджували ці проблеми і обґрунтовували шляхи їх вирішення вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Міцкевич Ю. Нестеренко, О. Орлов, В. Палій, М.Пушкар, Є. Рясних та Є. Рудниченко В.Сопко, А. Собченко, К. Юрченко.

Цілі статті. Узагальнення існуючих методик розподілу накладних витрат, зокрема адміністративних, і визначення оптимальної бази їх розподілу для сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливим завданням для виробничих підприємств є вирішення питань щодо обґрунтованого розподілу накладних витрат з метою забезпечення точного калькулювання собівартості продукції, оцінки якості управління, прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Для вибору механізму розподілу накладних витрат на конкретному підприємстві необхідно враховувати наступне:

- окремі складові накладних витрат, маючи різний економічний зміст, доцільно розподіляти між об'єктами калькулювання з використанням різних баз розподілу;
- більш точні результати розподілу накладних витрат отримують за умови використання достовірної інформації, організовуючи облік у місцях їх виникнення і центрах витрат;
- використання однієї або кількох баз розподілу залежить від суми накладних витрат: незначні суми витрат доцільно розподіляти з використанням однієї бази розподілу, а значні суми накладних витрат – з використанням кількох баз розподілу;
- за базу розподілу накладних витрат вибирають показник, який має тісний кореляційний зв'язок з величиною відповідних накладних витрат;

- розподіл накладних витрат проводять у три етапи: 1) визначають базу розподілу накладних витрат та об'єкти розподілу 2) розраховують коефіцієнт розподілу; 3) визначають величину витрат, що включається у собівартість продукції.

Накладні витрати пов'язані з сукупним результатом виробництва, з усім обсягом продукції, виготовленої за певний період часу, і саме тому вони не можуть бути віднесені прямо на собівартість конкретного виду продукції. Включення їх до собівартості окремих видів продукції здійснюється пропорційно до бази розподілу, обраної на підприємстві. Бази розподілу накладних витрат, які найчастіше використовуються в практичній діяльності підприємств наведено у табл.1.

Таблиця 1

Бази розподілу накладних витрат

База розподілу	Особливості використання
1	2
1. Основна заробітна плата виробничих робітників	Використовується для розподілення накладних витрат у разі використання однакових тарифних ставок, адже у протилежному випадку втрачається зв'язок між прямими витратами на оплату праці і годинами праці Норма розподілу накладних витрат розраховується діленням суми накладних витрат на суму основної заробітної плати.
2. Час обробки виробів	Використовується для розподілення накладних витрат якщо трудо- і машиномісткість різних видів продукції не дуже різняться, як правило, у механізованих виробництвах. Норма розподілу накладних витрат розраховується співвідношенням суми накладних витрат та кількості витрачених машино-годин на виробництво продукції.
3. Прямі матеріальні витрати	Використовується якщо більша частина накладних витрат є функцією прямих матеріальних витрат. Норма розподілу накладних витрат розраховується співвідношенням суми накладних витрат та суми прямих матеріальних витрат.

Продовження табл. 1

1	2
4.Кількість виготовленої продукції	Використовується за умови випуску однакової продукції та впродовж однакового проміжку часу. Проте, цей метод є невиправданим у випадку, якщо на виробництво окремих видів продукції витрачається різна кількість часу, або вироби мають суттєво різну вагу і вартість. Найоптимальніший для підприємств які виготовляють один вид продукції. Норма розподілу накладних витрат розраховується як відношення суми накладних витрат до обсягу випущеної продукції.
5.Маржинальний дохід	Застосування маржинального доходу як бази розподілу накладних витрат дає можливість отримати досить точні звіти з аналізу рентабельності виготовленої продукції, що необхідно для управління фінансовим результатом діяльності підприємства. Норма розподілу накладних витрат розраховується як відношення суми накладних витрат до суми маржинального доходу.

Використання зазначених баз розподілу має свої недоліки і переваги. Їх характеристика показує, що не існує ідеальної бази розподілу накладних витрат, але з існуючих можна вибрати таку, яка буде мати найтісніший кореляційний зв'язок з певним видом накладних витрат і забезпечить найбільш точний їх розподіл.

Ю. Нестеренко вважає, що розподіл накладних витрат потрібно здійснювати пропорційно до маржинального доходу оскільки такий підхід дозволяє більш точно обчислити собівартість продукції, а також забезпечити здійснення контролю накладних витрат та управління ними [2].

А.Міцкевич розглядає два варіанти розподілу накладних витрат: за спрощеним методом або єдиною ставкою і за диференційованими ставками (визначення прямих витрат для кожного з підрозділів, а потім здійснення розподілу накладних витрат відповідно до бази розподілу для тих чи інших статей витрат). Науковець підкре-

плює, що база розподілу є основою для віднесення накладних витрат на об'єкти та формування максимально точних даних про собівартість і прибуток [1].

Науковці О. Орлов, Є. Рясних та Є. Рудниченко наголошують на тому, що розподіл постійних накладних витрат повинен здійснюватись з використанням такої бази розподілу, як маржинальний прибуток (різниця між ціною і змінними витратами) [3].

Досліджуючи питання вибору баз розподілу накладних витрат, варто зазначити, що не можна розподіляти усі накладні витрати за єдиним коефіцієнтом, тому що їх склад і залежність від показників різна. Але якщо кожен статтю витрат розподіляти за окремим коефіцієнтом, то значно зросте трудомісткість робіт, а їх вибір буде теж досить умовним.

Згідно П(С)БО 16 в Україні підприємству надається право самостійно вирішувати, яку базу розподілу накладних витрат застосовувати. Необхідно зауважити, що підприємство обирає базу розподілу з урахуванням його специфіки, галузевих особливостей, співвідношень окремих статей витрат в структурі загальних витрат підприємства. Тому, використовуючи той чи інший метод розподілу накладних витрат, можна запобігти виникненню неточностей в розрахунку собівартості продукції.

Сільськогосподарськими підприємствами широко використовуються різноманітні методи розподілу накладних витрат з метою визначення повної собівартості одиниці продукції. Фінансовий результат діяльності підприємства не залежить від використання різних методик і баз розподілу накладних витрат, але за різними видами продукції він відрізняється, і часто досить суттєво, що впливає на рентабельність продукції. Так використання однієї із баз розподілу показує, що виробництво певних видів продукції є збитковим, а використання іншої – рентабельним. Недостатня прибутковість або збитковість окремих видів продукції (робіт, послуг)

призводить до прийняття хибного управлінського рішення про припинення виробництва такої продукції.

На ряді сільськогосподарських підприємств, зокрема і ТзОВ «Волинь Нова», розподіляються лише загальновиробничі витрати, а адміністративні витрати прямо списуються на фінансовий результат. Враховуючи те, що за останні періоди діяльності підприємства і сума адміністративних витрат і їх питома вага в загальній величині накладних витрат зростає, вважаємо за доцільне проводити розподіл адміністративних витрат за єдиною базою розподілу.

Проведений аналіз тісноти зв'язку адміністративних витрат з можливими базами розподілу виявив, що він максимально тісний (з найбільшим коефіцієнтом кореляції) з базою розподілу – прямі затрати праці на виробництво продукції. Дані про відпрацьований робочий час містить статистична форма 1-підприємництво. Форма 50-сг дає змогу обчислювати показники трудомісткості за основними видами продукції.

Проведемо розподіл адміністративних витрат ТзОВ «Волинь Нова». Ставку розподілу адміністративних витрат підприємства розрахуємо як відношення суми адміністративних витрат до загальної величини витрат праці на виробництво продукції (табл. 2, табл.3).

Таблиця 2

Розподіл адміністративних витрат між виробничими підрозділами ТзОВ «Волинь Нова»

Об'єкт розподілу	База розподілу	Коефіцієнт розподілу	Адміністративні витрати, тис. грн.
	Витрати праці на виробництво продукції, год.		
1. Бригада 1	2085	3,304	6888,2
2. Бригада 2	417	3,304	1377,3
3. Бригада 3	548	3,304	1810,5
Всього	3050	3,304	10076

Таблиця 3

Розподіл адміністративних витрат між видами продукції
ТЗОВ «Волинь Нова»

Об'єкт розподілу	Види продукції	База розподілу	Коефіцієнт розподілу	Адміністративні витрати, тис. грн.
		Витрати праці на виробництво продукції, год		
1. Бригада 1	Зернобобові Соя	1601 484	3,304	5289,7 1598,5
2. Бригада 2	Ріпак	417	3,304	1377,3
3. Бригада 3	Цукрові буряки	548	3,304	1810,5
Всього		3050	3,304	10076

Запропонований підхід щодо розподілу адміністративних витрат забезпечить включення до повної собівартості окремих видів продукції підприємства відповідної частини адміністративних витрат, а це, в свою чергу, дозволить правильно визначити повну собівартість продукції, її прибутковість та прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо виробництва продукції.

Висновки. Отже, з урахуванням особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств обґрунтовано доцільність розподілу адміністративних витрат на окремі підрозділи товариства та окремі види виробленої продукції пропорційно до затрат праці на виробництво продукції. Такий підхід дасть можливість визначати повну собівартість продукції і її рентабельність та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо доцільності виробництва окремих видів продукції.

1. Мицкевич А. Управление затратами и прибылью / А. Мицкевич. – М.: ОЛМА – ПРЕСС Инвест: Институт экономических стратегий, 2003. – 192 с.
2. Нестеренко Ю.В. Проблема розподілу накладних витрат // Управління розвитком. – 2010. – № 14 (90).

3. Орлов О. О. Нетрадиционный метод распределения накладных затрат / О. О. Орлов, С. Г. Рясних, Е. М. Рудниченко // Економіст. – 2005. – № 7. – С.69-73.
4. Собченко А. М. Удосконалення систем і методів обліку витрат та калькулювання собівартості сільськогосподарської продукції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/5485/1/130_38.pdf.

*УДК 657.3

Нагірська К.Є., к.е.н., доцент

Шевчик І.О.

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено роль фінансової звітності як джерела інформації про діяльність сільськогосподарського підприємства. Доведено, що недостовірна та несвоєчасна фінансова звітність є причиною прийняття неефективних управлінських рішень. Обґрунтовано, що система обліку та звітності є визначальною при формуванні політики ведення аграрного бізнесу. Саме на її основі базується державна статистика, що використовується в державному й галузевому управлінні. Досліджено нормативне забезпечення формування обліково-звітної інформації.

Ключові слова: фінансова звітність, сільськогосподарські підприємства, аграрний бізнес, облікова інформація, управлінські рішення.

Nahirska K., Shevchyk I.

SPECIFICS OF COMPILATION OF FINANCIAL STATEMENTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article defines the role of financial reporting as a source of information about the activities of an agricultural enterprise. At the current stage of economic activity, the methodology for the formation of financial reporting does not adequately reveal the competitive advantages of agricultural enterprises, their investment attractiveness, does not provide sufficient information to control agricultural activity and accordingly reduces the effectiveness of making managerial decisions.

The process of economic activity of any enterprise, including agricultural, leads to a result that is of interest to a certain circle of people - users of financial information. To inform them, they compile reports, which provide information about the financial state of the enterprise: the availability of financial resources of the enterprise, their

* Нагірська К.Є., Шевчик І.О.

distribution and use, data on the financial results (profit or loss), the presence and movement of own and borrowed capital, cash flows, the state of accounts receivable and payable, the state and change of fixed and working capital, intangible assets.

In most cases, managers of enterprises fully trust the preparation of reports for accounting officers. Managers of enterprises do not necessarily have to know the methods of preparing financial statements, the method of accounting for business operations, but each manager should have the information presented in the financial statements, since, by signing these documents, he is responsible for their reliability.

The modern manager of an agricultural enterprise must be sure of the correctness and reality of the balance sheet and other forms of financial reporting, be able to "read" the reporting indicators and assess the financial situation of the enterprise: liquidity, solvency, financial stability and profitability of the enterprise and their change compared with last year, "see »Their causes. This will enable you to effectively manage your business. In this regard, the question of the features and methods of forming financial statements of agricultural enterprises are of particular importance today.

It is proved that unreliable and untimely financial reporting is the reason for the adoption of ineffective management decisions. It is substantiated that the accounting and reporting system is crucial for the formation of the policy of conducting agrarian business. It is based on state statistics that is used in state and sectoral management. The normative provision of formation of accounting and reporting information is investigated.

The authenticity of the published financial statements is approved by the auditing organization. One of the main steps in compiling annual financial statements of enterprises and organizations in Ukraine is inventory. The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" for the confirmation of the correctness and reliability of the accounting and reporting data provides for the holding of enterprises, their associations and self-supporting organizations, regardless of the forms of property inventory of property, funds and financial obligations.

Thus, as a result of our research, we can state that agricultural enterprises are developing financial statements in accordance with the current legislation. Those agricultural entities that are subjects of small business form their own financial statements in accordance with the requirements of P(S)A 25 "Financial Report of a Small Business Entity". To the disadvantages of these forms of reporting can be attributed to the reduction of informality in relation to the financial condition and operational activities of entities.

At the same time, the importance of evaluating financial statements is the question of the materiality of the indicators that are reflected in the reports. Separate indicators may not be sufficiently significant to reflect them in the balance sheet and in the statement of financial results. In this aspect, further research should be aimed at the search and development of documents that would organically complement and enhance the informativity and usefulness of financial statements of agricultural enterprises.

Key words: financial reporting, agricultural enterprises, agrarian business, accounting information, management decisions.

Нагирская Е.Е., Шевчик И.О.

ОСОБЕННОСТИ СОСТАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье определена роль финансовой отчетности как источника информации о деятельности сельскохозяйственного предприятия. Доказано, что недостоверная и несвоевременная финансовая отчетность является причиной принятия неэффективных управленческих решений. Обосновано, что система учета и отчетности является определяющей при формировании политики ведения аграрного бизнеса. Именно на ее основе базируется государственная статистика, которая используется в государственном и отраслевом управлении. Исследовано нормативное обеспечение формирования учетно-отчетной информации.

Ключевые слова: финансовая отчетность, сельскохозяйственные предприятия, аграрный бизнес, учетная информация, управленческие решения.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Процес господарської діяльності будь-якого підприємства, в тому числі і сільськогосподарського, призводить до отримання результату, який цікавить певне коло осіб - користувачів фінансової інформації. Для їх інформування складається звітність, де представлена інформація про фінансовий стан підприємства: наявність фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, дані про фінансові результати (прибутки або збитки), наявність та рух власного і позикового капіталу, грошові потоки, стан дебіторської і кредиторської заборгованості, стан та зміну основних і обігових коштів, нематеріальних активів.

У більшості випадків керівники підприємств повністю довіряють підготовку звітів працівникам бухгалтерії. Керівникам підприємств не обов'язково знати методи складання фінансової звітності, методiku обліку господарських операцій, проте кожен керівник повинен володіти інформацією, що представлена у фінансовій звітності, так як, підписуючи ці документи, він несе відповідальність за їх достовірність.

Сучасний керівник сільськогосподарського підприємства повинен бути впевнений в правильності і реальності бухгалтерського балансу та інших форм фінансової звітності, вміти «читати» звітні показники та оцінити фінансовий стан підприємства: ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість і рентабельність підприєм-

ства та їх зміну порівняно з минулим роком, «бачити» їх причини. Це дасть можливість здійснювати ефективне управління підприємством. У зв'язку з цим, питання щодо особливостей і методики формування фінансової звітності сільськогосподарських підприємств набувають сьогодні особливого значення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання формування фінансової звітності сільськогосподарських підприємств і методичні підходи до її складання досліджували у своїх працях вітчизняні вчені: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, М.С. Пушкар, В.Г. Швець. Результати досліджень учених-економістів характеризуються глибиною теоретичних висновків та є значним вкладом у розвиток вітчизняної системи обліку та звітності. На сучасному етапі господарювання методологія формування фінансової звітності не достатньо розкриває конкурентні переваги сільськогосподарських підприємств, їх інвестиційну привабливість, не на достатньому рівні забезпечує інформацією для контролю сільськогосподарської діяльності і відповідно знижує результативність прийняття управлінських рішень.

Цілі статті. Мета статті полягає у дослідженні теоретико-методичних засад формування фінансової звітності сільськогосподарських підприємств та нормативного забезпечення формування інформації у фінансовій звітності з урахуванням особливостей виробництва в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова звітність є логічним завершенням облікових процедур суб'єктів господарювання. У вітчизняних нормативних документах визначені поняття фінансової звітності, її структура, зміст форм, вимоги, а також вказані внутрішні і зовнішні користувачі. Крім розглянутих визначень фінансової звітності є й інші, але всі вони в більшій чи меншій мірі відображають її ознаки, які вказують на те, що фінансова звітність - це:

- структуроване уявлення фінансового стану та операцій, здійснених організацією;
- система показників, які характеризують результати господарської діяльності за звітний період;

- сукупність різних форм звітів, що містять інформацію, яка відображає окремі складові діяльності суб'єктів господарювання і використовується користувачами для прийняття ділових інвестиційних та управлінських рішень.

Значення фінансової звітності при обґрунтуванні і прийнятті управлінських рішень обумовлює необхідність більш глибокого дослідження її регулювання. Методики формування фінансової звітності в Україні відображені в значній кількості нормативних документів. При розгляді вітчизняної системи нормативного регулювання слід виділити чотири основних рівня:

- перший – основний або базисний – відображає межі і основні принципи функціонування правового поля, в якому функціонують господарюючі суб'єкти;

- другий – регламентуючий – розкриває основні методики ведення бухгалтерського обліку окремих об'єктів обліку та операцій, формування показників бухгалтерської звітності;

- третій – методичний – включає нормативні документи, які деталізують методики, описані в документах другого рівня;

- четвертий – деталізуючий – включає документи, що відображають особливості облікових методик відповідно до специфіки конкретного підприємства.

Досить детальне регламентування формування фінансової звітності, в першу чергу, викликане необхідністю попередження загрози економічної безпеки не тільки окремих підприємств, але й цілих галузей.

Науковець О.М. Транченко звертає увагу на те, що звітність – засіб посилення фінансової безпеки [6]. Аналіз окремих джерел [7] показує, що існує ряд випадків з економічної практики підприємств, коли завищення балансової вартості активів і зобов'язань через надмірне застосування слушної вартості приводить до «роздування» балансу.

В свою чергу Л.В. Гнилицька наводить результати соціологічного опитування, по якому 80% фінансових директорів провідних компаній України здійснювали маніпулювання даними, відображеними у звітності [1].

В цьому аспекті доцільно виділити ті показники звітності, які мають достовірно відображати поточний стан і потенціал розвитку

сільськогосподарської галузі за трьома параметрами: економічні показники діяльності, екологічні показники діяльності, соціальні показники діяльності. Саме це дає можливість характеризувати діяльність сільськогосподарських підприємств за трьома аспектами – економічним, соціальним та екологічним, комплексно характеризувати найсуттєвіші її параметри та визначати пріоритетні напрями розвитку аграрної галузі згідно з концепцією сталого розвитку [3]. В свою чергу, структурні особливості основних форм річної звітності сільськогосподарських підприємств дають змогу оцінити активи підприємства в розрізі оборотних і необоротних та джерела їх формування у розрізі власних і залучених. Модель фінансової звітності представлено на рис 1.

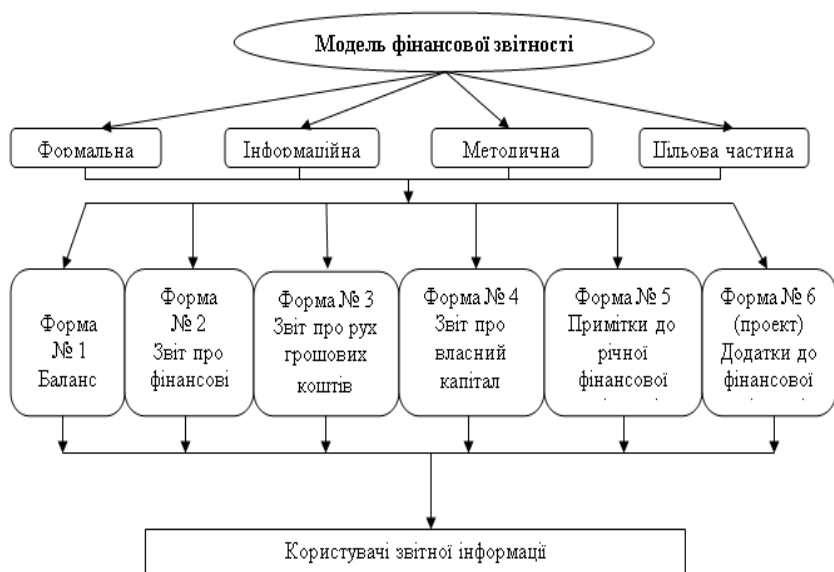

Рис. 1. Модель фінансової звітності сільськогосподарських підприємств

Звернемо увагу на те, що більшість сільськогосподарських підприємств є суб'єктами малого підприємництва. Аналізуючи показники діяльності СМП, необхідно враховувати специфіку фо-

рмування їх фінансової звітності. При її складанні згідно П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [5] і НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], крім відмінностей в кількості форм звітності, одиницях виміру, правилах і періодизації її подачі, використовуються різні підходи.

В основу підготовки фінансової звітності СМП згідно з П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» закладений уніфікований підхід, який полягає в заповненні форм строго встановленого порядку. При складанні звітності згідно з НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» застосовується креативний підхід: підприємства можуть не заповнювати статті, за якими відсутня інформація до розкриття; в формі звітності дозволяється, при необхідності, включати додаткові статті, але тільки з переліку, наведеного в додатку 3 до Н(П)СБУ 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», із зазначенням їх коду. При цьому додаткова стаття повинна відповідати наступним вимогам: наведена в ній інформація повинна бути суттєвою, і її оцінка може бути достовірно визначена.

Для суб'єктів малого підприємництва національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати за формою згідно із додатком 2 до П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».

За звітним періодом фінансові звіти поділяються на річні та квартальні. Звітним періодом для складання річної фінансової звітності є календарний рік. Перший звітний період новоствореного підприємства може бути меншим за 12 місяців, але не може бути більшим за 15 місяців. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку року до моменту ліквідації. Квартальна звітність складається наростаючим підсумком з початку звітного року. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. Склад річної звітності різний для окремої юридичної особи (крім малого підприємства), малого підприємства та материнського підприємства. Фінансові звіти малого підприємства та консолідовані фінансові звіти відрізняються не лише складом форм, але і змістом. Квартальна звітність подається лише у складі двох форм – в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові

результати (форма № 2-м), а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс).

Загальні засади щодо формування фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва та Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва є різними. Детальне порівняння Балансу та Звіту про фінансові результати свідчить, що у балансі (форма № 1-мс) є два розділи активу і три розділи пасиву, на відміну від Балансу (форми № 1-м). Стосовно Звіту про фінансові результати, то форми № 1-м та 1-мс за структурою схожі між собою.

Укрупнені показники першої групи статей Балансу СМП з метою фінансового планування необхідно врахувати при аналізі ефективності використання необоротних активів, другої та четвертої – фінансової стійкості, третьої та п'ятої – ліквідності і платоспроможності суб'єкта господарювання.

Звіт про фінансові результати СМП згідно з П(С) БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» складається з одноступінчастої форми, яка має спрощений вигляд і дозволяє розрахувати фінансовий результат діяльності підприємства простим відніманням із загальної суми доходів загальної суми витрат. Навпаки, Звіт про фінансові результати, що формується відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», має багатоступеневу форму, в якій розрахунок фінансового результату здійснюється поетапно: спочатку визначається валовий прибуток як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг); потім – фінансовий результат від операційної діяльності як алгебраїчна сума валового прибутку та іншого операційного доходу, за вирахуванням адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат; і, зрештою, – фінансовий результат діяльності підприємства як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (витрат) звичайної діяльності.

Таким чином, користувачі звітності СМП не отримують інформацію про суму валового прибутку (збитку) та прибутку (збитку) від операційної діяльності безпосередньо зі Звіту про фінансові

результати. Тобто для інформаційного забезпечення фінансового планування СМП фінансової звітності недостатньо.

До подання річної звітності за адресами, передбаченими Постановою Кабінету Міністерства України "Порядок подання фінансової звітності" від 28.02.00 р. № 419 вона повинна бути розглянутою та затвердженою у порядку, встановленому законодавством та установчими документами, залежно від суб'єктів господарювання та форм власності (табл. 1).

Таблиця 1

Розгляд і затвердження річної фінансової звітності підприємств

Типи підприємств	Хто розглядає і затверджує фінансовий звіт
1	2
Державні підприємства	Загальними зборами трудового колективу. Затверджуються вищим органом управління
Акціонерні товариства включаючи дочірні підприємства	Розглядається правлінням акціонерного товариства. Затверджується загальними зборами акціонерів
Сільськогосподарські підприємства	Розглядається і затверджується загальними зборами (зборами уповноважених) членів СП чи пайовиків
Товариства з обмеженою відповідальністю	Розглядається і затверджується зборами учасників (засновників) товариства
Приватні підприємства	Затвердження здійснює власник (засновник)
Спільні підприємства (публічні акціонерні товариства)	Рада засновників

Достовірність фінансової звітності, що публікується, затверджується аудиторською фірмою. Одним із основних етапів складання річної фінансової звітності підприємств та організацій України є інвентаризація. Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" для підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності передбачено проведення підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів і фінансових зобов'язань.

Висновки. Таким чином, досліджено методичні аспекти та особливості формування фінансової звітності сільськогосподарських підприємств відповідно до чинного законодавства. Ті аграрні формування, які є суб'єктами малого підприємництва, формують фінансову звітність відповідно до вимог П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва». До недоліків даних форм звітності можна віднести скорочення інформативності щодо фінансового стану і операційної діяльності суб'єктів господарювання.

У той же час, важливим при оцінці фінансової звітності є питання суттєвості показників, що відображаються у звітах. Окремі показники можуть бути недостатньо істотними для відображення їх в бухгалтерському балансі і звіті про фінансові результати. В цьому аспекті подальші дослідження повинні бути спрямовані на пошук і розробку документів, які органічно б доповнювали та підсилювали інформативність та корисність фінансових звітів сільськогосподарських підприємств.

1. Гнилицька Л.В. Маніпулювання обліковими даними – погроза економічної безпеки підприємства / Л.В. Гнилицька // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2015. – № 3(15). – С. 5–14.
2. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія / В.М. Жук. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 648 с.
3. Мервенецька В.Ф. Формування інформації у фінансовій та статистичній звітності сільськогосподарських підприємств для розрахунку макроекономічних показників // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С. 82–87.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2016 №39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.
6. Транченко О.М. Роль фінансової звітності в забезпеченні фінансової безпеки підприємства / О.М. Транченко // Економіка і організація управління. – 2014. – № 3 (19)-4 (20). – С. 277-280.
7. Шнейдман Л. Навіщо потрібні міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс] / Л. Шнейдман. – Режим доступу: <http://www.intalev.ua/?id=9608>.

*УДК 336.71

Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

Ішук Л.І., к.е.н., доцент

Піріг С.О., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

У статті виявлені обмеження, що стримують розвиток регіональної сфери фінансових послуг, досліджено важелі впливу на ситуацію на регіональному ринку фінансових послуг з боку місцевих органів влади. Визначено стимули для розвитку регіональної сфери фінансових послуг.

Ключові слова: фінансовий сектор, ринок фінансових послуг, фінансові продукти, провайдери фінансових послуг, фінансовий омбудсмен, кредитні брокери.

Nikolaeva A., Ishchuk L., Pyrih S.

IMPROVING THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL SERVICES MARKET IN THE REGIONAL ECONOMIC FINANCIAL STABILIZATION SYSTEM

The article finds that during the last 10 years the financial services sector has undergone significant changes. Due to its accelerated development, the number of financial products offered on the market has significantly increased, the number of different organizations that offer these products has increased. At the same time, the main problem remains the lack of primary information on the functioning of providers in the regional financial services markets. The lack of control over processes occurring in the financial services market can be dangerous as it leads to the creation of various non-licensed organizations that can provide financial services under conditions that no one controls, mislead consumers of financial services, or provide services on deliberately unprofitable conditions for the consumer. In turn, knowledge and understanding of the processes taking place in the financial services market can help regional authorities to make informed decisions aimed at developing the regional economy as a whole.

The article identifies constraints hindering the development of the regional financial services industry. At the moment, the two main groups of constraints inherent in the regional financial services sector are: low availability of credit services for the popu-

* Ніколаєва А.М., Ішук Л.І., Піріг С.О.

lation and regional business; low financial literacy of the population and subjects of the small and medium business of the region.

The article analyzes the levers of influence on the situation on the regional financial services market by local authorities. Such influence can take place in two directions: administrative regulation and creation of incentives for development of the regional sphere of financial services.

The incentives for the development of the regional sphere of financial services are identified: creation of a system of financial ombudsman in the region; Implementation of Regional Programs for the Development of Financial Literacy; the development of institutes of regional funds for entrepreneurship support, and the full support of the institution of credit brokers existing in the region.

The article emphasizes the fact that low financial literacy of the population and subjects of small and medium-sized businesses in the region can be overcome by creating local financial authorities through a local financial and consulting center. It was noted that the creation of such a center, provided that citizens and entrepreneurs were sufficiently informed, could significantly improve the efficiency of the financial services market by increasing the financial literacy of users of financial services, and would also help develop providers that deliver truly high-quality financial services.

Key words: financial sector, financial services market, financial products, financial services providers, financial ombudsman, credit brokers.

Николаева А.Н., Ищук Л.И., Пыриг С.А.

СТИМУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ РЫНКА ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

В статье выявлены ограничения, сдерживающие развитие региональной сферы финансовых услуг, исследованы рычаги влияния на ситуацию на региональном рынке финансовых услуг со стороны местных органов власти. Определены стимулы для развития региональной сферы финансовых услуг.

Ключевые слова: финансовый сектор, рынок финансовых услуг, финансовые продукты, провайдеры финансовых услуг, финансовый омбудсмен, кредитные брокеры.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринок фінансових послуг, як важлива складова регіональної фінансової системи, забезпечує виконання важливих функцій економіки регіону. В останні роки в Україні багато робиться для розвитку цього сегменту ринку та його наближення за рівнем організації до розвинутих ринків. Зокрема це стосується впровадження нових видів

послуг, підвищення довіри інвесторів до фінансових інститутів, зниження кредитних ризиків, вдосконалення механізмів здійснення фінансових операцій і форм співпраці між offerентами і споживачами фінансових послуг тощо. Проте розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг і надалі стримується низкою проблем, пов'язаних з недостатньою ефективністю діяльності фінансового сектора країни, низьким рівнем економічної грамотності та обізнаності споживачів фінансових послуг щодо особливостей функціонування фінансових установ і можливостей отримання необхідних фінансових послуг, недостатньою довірою населення до діяльності фінансових посередників, відсутністю достатньої практики ринкових відносин тощо. Все це обумовлює необхідність подальших досліджень в цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні і практичні аспекти особливостей функціонування та розвитку ринку фінансових послуг є сферою дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених: Г. Александера, Дж. Бейлі, Н.М. Внукової [1], Дж. Долана, С.М. Еш [2], О.В. Кнейслер [3], М.А. Коваленко, В.В. Корнєєва [4], В.П. Левченко [5], Д.А. Леонова, С.В. Львовичкіна, С.Г. Хоружія [6], Д. Ліндсея, С.О. Маслової, С.В. Науменкової, Д. Норта, Дж. Тобіна, У. Шарпа, В.М.Шелудько, Т. Уорена, В.В. Ящук [7] та інших. Проте, не зважаючи на значні здобутки науковців в цій сфері, потребують подальшого дослідження визначення важелів впливу на ситуацію на регіональному ринку фінансових послуг з боку місцевих органів влади.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у визначенні обмежень та стимулів для розвитку регіональної сфери фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Протягом останніх 10 років сектор фінансових послуг (і країни і регіональний) зазнав значних змін. У зв'язку з його прискореним розвитком, значно збільшилася кількість фінансових продуктів, що пропонуються на ринку, зросла кількість різноманітних організацій, які ці продукти пропонують. Ефективно працююча сфера фінансових послуг забез-

печує не лише можливість управління фінансовими потоками в рамках даного регіону, а й здатна забезпечити приплив інвестицій з-за кордону, або зацікавити національних інвесторів в розміщенні коштів всередині конкретного регіону. Крім того, будучи однією з галузей економіки, що динамічно розвивається, сектор фінансових послуг здатний створити нові робочі місця, причому для фахівців високої кваліфікації, що володіють спеціальними знаннями, як в області передових електронних технологій, так і в сфері управління фінансами.

При цьому, ми стикаємося з відсутністю первинної інформації про функціонування провайдерів на регіональних ринках фінансових послуг (які представлені не лише банками та страховими компаніями). Більш того, відсутність контролю над процесами, що відбуваються на ринку фінансових послуг (а контроль неможливий, якщо відсутня об'єктивна інформація про об'єкт контролю) може бути небезпечним, оскільки відкриває широке поле для створення різних організацій, що не мають банківських або страхових ліцензій, які не привертають уваги з боку контролюючих органів, і, разом з тим, можуть надавати фінансові послуги на умовах, які ніхто не контролює, вводити в оману споживачів фінансових послуг, або надавати послуги на свідомо невігідних для споживача умовах. У свою чергу, знання і розуміння процесів, що відбуваються на ринку фінансових послуг, може допомогти регіональним органам влади приймати зважені рішення, спрямовані на розвиток регіональної економіки в цілому.

Під час проведення дослідження при спробі ознайомитися з показниками роботи регіонального ринку фінансових послуг на основі інформації, яку збирають регіональні органи статистики, з'ясувалося, що цілеспрямовано інформація про компанії-провайдерів фінансових послуг не збирається і, як наслідок, ніким не аналізується і не вивчається. Досить детальною інформацією про діяльність регіональних банків володіє НБУ по відповідному регіону, яке регулярно проводить різні дослідження в сфері регіональної банківської системи. Що стосується діяльності небанківських фінансових установ (страхових компаній, лізингових компаній, недержавних пенсійних фондів, ІСІ, кредитних брокерів і різних

мікрофінансових організацій), то на регіональному рівні вона взагалі не вивчається.

У той же час у адміністрації регіону завжди є важелі впливу на ситуацію на регіональному ринку фінансових послуг. Такий вплив може здійснюватися у двох напрямках:

1. Адміністративним регулюванням:

– нагляд за практикою нав'язування додаткових фінансових послуг з боку банків та інших фінансових установ;

– нагляд за недобросовісною рекламою фінансових послуг, особливо, що стосується умов кредитних продуктів.

2. Створення стимулів для розвитку регіональної сфери фінансових послуг:

1) одним з найбільш дієвих методів щодо розвитку ринку фінансових послуг, з одного боку, і захисту споживачів на цьому ринку, з іншого – є створення системи фінансового омбудсмена в регіоні. Фінансовий омбудсмен покликаний допомагати вкладникам і позичальникам, які мають претензії чи прохання до банків, вирішити ці проблеми цивілізованим способом у позасудовому порядку;

2) реалізація Регіональних програм з розвитку фінансової грамотності. Розробка і проведення подібних цільових програм може стосуватися не лише питань, пов'язаних з різними аспектами таких фінансових послуг як кредитування, або розміщення вкладів, а й різних питань, пов'язаних з діяльністю НПФ тощо. В середньому, по регіонах України, відсоток людей, які так і не визначилися з розміщенням накопичувальної частки пенсії становить ~ 80-90% (за різними оцінками), тому регулярне проведення різних програм підвищення грамотності допоможе вирішити відразу ж кілька завдань;

3) розвиток інститутів регіональних фондів підтримки підприємництва, що надають поручительства за зобов'язаннями (кредитами) суб'єктів малого і середнього бізнесу;

4) всебічна підтримка інституту кредитних брокерів, існуючих в регіоні, як учасників ринку, що, з одного боку, підвищують фінансову грамотність населення, з іншого боку – допомагають

провайдерам, які пропонують якісні фінансові послуги, отримати достатній клієнтський потік.

До двох головних груп обмежень, що властиві регіональній сфері фінансових послуг, на даний момент можна віднести:

- низьку доступність кредитних послуг для населення і регіонального бізнесу;

- низьку фінансову грамотність населення та суб'єктів малого й середнього бізнесу регіону, що часто не дозволяє їм скористатися фінансовими послугами в повному обсязі і на більш вигідних для клієнта умовах.

Перше обмеження, що властиве регіональній сфері фінансових послуг, складно подолати зусиллями місцевих органів влади, оскільки воно залежить, переважно, від самих провайдерів і стратегії розвитку, що ними реалізується. Певні важелі впливу на систему є у центральних органів влади, (у НБУ, наприклад, зниження нормативів обов'язкового резервування), але застосування їх в поточній ситуації може значно підвищити ризики, присутні у фінансовій сфері.

Друге обмеження, багато в чому, може бути знято шляхом створення силами місцевих органів влади фінансово-консультаційного центру, до основних функцій якого б відносилися:

- постійний моніторинг всіх умов надання фінансових продуктів усіма провайдерами регіону (в т.ч. небанківськими кредитними організаціями);

- контроль за дотриманням прав споживачів у сфері надання подібних послуг;

- надання консультаційних послуг населенню і суб'єктам малого й середнього бізнесу щодо умов та нюансів тих чи інших фінансових продуктів. Такі послуги можна зробити платними;

- моніторинг фактичного співвідношення декларованих умов наданих фінансових продуктів і фактичних умов, на яких в результаті укладаються договори;

- надання гарантій по кредитах (за моделлю гарантійного фонду підтримки підприємництва або у співпраці з ним);

- встановлення співпраці і контролю за діяльністю кредитних брокерів, що діють на території регіону;

- проведення семінарів, круглих столів, виставок та інших заходів, які могли б стати майданчиком для обговорення проблем і обмежень властивих регіональній сфері фінансових послуг, як серед провайдерів, так і серед населення і суб'єктів малого та середнього бізнесу;

- встановлення контактів і залучення в регіон провайдерів, що надають якісні фінансові послуги, приватних інвесторів та інвестиційних спільнот;

- консультації з написання бізнес-планів і оформлення документів, необхідних для користування фінансовими послугами.

Висновки. Таким чином, створення такого центру, за умови достатньої інформованості громадян і підприємців, могло б значно підвищити ефективність ринку фінансових послуг за рахунок підвищення фінансової грамотності користувачів фінансових послуг, а також допомогло б у розвитку провайдерам, які надають дійсно якісні фінансові послуги.

1. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції : монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова. Харків : ТО Ексклюзив. 2014. 218 с.
2. Еш С. М. Формування фінансового посередництва на ринку фінансових послуг. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2013. Т. 18. Вип. 2(1). С. 226-230. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_2\(1\)_53](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_2(1)_53).
3. Теоретико-методологічні домінанти формування та пріоритети розвитку ринку фінансових послуг України : монографія / Кнейслер О. В., Гуцал І. С., Квасовський О. Р. та ін.; за ред. О. В. Кнейслер. Тернопіль: ТНЕУ. 2017. 246 с.
4. Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку : монографія. К. : Основа. 2007. 192 с.
5. Левченко В. П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг: монографія. К.: Центр учбової літератури. 2013. 368 с.
6. Леонов Д. А., Львовичкін С. В., Хоружий С. Г. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: монографія / за наук. ред. В. М. Федосова. К.: УІРФР. 2008. 848 с.
7. Ящук В. В. Становлення та розвиток ринків фінансових послуг в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Київ, 2012. 223 с.

*УДК 336:004.896(07)

Пиріг С.О., к.е.н., доцент

Вахновська Н.А., к.е.н., доцент

Ішук Л.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

РОЛЬ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті зроблено аналіз грошових переказів за допомогою платіжних систем та досліджено їх роль у розвитку безготівкової економіки.

Ключові слова: платіжні системи, грошові перекази, безготівкові розрахунки, платіжні картки, переказ з картки на картку.

Pyrig S., Vahnovska N., Ischuk L.

THE ROLE OF PAYMENT SYSTEMS IN DEVELOPMENT CASHLESS ECONOMY OF UKRAINE

The development of the «cashless economy» is one of the priorities of financial regulators in a number of countries, both developed and developing countries. A significant number of companies and business associations are working on the creation and development of the necessary tools and mechanisms for this. In Ukraine, the rate of development in this area is still insufficient, where a number of barriers slow down the crowding out of cash. On the one hand, the strategic motion on the development of the cashless economy, at the level of state bodies and at the level of the largest players in the financial market, has been repeatedly declared, and, on the other hand, the growth rate of cashless circulation is insufficient and certain efforts should be made to accelerate it.

The payment system is an integral part of virtually all economic transactions relating to the transfer of monetary value in exchange for goods, services or financial assets in a non-cash form. The form of organization of cashless payment transactions is a payment system. Payment systems play an important role in ensuring economic activity: create conditions for the movement of funds between economic operators, enable the effective use of financial resources, and conduct state monetary policy. The organization of payment systems of the state directly influences the stability of its financial system, the level of expenses of money circulation, the cost of economic operations, the liquidity of financial markets and the banking system, that is, the efficiency of the functioning of the economy as a whole.

Key words: payment systems, money transfers, non-cash payments, payment cards, transfer from card to card.

* Пиріг С. О., Вахновська Н. А., Ішук Л. І.

Пыриг С.А., Вахновская Н.А., Ищук Л.И.

РОЛЬ ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ В РАЗВИТИИ БЕЗНАЛИЧНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье сделан анализ денежных переводов с помощью платежных систем, а также исследована их роль в развитии безналичной экономики.

Ключевые слова: платежные системы, денежные переводы, безналичные расчеты, платежные карточки, перевод с карты на карту.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні актуальною темою у світовій фінансовій дискусії є розвиток безготівкових платежів національних економік, а саме – збільшення частки безготівкових коштів платежу, аж до повного витіснення готівки з обороту. Розвиток «безготівкової економіки» є одним з пріоритетів фінансових регуляторів ряду країн, як розвинених, так і країн, що розвиваються. Значна кількість компаній та бізнес-асоціацій працює над створенням і розвитком необхідних для цього інструментів та механізмів. В Україні сьогодні ще недостатня швидкість розвитку в цій галузі, де ряд бар'єрів, уповільнюють витіснення з обігу готівки. З одного боку, неодноразово декларувався стратегічний рух, щодо розвитку безготівкової економіки, як на рівні державних органів, так і на рівні найбільших гравців фінансового ринку, а з іншого – швидкість зростання безготівкового обігу недостатня і повинні бути зроблені певні зусилля щодо його прискорення.

Платіжна система є невід'ємним спеціалізованим елементом практично всіх економічних операцій, що стосується передачі грошової вартості в обмін на товар, послугу або фінансовий актив в безготівковій формі. Тому дослідження ролі платіжних систем у розвитку безготівкової економіки набуває сьогодні особливого значення і є актуальним та доцільним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження питань щодо перспектив розвитку безготівкової економіки займалися науковці та економісти практики: Furst Н, В. Дикий, В. Кравець, Р. Кравець, А. А. Олешко, А.М. Ніколаєва та ін. Проте, питання щодо особливої ролі систем переказу коштів в безготівковій економіці та їх значення для соціально-

економічного розвитку залишаються відкритими і потребують ґрунтовного дослідження.

Цілі статті. Метою даної статті є аналіз грошових переказів за допомогою платіжних систем та дослідження їх ролі у розвитку безготівкової економіки в державі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасна економіка будь-якої держави являє собою розгалужену мережу складних взаємовідносин господарюючих суб'єктів. Основою цих взаємозв'язків є розрахунки і платежі, в процесі яких відбувається задоволення взаємних вимог і зобов'язань. Реалізація валового продукту, використання національного доходу і всі наступні процеси розподілу в економіці забезпечуються на основі грошового обороту в готівковій та безготівковій формах. Основну частину грошового обороту складає платіжний оборот, в якому гроші функціонують як засіб платежу і використовуються для погашення боргових зобов'язань, як у готівковій, так і в безготівковій формі.

Формою організації безготівкового платіжного обороту є платіжна система. Платіжні системи відіграють значну роль в забезпеченні економічної діяльності: створюють умови для руху грошових коштів між учасниками економічного обороту, дають можливість ефективно використовувати фінансові ресурси, проводити державну грошово-кредитну політику. Організація платіжних систем держави безпосередньо впливає на стабільність його фінансової системи, рівень витрат грошового обігу, вартість економічних операцій, ліквідність фінансових ринків і банківської системи, тобто на ефективність функціонування економіки в цілому.

Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» під платіжною системою розуміють платіжну організацію, членів та учасників платіжної системи, а також сукупність відносин між ними, що виникають у процесі здійснення переказу грошей. Платіжна організація – це юридична особа, яка визначає правила роботи платіжної системи та виконує функції щодо забезпечення її діяльності [1]. Основними завданнями платіжних систем є: забезпечення стійкого грошового обігу; забезпечення суб'єктів ринку платіжними засобами та платіжними інструмен-

тами; своєчасне здійснення усіх розрахунків і платежів та сприяння динамічному розвитку безготівкової економіки.

Згідно з даними міжнародних досліджень, можна виділити три типи ефектів від збільшення частки безготівкових грошей в економіці: прозорість (прозорість): група ефектів, пов'язана з високим рівнем обліку грошових операцій, підвищенням збирання податків, зменшенням частки тіньової економіки, зниженням операційних витрат різного роду бізнесу і т.д., що говорить про переваги безготівкових платежів. Основним бенефіціаром в даній області виступає держава. Безготівкові платежі пройшовши авторизацію стають більш прозорими, що збільшує загальний рівень прозорості в економіці.

Стійкість: системи з високою часткою безготівкових платежів більш стійкі до зміни економічної кон'юнктури, так, як у фазі рецесії безготівковий обіг сприяє додатковому джерелу ліквідності фінансової системи та зростанню пасивів комерційних банків, відкриваючи нові можливості для підвищення активів.

Зростання: збільшення частки безготівкових платежів впливає на загальне економічне зростання країни через підвищення швидкості транзакцій і збільшення їх кількості за рахунок зниження собівартості кожної транзакції.

За підсумками 2017 року на ринку систем переказу коштів, створених резидентами, лідером за сумою переказів є міжнародна платіжна система YUME (1360 млн дол. США в еквіваленті), в якій працює 3500 терміналів самообслуговування, за допомогою, яких крім переказів можна оплатити послуги Інтернет, мобільний зв'язок та ЖКГ. Партнерами системи є Нова пошта та 7 банків. За допомогою системи відправити переказ можна в 12 країн, а отримати з 8 країн.

На другому місці з грошових переказів система Укрпошти – Поштовий переказ (\$1281 млн дол. США в еквіваленті). Крім найбільшої регіональної мережі в Україні, перевагою цього сервісу є можливість здійснювати перекази за кордон. Третє місце зайняла система переказів ІнтерПейСервіс (\$736 млн дол. США в еквіваленті), приймаючи оплату комунальних платежів в Запоріжжі (рис. 1).

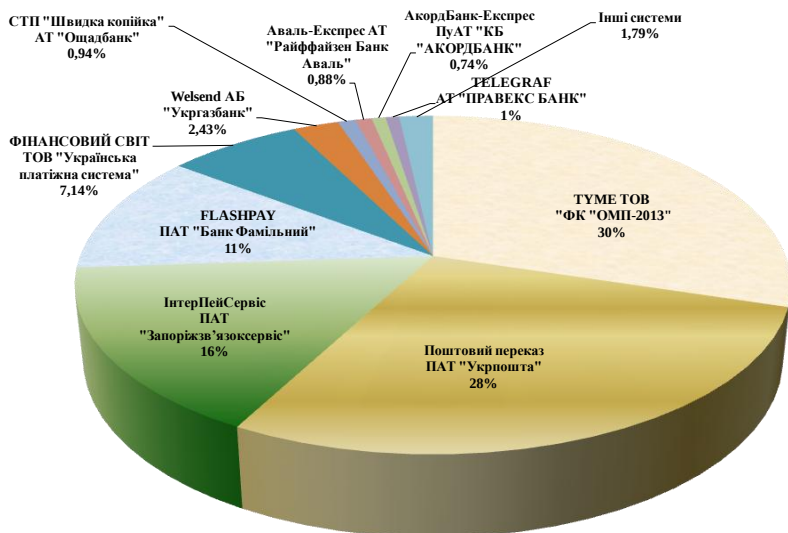

Рис. 1. Розподіл сум переказів у розрізі платіжних систем створеними резидентами, в межах України за 2017 рік, %

За допомогою платіжних систем, створених нерезидентами у 2017 році було здійснено переказів в Україну на суму 2264,26 млн дол. США, за межі України – 282,98 млн дол. США та в межах – 2,68 млн дол. США. Серед платіжних систем переказу коштів, створених нерезидентами за обсягами здійснених переказів посідає Western Union (54% усіх транскордонних переказів в Україну та 74% – з України, рис. 2).

Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів. Сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, у вісім разів перевищує суму коштів, відправлених за її межі [2].

У 2017 році всього в Україну було переказано \$2377,92 млн дол. США в еквіваленті. Найбільше було здійснено переказів з Росії та США. З України було здійснено переказів на суму \$286,04 млн дол. США в еквіваленті. Найбільше коштів було переказано до Росії та Грузії (рис. 3).

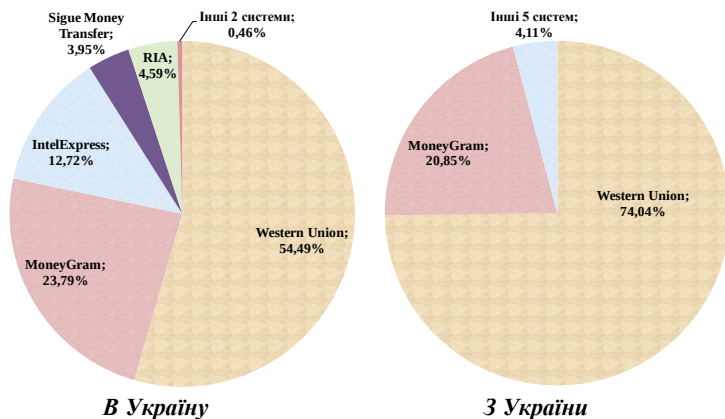

Рис. 2. Розподіл сум транскордонних переказів у розрізі платіжних систем створеними нерезидентами за 2017 рік, %

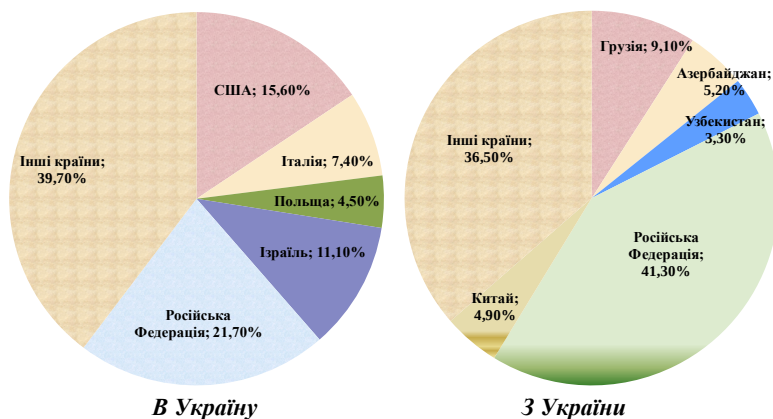

Рис. 3. Транскордонні перекази в розрізі ТОП-5 країн за 2017 рік

Потік переказів з Росії в Україну перевищує \$1,3 млрд на рік. В Росії ще перебуває близько 3 млн українців, з яких велика частка заробітчани і тільки офіційне працевлаштування дає змогу отримувати зарплату на банківську картку, що автоматично робить досту-

пними усі способи безготівкового переказу грошей. Найбільш зручний, безпечний та швидкий це – переказ з картки на картку.

Використовуючи платіжні картки протягом першого півріччя 2017 року було здійснено 1055 млн шт. безготівкових операцій на суму 348 млрд грн. Перекази з картки на картку становили 86,8 млрд грн, (25%). У 2018 році за шість місяців було здійснено 1423 млн шт. безготівкових операцій на суму 573 млрд грн. Перекази з картки на картку зросли на 6,1% і становили 177,9 млрд грн (31,1%, рис. 4).

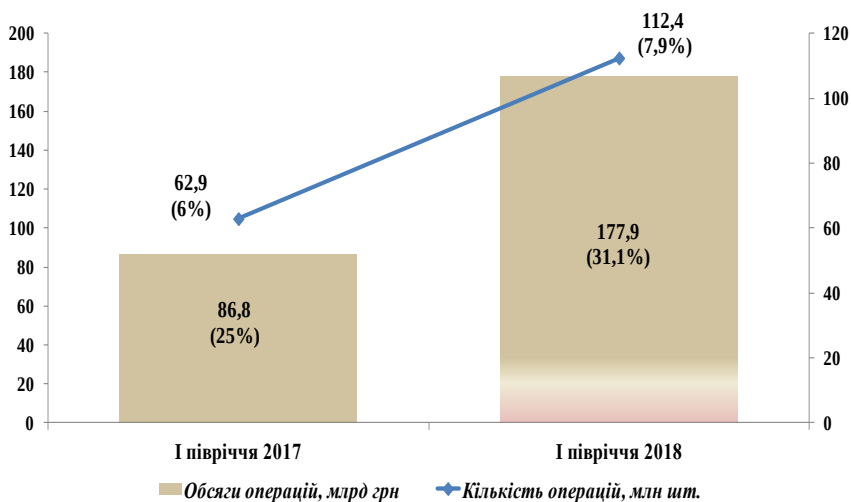

Рис. 4. Динаміка обсягів та кількості переказів з картки на картку

На українському ринку переказ коштів з картки на картку (онлайн-переказ р2р) знаходиться ще на стадії становлення. Даний сервіс не передбачає відвідування банку а проводиться через Інтернет або мобільний додаток, що дуже зручно і оперативно. На відміну від інших способів переказу грошей таких як готівковий, електронні гроші, р2р-переказ має ряд переваг: коштує значно дешевше; здійснюється абсолютно в будь-який час, навіть вночі; переказ можна здійснити в будь-якому місці, де є доступ до Інтернет; операція може проводитися як зі стаціонарного комп'ютера, так і з

мобільного телефону, достатньо знати лише номер картки одержувача; можна здійснювати онлайн-перекази грошей на картки користувачів інших банків. Р2Р-перекази набирають великої популярності і поступово витісняють операції за допомогою традиційних систем, адже це є зручним і доступним сервісом при мінімальних затратах.

Висновки. Згідно наведених даних можна зробити висновки, що сучасний стан платіжних систем і безготівкових розрахунків в Україні свідчить про їх динамічний розвиток. Ринок грошових переказів у безготівковій формі також останнім часом розвивається досить активно. Активність у боротьбі за досить перспективний ринок виявляють і банки сусідніх держав. На зростання конкуренції, зниження тарифів і зростання якості послуг також дуже впливає конкуренція з боку сучасних карткових і криптографічних технологій переказу коштів. Уже сьогодні вітчизняні тарифи переказу грошей нижчі за світові тарифи, і є всі підстави вважати, що дана послуга незабаром буде ще комфортнішою й дешевшою, а більшість внутрішньобанківських систем переказів спробують набути статусу загальнонаціональних та міжнародних, стрімко розширюючи географію насамперед за рахунок співпраці з вітчизняними банками, а також банками колишніх союзних республік і Європи. Таким чином, розвиток платіжних систем, їх ефективна інтеграція, грають значну роль в забезпеченні стабільного розвитку безготівкової економіки.

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Дані щодо діяльності в Україні систем переказу коштів, створених резидентами та нерезидентами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64288362&cat_id=105262.
3. НБУ оприлюднюватиме інформацію про розподіл обсягів та кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=55393524#top.
4. Про підсумки діяльності систем переказу коштів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64628178.
5. Ніколаєва А.М. Ринок систем грошових переказів в Україні / А.М. Ніколаєва, С.О. Пиріг, Л.І. Ішук // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси»: зб. наук. праць. – Вип. 13 (49). – Ч. 2. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – С.188-198.

*УДК 657.1

Писаренко Т. М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПОДАТКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

У статті висвітлено теоретичні аспекти організації податкових розрахунків при прийнятті управлінських рішень щодо господарської діяльності підприємства.

Ключові слова: управлінський облік, податки, система оподаткування, податкові розрахунки, податкове навантаження.

Pisarenko T.

ORGANIZATION OF MANAGEMENT REVENUE OF TAX CALCULATIONS

Management accounting is an integral part of the modern accounting system. Elements of the method of management accounting are used in the implementation of tax calculations.

The purpose of writing the article is to highlight the theoretical aspects of the organization of tax calculations when making managerial decisions on the economic activity of the enterprise.

Taxes carry out a fiscal and regulatory function. The regulatory function of taxes is used for the economic impact on social production, its dynamics and structure.

The main issues of constantly occurring taxation are: the amount of tax deductions, the tax base, and the tax burden.

The main issues of tax calculations are clearly regulated by the Tax Code of Ukraine.

The accounting policy of the enterprise regarding the management accounting of tax calculations is based solely on the regulatory framework. But the main provisions in the formation of managerial accounting for such calculations is the search for an optimal system of taxation of economic activities for a particular enterprise.

Tax accounting management should be carried out at the following stages: analysis of the current system of taxes by the centers of responsibility; search for alternative ways of optimizing tax calculations; adjusting the lines of activity of the centers of responsibility.

Each company chooses its own way of optimizing tax calculations. It should be noted that all optimization steps should be clearly based on the current normative legislation of Ukraine and support the company in the legal field.

Key words: managerial accounting, taxes, tax system, tax calculations, tax burden.

* Писаренко Т. М.

Писаренко Т.Н.

ОРГАНИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА НАЛОГОВЫХ РАСЧЕТОВ

В статье освещены теоретические аспекты организации налоговых расчетов при принятии управленческих решений относительно хозяйственной деятельности предприятия.

Ключевые слова: управленческий учет, налоги, система налогообложения, налоговые расчеты, налоговая нагрузка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Управлінський облік є невід'ємною складовою сучасної облікової системи. Саме цей вид обліку забезпечує відповідний рівень аналітичності та конфіденційності облікової інформації, що особливо цінується управлінським персоналом будь-якого суб'єкта господарювання.

Елементи методу управлінського обліку використовуються при здійсненні податкових розрахунків. Зміни діючого податкового законодавства роблять актуальним проведення дослідження щодо особливостей управління податковими платежами.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання податкових розрахунків висвітлені у працях значної кількості науковців, серед яких: В.Л. Андрущенко, О.В. Атаманчук, В.В. Буряковський, Ф.Ф. Бутинець, П.М. Герасим, О.Д. Данілов, Ю.Б. Иванов, А.І. Крисоватий, М.М. Коцупатрий, І. Є. Криницький, М. П. Кучерявенко, М.Ф. Огійчук, В.М. Суторміна, В. М. Федосов, П.Я. Хомин та інші.

Не зважаючи на значну кількість публікацій залишаються актуальними питання щодо планування податкових платежів, оптимізації податкових розрахунків, способів обчислення податкового навантаження.

Цілі статті. Метою написання статті є висвітлити теоретичні аспекти організації податкових розрахунків при прийнятті управлінських рішень щодо господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податки є

обов'язковими зборами, які стягуються державою з господарських суб'єктів і з громадян за ставкою, встановленою у законодавчому порядку. Вони є необхідною ланкою економічних відносин в суспільстві з моменту виникнення держави. Розвиток і зміна форм державного устрою завжди супроводжується перетворенням податкової системи. В сучасному цивілізованому суспільстві податки виступають основною формою доходів держави [1-4].

Крім цієї суто фінансової функції податковий механізм використовується для економічного впливу на суспільне виробництво, його динаміку і структуру.

Питання щодо оподаткування постійно виникають на різних рівнях суспільства, а саме: на рівні держави, на рівні підприємницьких структур, бюджетних організацій, пересічних громадян. Ці питання завжди стосуються розміру податкових стягнень, адже інтереси держави, підприємницьких структур і громадян не завжди співпадають. Держава з її інституціями зацікавлена у збільшенні податкових надходжень, а підприємницькі структури та громадяни завжди виступатимуть проти цього. Отже завжди постає питання податкової рівноваги, тобто способу задоволення всіх сторін податкового механізму. Мова йде про граничну межу податкового навантаження при якій всі члени держави почувалися б комфортно.

Основні питання податкових розрахунків чітко регламентуються Податковим кодексом України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [5].

Облікова політика підприємства щодо управлінського обліку податкових розрахунків будуватиметься виключно у межах нормативної бази. Але основним положенням при формуванні управлінського обліку таких розрахунків виступає пошук оптимальної системи оподаткування господарської діяльності для конкретного підприємства.

Для відповіді на це питання працівнику аналітичного відділу підприємства потрібно дати відповідь на такі питання:

- які види діяльності здійснює підприємство;
- який перелік податків має сплачувати підприємство;

- який розмір бази оподаткування у розрізі різних видів діяльності та різних податків;
- які ставки податків у розрізі різних видів діяльності;
- який розмір податкових пільг;
- який вплив на діяльність підприємства міжнародних договорів;
- який формат і методика звітності, терміни подання звітних форм;
- який порядок розрахунків за податками і податковими платежами.

Важливо врахувати можливості застосування різних систем оподаткування. Від вибраної системи оподаткування залежить перелік податків, які сплачуватиме підприємство, а отже і податкове навантаження. Власне керівництво підприємства зацікавлено у зменшенні такого податкового навантаження.

Загалом методика розрахунку податкового навантаження зводиться до розрахунку різних коефіцієнтів. Наприклад, податкове навантаження підприємства можна розрахувати діленням загальної суми всіх податків до валового доходу підприємства. Існують різні способи обчислення податкового навантаження [6].

Управління податковими розрахунками повинно здійснюватися за такими етапами.

Перш-за все доцільно скласти аналітичну таблицю діючої системи податків, в якій представити наступну інформацію за поточний період у розрізі центрів відповідальності (табл. 1). Цифри, наведені у табл. 1 є умовними.

Наповнення таблиці може змінюватися залежно від базового підприємства і повинно визначатися його аналітичною службою. Результатом формування такої таблиці є визначення загальної суми податків, яку має сплатити підприємство за звітний період своєї діяльності у розрізі окремого центру відповідальності (ПЗ).

Таблиця 1

Характеристика діючої системи оподаткування

Звітний період _____

Центр відповідальності _____

Вид діяльності _____

Види податків і зборів	База оподаткування, грн.	Ставка податку, %	Податкова пільга, грн.	Податкове зобов'язання, грн. (ПЗ)
Податок на прибуток	50000	18	–	9000
Податок на додану вартість	1200000	20	–	240000
Податок на доходи фізичних осіб	150000	18	–	27000
Єдиний соціальний внесок	150000	22	–	33000
Військовий збір	150000	1,5	–	2250
Разом	1700000	–	–	311250

У якості центру відповідальності може бути окремий цех, виробнича ділянка, напрямок діяльності підприємства, інше.

Наступним кроком має бути аналіз даних, представлених відділом управлінською обліку підприємства, та пошук альтернативних шляхів оптимізації податкових розрахунків.

У ході такої аналітичної роботи потрібно врахувати наступні моменти:

- дохід підприємства у розрізі кожного центру відповідальності;
- чистий прибуток у розрізі кожного центру відповідальності;
- сума податків, яка нараховується у розрізі окремих центрів відповідальності;

- співвідношення суми податків і доходів окремого центру відповідальності;
- співвідношення суми податків і чистого прибутку окремого центру відповідальності.

Тенденція до збільшення суми податкових платежів аналізується у комплексі з показниками співвідношення суми податків до доходу і чистого прибутку. Якщо суми податкових зобов'язань зростають більш швидкими темпами ніж зростає рівень доходів і чистих прибутків, то є всі підстави задуматися над оптимізацією діючої системи оподаткування підприємства.

Кожне підприємство обирає власний шлях оптимізації податкових розрахунків. Слід зауважити, що всі оптимізаційні кроки повинні чітко опиратися на діюче нормативне законодавство України та підтримувати підприємство у правовому полі.

Одним з традиційних шляхів податкової оптимізації є зменшення бази оподаткування або зменшення кількості податків.

Зменшення бази оподаткування може мати місце за рахунок скорочення видів діяльності, які не знаходять попиту на ринку серед споживачів. Причинами такої ситуації можуть бути: поява конкурентів з кращою ціновою політикою, втрата актуальності цієї продукції на ринку товарів через розробку більш прогресивних товарних позицій.

Якщо підприємство працює над зменшенням бази оподаткування виключно шляхом скорочення обсягів діяльності, то можна говорити про згортання діяльності такого підприємства. Господарюючий суб'єкт, що прагне розвитку, повинен здійснювати пошук альтернативних напрямків діяльності, які збільшать дохідність всієї діяльності, що означатиме автоматичне збільшення податкових зобов'язань. Звичайно, що такі знакові для підприємства рішення повинні прийматися керівною ланкою підприємства.

Зменшення кількості податків повинно чітко узгоджуватися із загальнодержавною податковою політикою. У цьому плані можливим є перехід на спрощену систему оподаткування.

Як варіант податкової оптимізації може бути акцент у господарській діяльності на пільгових напрямках, серед яких можуть бути наступні: використання праці інвалідів; виробництво окремо-

го асортименту продукції (дитяче харчування); надання окремих видів послуг в освіті, медицині, інше) [5]. Всі ці питання повинні бути розглянуті юридичною службою підприємства.

Після відповідних консультацій аналітичний відділ, що займається веденням управлінського обліку на підприємстві повинен сформувати оновлену таблицю щодо системи оподаткування центрів відповідальності підприємства. За даними прогнозних очікувань щодо бази оподаткування здійснюється прогнозний розрахунок податкових зобов'язань підприємства і податкового навантаження на певний вид господарської діяльності.

Результати прогнозних розрахунків разом з висновками провідних спеціалістів облікової та юридичної служб підприємства подають на розгляд управлінському персоналу підприємства, який уповноважений приймати відповідальні рішення щодо коригування поточних та перспективних планів господарської діяльності підприємства.

Висновки. Отже управління податковими розрахунками є важливою ділянкою аналітичної роботи на підприємстві, яка залежить від кваліфікації та компетентності облікової та юридичної служб підприємства. Оптимально підібрана система оподаткування допоможе зекономити фінансові ресурси будь-якого підприємства.

1. Деева Н. М., Редіна Н. І., Дулік Т. О. та ін. Оподаткування в Україні: Навч. посіб. / За ред. Н. І. Редіної. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 544 с.
2. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навчальний посібник. / Під редакцією д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І. А. – Х.: ВД «НЖЕК», 2010. – 492 с.
3. Податкова система [Текст]: Навчальний посібник. / за заг. ред. Андрущенко В. Л. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 416 с.
4. Податкова система: Навчальний посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: БМВ, 2014. – 344 с.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/nk/spisok3/>.
6. Мороз В.П. Методика розрахунку податкового навантаження на підприємства лісового господарства України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <file:///D:/Downloads/metodika-rozrahunku-podatkovogo-navantazhennya-na-pidpriemstva-lisovogo-gospodarstva-ukrayini.pdf>.

*УДК 303.094.5:330.133.2:330.133.7

Поздняков Ю.В., провідний експерт-оцінювач

Садовенко Ю.П., оцінювач

Українське товариство оцінювачів

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ МАЙНОВИХ ПРАВ ПО УГОДАХ, ВИЗНАНИХ НЕЧИННИМИ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

В роботі проаналізовано діючу законодавчу базу, що стосується питань визнання нечинними правочинів, зокрема – угод купівлі-продажу майна. Встановлено, що діюча законодавчо-нормативна база незалежної оцінки не конкретизує підходів до вирішення подібних задач. Показано, що при наявності невизначеності правового статусу предмету угоди, у найбільш загальному випадку у досліджуваних оціночних ситуаціях доцільною є трактовка об'єкта оцінки, що був предметом угоди, визнаної нечинною у судовому порядку, як нематеріального активу – а саме, як пакета повних або часткових майнових прав, залежно від ступеня невизначеності правового статусу предмету угоди та тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди недійсною.

Ключові слова: оцінка майна і майнових прав, ринкова вартість, угода купівлі-продажу, визнання угоди нечинною, судові рішення, економічно-правові наслідки, нематеріальний актив, повні майнові права, пакет часткових майнових прав.

Pozdnyakov Yu., Sadovenko Yu.

METHODICAL PRINCIPLES OF PROPERTY RIGHTS COSTS DETERMINATION FOR COURT DECISION INVALID CONFESSION TRANSACTIONS

An operating legislative base that touches the questions of confession invalid legal transactions is analyzed in the article, in particular - agreements of property purchase-sale transactions. It is set that the actual operating legislatively-normative base of independent valuation/appraising does not specify estimation methodical approaches for the similar tasks decision. An urgent practical requirement is confirmed in deep research of this problem with the next acceptance and normative establishment of some compatible recommendations for methodical base of independent valuation/appraising. Law consequences that arise up in case of confession of such agreements invalid in the judicial order court decisions are considered. As a result of research and interpretation of legislative acts law provisions within the limits of modern economical measuring paradigm, executed by independent valuation/appraising methods, the principles of corre-

* Поздняков Ю.В., Садовенко Ю.П.

sponding methodical base choice background is done for property rights costs settling calculating determination of transaction invalid confession.

It is educed by researches, that implementation of evaluation works in this class cases is highly complicated by the large variety of possible evaluation situations. The variation spectrum of these evaluation situations descriptions demonstrates considerable variation in the wide range of major characteristics, such as: purchase-sale transaction property costs; conditions of property sale; descriptions of the same class property market situation; period of time term that passed from a purchase-sale transaction property agreement conclusion moment to the moment of this agreement invalid confession, and others like that. In the article it is suggested to carry out differentiation of all possible this class tasks evaluation situations on the basis of their dichotomy division with the sign of time period duration passed from a purchase-sale transaction property agreement conclusion moment to the moment of this agreement invalid confession court decision.

It is educed that the major economically-legal consequences of court decision about transaction agreement invalid confession within the limits of it's interpretation in the modern economical measurements paradigm are the facts of appearance of the mutual unliquidated debts between purchase-sale transaction agreement parties, and also appearance these parties duty on bilateral agreement property restitution. It is well-proven that the date of this mutual debts appearance is chronologically due to the moment of court decision about transaction agreement invalid confession cramps acceptance. But here, in obedience to an actually operating legislative norm, the term of this debt existence follows to deduct from the date of the transaction agreement confessed.

The last conclusion is predefined by operating legislative norm, in obedience to which the legal "transaction confessed by a court invalid is invalid from the moment due the transaction date". Id est, court law qualification of legal transaction that took place in a past tense is corrected at that rate nowadays court decreets - and the task of appraiser is to obtain and define by calculation economic changes number that took place as a result of this adjustment in nowadays contemporaneity.

It is shown that at purchase-sale transaction property agreement subject legal status uncertainty situation presence, in most general case of the evaluation situations investigated class; it is expedient to examine the property rights costs as an intangible asset. On the basis of the got conclusions it is suggested for this class tasks decision to apply methodologies of independent valuation/appraising, which are used for the of costs estimation of the most closely near after economic non-material assets valuation/appraising, - namely, account receivable.

Thus, as a result of undertaken study and analysis of operating legislative base it is set forth and proved some practical recommendations, especially of independent estimation methodical base choice suitable for the property (property rights) costs calculation obtaining on the legal transactions agreements confessed invalid in the judicial order. Possibility and expediency of interpretation of estimation object, that was transaction agreement subject in such evaluation situations, are shown.

So, estimation object is examined as an intangible asset - namely, as a bundle/package of complete or partial property rights, depending on the degree of estimation object legal status uncertainty and the time period duration passed from a purchase-sale transaction property agreement conclusion moment to the moment of this agreement

invalid confession court decision. In the further researches prospect for this class evaluation tasks an increase attention for the questions of estimation date precise specification, adequate estimation base choice, ground the possibilities of some valuation/appraising methodical approaches using or casting-out is required.

Key words: real estate and property rights valuation/appraising, market value, purchase-sale transaction, court decision, confession of transaction invalid, economically-legal consequences, intangible asset, bundle of complete property rights, package of partial property rights.

Поздняков Ю.В., Садовенко Ю.П.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТОИМОСТИ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ ПО СДЕЛКАМ, ПРИЗНАННЫМ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМИ В СУДЕБНОМ ПОРЯДКЕ

В работе проанализирована действующая законодательная база, которая касается вопросов признания недействительными правовых сделок, в частности - соглашений покупки-продажи имущества. Установлено, что действующая законодательно-нормативная база независимой оценки не конкретизирует подходов к решению подобных задач. Показано, что при наличии неопределенности правового статуса предмета сделки, в наиболее общем случае в исследуемых оценочных ситуациях целесообразной является трактовка объекта оценки, который был предметом сделки, признанной недействительной в судебном порядке, как нематериального актива - а именно, как пакета полных или частичных имущественных прав, в зависимости от степени неопределенности правового статуса предмета сделки и длительности периода времени, которое миновало от момента заключения сделки до момента признания ее недействительной.

Ключевые слова: оценка имущества и имущественных прав, рыночная стоимость, сделка покупки-продажи, признание сделки недействительной, судебное решение, экономически-правовые последствия, нематериальный актив, полные имущественные права, пакет частичных имущественных прав.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Існує специфічний клас оціночних задач, методична база якого до цього часу недостатньо опрацьована і практично не описана у фаховій літературі. Це задачі оцінки вартості майна (майнових прав) у випадках, коли угода по його (їх) передачі – купівлі-продажу, уступці прав, відчуженні за рішенням суду – була пізніше визнана нечинною (недійсною) в судовому порядку. Недостатній ступінь розробки методик оцінки для подібних оціночних ситуацій зумовлений, насамперед, нечисленністю випадків, коли виникає практична потреба у їх застосуванні та відсутністю теоретичних розробок цього

напрямку. Невизначеність методичних засад виконання оціночних робіт в таких випадках часто є причиною незадоволення вимог сторін та їх незгоди з рішеннями судових інстанцій, що призводить до затягування термінів судових суперечок та вимушеної необхідності передачі справ у щораз вищі апеляційні судові органи. Отже, окрім теоретичного, названа вище проблема має також і важливі практичні аспекти, що безпосередньо торкаються майнових інтересів сторін судових суперечок – чим і зумовлена її безперечні актуальність та практична цінність.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Як відзначено вище, сформульована проблема до останнього часу майже не привертала уваги дослідників. Діюча законодавчо-нормативна база незалежної оцінки не конкретизує підходів до вирішення подібних задач. Лише у п. 3 [1, с. 1] міститься визначення об'єктів оцінки у нематеріальній формі, які визначено як «об'єкти оцінки, які не існують у матеріальній формі, але дають змогу отримувати певну економічну вигоду. До об'єктів у нематеріальній формі належать фінансові інтереси (частки (паї, акції), опціони, інші цінні папери та їх похідні, векселі, дебіторська і кредиторська заборгованість тощо), а також інші майнові права». Згідно до цього твердження, при розрахунку вартості майнових прав по угодах, визнаних нечинними, їх можна розглядати як об'єкти оцінки у нематеріальній формі – оскільки у більшості випадків вони можуть бути кваліфіковані або як фінансові інтереси, або як інші майнові права.

Також у даному випадку можуть бути застосовані зауваги із пп. 9, 10 проекту НСО-4 [2, с. 43], згідно яких «будь-який нематеріальний актив, що не може бути ідентифікований, пов'язаний з бізнесом або з групою активів, як правило, може бути віднесений до гудвілу, який є нематеріальним активом, що не ідентифікується, оскільки його не можна відокремити від бізнесу, до якого він належить». Крім того, у п. 11 [2, с. 43] міститься наступне твердження: «до оцінки нематеріальних активів можуть бути застосовані всі три основні підходи, що описані в НСО-1 [1, с. 1]. У зв'язку з неоднорідним характером нематеріальних активів, кількість методів, що може застосовуватися для їх оцінки, більша, ніж для інших типів активів, та не обмежується НСО-1. Будь-які методи оцінки немате-

ріальних активів передбачають визначення залишкового строку корисного використання. Визначення залишкового строку корисного використання включає комплексний розгляд правових, технологічних, функціональних та економічних факторів. Окремі нематеріальні активи можуть мати необмежений залишковий строк корисного використання». На жаль, пізніше проект НСО-4 [2, с.1], що попередньо стосувався оцінки нематеріальних активів загалом, був прийнятий та затверджений у дуже обмеженому обсязі, що визначає лише питання оцінки майнових прав інтелектуальної власності [3, с.1]. Внаслідок цього він не може бути використаний як нормативний документ для випадку, що розглядається у цій роботі. Власиво, це всі джерела, які вдалося виявити авторам по даній проблематиці. Як наслідок, можна констатувати, що на даний час в оцінці не існує єдиного загальновизнаного підходу до визначення вартості майнових прав по угодах, визнаних нечинними. Нормативною базою оцінки не визначено, які оціночні процедури мали би бути застосовані та яким чином вони мали би здійснюватися. Не підлягає сумніву, що від обґрунтованого вирішення цих питань у значній мірі залежить достовірність отриманого результату. Очевидною є, таким чином, нагальна практична потреба у поглибленому дослідженні проблеми і наступному прийнятті та нормативному встановленні єдиних уніфікованих рекомендацій по використанню методичної бази незалежної оцінки.

Цілі статті. Метою роботи є дослідження та аналіз законодавчої бази з питань визнання нечинними правочинів, зокрема – угод купівлі-продажу майна, і на підставі отриманих результатів вибір та обґрунтування вибору відповідної методичної бази для розрахункового визначення вартості майнових прав по угодах, визнаних нечинними. В подальшій перспективі досліджень для даного класу оціночних задач вимагають посиленої уваги питання конкретизації дати оцінки, вибору адекватної бази оцінки, обґрунтування можливостей застосування чи відкидання певних оціночних підходів.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Опрацювання єдиної уніфікованої методики вирішення сформульованих вище оціночних задач даного класу утруднюється великою розмаїтістю оціночних ситуацій. Спостерігається варіація у великому діапазоні таких надзви-

чайно важливих показників, як: вартість майна по угоді; умови продажу майна (ринкові чи неринкові); характеристики стану ринку аналогічного майна (збалансовані чи не збалансовані рівні попиту-пропозиції, активність та інформаційна прозорість досліджуваного сегменту ринку); термін тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди не дійсною, тощо. Зауважимо, що стан майна і характеристики стану ринку аналогічного майна можуть значно змінитися протягом періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди не дійсною. Це додатково ускладнює виконання оціночних робіт.

Насамперед необхідно встановити правові наслідки визнання угоди нечинною та інтерпретувати їх, розглядаючи з точки зору теорії економічних вимірювань, що виконуються методами незалежної оцінки. Згідно із ч. 1-2 ст. 216 [4, с.5], «недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. У разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.» Причому, у відповідності до статті 236 [4, с.5], «1. Момент недійсності правочину» Цивільного кодексу України, «Нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення. 2. Якщо за недійсним правочином права та обов'язки передбачалися лише на майбутнє, можливість настання їх у майбутньому припиняється». Ці законодавчі положення створюють правові підстави для обґрунтування вибору оціночних методичних підходів у ситуаціях, коли угода була визнана нечинною у судовому порядку.

Нам видається доцільним розглянути два випадки, що зустрічаються при вирішенні сформульованої вище проблеми. Диференціацію можливих оціночних ситуацій варто здійснити за ознакою тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди не дійсною. В першому випадку цей період часу є порівняно невеликим; стан майна, що було предме-

том угоди купівлі-продажу, змінився незначно; стан ринку аналогічного майна також мало змінився; майно є у наявності та може бути повернуте продавцеві. В другому випадку вказаний період часу може бути дуже тривалим; відповідно, стан ринку аналогічного майна сильно змінився; стан майна, що було предметом угоди, теж зазнав великих змін. Можливою є ситуація, коли цього майна на дату винесення судового рішення про визнання угоди недійсною вже немає у наявності як у його повному первинному складі і попередній комплектності, так і у матеріальному стані взагалі (утилізоване як металобрухт, перепродане, знищене тощо); отже, воно не може бути повернуте продавцеві у тому стані, в якому воно перебувало на момент укладення угоди. Зрозуміло, що такий спрощений дихотомічний поділ усіх можливих оціночних ситуацій за пропонуваною ознакою є в певній мірі умовним і не можна говорити про конкретні часові терміни для усіх можливих ситуацій. Тим не менш, оціночна практика показала, що до першого випадку можуть бути віднесені випадки, коли вказаний період часу не перевищує 1 – 1,5 роки. Якщо ж проміжок часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди недійсною, перевищує 1 – 1,5 роки, то з великою імовірністю можна вважати, що мова має йти саме про другий випадок.

Перший із розглянутих вище випадків не становить особливих труднощів для кваліфікованого оцінювача. Якщо період часу між датами укладення угоди та визнання її нечинною є порівняно невеликим, і стан майна, що було предметом угоди купівлі-продажу, змінився незначно, це майно у випадку його наявності зазвичай може бути повернуте продавцеві фактично у його первинному стані і комплектності. В такому разі, імовірно, існує можливість доступу оцінювача до огляду та повноцінного натурного обстеження цього майна – а отже, воно може бути оцінене із застосуванням традиційних підходів та методів у обсязі повного пакету майнових прав.

Натомість другий випадок є набагато складнішим. Може виявитися, що майно, яке було предметом угоди купівлі-продажу, було кілька разів перепродане – і останній власник є «добросовісним набувачем», який аж ніяк не повинен нести збитки внаслідок його примусового повернення. У випадку рухомого майна може

бути неможливим встановлення місцезнаходження цього майна, або воно може бути вже утилізоване. Стан майна міг зазнати настільки великих змін, що його вартість суттєво змінилася – причому як у напрямку її збільшення (додавання об'єктові оцінки невід'ємних додаткових покращень, проведення реконструкцій, капітального ремонту, відновлення працездатності, розширення функціональних можливостей, збільшення продуктивності, дооснащення новим обладнанням тощо), так і навпаки (неналежне зберігання і використання, різке збільшення усіх видів зносу, розкомплектування, розкрадання складових, руйнування внаслідок проявів вандалізму тощо).

Якщо на сучасну дату оцінки оцінювачеві не вдається отримати інформацію стосовно прав власності, місцезнаходження, працездатності, умов зберігання і експлуатації, проведення ремонтів, комплектності майна, або буде документально встановлений факт його втрати чи утилізації, це майно слід рахувати не ідентифікованим (неможливим для ідентифікації) та/або таким, що фізично відсутнє у природі. Документально підтверджений факт відсутності майна або доступу до нього робить неможливим встановлення вартості цього майна за цінами, які існують на сучасну дату оцінки, як це вимагає норма закону. Виходячи з цього, оцінці можуть підлягати лише майнові права на таке майно – які надалі мають розглядатися як нематеріальний актив.

При виконанні рішення суду, згідно до ч. 1-2 ст. 216 [4, с.5], вказане вище майно має бути повернуто продавцеві. В першому випадку стане можливою безпосередня оцінка вартості майна – якщо оцінювачеві буде надана можливість провести його повне натурне обстеження, встановити кількість, фізичний та технічний стан, документально підтвердити тотожність представленого майна перелікові майна по угоді. Але у другому випадку до моменту виконання ухвали суду, тобто повернення майна продавцеві і створення можливості для його ідентифікації, мова може йти лише про часткові майнові права на це майно, яке на дату оцінки оцінювачеві або недоступне, або фізично не існує.

При визначенні вартості майнових прав на подібні активи ми розглядаємо об'єкт оцінки як нематеріальний актив – а точніше, як об'єкт оцінки у нематеріальній формі. За своїми характеристични-

ми властивостями він є близьким до таких об'єктів у нематеріальній формі, як дебіторська заборгованість. Це зумовлено тим фактом, що визнання судом угоди купівлі-продажу певних матеріальних активів недійсною має своїм наслідком виникнення між сторонами цієї угоди взаємних непогашених боргових зобов'язань. Як підтверджено процитованими вище положеннями діючого законодавства, визнання судом угоди купівлі-продажу певних матеріальних активів недійсною має чітко визначені правові наслідки у вигляді виникнення взаємних боргових зобов'язань: покупець майна для виконання рішення суду зобов'язаний повернути продавцеві куплене майно; відповідно, продавець зобов'язаний повернути покупцеві отримані за це майно грошові кошти. Отже, загальною методологічною основою для визначення вартості майнових прав по угоді купівлі-продажу певних матеріальних активів, яка визнана недійсною у судовому порядку, є методи незалежної оцінки, розроблені для оцінки таких об'єктів у нематеріальній формі, як, наприклад, дебіторська заборгованість [1, с.1].

Проведене дослідження законодавчої бази дало можливість виявити економічну сутність факту визнання недійсності правочину та розглянути її у сучасній парадигмі незалежної оцінки. На підставі аналізу ч. 1-2 встановлено і обґрунтовано факти виникнення взаємної непогашеної заборгованості сторін угоди, що виникла на дату укладення угоди. Очевидно, що факт виникнення цієї взаємної заборгованості хронологічно прив'язаний до моменту прийняття судом рішення про визнання недійсності правочину – але термін існування цієї заборгованості слід відраховувати від дати угоди, визнаної цим рішенням нечинною, оскільки, згідно ст. ч. 1 ст. 236 [4, с.5], «правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення». Тобто рішенням суду в такому разі коригується правова кваліфікація правочину, що мав місце в минулому часі – а дуже непростим завданням оцінювача є врахувати та кількісно визначити економічні зміни, що відбулися внаслідок цього коригування у сучасності.

Встановлений вище факт виникнення взаємної непогашеної заборгованості сторін угоди, яка визнана недійсною у судовому порядку, є не єдиним економічним наслідком для сторін угоди. Другим важливим наслідком є виникнення обов'язку сторін угоди

по двосторонній реституції – тобто обов'язку погашення цієї взаємної заборгованості шляхом повернення продавцем покупцеві отриманих за договором грошових коштів, та, відповідно, повернення покупцем продавцеві отриманого при виконанні умов угоди купівлі-продажу майна. Законодавець враховує можливість змін вартісних показників майна, майнові права на яке були передані продавцем покупцеві на підставі угоди, яка була визнана недійсною у судовому порядку. Тому в законі обумовлено обов'язок «відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.» Тобто духом та буквою закону передбачається проведення оцінки майна (майнових прав) у тому стані, в якому воно перебуває на сучасну дату оцінки.

Висновки. Встановлено, що виконання оцінки у подібних випадках ускладнене розмаїтістю можливих оціночних ситуацій, для яких спостерігається значна варіація таких показників, як: вартість майна по угоді; умови продажу майна; характеристики стану ринку аналогічного майна; термін тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди недійсною, тощо. Показано, що диференціацію усіх можливих оціночних ситуацій доцільно здійснити за ознакою тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди недійсною. Виявлено, що найважливішими економічно-правовими наслідками рішення про визнання угоди нечинною в межах його інтерпретації у сучасній парадигмі економічних вимірювань є факт виникнення взаємної непогашеної заборгованості сторін угоди та встановлення обов'язку сторін угоди по двосторонній реституції. Доведено, що дата виникнення цієї взаємної заборгованості хронологічно прив'язана до моменту прийняття судом рішення про визнання недійсності угоди; але при цьому, згідно законодавчої норми, термін існування заборгованості слід відраховувати від дати угоди, визнаної цим рішенням нечинною.

В результаті проведеного дослідження та аналізу діючої законодавчої бази сформульовано та обґрунтовано рекомендації по вибору методичної бази незалежної оцінки для розрахункового визначення вартості майна (майнових прав) по угодах, визнаних нечинними у судовому порядку. Показано доцільність трактовки

об'єкта оцінки, що був предметом угоди у таких оціночних ситуаціях, як нематеріального активу – а саме, як пакета повних або часткових майнових прав, залежно від ступеня невизначеності правового статусу предмету угоди та тривалості періоду часу, що минув від моменту укладення угоди до моменту визнання цієї угоди недійсною.

1. Національний стандарт оцінки №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» // Постанова КМУ від 10.09.2003 р. № 1440.
2. Національний стандарт оцінки № 4 «Оцінка нематеріальних активів». Проект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uto.com.ua/files/doc/Novosti/NSO_proekt_24_12_2015_12_01_2016%D0%A4%D0%94%D0%9C%D0%A3.pdf.
3. Національний стандарт оцінки №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» // Постанова КМУ від 03.10.2007 р. № 1185.
4. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

*УДК 303.094.5:330.133.2:330.133.7

Поздняков Ю.В., провідний експерт-оцінювач

Українське товариство оцінювачів

Лапішко М.Л., к.е.н., професор

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ КРИТЕРІЮ МАКСИМАЛЬНОЇ ВІРОГІДНОСТІ ПРОДАЖУ ПРИ ВІДБОРІ ДАНИХ РИНКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті сформульовано та проаналізовано критерій максимальної імовірності продажу, який конкретизує процедуру відбору даних первинної ринкової інформації при виконанні незалежної оцінки за порівняльним підходом. Розглянуто особливості застосування альтернативних процедур відбору об'єктів порівняння в умовах збалансованого та незбалансованого ринку нерухомості.

Ключові слова: оцінка нерухомості, ринкова вартість, порівняльний методичний підхід, верифікація вихідної інформації, похибка оцінки, точність оцінки.

* Поздняков Ю.В., Лапішко М.Л.

Pozdnyakov Yu., Lapishko M.

MAXIMAL SALE PROBABILITY CRITERION USING FOR PRIMARY MARKET INFORMATION DATA SELECTION

The primary market information selection principles of the economic measurements implementation using the compared sales/market data methodical approach are considered. According to the proposed approach, by the maximal sale probability criterion, the comparative objects set is treated as a primary data set, which with certain accuracy reproduces the unit value appropriate to the selection objects. Real estate market modern conditions are analyzed. The concrete definition and particularization necessity of selection, verification and systematization of primary market information data evaluation procedures is substantiated. It is shown that requirements to primary market information data selection are highly influenced on the appraising accuracy and obtained real estate objects cost result reliability level. Some recommendations for alternative primary market information data selection criteria application are set, within the limits of existent real estate valuation/appraising normative and methodical base.

The features of the offered primary market information data selection criteria are considered for the balanced and unbalanced markets conditions. In particular, according to the maximal sale probability criterion is offered, is recommended to use the lower part of the selection objects unit value ranked series range only, during primary market information data selection procedure performed. As a result of the of the real estate market conditions analysis, presented in a period of financial and economic crisis development, the next conclusion is justified: most of published in media and special professional periodical editions offered to sale real estate objects costs data can not be use as an indicator of it's market unit value. The main reason is the supply and demand balance on a real estate market is distorted, and selection objects unit value ranked series range middle and overhead part data does not represent the correlation with the real demand level during a crisis period. They reflect only market operators economically overpriced unwarranted expectations, which are oriented on pre-crisis period level of real estate objects prices. And here are not taking into account the real estate market activity decrease and reduced consumer demand. The maximal sale probability criterion set forth in the article and offered recommendations for the comparative objects selection provide for forming the selection objects unit value ranked series range representative sample using comparative objects prices, which are located under probability distribution center and are less than the mathematical expectation value. Thus authors conception is based on the empirically validated pre-condition, that for enough numeral comparative objects selection the unit value ranked series range law of probability distribution is normal or close to normal.

The possibilities of the economic measurements error, introduced by the comparative objects primary market information data selection principles influence, reducing was substantiated. Some practical recommendations for the evaluation results accuracy and reliability increasing are formulated.

Key words: real estate valuation/appraising, market value, compared sales/market data methodical approach, income information verification, appraising error, appraising accuracy.

Поздняков Ю.В., Лапишко М.Л.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРИТЕРИЯ МАКСИМАЛЬНОЙ ВЕРОЯТНОСТИ ПРОДАЖИ ПРИ ОТБОРЕ ДАННЫХ РЫНОЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ

В статье сформулирован и проанализирован критерий максимальной вероятности продажи, которая конкретизирует процедуру отбора данных первичной рыночной информации при выполнении независимой оценки с использованием сравнительного подхода. Рассмотрены особенности применения альтернативных процедур отбора объектов сравнения в условиях сбалансированного и несбалансированного рынка недвижимости.

Ключевые слова: оценка недвижимости, рыночная стоимость, сравнительный методический подход, верификация исходной информации, погрешность оценки, точность оценки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Численні розробки, присвячені аналітиці та дослідженням ринку, стосувалися переважно методів подальшої обробки вихідних даних. Натомість принципи та правила формування масиву даних ринкової інформації, що використовуються як первинні дані для оцінки, було практично цілковито залишено на розсуд оцінювача. Методичне врегулювання цього питання у діючих нормативних документах незалежної оцінки здійснено лише у найбільш загальному вигляді. Відповідно до п. 48 [1, с. 1], «для визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у матеріальній формі із застосуванням порівняльного підходу інформація про подібне майно повинна відповідати таким критеріям: умови угод купівлі-продажу або умови пропонування щодо укладення таких угод не відрізняються від умов, які відповідають вимогам, що висуваються для визначення ринкової вартості; продаж подібного майна відбувся з дотриманням типових умов оплати; умови на ринку подібного майна, що визначали формування цін продажу або пропонування, на дату оцінки істотно не змінилися або зміни, які відбулися, можуть бути враховані». Сформульовані вище умови є необхідними, але не є достатніми: в межах їх виконання можливі різноманітні алгоритми відбору об'єктів порівняння – що, безперечно, має вплив на результат оціночних робіт. Цей надто короткий набір обмежуючих вимог не розкриває і не конкретизує методики виконання оціночних процедур відбору,

верифікації та систематизації первинної ринкової інформації, які при виконанні цих вимог можуть виконуватися у практично довільний спосіб. Залежно від обраної методики виконання цих оціночних процедур можуть бути отримані цілком відмінні результати оцінки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Імовірнісний підхід до визначення вартості розглянуто у [2, с. 175]. Проблема математичної формалізації і уніфікації вимог до виконання оціночних процедур відбору, верифікації та систематизації первинної ринкової інформації, що використовується як інформаційна база порівняльного підходу, до останнього часу майже не привертала уваги дослідників. У [2, с. 211] містяться рекомендації щодо верифікації вихідних даних з використанням методів аналізу інтервалів варіації; округлених чисел; таблиць; малої вибірки даних. На даний час в оцінці не існує єдиного загальновизнаного критерію, за яким мали би здійснюватися ці процедури, від виконання яких у значній мірі залежить достовірність отриманого результату. Нагальна практична потреба у прийнятті та нормативному встановленні єдиних уніфікованих вимог до виконання процедур відбору, верифікації та систематизації інформації робить питання формулювання і вибору адекватних критеріїв для цього аж надто актуальним. Без цього винесення обґрунтованого судження про точність результатів оцінки та безпосереднє порівняння різних оціночних робіт на разі є неможливим або ж некоректним – зокрема, через їх методичну неспівставність внаслідок різних застосованих їх авторами методик виконання цих процедур.

Цілі статті. Метою роботи є проаналізувати процедури відбору, верифікації та систематизації первинної ринкової інформації та сформулювати адекватний критерій, який дає можливість здійснити повністю математично формалізований відбір об'єктів порівняння для визначення вартості об'єкта оцінки за порівняльним підходом. В основу критерію пропонується покласти попереднє припущення про те, що найбільш репрезентативними, а відтак – і найбільш достовірними, джерелами вихідної ринкової інформації слід вважати ті пропозиції продажу подібного майна, по яких у досліджуваному сегменті ринку угоди купівлі-продажу можуть бути завершені з найбільшою імовірністю реальними угодами продажу.

Доцільним є аналіз ефективності сформульованого критерію в умовах збалансованого та незбалансованого ринків; дослідження можливостей його використання в умовах незбалансованого ринку; отримання рішення поставленої задачі обґрунтування та формалізації вказаних вище процедур для умов незбалансованого ринку.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Насамперед варто уточнити ринкові умови та особливості оціночної ситуації, у якій застосовуватиметься пропонований критерій відбору, верифікації та систематизації первинної ринкової інформації. Як показав досвід застосування розмаїтих методик відбору у оціночній практиці, у ситуації, коли у генеральній сукупності даних ринкової інформації переважна більшість пропозицій продажу походить від типових продавців, орієнтованих на типового покупця, з невеликим діапазоном розкиду цін одиничного показника, ефективно працює критерій максимальної частоти [3, с. 114]. У його основі лежить припущення про те, що найбільш репрезентативними джерелами вихідної ринкової інформації є ті пропозиції продажу, які у досліджуваному сегменті ринку зустрічаються з найбільшою частотою. Більш строго кажучи, це формулювання стосується достатньо грубо округлених значень вартості одиничного показника – оскільки при їх вираженні числами з високою розрядністю усі вони, найімовірніше, виявляться різними. В такому разі значення вартості одиничного показника пропозицій продажу подібного майна ми розглядаємо як випадкову величину, розподілену за законом розподілу густини ймовірностей, наближеним до нормального (Гауса). Тоді більш математично докладним формулюванням критерію максимальної частоти буде наступне: найбільш репрезентативними джерелами вихідної ринкової інформації є ті пропозиції продажу, значення вартості одиничного показника яких у досліджуваному сегменті ринку є найбільш наближеним до центру розподілу густини ймовірностей.

Цей критерій адекватно віддзеркалює стан збалансованого, рівноважного ринку, на якому встановився певний баланс цін пропозиції та попиту. В такому разі переважна частина задекларованих цін пропозицій продажу суб'єктивно сприймається більшістю гравців ринку як цілком адекватні ціни, за якими видаються цілком

можливими імовірні факти укладення у найближчому майбутньому реальних угод купівлі-продажу, з невеликим прогнозованим зниженням ціни пропозиції за рахунок торгу між продавцем та покупцем. Розмір цього зниження ціни пропозиції за таких початкових умов нескладно врахувати шляхом введення традиційної, цілком передбачуваної, поправки на торг. Відповідно до «критерію максимальної частоти», вихідні дані для застосування порівняльного підходу повинні визначатися у межах модального інтервалу для інтервального ряду інформативної ознаки первинної вибірки - тобто відбиратися з тої частини діапазону розкиду цін одиничного показника, яка є найближчою до центру розподілу густини імовіроностей. Зрозуміло, що цей критерій є ефективним лише для умов активно функціонуючого, інформаційно прозорого, відкритого, збалансованого ринку.

Але подібні уявлення про український ринок нерухомості на даному етапі розвитку національної економіки, на жаль, не завжди відповідають дійсності. Вказані вище умови можуть бути умовно застосовані лише до його окремих сегментів та у окремі часові періоди [4, с. 38]. Переконавання деяких аналітиків у високій ефективності саморегулювальних механізмів ринку, цілковитій раціональності поведінки його гравців, можливості автоматичного і швидкого балансування рівнів попиту і пропозицій після періодичних збурень для вітчизняного ринку нерухомості не завжди підтверджуються практикою. Ринок нерухомості, на відміну від фінансових ринків, є складною та інерційною системою, у якій стан рівноваги попиту і пропозицій може встановлюватися лише на короткий час при дослідженні у довгочасовому періоді [5, с. 16]. У кризовий період прогнозованість тенденцій ринку нерухомості знижується, а ступінь розбалансування збільшується – виникає розрив між цінами попиту та пропозиції [6, с. 54; 7, с. 20].

Зупинимося детальніше на аналізі явища незбалансованості ринку нерухомості у періоди розвитку ажіотажного попиту та у період стагнації ринку при наростанні явищ фінансово-економічної кризи. Як перші, так і другі негативні тенденції у економіці призводять до утворення досить значного розриву між цінами пропозиції та попиту на нерухомість. Це створює певні труднощі для дія-

льності оцінювачів, які на протязі періоду відносної стабільності цін звикли орієнтуватися у своїй роботі на усереднені ціни пропозиції продажу об'єктів нерухомості. У періоди стабільності ринку ціни опублікованих у засобах масової інформації пропозицій продажу об'єктів нерухомості традиційно сприймалися і гравцями ринку, і оцінювачами як достатньо достовірний індикатор рівня цін попиту, з невеликою і цілком прогнозованою поправкою на торг. У періоди розбалансованості ринку рівень цін опублікованих у засобах масової інформації пропозицій продажу об'єктів нерухомості стає значно більш розмитим. Розмах варіації цін одиничного показника різко зростає - насамперед через появу нових, більш високих цін пропозицій, не підкріплених наявністю масового платоспроможного попиту. Достовірно вирахувати коефіцієнти коригування на торг для цих більш високих цін пропозицій надзвичайно складно, отож єдиною можливістю є їх вилучення з розгляду і орієнтація на ціни нижньої частини діапазону. Для цих цін, що приблизно відповідають встановленим у передкризовий період, значення поправки на торг є прогнозованим, відносно невеликим та однаковим для використовуваних за порівняльним підходом об'єктів порівняння. В умовах різкого падіння попиту на об'єкти нерухомості можна відзначити збільшення діапазону цін одиничного показника об'єктів нерухомості у опублікованих пропозиціях продажу. Поруч із «старими» докризовими цінами з'являються нові дорожчі пропозиції, які віддзеркалюють лише завищені очікування продавців і ігнорують нове співвідношення попиту і пропозиції, що склалося на ринку. Таким чином, можемо констатувати збільшення явища «віртуальності» джерел інформаційної бази, зазвичай використовуваної практикуючими експертами-оцінювачами майна. Її віртуальність у даному випадку полягає насамперед у тому, що функціональний зв'язок між задекларованими цінами пропозицій цін на об'єкти нерухомості та реальним, об'єктивно існуючим співвідношенням попиту і пропозиції на ринку було порушено внаслідок дії низки об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Подібну ситуацію можна розглядати як приклад виникнення розриву між цінами пропозиції та цінами попиту на нерухомість, коли ціни одиничного показника середньої та верхньої частини

діапазону їх розкиду у генеральній сукупності відображують саме ціни пропозиції, а ціни нижньої частини діапазону їх розкиду – відповідно, ціни попиту. І лише останні можна розглядати як ціни, за якими нерухомість може бути реально продана у існуючих на момент кризи ринкових умовах. Саме тому, згідно критерію максимальної імовірності продажу, при відборі об'єктів порівняння слід виконати процедуру ранжирування цін одиничного показника і надалі використовувати об'єкти порівняння лише з нижньої частини діапазону цін. В умовах фінансово-економічної кризи, коли спостерігаються очевидні ознаки розбалансування ринку, подібна процедура відбору аналогів має незаперечне право на існування - оскільки це дає можливість ще на етапі первинного відбору та верифікації ринкової інформації відкинути хибні дані, що відображують не підкріплені платоспроможним попитом ціни пропозиції на об'єкти нерухомості і використати надалі лише достовірні дані, що відображують рівень попиту.

Отже, застосування критерію максимальної частоти за подібних умов буде не надто ефективним. Як в умовах стагнації ринку, так і в умовах скороминучого ажіотажного попиту на нерухомість, вказаний вище критерій може виявитися недоцільним – як неадекватно відфільтровуючий пропозиції, що доступні до розгляду. Для неврівноваженого ринку більш ефективним може бути саме критерій відбору первинної ринкової інформації, який назвемо «критерієм максимальної імовірності продажу». Він базується на припущенні про незбалансованість досліджуваного ринку та, відповідно, наявність у генеральній сукупності даних ринкової інформації великої кількості дещо штучно завищених цін пропозиції, які віддзеркалюють рівень очікувань продавців, орієнтованих на прогнози подальшого стрімкого зростання цін нерухомості. Аналітикам ринку добре відомо, що не слід очікувати швидкого продажу подібних об'єктів за вказаними цінами – вони, як правило, надовго затримуються на сайтах. А якщо і продаються, то після надмірно довгого терміну експозиції та з великими і нетиповими знижками від задекларованих цін пропозицій – і для них достовірно вирахувати розмір поправки на торг видається неможливим. Такі пропозиції зазвичай походять від професійних ринкових операторів, орієнтова-

них на максимізацію прибутку і не надто обмежених в часі експозиції пропонованого ними майна на ринку. Цей рівень цін не можна вважати цілковито ринковим, оскільки такі завищені ціни орієнтовані на передбачене продавцями подальше зростання цін нерухомості. Період росту не може бути довготривалим; подібна тенденція ринку нерухомості ніколи не є стійкою та довготривалою; коло покупців, для яких подібні ціни є прийнятними, є досить обмеженим. Отже, такий рівень цін, орієнтований на нетипового покупця, за своєю природою є скоріше ближчим до інвестиційної бази оцінки, аніж до ринкової. Адже ці високі ціни пропозиції розраховані на нетипового інвестора – імовірно, з якоюсь неекономічною мотивацією зацікавлення конкретним об'єктом, але аж ніяк не на пересічного типового покупця подібного майна.

Візьмемо до уваги, що навіть в умовах описаного вище незбалансованого стану ринку на ньому буде присутня певна частина пропозицій майна за значно нижчими цінами одиничного показника. Це ціни продавців, зацікавлених у можливо більш швидкому укладенні угоди продажу нерухомості. Тому ціни пропозицій у цьому випадку декларуються на значно нижчому рівні – і власне ці ціни відповідають ринковим цінам попиту. Лише ці, з точки зору типового покупця – «реальні», ціни відображують дійсний рівень ринкових цін, за якими у короткому часі фактично відбудуться угоди продажу нерухомості. Згадаймо, що ми лише вимушено аналізуємо ціни пропозицій продажу – через інформаційну непрозорість ринку та неможливість доступу до ринкової інформації про ціни вже укладених угод. А формальною підставою для достовірного визначення ринкової вартості є саме ціни укладених угод, а не пропозицій. І власне серед подібних цін попиту, за якими можливі угоди продажу майна типовому покупцеві, ми можемо відібрати більш достовірні вихідні дані для визначення ринкової вартості. У випадку ранжирування ряду первинної вибірки цін одиничного показника, представлених серед загального масиву даних генеральної сукупності, ця підмножина опиниться, орієнтовно, у нижній третині діапазону розкиду цін. Отже, за «критерієм максимальної імовірності продажу» вихідні дані для застосування порівняльного підходу мають відбиратися виключно з нижньої частини діапазону

розкиду цін одиничного показника. Власне цей рівень цін є найбільш наближений до ринкових цін попиту, і тому цей критерій є більш ефективним для умов незбалансованого ринку.

Застосування запропонованого критерію відбору, верифікації та систематизації вихідної ринкової інформації дає можливість обґрунтувати принципи відбору даних з генеральної сукупності, засади формування первинної вибірки та вмотивовано відкинути дані, достовірність яких викликає сумніви, і у такий спосіб підвищити достовірність результату оціночних робіт [8, с. 8]. Зауважимо, що вже на етапі формування первинної вибірки варто відкинути екстремальні значення, що вочевидь вирізняються із сформованого ряду та, імовірно, є грубими помилками. Для цього можна використати відомі методики виявлення та усунення грубих помилок – промахів або викидів [9, с. 83].

Висновки. Сформульований вище критерій максимальної імовірності продажу може використовуватися для оптимізації виконання оціночних процедур відбору, верифікації та систематизації первинної ринкової інформації у межах існуючої законодавчо-нормативної бази незалежної оцінки. Він конкретизує особливості детального виконання цих процедур, але жодним чином не суперечить встановленим діючими нормативними документами вимогам до їх здійснення. Запропонований критерій являє собою набір взаємоузгоджених і взаємопов'язаних вимог до вказаних вище оціночних процедур та встановлює обґрунтування для математично формалізованого алгоритму їх практичного виконання.

Критерій максимальної імовірності продажу розроблено спеціально для врахування умов незбалансованого ринку нерухомості. Його застосування дає можливість повної уніфікації вимог до виконання оціночних процедур відбору, верифікації та систематизації первинної ринкової інформації – що робить отримані з його застосуванням результати цілком співставними. За запропонованим критерієм, у порівняльному підході можуть бути використані об'єкти порівняння, що задовольняють наступним умовам: при відборі членів первинної вибірки з ранжируваного ряду генеральної сукупності значення цін одиничного показника, представлених серед загального масиву даних генеральної сукупності, мають належати

до підмножини, що відповідає нижній частині (як варіант - нижній третині) діапазону розкиду цих цін; значення вартості їх одиничного показника має бути найбільш типовим серед членів ранжируваного ряду, що розташовані у модальному інтервалі інтервального ряду цієї підмножини, поблизу її центру розподілу густини ймовірностей інформативної ознаки. Завдяки виконанню цих умов підвищується інформативна цінність використаної ринкової інформації, мінімізуються її втрати і спотворення та забезпечується можливість підвищення достовірності отриманого результату оцінки вартості.

1. Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» // Постанова КМУ від 10.09.2003 р. № 1440.
2. Грибовский С. В. Оценка доходной недвижимости. / С. В. Грибовский - Санкт-Петербург, 2000. - 339 с.
3. Лапішко, М. Л. Інформаційний критерій максимальної частоти для відбору, верифікації та систематизації ринкової інформації. / М. Л. Лапішко, Ю. В. Поздняков // Економіка та суспільство. – №17, 2018 р. - с. 114 – 119.
4. Маркус Я.И. Относительность оценки: гипотезы, постулаты, следствия./ Я.И. Маркус, Ю.В. Поздняков, А.Л. Калапуша, В.В. Мещеряков, Ю.Г. Чашин, Т.И. Маркус. - «Практика оценки имущества».- 2011. №3. Киев, ООО «Горизонт медиа», – 112 с.
5. Воронін В.О. Аналітика ринку нерухомості: методологія та принципи сучасної оцінки: Монографія. / В.О. Воронін, Е.В. Лянце, М.М. Мамчин. – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 304 с.
6. Поздняков, Ю.В. Методичні можливості підвищення достовірності результату незалежної оцінки нерухомості у період економічної кризи./ Ю.В. Поздняков, С.В. Фаріон. – Європейські перспективи. Політика, економіка, право. Науково-практичний журнал. №3, 2016 р. – Редкол.: гол. ред. Кузнецов Є.В. Спеціалізоване видавництво «Юнеско Соціо», Київ, 2016. – 204 с.
7. Поздняков, Ю.В. Процедурные особенности реализации сравнительного подхода на падающем рынке./ Ю.В. Поздняков - В сб.: Неформальные подходы к оценке недвижимости в современных экономических условиях. - «Практика оценки». №5 (32), Киев, 2009. – 98 с.
8. Поздняков, Ю. В. Критерій відбору та верифікації вихідних даних при оцінці нерухомості // Ю. В. Поздняков, М. Л. Лапішко. - Magyar Tudományos Journal (Budapest, Hungary), #19, 2018. ISSN 1748-7110. / Угорський науковий журнал, № 19, 2018 р., с. 5 – 10.
9. Сивец, С.А. Статистические методы в оценке недвижимости и бизнеса / С.А. Сивец. Учебно-практическое пособие по статистике для оценщиков. – Запорожье, 2001. – 320 с.

*УДК 330.32

Полінкевич О.М., д.е.н., професор

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТА НА ПІДПРИЄМСТВАХ

В статті зазначено, що підприємствам необхідно прагнути залучати «обґрунтованих» клієнтів, тобто таких, чий внесок у клієнтський капітал перевищуватиме витрати на їхнє залучення. Описано підходи до оцінювання вартості залучення клієнтів: BGT, BN, GL, RLZ, CAC, VK. Запропоновано формулу визначення вартості залучення клієнтів на підприємство.

Ключові слова: вартість залучення клієнта, підприємство, клієнтський капітал, витрати, системний ризик.

Polinkevych O.

FINANCIAL AND ECONOMIC FEATURES OF DETERMINING THE VALUE OF CLIENT ATTRACTION AT ENTERPRISES

The article states that enterprises need to seek to attract «substantiated» clients, that is, those whose contribution to client capital exceeds the cost of their involvement. The approaches to assessing the value of customer involvement are described: BGT, BN, GL, RLZ, CAC, VK. The formula for determining the value of customer involvement in the enterprise is proposed.

The capitalization of the company is growing through processes that involve the creation of entirely new business models, new products and services. Under these conditions, intellectual assets, such as knowledge, trademarks, human resources, computer systems, and reputation create value for the company.

Examples of rational use of customer capital in synergy with manufacturing and technological development are companies such as Apple, Microsoft, Toyota, Kraft Foods, Samsung, Coogole, etc. In this regard, it is worth paying attention to the cost of customer involvement in enterprises.

At the stage of market development, the main indicator of the effectiveness of marketing processes is the level of attracting and retaining customers. Accordingly, increasing the level of customer retention makes it possible to make sure that consumers are loyal to the company and, therefore, will give preference to it in the future.

We believe that it is necessary to differentiate the cost of attracting a client (for B. Balfour CAC) and payment for actions aimed at obtaining a potential client (for B. Balfour CPA). The costs of an enterprise are divided into those that include the costs of

* Полінкевич О.М.

attracting a client and obtaining a potential client. The latter include the cost of creating free or trial versions of programs, registration, purchase of company products. Attracting customers is a marketing department that has staff costs, non-productive costs and costs of tools. All of them should be reflected in determining the cost of customer involvement in enterprises.

Taking into account the fact that approximately 60 days, according to B. Balfour's calculations, takes place so that the potential client receives a new status - permanent, it is necessary to use a formula which takes into account not only the aggregate of all expenses for attracting the client, but also the systemic risk of the country of origin of the buyer. The higher this risk, the higher the cost of attracting the buyer. Developed countries have the lowest systemic risk, and developing countries are higher. Systemic risk takes into account the state of development of the economy of a separate crane and the risks that the enterprise may incur from the loss of such a buyer.

Key words: cost of customer involvement, enterprise, client capital, expenses, systemic risk.

Полинкевич О.Н.

ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТОИМОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ КЛИЕНТОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье указано, что предприятиям необходимо стремиться привлекать «обоснованных» клиентов, то есть таких, чей вклад в клиентский капитал превышать затраты на их привлечение. Описаны подходы к оценке стоимости привлечения клиентов: BGT, BN, GL, RLZ, CAC, VK. Предложена формула определения стоимости привлечения клиентов на предприятие.

Ключевые слова: стоимость привлечения клиента, предприятие, клиентский капитал, расходы, системный риск.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Капіталізація підприємства зростає через процеси, які пов'язані із створенням абсолютно нових бізнес-моделей, нових продуктів і послуг. За цих умов інтелектуальні активи, такі як знання, торгові марки, людські ресурси, комп'ютерні системи, репутація створюють вартість компанії. Ці активи у поєднанні з матеріальними активами забезпечують нові можливості, бізнес-моделі і способи ведення підприємницької діяльності. Важливе значення у структурі інтелектуального капіталу набуває клієнтський (споживчий, ринковий) капітал. Він показує внутрішні відносини на підприємстві, задоволеність клієнтів і їхню лояльність до нього. Розуміння потреб і ба-

жань залученого клієнта стає невід’ємним аспектом діяльності будь-якого бізнесу. Прикладами раціонального використання клієнтського капіталу в синергії з виробничо-технологічним розвитком є такі підприємства, як «Apple», «Microsoft», «Toyota», «Kraft Foods», «Samsung», «Coogole» тощо. Зважаючи на це варто приділити увагу вартості залучення клієнта на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Серед науковців, які сформували фундамент цього напрямку дослідження, відмітимо праці Е. Брукінга (Brooking A.) [8], Л. Едвінсона (Edvinsson L.) [11], Т. А. Стюарта (Stewart T.A.) [13], К.Е. Свейби (Sveiby K.E.) [14], Б. Балфур (B. Balfour) [1] та інші. Серед вітчизняних вчених займалися О. В. Кендюхов [2], Г. Й. Островська [5], О. О. Тищенко [6], О. Ойнер [4], Л. Г. Ліпич [3].

Проте в їхніх роботах проводилося дослідження лише окремих аспектів, які стосуються клієнтського капіталу та його складових. Проте до сьогодні відсутній комплексний підхід до визначення вартості залучення клієнта в умовах поведінкової економіки.

Цілі статті. Враховуючи складну природу клієнтського капіталу, поліаспектність його змістовного наповнення, а також відсутність виважених підходів до оцінювання та визначення вартість залучення клієнта на підприємство, виникає необхідність дослідження ідентифікації складових формування вартості залучення клієнтів. Поза дослідженнями вчених залишається багато суперечливих і водночас актуальних питань щодо вартості клієнтського капіталу, взаємозв’язку його елементів з іншими активами. Тому вважаємо необхідним сконцентрувати увагу і обґрунтувати авторську позицію щодо визначення вартості залучення клієнта на підприємство.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. О. Ойнер вважає, що «кількість залучених клієнтів і частка ринку, яка належить компанії, є основними індикаторами результативності на етапі формування ринку» [4]. Зазначимо, що підприємствам необхідно прагнути залучати «обґрунтованих» клієнтів, тобто таких, чий внесок у клієнтський капітал перевищуватиме витрати на їхнє залучення. На стадії розвитку ринку основним індикатором результативності маркетин-

гових процесів є рівень залучення та утримання клієнтів. Відповідно, підвищення рівня утримання клієнтів дає змогу переконатись в тому, що споживачі лояльні до компанії, а отже, в майбутньому віддадуть перевагу саме їй.

Сучасна теорія управління клієнтським капіталом пропонує певні методи для його оцінювання і, відповідно, максимізації вартості клієнта (Customer lifetime value, CLV), проте жоден із них не є універсальним. Виділяють такі підходи до оцінювання BGT-підхід (Р. Блеттберг, Дж. Гетц та Дж. Томас) [9], BN-підхід (П. Бергер і Н. Наср) [6], GL-підхід (С. Гупта та Д. Леман) [12], RLZ-підхід (Р. Раст, К. Лемон та У. Цайтамл) [10], SAC-підхід (Б. Балфур) [1], VK-підхід (Р. Венкатесан, В. Кумар) [15].

У межах GL-підходу отримати інформацію щодо маржинального прибутку та середніх витрат на маркетинг можна через загальнодоступні дані на рівні підприємства; за RLZ-підходу для визначення середнього значення CLV використовують дані з вибірки; BN-підхід ґрунтується на даних внутрішнього звіту підприємства з урахуванням коефіцієнта утримання клієнтів і середнього значення маркетингових витрат. Перевага розрахунку вартості споживача в межах несистемного підходу полягає в тому, що значення CLV на рівні клієнта відоме, а це спрощує визначення CLV на рівні підприємства [5].

Крім того, в усіх підходах, за винятком GL-підходу, використовують обмежений часовий період для розрахунку клієнтського капіталу. В GL-підході передбачається, що коефіцієнт утримання клієнтів залишається незмінним упродовж невизначеного проміжку часу. Розробники BN-, BGT-, RLZ- і VK-підходів відкидають цю ідею, вважаючи припущення про незмінність коефіцієнта утримання клієнтів або ймовірності здійснення покупки нереалістичним. Окрім того, за BGT-підходом коефіцієнт утримання клієнтів, вірогідність залучення клієнтів, контрактна маржа та маркетингові витрати можуть бути різними для кожного сегменту споживачів упродовж визначеного часового періоду. Залежно від того, який підхід застосовано, коефіцієнт утримання клієнтів може бути представлений або як середній рівень утримання клієнтів, або як ймовірність придбання товару певного бренду споживачем у майбутньому. Водночас у BGT- і RLZ-підходах під час розрахунку CLV вра-

ховано коефіцієнт залучення клієнтів. Однак вплив додаткових продажів розглянуто тільки у BGT-підході. Водночас RLZ-підхід є досить унікальним, оскільки беруться до уваги конкуренція на ринку, а також наявні та майбутні клієнти. На відміну від BGT- і RLZ-підходів, у GL-підході для розрахунку вартості клієнта використовується нескінченний період.

Висновки. Вважаємо, що потрібно розмежовувати вартість залучення клієнта (за Б. Балфуром САС [1]) та оплату за дії, які спрямовані на отримання потенційного клієнта (за Б. Балфуром CPA [1]). Витрати підприємства поділяються на ті, які включають витрати на залучення клієнта та отримання потенційного клієнта. До останніх належать витрати на створення безкоштовних або пробних версій програм, реєстрацію, купівлю продуктів компанії. Залученням клієнтів займається маркетинговий відділ, який має витрати на утримання персоналу, невиробничі витрати та витрати на інструменти. Всі вони повинні бути відображенні при визначенні вартості залучення клієнта на підприємствах. Враховуюче те, що приблизно 60 днів, за підрахунками Б. Балфура, проходить, щоб потенційний клієнт отримав нового статусу – постійного, слід використовувати формулу, яка запропонована [1] та змінена:

$$B_{\text{зал.кл.}} = ((B_m(n-60) + 1/2 \text{ ТВ } (n-30) + 1/2 \text{ ТВ } (n)) \times (1 + P_c)) / P_{\text{нп}}(n),$$

де $B_{\text{зал.кл.}}$ – вартість залучення нового клієнта;

B_m – витрати на маркетинг;

ТВ – торгівельні витрати;

$P_{\text{н}}$ – нові та потенційні покупки;

n – поточний місяць;

P_c – системний ризик країни походження покупця.

Формула враховує не лише сукупність всіх витрат на залучення клієнта, але й системний ризик країни походження покупця. Чим вищий цей ризик, тим вищі витрати на залучення покупця. Розвинуті країни мають найнижчий рівень системного ризику, а країни, що розвиваються вищий. Системний ризик враховує стан розвитку економіки окремої країни та ризики, які може понести підприємство від втрати такого покупця.

1. Балфур Б. Як розрахувати вартість залучення клієнта [Електронний ресурс] / Брайан Балфур. – Режим доступу: <https://www.bizmaster.xyz/2017/01/yak-rozrahuvaty-vartist-zauchennya-clienta.html>.
2. Кендюхов О.В. Ефективність управління клієнтським капіталом [Електронний ресурс] / О.В. Кендюхов. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2813/st_43_4.pdf?sequence=1
3. Ліпич Л.Г. Періодизація інноваційного розвитку підприємств за процесним підходом / Л.Г. Ліпич, О.М. Полінкевич, О. Товстенюк // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 4. – С. 37-46.
4. Ойнер О. Управление результативностью маркетинга : [учебник для магистров] / О. Ойнер. – М. : Юрайт, 2012. – 343 с.
5. Островська Г.Й. Сучасні підходи до визначення вартості клієнтського капіталу / Г.Й. Островська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 19. – С. 40–45.
6. Тищенко О.О. Клієнтський капітал підприємства: семантична ідентифікація та структурні елементи/ О.О. Тищенко // Стратегія економічного розвитку України. – 2012. – № 31. – С. 116–123.
7. Berger P.D. Customer lifetime value: Marketing models and applications / P.D. Berger, N.I. Nasr // Journal of Interactive Marketing. – 1998. – Vol. 12. – P. 17-30.
8. Brooking A. Intellectual capital! A. Brooking // International Thompson Business Press. – London. –1996.
9. Customer Equity: Building and Managing Relationships Valued Assets / [R.C. Blattberg, G. Getz, J.S. Thomas], Boston, MA: Harvard Business School Press, 2001.
10. Driving customer equity: how customer lifetime value is reshaping corporate strategy / [R.T. Rust, V.A. Zeithaml, K.N. Lemon]. – N.-Y. : The Free Press, 2000.
11. Edvinsson L. Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower L. Edvinsson, M.S. Malone // New York: Harper Business. – 1997.
12. Gupta S. Customers as Assets / S. Gupta, D. Lehmann // Journal of Interactive Marketing. – 2003. – Vol. 17. – P. 9–24.
13. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations / T.A. Stewart // N.Y. -L: Doubleday Currency. – 1997. – P. 82.
14. Sveiby K. E. The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge- Based Assets K.E. Sveiby //San Francisco: Berrett-Koehler Publishers Inc. – 1997.
15. Venkatesan R. Customer Lifetime Value Framework for Customer Selection and Resource Allocation Strategy / R. Venkatesan, V. Kumar // Journal of Marketing. – 2004. – Vol. 68. – P 106-125.

*УДК 657

Сидоренко Р.В., к.е.н., доцент

Кашик Ю.В.

Луцький національний технічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ВИТРАТ ЛІСОВИХ ГОСПОДАРСТВ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

У статті висвітлені питання організації обліку витрат лісових господарств за міжнародними та національними стандартами. Авторами виділено існуючі відмінності щодо обліку і визнання витрат та готової продукції лісогосподарських підприємств.

Ключові слова: організація обліку, витрати, лісове господарство, готова продукція, міжнародні стандарти.

Sydorenko R., Kachyk Yu.

ORGANIZATION OF ACCOUNTING PROCESS FOR EXPORT FOR FORESTS UNDER DOMESTIC AND INTERNATIONAL STANDARDS

Forestry plays a significant role in the development of the Ukrainian economy. Forestry products of Ukraine are competitive both in their state and abroad. In connection with the gradual transition of national accounting legislation to international standards, there is an urgent need to study the existing differences regarding the specifics of accounting organization in forest enterprises.

Recent changes in accounting legislation, in particular the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", make it possible to understand that there is a continuing trend towards approximation of requirements and provisions of domestic and international accounting and reporting legislation.

Currently only large enterprises are included in this list. But the further list of enterprises that will report on international standards will gradually increase and will be referred to medium-sized enterprises to which category, in its bulk, are forest enterprises.

Forestry is not attracting investors, because in order to make a profit for a certain time, and they want to get quick return on investment, the problem of attracting investors to forestry and assessing the efficiency of investments is extremely relevant.

In our opinion, in order to increase the contributions of foreign investors to the forestry, it is necessary to increase their investment attractiveness and to improve certain areas of forest policy, which will enable to obtain credit and tax preconditions for fund-

* Сидоренко Р.В., Кашик Ю.В.

ing projects for the reproduction of forest resources. Increasing the investment attractiveness of forestry business, especially for foreign investors, can be by means of accounting and financial reporting according to international standards, that is, in the "language" understood by foreign investors.

Summarizing the above information, it should be noted that the characteristics of forestry enterprises are not sufficiently reflected in national standards in international accounting and reporting.

Equivalence of forestry activities with agricultural standards in accounting standards is not feasible, as the characteristics of these industries are inherent to each other and can not be subject to the same accounting principles and methods.

In our opinion, it is advisable to develop a separate accounting standard, analogous to agriculture, which describes the procedure and basic principles of accounting for forestry activities: accounting for the costs of activities, the formation of the initial value of forestry products, the distribution of accumulated costs between different types of products, etc.

Key words: accounting, expenses, forestry, financial reporting, investments, international standards.

Сидоренко Р.В., Кашик Ю.В.

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТНОГО ПРОЦЕССА ЗАТРАТ ЛЕСНЫХ ХОЗЯЙСТВ ПО НАЦИОНАЛЬНЫМ И МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ

В статье освещены вопросы организации учета затрат лесных хозяйств по международным и национальным стандартам. Авторами выделены существующие различия по учету и признанию расходов и готовой продукции лесохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: организация учета, расходы, лесное хозяйство, готовая продукция, международные стандарты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Лісове господарство відіграє вагомую роль у розвитку української економіки. Лісогосподарська продукція України є конкурентоспроможною як в своїй державі, так і за кордоном.

Загальна площа лісових ділянок, що належить до лісового фонду України, становить 10,4 млн. га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю 9,6 млн. га. Лісистість України становить 15,9%. Хоч і ми знаходимося в десятці за загальною площею лісів, але лісистість України (% площі країни, що зайнятий лісами), в порівнянні з ін-

шими країна, найнижча. Показники лісистості в країнах Європи наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники лісистості в країнах Європи за 2016 рік [4]

№ п/п	Країна	Загальна площа території країни, тис. га	Площа вкритих лісом земель, тис. га	Лісистість (%)
1	Швеція	45218	30625	67,7
2	Іспанія	50596	27748	54,8
3	Фінляндія	33814	23116	68,4
4	Туреччина	77945	21702	27,8
5	Франція	54919	17572	32,0
6	Норвегія	32376	12384	38,3
7	Німеччина	35702	11076	31,0
8	Італія	30132	10916	36,2
9	Україна	60355	9573,9	15,9
10	Польща	31268	9319	29,8

У зв'язку з поступовим переходом національного облікового законодавства на міжнародні стандарти постає актуальна необхідність у дослідженні існуючих відмінностей, щодо особливості організації обліку в лісогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми організації обліку витрат лісового господарства досліджували вітчизняні вчені такі, як: В.О. Озеран, Т.М. Сторожук, М.Ю. Чік та інші. Однак, поступове зближення вимог національних та міжнародних стандартів обліку та звітності потребує проведення подальших досліджень.

Цілі статті. Метою написання даної статті є дослідження існуючих відмінностей щодо ведення обліку витрат та готової продукції у лісових господарствах за вітчизняними та міжнародними стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Лісове господарство – це галузь промисловості, яка веде облік лісів і диких тварин, охорона, відновлює їх, а також продає свою продукцію населенню і

іншим промисловим покупцям. Показники діяльності лісової галузі України наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники лісогосподарської діяльності в Україні за 2012-2016 роки [4]

Назва показника	Роки				
	2012	2013	2014	2015	2016
Відтворення лісів, тис. га	70,1	67,7	58,0	60,4	63,2
Заготівля ліквідної деревини, тис. м ³	417,0	415,4	382,6	399,3	386,4
Експорт деревини і виробів з деревини, млн. дол. США	17507	18022	18333	19268	19606
Частка в загальному обсязі експорту деревини і виробів з деревини, %	1,5	1,8	2,3	2,9	3,1
Імпорт деревини і виробів з деревини, млн. дол. США	369,6	416,0	294,5	148,2	196,7
Частка в загальному обсязі імпорту деревини і виробів з деревини, %	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5

Однією з головних проблем діяльності галузі є незаконна вирубка лісів та неповний облік (заниження кількості) заготовленої сировини. За Україною закріпився статус одного з найбільших експортерів необробленої деревини в Європі. В 2015 році було незаконно вирубано 24 тис. кубів лісу, в першому півріччі 2016 року обсяг незаконних рубок по галузі склав 15,8 тис. кубів, що на 36% більше, ніж у відповідному періоді минулого року.

Для усунення цього у 2015 році Верховною Радою України було внесено зміни до Закону України "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів", щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді, який:

1. Посилює адміністративну відповідальність за незаконну вирубку лісу.

2. Встановлює обмеження внутрішнього споживання необроблених лісоматеріалів у розмірі 25 млн. куб. м. Ця норма необхідна для приведення законодавства у відповідність з вимогами СОТ.

3. Забороняється строком на вісім років вивезення за межі митної території України паливної деревини (дров). Держава заборонила вивезення деревини будь-яких сортів, крім сосни. З 1 січня 2017-го заборонено експортувати і її. [2].

Заборона вивезення необробленої деревини за межі України створює необхідність переробляти сировину на вітчизняних підприємствах. Тобто, збільшує кількість таких підприємств та чисельність працюючих на них, продукує нові робочі місця.

Проте у межах економічної співпраці України та Європейського Союзу, ЄС вимагає зняття мораторію на експорт необробленої деревини. Українські виробники наголошують на тому, що зняття обмежень на експорт призведе до дефіциту лісосировини та зупинки понад 90% підприємств, які виробляють фанеру, шпон, фланель, меблі та паркет.

Окрім загальногалузевих проблем, що потребують негайного вирішення, гостро стоять і питання щодо правильності та точності відображення вартості витрат на здійснення діяльності лісових господарств та обліку їх готової продукції.

Останні зміни облікового законодавства, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дають змогу зрозуміти, що і далі триває тенденція до зближення вимог та положень вітчизняного і міжнародного законодавства щодо обліку та звітності.

На сьогоднішній день, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», складання фінансової та консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами визначене обов'язковим для наступних категорій підприємств:

- 1) підприємства, що становлять суспільний інтерес.

- 2) великі підприємства;
- 3) публічні акціонерні товариства;
- 4) підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення;
- 5) підприємства що провадять господарську діяльність за наступними видами:

- надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення;
- недержавне пенсійне забезпечення;
- допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг і страхування, за винятком допоміжної діяльності у сфері страхування та пенсійного забезпечення [1].

Але подальший перелік підприємств які будуть подавати звітність за міжнародними стандартами буде поступово збільшуватися і до них будуть відноситися середні підприємства до категорії яких, в своїй основній масі, відносяться лісогосподарські підприємства.

Лісове господарство не приваблює інвесторів, тому що для того щоб отримати прибуток необхідний певний час, а вони хочуть отримати швидко дохід від вкладеного капіталу, тому проблеми залучення інвесторів в лісове господарство та оцінка ефективності інвестицій є надзвичайно актуальними.

На нашу думку, щоб збільшити вклади іноземних інвесторів в лісові господарства необхідно підвищити їх інвестиційну привабливість та вдосконалити окремі ділянки лісової політики, що дадуть можливість одержати кредитні та податкові передумови для фінансування проектів відтворення лісових ресурсів. Підвищити інвестиційну привабливість лісогосподарського бізнесу, особливо для іноземних інвесторів, можна за допомогою ведення обліку та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами, тобто, на «мові» зрозумілій для зовнішніх інвесторів.

Облік діяльності лісового господарства регламентується як загально-нормативними, так і галузевими нормативними актами. Основним з них є «Інструкції з обліку продукції лісозаготівель,

лісопиляння і деревообробки на підприємствах Державного комітету лісового господарства» [3].

Згідно цієї Інструкції лісові підприємства повинні вести облік виробництва на активному рахунку 23 «Виробництво» у розрізі наступних субрахунків:

1. 231 «Лісозаготівля» в розрізі видів деревини, що заготовляється;
2. 232 «Виробництво пиломатеріалів» в розрізі видів пиломатеріалів, що виробляється;
3. 233 «Послуги з розпилювання» (формується собівартість послуг з переробки сировини замовників і розрізі видів послуг);
4. 234 «Автотранспортні послуги» (формується собівартість автотранспортних послуг у розрізі видів послуг);
5. 235 «Інше виробництво» (передбачений для формування собівартості видів продукції, неврахованих вище);
6. 91 «Загальновиробничі витрати» (відображається інформація про витрати виробництва, які не можна безпосередньо віднести на конкретний вид продукції).

Чік М.Ю. висуває зовсім інший підхід відображення витрат на рахунку 23 «Виробництво». На її думку доцільно використовувати наступні субрахунки до рахунку 23 «Виробництво»:

1. 231 «Витрати на утримання незрілих біологічних активів, які оцінюються за первісною вартістю»;
2. 232 «Витрати на утримання довгострокових біологічних активів, які оцінюються за первісною вартістю»;
3. 233 «Витрати на лісозаготівлю»;
4. 234 «Транспортні витрати» [8].

Аналітика до рахунку 26 «Готова продукція», згідно вже згадуваної інструкції, має розподілятися наступним чином:

- 1) 261 «Готова продукція лісозаготівлі»:
 - 261.1 «Готова продукція лісозаготівлі хвойних порід»
 - 261.2 «Готова продукція лісозаготівлі м'яколистяних порід»

- 261.3 «Готова продукція лісозаготівлі твердолистяних порід»

2) 262 «Пиломатеріали»:

- 262.1 «Пиломатеріали хвойних порід»
- 262.2 «Пиломатеріали м'яколистяних порід»
- 262.3 «Пиломатеріали твердолистяних порід».

Основною метою обліку витрат і собівартості продукції лісового підприємства є достовірне, своєчасне і повне відображення фактичних витрат, які пов'язані з виробництвом продукції, обчислення фактичної собівартості різних видів лісової продукції.

Витратам в міжнародних стандартах не приділяється окреме МСБО. Поняття витрат розкриті у МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 2 «Запаси», МСБО 16 «Основні засоби», МСБО 18 «Дохід», МСБО 23 «Витрати на позики». Спираючись на вказані стандарти можна сказати що, витрати – це зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам. Отже, підхід до поняття «витрати» як за національними, так і за міжнародними стандартами ідентичний.

У міжнародних стандартах відсутнє визначення терміну лісова діяльність. Лісова діяльність згідно міжнародних стандартів прирівнюється до сільськогосподарської діяльності. Згідно міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство» сільськогосподарська діяльність - це управління суб'єктом господарювання біологічною трансформацією та збір врожаю біологічних активів для продажу чи для переробки в сільськогосподарську продукцію або в додаткові біологічні активи [5].

На думку Озеран В.О. та Чік М.Ю. віднесення лісового господарства до сільськогосподарської діяльності у МСБО 41 «Сільське господарство» є не зовсім коректним, оскільки лісове господарство є самостійною галуззю матеріального виробництва [6].

У табл. 3 подані приклади біологічних активів, сільськогосподарської продукції та продуктів, які є результатом її переробки після збирання врожаю згідно міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство». З даної таблиці ми бачимо що продукція лісового господарства прирівнюється до біологічних активів [4].

Таблиця 3

Приклади біологічних активів сільськогосподарської і лісової продукції

Біологічні активи	Сільськогосподарська продукція	Продукти, які є результатом переробки після збирання врожаю
Вівці	Вовна	Пряжа, килим
Дерева у лісопосадці	Зрубаний ліс	Лісоматеріали
Рослини	Бавовна	Нитки, одяг
	Зібрана цукрова тростина	Цукор
Свині	Туші	Ковбаса, розфасована шинка
Молочна худоба	Молоко	Сир
Виноградники	Виноград	Вино
Фруктові дерева	Зібрані фрукти	Фрукти після переробки

Аналогічна ситуація і у вітчизняному обліку: при визнанні продукції лісогосподарських підприємств використовується методика прописана у П(С)БО 30 «Біологічні активи», що є аналогом МСБО 41 «Сільське господарство».

Висновки. Узагальнюючи наведену інформацію слід відмітити, що особливості діяльності лісогосподарських підприємств недостатньо відображені, що в національних, що у міжнародних стандартах обліку та звітності.

Прирівнювання лісогосподарської діяльності до сільськогосподарської, в облікових стандартах, є недоцільним, оскільки прита-

манні цим галузям особливості діяльності різняться між собою і до них не можуть застосовуватись однакові облікові принципи та методи.

На нашу думку доцільно розробити окремий обліковий стандарт, аналогічно до сільського господарства, в якому описати порядок та основні принципи обліку лісогосподарської діяльності: обліку витрат на здійснення діяльності, формування первісної вартості продукції лісового господарства, розподілу накопичених витрат між різними видами продукції тощо.

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді» № 325-VIII від 09.04.2015р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-19>.
3. Інструкція з обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах Державного комітету лісового господарства України, затверджена наказом Держкомлісгоспу України від 19 грудня 2003 р. № 205.
4. Лісове господарство України – 2017 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.
6. Озеран В.О. Вплив організаційно-технологічних особливостей лісового господарства на методикку обліку та контролю витрат і калькулювання собівартості продукції / В. О. Озеран, М. Ю. Чік // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». - 2009. - № 647. - С. 445-449.
7. Сторожук Т.М. Планування та облік недревних лісових ресурсів / Т.М. Сторожук, Н.С. Дружинська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – №16 (ч.4). – С. 137–140.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05>.
9. Чік М.Ю. Аспекти побудови системи бухгалтерського обліку витрат на підприємствах лісового господарства [Текст] / М.Ю. Чік // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.10. – С. 194-198.

*УДК 336.711

Смовженко Т.С., д.е.н., професор

Огородник В. В., к.е.н.

Інститут банківських технологій та бізнесу

ДВНЗ «Університет банківської справи»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ

У статті досліджено специфіку напрямів реалізації концепції соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні. У результаті проведеного дослідження визначено, що концепція соціальної відповідальності вітчизняних банків з державною участю включає такі структурні складові: встановлення пріоритетних рівнів та видів соціальної відповідальності, принципів та векторів їхньої реалізації. Визначено напрями розширення сфер прояву соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні.

Ключові слова: банк, банківська діяльність, банківська система, банк з державною участю, соціальна відповідальність.

Smovzhenko T., Ohorodnyk V.

SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE UKRAINIAN STATE-OWNED BANKS

The article is dedicated to the peculiarities of the social responsibility concepts in the Ukrainian state-owned banks, i.e. the concepts' current state, level of their implementation, and perspectives of further development. The aim of the present research is to identify the contents of the state-owned banks social responsibility concepts, outline their structure, and characterise vectors of their implementation.

It is noteworthy that under the present economic and political conditions, social responsibility of banks in general and the state-owned ones in particular has become crucial, as banks of the latter type play a leading role on the banking market accumulating more than 55% of the Ukrainian banking assets as of 01.01.2018; consequently, it is vital to fully implement their social responsibility concepts.

The analysis of the existing state-owned banks concepts allows to arrive at conclusion that each bank has developed their own social responsibility concept (characterised by different level of elaboration) implemented by each bank individually. The research allows to claim that the social responsibility concepts of the domestic state-owned banks includes the following structural components: setting the priority levels and types of the bank's social responsibility, outlining the principles and vectors of their implementation. The following levels of the social responsibility concept implementa-

* Смовженко Т.С., Огородник В. В.

tion are singled out: a) the basic level; b) the corporate level; c) the highest level. It is determined that the domestic state-owned banks mainly implement the social responsibility concepts at the basic and corporate levels; at the same time, the highest level of the concept implementation requires the improvement of the banks' close interaction with the NGOs, authorities and communities on local and national levels. The paper also outlines the state-owned banks social responsibility types, i.e. the external and internal social responsibility.

The article offers several principles keeping too which can ensure the effective implementation of the social responsibility concept in the Ukrainian state-owned banks: authenticity, transparency, balance, integrity, voluntariness, equality, maintaining good relationship with the stakeholders, foresight.

In addition, the study analyses the main vectors of the social responsibility concept implementation in Oshchadbank, Ukreximbank, PrivatBank, and Ukrgasbank. It is determined that domestic state-owned banks implement their social responsibility concepts in various vectors, e.g. the mission of each bank includes the concept of its social responsibility. Notably, the state-owned banks most actively follow their internal social responsibility vectors which embrace the employees' personal and professional development, charity activities expanding, and the customers' financial literacy improvement.

As one of the vectors, expanding the scope of the social responsibility concept of the Ukrainian state-owned banks, it looks relevant to improve the quality, stability, and safety of access to financial services for the citizens. The research makes it possible to recommend the state-owned banks to increase the stakeholders' access to full, timely, and accurate information about financial status of the bank, keeping to the principles of integrity and complying with the ethical standards of the banking activities.

Key words: bank, banking activity, banking system, state-owned bank, social responsibility.

Смовженко Т.С., Огородник В.В.

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ БАНКОВ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УКРАИНЕ

В статье исследована специфика направлений реализации концепции социальной ответственности банков с государственным участием в Украине. В результате проведенного исследования установлено, что концепция социальной ответственности отечественных банков с государственным участием включает следующие структурные составляющие: установление приоритетных уровней и видов социальной ответственности, принципов и векторов их реализации. Определены направления расширения сфер проявления социальной ответственности банков с государственным участием в Украине.

Ключевые слова: банк, банковская деятельность, банковская система, банк с государственным участием, социальная ответственность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних

економічних умовах України саме банки з державною участю відіграють провідну роль на ринку банківських послуг (у даних банках зосереджено більше 55 % банківських активів станом на 01.01.2018 р. [1]). Зважаючи на посилену увагу до проявів соціальної відповідальності бізнесу та взаємозв'язок банківської діяльності з діяльністю кожного економічного суб'єкта, важливим видається повноцінне впровадження концепції соціальної відповідальності вітчизняними банками з державною участю.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання становлення і розвитку вітчизняних банків з державною участю в Україні знайшло своє відображення у роботах таких вчених як: Вовчак О.Д., Примостка Л.О., Чмутова І.М., Оніщенко В.В., Погореленко Н.П. Особливості впровадження концепції соціальної відповідальності у практику українських компаній та банківських установ розглядаються у наукових працях Грішнкової О. [2], Колота А. [2], Денис О. [3], Півняка Г. [4] Гражєвської Н. [5], Мостепанюк А. [5], Харламова А., Орлова Н. Водночас, залишається не розкритим питання соціальної відповідальності вітчизняних банків з державною участю, що й обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у визначенні структурних складових концепції соціальної відповідальності банків з державною участю, а також в характеристиці основних векторів її реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За сучасних складних економічних умов усе більшої важливості набуває соціально відповідальна діяльність банківських установ, а особливо банків з державною участю, які виконуючи покладені на них завдання зі стимулювання соціально-економічного розвитку, здійснюють підтримку реалізації інфраструктурних проектів державного значення, кредитування пріоритетних галузей економіки тощо.

Перш за все, коротко охарактеризуємо вітчизняні банки з державною участю. Станом на 01 жовтня 2018 року в Україні функціонують чотири банки з державною участю: Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк та Приватбанк. При цьому, лише Ощадбанк та Укрексімбанк від самого початку свого існування виступають бан-

ками з державною участю. Натомість, два інших банки перейшли до державної власності: Укргазбанк у 2009 році внаслідок глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр., а Приватбанк наприкінці 2016 року з метою недопущення банкрутства найбільшого приватного банку.

Далі зазначимо, що кожен з вітчизняних банків з державною участю має свою специфічну концепцію соціальної відповідальності, що відрізняється глибиною розробки та впровадження. Водночас, необхідно окреслити загальні структурні складові концепції соціальної відповідальності у банках з державною участю (рис. 1).

Рис. 1. Структурні складові концепції соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні

Джерело: складено автором на основі аналізу [2], [4], [5].

З рисунку 1 видно, що концепція соціальної відповідальності вітчизняних банків з державною участю включає: встановлення пріоритетних рівнів та видів соціальної відповідальності, принципів та напрямів їхньої реалізації. Прийнято виділяти такі рівні впровадження концепції соціальної відповідальності:

– базовий рівень (дотримання вітчизняних нормативно-правових актів стосовно сплати податків, виплати заробітної плати

персоналу та підвищення його кваліфікації);

– корпоративний рівень (впровадження кодексу корпоративної культури, забезпечення належних умов праці та відпочинку працівників, їх додаткове страхування та пенсійне забезпечення – тобто усе, що передбачає посилення соціальної складової у функціонуванні банківської установи, а також якості надання банківських послуг та ефективність діяльності);

– вищий рівень: а) реалізація соціальних проектів та програм, які не пов'язані з основною сферою діяльності банку, спільно з громадськими організаціями, місцевими громадами та органами влади тощо; б) впровадження принципів соціальної відповідальності при наданні клієнтам банківських послуг.

Вітчизняні банки з державною участю активно впроваджують концепцію соціальної відповідальності на базовому та корпоративному рівні (про що свідчать численні тренінгові програми з підвищення кваліфікації працівників, додаткові заходи в системі мотивації). Адже, дана діяльність не вимагає жодних особливих зусиль зі сторони банків, водночас, її реалізація передбачає прямі вигоди у вигляді вищої залученості та лояльності персоналу. Вищий же рівень впровадження концепції потребує налагодження взаємодії з недержавними громадськими організаціями, громадськістю та органами влади.

Наступним етапом нашого дослідження є виокремлення принципів реалізації концепції соціальної відповідальності у банках з державною участю в Україні:

а) принцип достовірності – надання усім зацікавленим сторонам правдивої інформації, що стосується як безпосередньо банківської діяльності, так і звітності банку;

б) принцип відкритості та прозорості – передбачає повне і своєчасне розкриття інформації стосовно діяльності банку та його звітності клієнтам, акціонерам, партнерам та контролюючим органам (це не означає розголошення банківської таємниці чи службової інформації);

в) принцип збалансованості – передбачає знаходження певного балансу між відкритістю та прозорістю банку, а також досяг-

нення максимальної вигоди для акціонерів з урахуванням принципів «комерції» та інтересів клієнтів;

г) принцип доброчесності – суворе дотримання як управлінцями, так і звичайними працівниками банку своїх посадових обов'язків, норм вітчизняного законодавства, а також запобігання корупції та зловживанням посадових осіб;

д) принцип добровільності – добровільне прийняття банком на себе відповідальності щодо реалізації соціальних проектів та програм;

е) принцип рівноправності – забезпечення балансу інтересів акціонерів та клієнтів (мета акціонерів – максимізація прибутку, клієнтів – забезпечення вільного доступу до якісних банківських продуктів / послуг за оптимальною ціною), а також роботодавців, працівників та держави;

ж) принцип підтримки гарних взаємовідносин із зацікавленими сторонами – передбачає покращення та оновлення банківських продуктів / послуг завдяки вчасному виявленню зміни вподобань та потреб різних клієнтів (через діалог із зацікавленими сторонами), а також діяльність банку у якості благодійника чи спонсора у різних проектах, направлених на незахищені верстви населення чи соціальні проблеми тощо, що у майбутньому забезпечить конкурентні переваги у вигляді лояльного ставлення клієнтів;

з) принцип далекоглядності – передбачає участь банків у реалізації соціальних та екологічних проектів з метою забезпечення гідних умов існування майбутнім поколінням.

Таким чином, дотримання вказаних принципів, на думку автора, дасть можливість ефективно реалізовувати концепцію соціальної відповідальності у вітчизняних банках з державною участю, що буде та відповідати усім вимогам світового співтовариства (ISO 26000, GRI тощо).

Дослідження структурних складових концепції соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні передбачає виокремлення основних видів соціальної відповідальності даних банків, а саме: зовнішньої соціальної відповідальності (спонсорство, благодійність, дотримання прийнятих у суспільстві норм та

стандартів, дотримання прав людини, сприяння природоохоронній діяльності, реалізація соціальних проектів спільно з місцевою владою та громадою, добрососідські відносини з усіма зацікавленими сторонами, задоволення попиту споживачів у якісних товарах та послугах) та внутрішньої соціальної відповідальності банків (забезпечення належних умов праці та її безпечність, сприятливий внутрішній соціальний клімат у колективі, додержання принципів та стандартів корпоративної культури, організація системи мотивації персоналу, стабільна та гідна заробітна плата, впровадження програм підвищення кваліфікації персоналу, здійснення відрахувань на недержавне пенсійне страхування).

Зазначимо, що представлено лише основні характеристики зовнішньої та внутрішньої соціальної відповідальності вітчизняних банків з державною участю. З метою більш детального дослідження та визначення специфіки реалізації концепції соціальної відповідальності кожним банком з державною участю окремо, проаналізуємо вектори реалізації даної концепції Ощадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку та Укргазбанку (табл. 1).

З даних представлених у таблиці 1 видно, що вітчизняні банки з державною участю реалізують концепцію соціальної відповідальності через різноманітні вектори, наприклад, при розробці місії та стратегії кожного з банків враховано концепцію соціальної відповідальності. Водночас, не один із проаналізованих банків із державною участю не подає нефінансову звітність, хоча у 2011 році Приватбанк (ще перебуваючи у приватній власності) випустив свій Соціальний звіт, розроблений у довільній формі без відносності до жодного міжнародного стандарту звітності. Поруч із цим, Укрексімбанк уже впродовж багатьох років відображає інформацію про соціальну відповідальність у звітності банку.

Обрані вітчизняними банками з державною участю пріоритети соціально відповідальної діяльності (спонсорство та благодійництво, навколишнє середовище, освіта, розвиток персоналу та покращення умов праці, благоустрій територій) свідчать про впровадження, у більшості банків, саме американської моделі соціальної відповідальності (для якої характерними є переважання філантропії та незначний вплив держави).

Таблиця 1

Вектори реалізації концепції соціальної відповідальності у банках з державною участю в Україні

Показник \ Банк	Ощадбанк	Укрексімбанк	Приватбанк	Укргазбанк
Місія та стратегія банку розроблені з урахуванням соціальної відповідальності	+	+	+	+
Інформація про соціальну відповідальність відображається у звітності банку	-	+	-	-
Банк подає нефінансову звітність	-	-	-	-
Інформація про прояви концепції соціальної відповідальності широко висвітлюється на сайті	+	+	+	+
Програми з розвитку персоналу	+	+	+	+
Заходи з покращення умов праці та соціального захисту працівників	+	+	+	+
Впровадження принципів «зеленого офісу»	+	+	+	+
Відображення інформації про вплив профінансованих банком проектів	-	-	-	+
Реалізація державних соціальних програм	+	+	-	-
Фінансування програм з енергозбереження	+	+	-	+
Реалізація проектів з підвищення фінансової грамотності населення	+	+	+	+
Підвищення доступності банківських послуг для осіб із спеціальними потребами	+	-	-	-
Впровадження кредитних програм з пільговими умовами	+	-	-	+
Програми з благоустрою територій	+	+	+	+
Благодійництво та спонсорство	+	+	+	+

Джерело: складено автором на основі аналізу [6], [7], [8], [9]

Таким чином, банками з державною участю в Україні найбільш активно реалізуються напрями внутрішньої соціальної відповідальності, а також спонсорство та підвищенням фінансової грамотності населення. Тож, необхідним є розширення векторів реалізації концепції соціальної відповідальності кожним із банків з державною участю, що відповідатиме сучасним вимогам економіки та суспільства.

Одним із напрямів розширення сфер прояву концепції соціальної відповідальності у практиці вітчизняних банків з державною участю виділимо підвищення доступу громадян до фінансових послуг. Дане питання має неабияку актуальність в Україні, оскільки станом на початок 2018 року лише 53 % громадян віком старше 15 років мають вільний доступ до банківських послуг (тоді як у Польщі даний показник становить 78 %, в Угорщині – 72 %, у Бразилії – 68 %, а у Туреччині – 65 %). Тож, на нашу думку, саме вітчизняні банки з державною участю (Ощадбанк, Укрексімбанк, Приватбанк та Укргазбанк) мають найбільше можливостей, як провідники державної політики уряду та власники значної частки банківського ринку України, для підвищення доступності банківських послуг для населення. Крім того, саме Ощадбанк виступає одним з каталізаторів розвитку безготівкових розрахунків у країні, що також сприятиме реалізації даного напрямку. Завдяки cashless-рішенням банку та його партнерів Mastercard та Visa технологія безконтактної оплати працює в широкій торгівельно-сервісній мережі, транспорті, сфері дозвілля та освіти.

Крім того, вважаємо за доцільне посилити увагу банків з державною участю до такого вектору реалізації концепції соціальної відповідальності, як повне, своєчасне та достовірне інформування стейкхолдерів щодо фінансового стану банків (високі стандарти розкриття інформації), доброчесність та дотримання етичних стандартів банківської діяльності, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню довіри до банківської системи України загалом та лояльному ставленню клієнтів до банків.

Висновки. Отже, охарактеризувавши структурні складові

концепції соціальної відповідальності банків з державною участю та проаналізувавши основні вектори її реалізації можемо зробити висновок, що, у переважній більшості, банки орієнтовані на реалізацію освітніх проєктів, проєктів у галузі навколишнього середовища та культурних цінностей, а також програми пільгового кредитування, управління персоналом, якості надання банківських послуг та ефективність своєї діяльності. Подальша популяризація концепції соціальної відповідальності та розширення переліку соціальних ініціатив банків з державною участю може значно вплинути на покращення показників соціально-економічного розвитку країни.

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] : / Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
2. Колот А. М., Грішнова О. А. та ін. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія [за наук. ред. д.е.н., проф. А. М. Колота]. – К.: КНЕУ, 2012.
3. Denys O. Foreign experience in corporate social business responsibility shaping / O. Denys, Z. Lapishko // Enterprises facing new economic challenges. – Cracow: University of Economics, 2010. – P. 29–33.
4. Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян / Монографія за загальною редакцією професора Г.Г. Півняка. – Дніпропетровськ, 2014. – Том 1. – С. 378–382.
5. Гражевська Н., Мостепанюк А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник нагромадження новітніх форм капіталу в сучасній ринковій економіці / Н. Гражевська, А. Мостепанюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2018. - №2 (197). – с. 12-19.
6. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс] : / АТ «Ощадбанк». – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ru/>.
7. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс] : / ПАТ КБ «ПриватБанк». – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about>.
8. Офіційний сайт АТ «Укресімбанк» [Електронний ресурс] : / АТ «Укресімбанк». – Режим доступу: <https://eximb.com/ukr/about/>.
9. Офіційний сайт АБ «Укргазбанк» [Електронний ресурс] : / АБ «Укргазбанк». – Режим доступу: <http://www.ukrgasbank.com/about/>.

*УДК 336.71

Стрижиченко К.А., д.е.н., професор

Кішинська І.О.

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

ВИМІРЮВАННЯ ВЕЛИЧИНИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ЗА НОРМАТИВАМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

У статті розглянуто теоретичні аспекти управління ризиками кредитного портфеля банку відповідно до нормативів регулювання НБУ.

Ключові слова: банк, кредитний ризик, норматив, регулювання, кредитний портфель, заборгованість.

Stryzhychenko K., Kishynska I.

MEASURING THE QUANTITY OF BANK RISKS UNDER THE NORMATIVES FOR THE REGULATION OF THE ACTIVITIES OF BANKS

According to the new requirements of the Basel Committee on Banking Supervision on the Bank's Capital Adequacy, the minimum amount of capital to cover credit risks can be determined using two methods: according to the standardized approach and according to the official data of the National Bank of Ukraine, a method based on internal ratings, the latter has two versions - a stock and progressive approach.

For quantitative assessment of bank risks, statistical and analytical methods, as well as methods of expert assessments are used.

Such a system of risk assessment in banking practices in Ukraine does not provide a clear idea of the numerical parameters of cash losses from banking risks, and therefore is ineffective.

The purpose of the work is to determine the theoretical aspects of risk management of the bank's loan portfolio in accordance with the regulatory norms of the NBU.

As one of the characteristics of the credit risk of banks can be considered the proportion of problem debt in the loan portfolio of banks. There is a need to improve the existing practice of credit risk assessment and management of banking institutions of Ukraine.

The standardized method assumes that the minimum size of the regulatory capital of the bank required to cover credit risk is determined by multiplying the size of the risk position of the bank at the time of default (EAD, Exposure at Default), which is the value of the asset exposed to credit risk by the risk factor and on the solvency ratio. The article presents the algorithm for calculating the risk position of the bank at the time of

* Стрижиченко К.А., Кішинська І.О.

default (EAD, Exposure at Default).

The complexity of using the standardized method for determining the minimum size of regulatory capital required to cover credit risks in Ukraine is conditioned by the practical absence of nationally recognized rating agencies recognized by the banking supervisory authorities and rather high costs for ordering ratings from foreign rating agencies recognized by the National Bank of Ukraine.

As a promising method for analyzing and assessing credit risk in Ukraine, an approach based on a monetary assessment of credit risk is proposed, according to which it is possible to determine the size of the required reserves to cover the expected credit risks, as well as the amount of necessary economic capital that will cover the bank's credit risks.

Key words: bank, credit risk, normative, regulation, credit portfolio, indebtedness.

Стрыжиченко К.А., Кишинская. И.А.

ИЗМЕРЕНИЕ ВЕЛИЧИНЫ БАНКОВСКИХ РИСКОВ ПО НОРМАТИВАМ РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ

В статье рассмотрены теоретические аспекты управления рисками кредитного портфеля банка в соответствии с нормативами регулирования НБУ.

Ключевые слова: банк, кредитный риск, норматив, регулирование, кредитный портфель, задолженность.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Згідно з новими вимогами Базельського комітету з питань банківського нагляду щодо достатності капіталу банківських установ, мінімальний розмір капіталу для покриття кредитних ризиків можна визначити за допомогою двох методів: за стандартизованим підходом і за офіційними даними Національного банку України методом, що базується на внутрішніх рейтингах, причому останній має дві версії – фондівий та прогресивний підхід.

Для кількісного оцінювання банківських ризиків використовують статистичні й аналітичні методи, а також методи експертних оцінок. Серед недоліків цих методів оцінювання банківських ризиків можна назвати, по-перше, необхідність обробки великих обсягів банківської інформації – для статистичних методів, по-друге, суб'єктивний характер результатів оцінки – для методів експертних оцінок і, по-третє, обмеженість застосування – для аналітичних

методів оцінювання банківських ризиків.

Загалом, можна стверджувати, що така система оцінювання ризиків у банківській практиці України не дає чіткого уявлення про числові параметри грошових втрат від банківських ризиків, а тому розглядається нами як неефективна і така, що потребує вдосконалення в частині механізму ідентифікації, аналізу й оцінки окремих видів банківських ризиків.

Аналіз останніх досліджень, у яки започатковано вирішення проблеми. Варто зазначити, що в останні роки проблематиці ризику, підходам до його управління та удосконалення методів оцінки приділяється значна увага з боку вітчизняних вчених-теоретиків та фахівців у сфері практичної ризикології. Головні дослідження і публікації, де започатковано розв'язання даної проблеми, належать таким провідним дослідникам як Внукова Н. М., Колодізев О. М., Рац О. М. та інші.

Цілі статті. Метою роботи є визначення теоретичних аспектів управління ризиками кредитного портфеля банку відповідно до нормативів регулювання НБУ.

Виклад основного матеріалу. В якості однієї з характеристик кредитного ризику банків може розглядатися частка проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків. У 2012 року цей показник по банківській системі України сягнув 11,2 %, у 2013 – 9,6 %, 2014-8,9 %, 2015-7,7 %, а вже у 2016 році – 11,5 %. Це свідчить про початкову потребу вдосконалення існуючої практики оцінки й управління кредитним ризиком банківських установ України й актуальність даної роботи. Стандартизованим методом передбачається, що мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (K), необхідного для покриття кредитного ризику, визначається множенням величини ризик-позиції банку у момент дефолту (EAD, Exposure at Default), яка являє собою вартість активу, що наражається на кредитний ризик, на коефіцієнт ризику (KP) та на 8 % (коефіцієнт платоспроможності):

$$K = EAD \times KP \times 8 \% \quad (1)$$

При цьому розрахунок EAD здійснюється за алгоритмом, представленим у табл. 1 [1].

Таблиця 1

Розрахунок ризик-позиції банку у момент дефолту
(EAD, Exposure at Default)

Вимога, що підпадає під кредитний ризик	Ризик-позиція у момент дефолту
Активи	Номінальна вартість вимоги – (Спеціальні резерви на покриття сумнівних вимог + Загальні резерви під невизначені ризики)
Традиційні позабалансові операції	Вартість вимоги x Кредитний конверсійний коефіцієнт (CCF: 0%, 20%, 50%, 100%) – Пом'якшення кредитних ризиків (нетінг)
Новітні позабалансові операції (строкові операції, ф'ючерси, опціони і свопи)	Метод ринкової оцінки: (Теперішня + Майбутня вартість ризиків) - Пом'якшення кредитних ризиків (нетінг) Строковий метод: Вартість вимоги × Визначена строкова ставка
Всі активи	- Пом'якшення кредитних ризиків: 1) Нетінг (взаємна компенсація вимог та зобов'язань за збалансованими операціями): EAD зменшується на сальдо взаємних вимог; 2) Фінансові забезпечення за комплексним підходом: EAD зменшується на скореговану вартість фінансової гарантії

Коефіцієнт ризику (КР) же визначається залежно від категорії вимоги, категорії боржника та зовнішнього рейтингу (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Визначення коефіцієнту ризику (КР) залежно від категорії вимоги, категорії боржника та зовнішнього рейтингу

В залежності від відношення до певного класу активів та зовнішнього рейтингу						
Категорії довгострокових рейтингів (від - до)	AAA AA-	A+	BBB+ BBB-	BB+ BB-	B- B+	Менше B-
1	2	3	4	5	6	7
1) Центральні-державні установи	0 %	20 %	50 %	100 %	150 %	100 %

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
2) Банки: Варіант І	20 %	50 %	100 %		150 %	100 %
2) Банки: Варіант І	20 %	50 %	100 %		150 %	50 %
ПСП менше 3м	20 %		50 %		150 %	20 %
3) Корпорації	20 %	50 %	100 %		150 %	100 %
Категорії коротко- строкових рейтингів	A1/P1		A2/P2		A3/P3	Решта
Всі боржники	20 %		50 %		100 %	150 %
Залежно від відношення до певного класу активів, але незалежно від рейтингу						
Вид активу					КР	
4) Роздрібний регулятивний портфель					75 %	
5) Іпотечні кредити: а) житлова нерухомість					35 %	
б) комерційна нерухомість					100 %	
6) Капіталовкладення: а) в небанківські установи					150 %	
б) в банківські установи					100 %	
7) Вимоги, прострочені більше, ніж на 90 днів					50-150 %	
8) Інші активи, що не належать до торгового портфелю					100 %	
- Пом'якшення кредитних ризиків:					КР гаран- та	
а) Фінансові забезпечення за простим підходом						
б) Гарантії та кредитні деривативи						

Як видно з табл. 2 складність застосування стандартизованого методу визначення мінімального розміру регулятивного капіталу банку, необхідного для покриття кредитних ризиків, в Україні зумовлюється практичною відсутністю визнаних органами банківського нагляду вітчизняних рейтингових агентств і достатньо високими затратами на замовлення рейтингу від зарубіжних рейтингових агентств, що визнані Національним банком України.

Висновки. Як перспективну методику аналізу й оцінки кредитного ризику в Україні пропонуємо підхід, що базується на грошовій оцінці кредитного ризику, відповідно до якого можна визначати розміри необхідних резервів для покриття очікуваних кредитних ризиків, а також величину необхідного економічного капіталу, що покриватиме зазанані банком кредитні ризики. Даний підхід вимагає від Національного банку України таких дій. По-перше, розробити шкалу критеріїв (опираючись на передовий світовий досвід), за якими буде визначатися ймовірність дефолту вимоги банку, що містить кредитний ризик. По-друге, розробити відповідну нормативно-законодавчу базу щодо запровадження в українську

банківську практику методу грошової оцінки кредитного ризику, що буде включатися до мінімального розміру капіталу банку. І, по-третє, розробити механізм контролю за правильністю визначення банками власного кредитного ризику за даною методикою й адекватністю формування ними резервів під ці ризики з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.

1. Вергелюк Ю. Ю. Методи та інструменти управління кредитним ризиком при обслуговуванні корпоративних клієнтів банку / Ю. Ю. Вергелюк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 195–198.
2. Внукова Н. М. Ієрархія факторів ризиків банку при овердрафтному кредитуванні / Н. М. Внукова, О. В. Мовчан // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер : Економіка. – 2013. – № 4. – С. 6–10.
3. Колодізев О. М. Оптимізація кредитного портфеля банку за критеріями прибутковості, ризику та ліквідності / О. М. Колодізев, В. С. Буряк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2015. – № 1. – С. 19–27.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Національний Банк України – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
5. Рац О. М. Дослідження впливу якості кредитного портфелю на ефективність кредитної діяльності банку як складова моніторингу кредитного ризику / О. М. Рац // Технологический аудит и резервы производства. 2015. – № 1(5). – С. 41–45.

*УДК: 657

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ

У статті представлено дослідження теоретичних та практичних основ проведення інвентаризації, як невід'ємного інструменту контролю. Адже, саме інвентаризація дає можливість проконтролювати виконання правил і умов зберігання і використання майна підприємства.

Ключові слова: інвентаризація, контроль, облік, звітність, активи, зобов'язання.

* Ткачук І.М.

Tkachuk I.

INVENTORY AS AN INDEPENDENT INSTRUMENT OF CONTROL

The article presents the research of theoretical and practical bases of inventory preparation and registration as an integral instrument of control. After all, it is the inventory that makes it possible to monitor the implementation of the rules and conditions of storage and use of property of the enterprise

It is the inventory as an element of the accounting method that allows you to determine the actual amount of assets, capital and liabilities, and compare the results with the accounting data. And timeliness of its guarantee of confidence in the reliability of the data of accounting and financial reporting.

Inventory is the most important control procedure used by both enterprises and supervisory authorities in exercising supervisory functions. The inventory allows you to identify excesses or shortages of property, establish the actual status of objects, assess the reality of the debt reflected in the account, identify the possibility of reducing costs, adjust accounting and, most importantly, minimize tax risks.

Inventory at the enterprise performs a controlling function and allows to identify cases of unjustified reduction of capital invested in different types of assets. Accordingly, the company should not ignore the annual inventory, because only with its help you can determine the real state of the enterprise, prevent theft and reduce losses.

Keywords: inventory, control, accounting, reporting, assets, liabilities.

Ткачук И.Н.

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ КАК НЕОТЪЕМЛЕМЫЙ ИНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЯ

В статье представлено исследование теоретических и практических основ проведения инвентаризации, как неотъемлемого инструмента контроля. Ведь именно инвентаризация дает возможность проконтролировать выполнение правил и условий хранения и использования имущества предприятия

Ключевые слова: инвентаризация, контроль, учет, отчетность, активы, обязательства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Важливим питанням у діяльності будь-якого підприємства є забезпечення безпеки ресурсів та їх раціонального економічного використання, а також запобігання непередбачених втрат. Не втратити орієнтири дійсності допомагає один з найбільш важливих інструментів контролю за збереженням господарських засобів – інвентаризація.

Саме інвентаризація, як елемент методу бухгалтерського обліку дає змогу визначити фактичний розмір активів, капіталу та зобов'язань, й зіставити отримані результати з даними бухгалтерського обліку. А своєчасність проведення її гарантує впевненість у достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

І як зауважує Кузьмін Дм.Л., добре сплановані цілі і засоби, у добре сформованих структурах, за умови ефективної системи мотивування, можуть призводити до розширення обмеження сфери й інтенсивності інвентаризації як засобу контролю [3].

Також варто пам'ятати, що не проведення інвентаризації є порушенням правил ведення бухгалтерського обліку і може призвести до накладення адміністративного штрафу. З огляду на завадання, які вирішує належним чином проведена і оформлена інвентаризація, її значення важко переоцінити [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Інвентаризація майна і зобов'язань підприємства виступає невід'ємним інструментом системи внутрішнього контролю та обов'язковим елементом облікової політики. Саме інвентаризація дає можливість проконтролювати виконання правил і умов зберігання грошових коштів та товарно-матеріальних цінностей, достовірності даних розрахунків з контрагентами, утримання та експлуатації об'єктів основних засобів, а також запобігає викраденню та знищенню майна підприємства.

У наукових та практичних публікаціях дослідниками досить багато уваги приділяється актуальним питанням інвентаризації. Зокрема, у дослідженні Букало Н.А. висвітлюється економічна сутність інвентаризації, зміни нормативно-правового забезпечення її проведення, відображення в бухгалтерському обліку та звітності розбіжностей, виявлених за результатами проведеної інвентаризації [1]. Кузьмін Дм.Л. розглядає проблеми формування суб'єктів інвентаризації, їх роль у здійсненні контролю за збереження майна власника [3].

Олійник С.О. акцентує увагу на ролі інвентаризації в господарській діяльності підприємств, обґрунтовує значення та місце інвентаризації як невід'ємної складової формування достовірної фінансової звітності [4]. А Харламова О.В. висвітлює особливості

підготовки та проведення інвентаризації для цілей складання фінансової МСФЗ-звітності, доводить важливість оцінки якісних характеристик об'єктів інвентаризації [8].

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження інвентаризації, як невід'ємного інструменту фактичного контролю за збереженням майнових цінностей і коштів підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інвентаризація допомагає зорієнтуватися у реальному фінансово-господарському становищі справ на підприємстві, отримати необхідні достовірні дані щодо майна, яке знаходиться в розпорядженні підприємства: скільки його, в якому стані воно знаходиться, чи правильно його оцінено.

Як метод обліку і контролю, інвентаризація забезпечує дотримання таких принципів звітності, як достовірність та зрозумілість, і одержання повної та неупередженої інформації про наявність і стан активів та зобов'язань [1].

Відповідно до п. 5 розд. I Положення № 879 під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряється і документально підтверджується їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання і оцінка. При цьому забезпечується [6]:

- виявлення фактичної наявності активів та перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів;

- установа лішку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку;

- виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;

- виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання.

Відповідальними за проведення інвентаризації є власник або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів, який створює необхідні умови для її проведення. Також керівником або власником підприємства, визначаються об'єкти, періо-

дичність та строки проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим. Обов'язкові випадки проведення інвентаризації активів, капіталу і зобов'язань представлено в п. 7 Загальних положень Положення № 879 [6] та п.12 Порядку № 419 [7].

У контексті сучасної парадигми дослідження, актуальною є думка Букало Н.А. про те, що проведення інвентаризації сприяє формуванню достовірної фінансової звітності, на основі якої користувачі приймають відповідні рішення [1]. Саме тому, проведення інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності – це обов'язкова процедура для кожного підприємства, яка регламентована:

- п.1 ст.10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2];

- п. 7 розд. I Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [6];

- п. 12 Порядку подання фінансової звітності [7].

Варто також відмітити, що відповідно до пп. 20.1.9 ст. 20 Податкового кодексу України контролюючі органи мають право вимагати під час перевірок від платників податків, які перевіряються, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки [5].

Інвентаризація є важливим інструментом контрольного процесу, який використовують і підприємства, і контролюючі органи при здійсненні наглядових функцій. Інвентаризація на підприємстві виконує контрольну функцію і дозволяє виявити випадки необгрунтованого зменшення капіталу, вкладеного в різні види активів.

Враховуючи вище зазначене можна стверджувати, що підприємству не варто ігнорувати проведення щорічної інвентаризацій, оскільки лише за допомогою її можна визначити реальний стан підприємства, запобігти розкраданню і зменшити втрати.

Висновки. Інвентаризація – це невід'ємний інструмент контролю, який забезпечує відповідність даних бухгалтерського обліку та фактичного стану активів і зобов'язань. Завдяки інвентаризації можна виявити надлишки або недостачі майна, встановити фактичний стан об'єктів, оцінити дійсність відображеної в обліку заборго-

ваності, виявити можливість зниження витрат, відкоригувати облік і, що найважливіше, мінімізувати податкові ризики.

1. Букало Н.А. Інвентаризація як умова для складання фінансової звітності / Н.А. Букало // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2016. – Том 23. – № 1. – С. 167-173.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV.
3. Кузьмін Дм.Л. Суб'єкти інвентаризації та порядок їх формування / Дм.Л. Кузьмін // Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 1(13). – С. 203-210.
4. Олійник С.О. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку та напрями її вдосконалення / Олійник С.О. // INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE – 2017. – № 5(14).
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755-VI.
6. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879.
7. Порядок подання фінансової звітності, затверджено Постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419.
8. Харламова О.В. Особливості інвентаризації для цілей складання МСФЗ-звітності [Електронний ресурс] / О.В. Харламова – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/65.pdf>.
9. Шнурко А.М. Особливості проведення інвентаризації на підприємстві [Електронний ресурс] / А.М. Шнурко, М.О. Бражко. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer37/738.pdf>.

*УДК 336.77.067

Чиж Н.М., к.е.н., доцент

Дзямулич М.І., к.е.н., доцент

Потьомкіна О.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості формування ресурсної бази банківських установ. Проаналізовано динаміку та сучасний стан, а також умови формування ресурсного забезпечення банків в Україні. Визначена роль коштів фізичних та юридичних осіб у формування ресурсної бази банку.

* Чиж Н.М., Дзямулич М.І., Потьомкіна О.В.

Ключові слова: банк, капітал, зобов'язання, фінансові ресурси, джерела формування ресурсів банку, ресурсна база.

Chyzh N., Dzyamulich M., Potemkina O.

FEATURES OF FORMATION OF THE RESOURCE BASE OF BANKS OF UKRAINE

In the article the features of formation of resource base of banking institutions are investigated. The dynamics and current state, as well as the conditions for the formation of resource provision of banks in Ukraine are analyzed. The role of funds of individuals and legal entities in forming the resource base of the bank is determined.

Effective functioning of the bank is possible only with the availability of an appropriate resource base, which helps to achieve the main goal of banking activity, which is to minimize costs and maximize profits through active and passive operations. For most banking institutions, sufficient resources provide the ability to maintain liquidity, solvency, reliability, profitability, as well as to neutralize certain risks specific to the banking sector.

The formation of commercial banks' resources in a sufficient amount is of great importance for the effective operation of banking institutions and the development of the banking system as a whole. Having sufficient financial resources allows you to carry out active banking operations in order to obtain the maximum level of profit and differentiation of risks. The main of the active operations of commercial banks is lending to economic agents, including long-term ones. Long-term loans can only be provided by financially stable banks that have the ability to seize the available resources for a long time.

Today, the formation of the resource base of commercial banks is one of the most important tasks for ensuring economic growth. The banking system must have a set of resources sufficient to lend to current needs of economic entities, as well as to finance investment activities, to create appropriate reserves and maintain its own liquidity. The volume of financial resources determines their demand in the financial market and directly affects the size of interest rates in both passive and active operations.

The structure of the resources of commercial banks is individual and depends on the degree of their specialization, the peculiarities of their activities, the state of the market of credit resources and other factors. For the transition of the Ukrainian economy to a new state, a significant increase in both the capital of the banking system and resources in general is required.

At the initial stage, the acceleration of the current liabilities should be accelerating as a result of the development of entrepreneurial activity, and subsequently, with the increase of incomes both business entities and the population, the structure of borrowed funds will change with the increase of the share of time resources, first of all deposits of the population. This consistency should provide Ukraine and its banking system with a self-sufficient resource base for economic growth.

So, after analyzing the formation of resource provision of banks in Ukraine, the role of deposits in the formation of the bank's resource base is determined. Since population deposits are the cheapest source of attracted banks, it is important to implement

and extend the practice of cashless settlements between individuals and to realize such a function of money as accumulation through investing them in accounts with banks. At the same time, it is important to overcome the distrust of the banking system by the Ukrainian population, which will help improve the market conditions for the effective functioning of banks.

Key words: bank, capital, liabilities, financial resources, sources of bank resources formation, resource base.

Чиж Н.М., Дзямулич М.И. Потемкина О.В.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКОВ УКРАИНЫ

В статье исследованы особенности формирования ресурсной базы банковских учреждений. Проанализирована динамика и современное состояние, а также условия формирования ресурсного обеспечения банков в Украине. Определенная роль средств физических и юридических лиц в формирование ресурсной базы банка.

Ключевые слова: банк, капитал, обязательства, финансовые ресурсы, источники формирования ресурсов банка, ресурсная база.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективне функціонування комерційного банку можливе лише за наявності відповідної ресурсної бази, яка сприяє досягати основну мету банківської діяльності, що полягає у мінімізації витрат та максимізації прибутку за рахунок активних та пасивних операцій. Для більшості вітчизняних банківських установ достатня кількість ресурсів дає можливість підтримувати на відповідному рівні ліквідність, платоспроможність, надійність, рентабельність, дотримуватись економічних нормативів, а також нейтралізувати певні ризики, що притаманні банківському сектору.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Особливу увагу дослідженням достатності ресурсної бази приділяють: М. Алексеєнко, О. Барановський, А. Гальчинський, М. Савлук, Т. Смовженко, В. Коваленко, А. Мороз, В. Міщенко, І. Ларіонова, О. Лаврушин, П. Роуза, Дж. Сінкі мл., Д. Розенберга, Е. Долана та інших. Зважаючи на ґрунтовні дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються ефективності формування ресурсної бази банків, зазначена проблема й дотепер лишається однією з найактуальніших.

Цілі статті. Метою написання даної статті є дослідження основних джерел фінансових ресурсів банків та обґрунтування перспективних напрямів зростання ресурсної бази вітчизняних банків у сучасних умовах господарювання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наявність постійної конкуренції в банківській діяльності зумовлює розвиток та удосконалення як самої банківської системи, так і окремих її ланок – комерційних банків. Для успішної діяльності на фінансовому ринку вітчизняні банки використовують не тільки власний капітал, але й залучений та позичений, котрі становлять левову частку у структурі капіталу кожного банку.

Мишкін Ф. зазначає, що не вигідно нагромаджувати занадто багато капіталу, оскільки це впливає на розмір доходу акціонерів. Так, при отриманні чистого прибутку у розмірі 1 млн. грошових одиниць при сумі активів 100 млн. грошових одиниць, якщо власний капітал становить 10 %, то акціонери отримують дохід у розмірі 10 %, а якщо власний капітал – 5%, дохід акціонера – 20 % відповідно [4].

Цікаву точку зору щодо необхідності та доцільності залучення банком коштів для здійснення своєї діяльності мали класики політичної економіки. Так, Д. Рікардо говорив, що «власне функції банкіра починаються тільки з того моменту, коли він утилізує чужі гроші. Поки він оперує тільки власними коштами, він лише капіталіст. Діяльність такого банкіра була б вузькою, і таке підприємство не було б банком» [2].

Ресурсна база банку являє собою комплексне поняття, котре відображає систему показників, що характеризують наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансові ресурси кожного банку мають певну структуру, тобто співвідношення між власними коштами та зобов'язаннями банку, що складається під впливом конкретних умов: універсалізації чи спеціалізації банку, його кредитної стратегії й тактики, обсягу послуг, які пропонують клієнтам, і, звичайно, стану економіки країни.

Забезпечення оптимального співвідношення між власними, залученими та запозиченими коштами є особливо важливим в умовах дефіциту фінансових ресурсів.

Формування ресурсів комерційних банків в достатньому обсязі має велике значення для ефективної діяльності банківських установ та розвитку банківської системи в цілому. Наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів дозволяє здійснювати активні банківські операції з метою отримання максимального рівня прибутку і диференціації ризиків. Основною з активних операцій комерційних банків є кредитування суб'єктів економічних відносин, в тому числі й довгострокове. Надавати довгострокові кредити можуть лише фінансово стійкі банки, які мають можливість тривалого вилучення наявних ресурсів.

Нині формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система має володіти сукупністю ресурсів, достатніх як для кредитування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для фінансування інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності. Обсяг фінансових ресурсів визначає їхній попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за пасивними, так і за активними операціями [2, с. 60].

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2017 року зріс на 3,5 % до 1173 млрд. грн. Аналізуючи дані таблиці 1, видно, що основними складовими зобов'язань банківської системи України є кошти фізичних та юридичних осіб. Варто відзначити, що кошти фізичних осіб є головним джерелом формування банківських ресурсів. Це підтверджує той факт, що станом на 1 січня 2018 року кошти фізичних осіб становили 479 млрд. грн, що на 42 млрд. грн більше ніж в 2015 році або зросли на 9,6%. Для коштів фізичних осіб, теж прослідковується позитивна тенденція збільшення їх розміру на 10 млрд. грн або на 2,7 5 для даного періоду .

Протягом 2017 року сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи України збільшився на 6,4% та станом на 01.01.2018 р. відповідав 858,4 млрд. грн. Незважаючи на визнання неплатоспроможними ряду банківських установ, їх вплив на загальний обсяг зобов'язань був незначним, оскільки депозитний портфель цих установ був дуже малим. За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні

вклади строком до 1 року, включаючи кошти на вимогу. Слід зауважити, що в 2017 році депозитний ринок почав демонструвати ознаки відновлення, обсяг залучених депозитів в цьому році вперше за останні декілька років показує зростання.

З початку 2017 року встановилася тенденція до зростання обсягу вкладів на вимогу. Станом на 01.01.2018 р. їх сума відповідає 438,3 млрд. грн., що дорівнює 47% сукупного портфелю коштів клієнтів (43% на початок 2017 року). Слід зауважити, що частка коштів, залучених на строк 1-2 роки, поступово зростає, проте загальний їх вклад у сукупний показник є незначним [1].

Клієнтський портфель суб'єктів господарської діяльності протягом 2017 р. збільшився на 3,6% (40,2 млрд. грн.) та станом на 01.01.2018 р. складав 379,8 млрд. грн. При цьому, нарощення коштів суб'єктів господарської діяльності відбувалося як за рахунок збільшення залишків на поточних рахунках, так і строкових коштів. На динаміку показника знаний вплив мають курсові різниці. Разом з тим, даний сегмент також демонструє ознаки поступового «оздоровлення», що виражається в збільшенні коштів суб'єктів господарської діяльності на рахунках (за підсумками 2017 року (271,6 млрд. грн.), або +1,6 млрд. грн.).

Варто відзначити, що структура ресурсів окремих комерційних банків є індивідуальною і залежить від ступеня їх спеціалізації, особливостей їх діяльності, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів. Так, універсальні комерційні банки, які здійснюють переважно операції з короткострокового кредитування, як основний вид залучених ресурсів використовують короткотермінові депозити, а іпотечні банки, які займаються довгостроковим кредитуванням під заклад нерухомості, мобілізують кошти шляхом випуску та реалізації довгострокових зобов'язань.

Висновки. Отже, провівши аналіз формування ресурсного забезпечення банків в Україні, визначена вагому роль депозитів у формування ресурсної бази банку. Оскільки вклади населення є найбільш дешевим залученим ресурсом банків, важливим є втілення та поширення практики безготівкових розрахунків між фізичними особами та реалізація такої функції грошей як накопичення через вкладення їх на рахунки в банки. А для цього необхідно удосконалити нормативну базу, яка регулює дані відносини. При цьо-

му важливим є подолання недовіри до банківської системи з боку населення України, що сприятиме покращенню умов на ринку для ефективної діяльності банків. А це дасть ще більший результат, виражений у економічному зростанні держави, який є вигідним для всіх суб'єктів господарювання, в тому числі, і для комерційних банків.

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf.
2. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку// Банківська справа. - 2002. - № 1. - С. 58-64
3. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно–кредитная политика : пер. с англ. / Долан Дж. Э., Кэмпбэлл К. Д., Кэмпбэлл Дж. Р. – М. : Профико, 1991. – 448 с.
4. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін ; пер. з англ. С. Панчишина. – К. : Основи, 1998. – 963 с.

*УДК 657.1

Чудовець В.В., к.е.н., доцент

Якимчук Д.Д.

Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ВНАСЛІДОК ПЕРЕОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

У статті досліджено зв'язок між сумою залишкової вартості основних засобів і собівартістю реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства. Використовуючи методи економетричного аналізу, визначено залежність між залишковою вартістю основних засобів та собівартістю реалізованої продукції підприємства. На основі отриманих результатів розраховано ймовірні відхилення між реальними показниками звітності та розрахунковими.

Ключові слова: справедлива вартість, переоцінка активів, фінансові результати.

* Чудовець В.В., Якимчук Д.Д.

Chudovets V., Yakymchuk D.

ECONOMIC ANALYSIS OF CHANGES OF INDICATORS OF ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A RESULT OF THE REASSESSMENT OF THE MAIN MEANS

The article investigates the relationship between the amount of residual value of fixed assets and the cost price of agricultural products sold.

Evaluation as an element of the accounting methodology plays a major role in ensuring the reliability of accounting metrics, which is the basis for decision making by different users - owners, managers, management personnel of the company, and investors. banks, etc. For accounting purposes, assets need to be reflected in accounting and reporting in monetary terms.. In order to make a real assessment of the value of assets, it is expedient for the enterprise to make a revaluation of them at fair value which may differ significantly from the balance sheet. Providing high-quality and efficient company management is impossible without timely, reliable and complete information on available resources, cash flows, events and their results. The value of assets depends on many indicators of financial activity, in particular, the cost of sales. Using an appraisal at fair value, the entity has the ability to reflect the market value of elements of the financial statements. In a chaotic economic environment, the use of fair value as a valuation will enable the main function of accounting - the computerization of users - to be carried out, since historically the cost is not always optimal in terms of the reliability of information.

The object of research is the process of revaluation of assets, in particular fixed assets, at agricultural enterprises. The analysis was based on the reporting indicators of the Agricultural Production Cooperative «Urozhay» of the Lutsk district of the Volyn region. Using the methods of econometric analysis, the relationship between the residual value of fixed assets and the cost of sales of the enterprise is determined. On the basis of the obtained results, probable deviations between actual reporting indicators without revaluation and estimated after revaluation are calculated. It is determined that there is a direct link between the residual value of fixed assets and the cost price of sold products. That is, with the increase in residual value, the cost of sold products increases. The calculated percentage of the growth of the cost price of sold products with an increase in residual value by 1% is 1.107%. According to the State Statistics Service, the asset revaluation index is 1,047. Given this, we can conclude that the real cost of production is approximately 5.2% higher than the cost price, reflected in accounting and reporting.

Based on the calculations we can conclude that the revaluation of fixed assets plays a very important role in the enterprise. Its non-implementation leads to a lowering of the book value of assets, in accordance with a lesser amount of depreciation, which constitutes a significant share in the production cost of production and is an integral part of almost all items of expenses. Consequently, the production costs reflect the understated amounts of depreciation. This leads to artificial overestimation of financial results - profit and profitability of agricultural activity.

Key words: fair value, revaluation of assets, financial results.

Чудовец В.В., Якимчук Д.Д.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИЗМЕНЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В РЕЗУЛЬТАТЕ ПЕРЕОЦЕНКИ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ

В статье исследована связь между суммой остаточной стоимости основных средств и себестоимостью реализованной продукции сельскохозяйственного предприятия. Используя методы эконометрического анализа, определена зависимость между остаточной стоимостью основных средств и себестоимостью реализованной продукции предприятия. На основе полученных результатов рассчитаны возможные отклонения между реальными показателями отчетности и расчетными.

Ключевые слова: справедливая стоимость, переоценка активов, финансовые результаты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Не є секретом той факт, що часто показники обліку та звітності підприємств, в тому числі сільськогосподарських, не відповідають реальному значенню. Це стосується, зокрема, вартості активів, відображених в балансі, та фінансових показників діяльності підприємства. З метою реальної оцінки вартості активів підприємству доцільно проводити їх переоцінку до справедливої вартості, яка може значно відрізнитись від балансової. Від вартості активів залежить багато показників фінансової діяльності, зокрема, собівартість реалізованої продукції.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивченням проблем переоцінки займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Кірейцев Г.Г., Голов С.Ф., Савченко В.М., Бондар М.І., Хашік В., Гмитрашевич М. та інші. Проте, залишаються недослідженими багато питань переоцінки, зокрема, зміна показників обліку та звітності внаслідок її проведення.

Цілі статті. Дослідження зміни показників діяльності сільськогосподарських підприємств, використовуючи методи економетричного аналізу.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідимо зв'язок між сумою залишкової вартості основних засобів і собівартістю реалізованої продукції підприємства. Для цього побудуємо економетри-

чну модель, в якій фактором або незалежною змінною (x) буде сума залишкової вартості основних засобів, а показником або залежною змінною (y) буде собівартість реалізованої продукції підприємства.

Для побудови економетричної моделі використаємо статистичні дані СВК «Урожай» Луцького району Волинської області за 2012–2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1
Статистичні дані для проведення економетричного аналізу
по СВК «Урожай» 2012-2017 рр.

№ з/п	Рік	Сума залишкової вартості основних засобів (x), тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції (y), тис. грн.
1	2012	10111	13531
2	2013	11714	18147
3	2014	13542	19963
4	2015	14558	28074
5	2016	26970	35856
6	2017	28135	39737

Побудуємо кореляційне поле відклавши по горизонтальній осі значення фактора (сума залишкової вартості основних засобів), а по вертикальній осі значення показника (собівартість реалізованої продукції підприємства) (рис. 1).

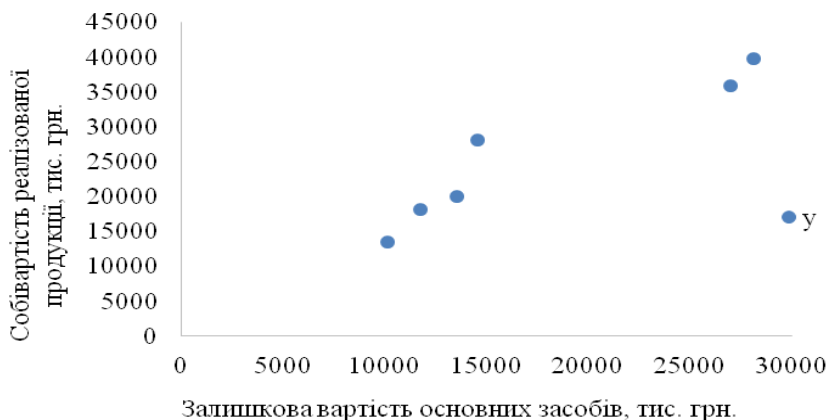

Рис. 1. Кореляційне поле

Побудуємо різні лінії тренду: лінійну, експоненціальну і поліноміальну (рис. 2-4).

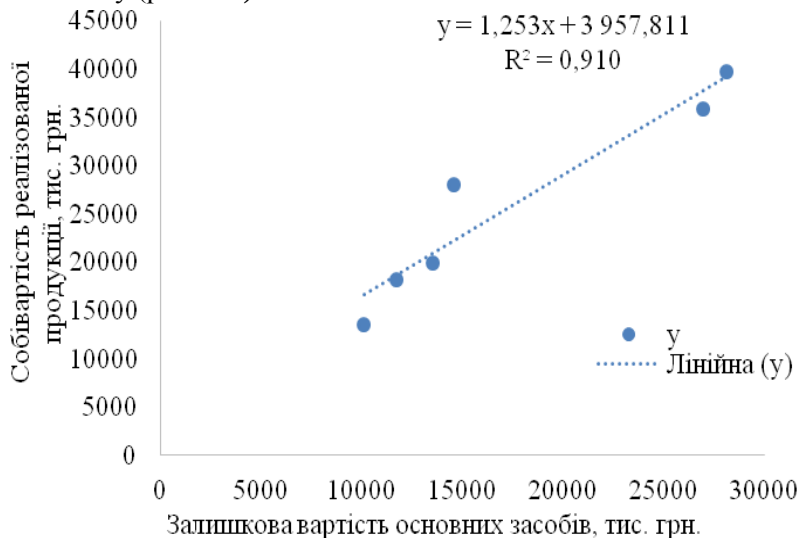

Рис. 2. Кореляційне поле і лінія тренду лінійна

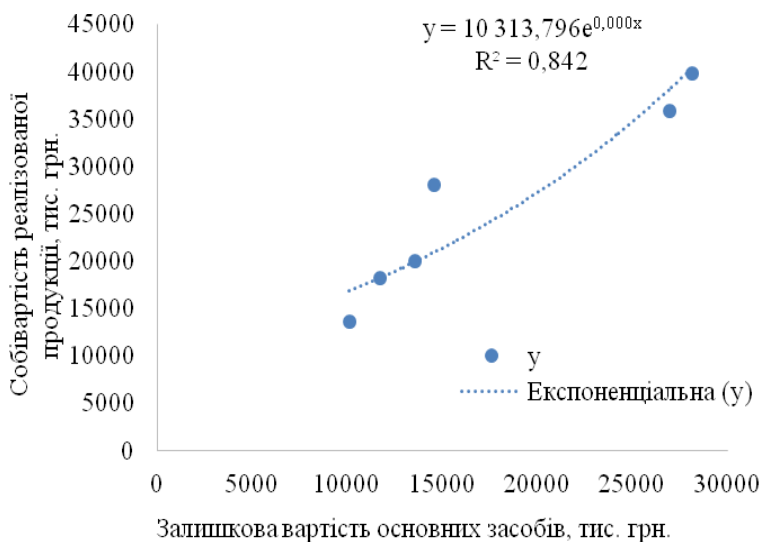

Рис. 3. Кореляційне поле і лінія тренду експоненціальна

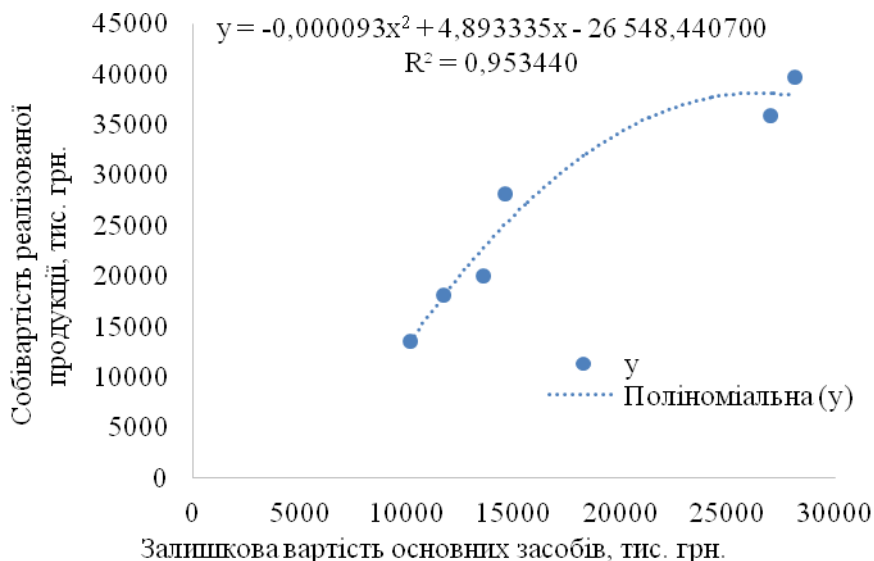

Рис. 4. Кореляційне поле і лінія тренду поліноміальна

На основі значення коефіцієнта детермінації виберемо ту лінію тренду, яка найкращим чином описує досліджувану залежність. Оскільки коефіцієнт детермінації оцінює ступінь варіації показника під впливом варіації фактора, нам потрібно вибрати ту лінію тренду, де коефіцієнт детермінації набуває найбільшого значення. Ця залежність подана на рис. 3.5 і має форму полінома 2-го степеня:

$$Y_{\text{роз}} = -0,000093 \times x^2 + 4,893335 \times x - 26548,4407, \quad (1)$$

де x – сума залишкової вартості основних засобів, тис. грн.;

y – собівартість реалізованої продукції підприємства, тис. грн.

Обчислимо розрахункові значення показника і порівняємо їх із експериментальними (табл. 2).

Розрахункові значення показника близькі до статистичних, а суми розрахункових і статистичних значень показника практично однакові. Це означає, що побудована економетрична модель якісна і зв'язок між фактором і показником варто досліджувати.

Таблиця 2

Порівняння статистичних і розрахункових значень показника згідно побудованої економетричної моделі по СВК «Урожай» за 2012-2017 рр.

№ з/п	Період	Сума залишкової вартості основних засобів (x), тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції (y), тис. грн.	
			Статистичні дані (y)	Розрахункові дані (y роз)
1	2012	10111	13531	13420,464
2	2013	11714	18147	18010,830
3	2014	13542	19963	22662,226
4	2015	14558	28074	24978,741
5	2016	26970	35856	37778,381
6	2017	28135	39737	37508,765
Сума		105030,00	155308,00	154359,406

Для аналізу побудованої економетричної моделі оцінимо ступінь варіації показника (собівартість реалізованої продукції підприємства) під впливом варіації фактора (сума залишкової вартості основних засобів) за допомогою коефіцієнта детермінації. Для поліноміальної лінії тренду $R^2=0,953$. Оскільки $R^2 \rightarrow 1$, то варіація фактора сильно впливає на варіацію показника. На 95,3% варіація фактора пояснюється варіацією показника, і на 4,7% варіацією інших факторів.

Оцінимо якість зв'язку між показником (собівартість реалізованої продукції підприємства) і фактором (сума залишкової вартості основних засобів) за допомогою індексу кореляції. Для поліноміальної лінії тренду $R=0,976$. Оскільки значення індексу кореляції близьке до 1, то спостережувані точки достатньо близько лежать до лінії регресії.

Визначимо, на скільки відсотків зміниться показник (собівартість реалізованої продукції підприємства) при збільшенні фактора (сума залишкової вартості основних засобів) на 1% за допомогою коефіцієнта еластичності. Розрахунки показали, що для середніх

значень фактора (сума залишкової вартості основних засобів) і показника (собівартість реалізованої продукції підприємства) значення коефіцієнта еластичності становить 1,107. Отже, якщо фактор (сума залишкової вартості основних засобів) збільшується на 1%, то показник показника (собівартість реалізованої продукції підприємства) збільшується на 1,107%.

Графік коефіцієнта еластичності подано на рис. 5.

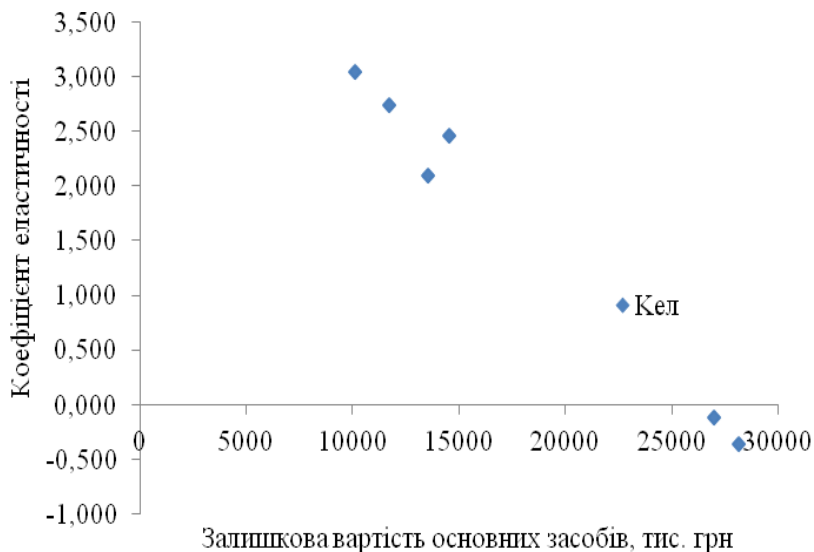

Рис. 5. Графік коефіцієнта еластичності

Згідно з інформацією офіційного сайту Державної служби статистики України статистики, індекс переоцінки основних засобів, які використовуються в сільському господарстві становить 1,047 [8]. Тобто, основні засоби недооцінені на 4,7%. Як зазначалося, результати аналізу показали, що при зміні залишкової вартості на 1%, собівартість реалізованої продукції зростає на 1,107%. Якщо дооцінити основні засоби на 4,7%, то собівартість зростає на 5,2% ($4,7\% \times 1,107\%$).

Проведемо орієнтовний розрахунок зміни показників діяльності підприємства внаслідок проведеної переоцінки основних за-

собів на прикладі СВК «Урожай». Результати розрахунків наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Зміна показників діяльності СВК «Урожай»
за 2017 рік внаслідок переоцінки

Показник	До переоцінки, тис. грн.	Після переоцінки, тис. грн.	Відхилення, тис. грн.
Залишкова вартість основних засобів	28135,00	29457,35 (28135,00 x 1,047)	1322,35
Собівартість реалізованої продукції	39737,00	41804,48 (39737,00 x 1,052029)	2067,48

Сума дооцінки основних засобів у 2017 році становила б 1322,35 тис. грн. Тобто, вартість активів кооперативу може мати недостовірну оцінку в балансі. В свою чергу, це призводить до того, що собівартість реалізованої продукції може бути більшою на 2067,48 тис. грн.

Висновки. На основі проведених розрахунків можемо зробити висновок, що переоцінка основних засобів відіграє дуже важливу роль в діяльності підприємства. Її непроведення призводить до заниження балансової вартості активів, відповідно до меншої суми амортизаційних відрахувань, які складають значну частку в виробничій собівартості продукції і є складовою майже всіх статей витрат. Отже, у собівартості продукції відображаються занижені розміри амортизаційних відрахувань. Це призводить до штучного завищення фінансових результатів – прибутку та рентабельності сільськогосподарської діяльності.

1. Gmytrasiewicz M. Teoria rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej / M. Gmytrasiewicz. – W: Rachunkowośćczoraj, dziś, jutro. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, 2007. – S. 139.
2. Hasik W. Dylematy ustalenia wartości godziwej, [w:] Standaryzacja rachunkowości i rewizji finansowej, pod red. M. Kwiecień, PN AE Wrocław, 2007 nr 115.
3. Бондар М.І. Оцінка та оцінювання в бухгалтерському обліку / М.І. Бондар // Фінанси, облік і аудит. Збірник наукових праць. – 2009. – 175 с.
4. Голов С.Ф. Справедлива вартість та її місце в системі оцінок бухгалтерського

- обліку [Текст] / С.Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 4. – С. 3-18.
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
 6. Кірейцев Г.Г. Бухгалтерський облік та науковці, що генерують ідеї його розвитку / Г.Г. Кірейцев // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2008. – № 20. – С. 3-7.
 7. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
 8. Офіційний сайт «Державної служби статистики України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

*УДК 331.5(477)

Шубала І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ ЩОДО УСУНЕННЯ ДИСПРОПОРЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

У статті проведено оцінку ефективності роботи центру зайнятості щодо усунення диспропорції на ринку праці у Волинській області.

Ключові слова: ринок праці, центр зайнятості, диспропорції, працевлаштування, регіон.

Shubala I.

EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF THE EMPLOYMENT CENTER IN REMOVING IMBALANCES IN THE REGIONAL LABOR MARKET

Basically, imbalances in the modern labor market arise due to a substantial excess of labor supply over demand, which generates a number of problems that negatively affect the level of socio-economic development of the country and individual regions. The purpose of the study is to analyze and assess the disparities in the labor market on the example of a separate region – the Volyn region.

By most indicators there is a deterioration of the work of the regional employment center in the direction of ensuring the effectiveness of facilitating job

* Шубала І.В.

placement of the unemployed. It can be stated that the employment service as a whole is taking sufficient measures to employ persons who have additional guarantees of social protection. Among the positive results, employment growth can be highlighted from 34.1% in 2013 to 35.7% in 2017. At the same time, there was a decrease in the effectiveness of active employment promotion measures.

During the last 8 years there has been a gradual decrease in the number of unemployed people who participated in public works (from 11.0 thousand people in 2010 to 7.3 thousand people in 2017, or 33.9%), and the number of unemployed The population of vocational education (from 5,4 thousand people to 3,7 thousand people, or almost 2 times), indicating a reduction in the scope of active measures to promote employment in the Volyn region, as well as the need to intensify work in this direction from attracting additional financial resources from the Social Insurance Fund for Unemployment. Significant fluctuations in the level of employment of the unemployed are associated with the peculiarities of the development of the labor markets of individual cities or regions that are sensitive to changes in the economic situation of certain enterprises or organizations, especially during the period of economic crisis and financial instability, which is characterized by a decrease in the demand for labor. In order to balance supply and demand in the labor market at the regional level, it is necessary to introduce the practice of forming a strategy for balancing supply and demand in the regional labor market, which should aim at eliminating imbalances between the interests of individual parties in social and labor relations. The paper proposes the procedure for elaboration and implementation of the strategy of balancing supply and demand in the regional labor market and the role in this process of the Territorial Tripartite Social and Economic Council. The organizational and managerial support of the activity of the Territorial Tripartite Social-Economic Council will be carried out by the Chairman of the Regional Council and the Chairman of the Regional State Administration. Regulatory and legal support of the activity of this structure will be carried out by the Volyn Regional Council. For its part, the tripartite council will provide the highest state authorities with information on the state of implementation of the strategy for balancing supply and demand in the labor market and proposals for improving the system of regulatory and organizational and managerial support in the field of social dialogue.

Key words: labor market, employment center, disproportion, employment, region.

Шубала И.В.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ РАБОТЫ ЦЕНТРА ЗАНЯТОСТИ ПО УСТРАНЕНИЮ ДИСПРОПОРЦИИ НА РЕГИОНАЛЬНОМ РЫНКЕ ТРУДА

В статье проведена оценка эффективности работы центра занятости по устранению диспропорции на рынке труда в Волынской области.

Ключевые слова: рынок труда, центр занятости, диспропорции, трудоустройство, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Практика господарювання показує, що сучасний ринок праці України характеризується незбалансованістю попиту і пропозиції робочої сили. Тому на сучасному етапі необхідно створити комплексну систему аналізу та оцінки попиту і пропозиції на ринку праці на регіональному рівні. Важливо, створити таку систему соціально-трудових відносин на регіональному рівні, яка б дозволила уникнути утворення будь-яких дисбалансів на ринку праці. Основи дисбаланси на сучасному ринку праці виникають через суттєве перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї, що породжує низку проблем, які негативно позначаються на рівні соціально-економічного розвитку країни та окремих регіонів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вирішенням багатьох прямо чи опосередковано визначених проблем, які пов'язані із уникненням диспропорцій на ринку праці та формування ефективної системи соціально-трудових відносин на регіональному рівні займалися багато вітчизняних учених: А. Базилюк, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, В. Васильченко, В. Гриньова, М. Долішній, С. Злупко, Г. Купалова, В. Куценко, Е. Лібанова, В. Новіков, В. Онікієнко, В. Онищенко, Н. Павловська, В. Петюх, М. Шаленко, В. Шамота, Л. Черчик, І. Шубала та багато ін. Отримані напрацювання повинні стати теоретико-методологічною базою для подальшого вирішення проблем збалансування попиту і пропозиції на робочу силу, а також усунення інших диспропорцій на ринку праці регіонального рівня, що й стало підставою для вибору напрямку подальшого дослідження.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в проведенні аналізу та оцінки диспропорцій на ринку праці на прикладі окремого регіону – Волинської області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз руху робочої сили на регіональному рівні повинен охоплювати багато різноманітних аспектів, що стосуються зміни чисельності штатних та позаштатних працівників підприємств, показників прийняття та звільнення персоналу, плинності кадрів тощо.

Початковий етап аналізу передбачає узагальнення даних внутрішньої звітності та проведення комплексного аналізу зміни основних показників роботи Волинського обласного центру зайнятості за 2013-2017 рр. (табл. 1).

В цілому це дозволить зробити узагальнені висновки про ефективність реалізації державної політики сприяння працевлаштуванню безробітних у регіоні. Загалом протягом аналізованого періоду відбулося зменшення кількості осіб, які мали статус безробітного на 21,9%, у тому числі осіб, які мали додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. З іншого боку, спостерігається і зменшення кількості працевлаштованих безробітних – на 18,0%, але щодо осіб, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню цей показник зріс. Також серед позитивів можна виділити зростання рівня працевлаштування з 34,1% у 2013 році до 35,7% у 2017 році. Разом з тим відбулося зменшення ефективності активних заходів сприяння працевлаштуванню.

Також бачимо, що на фоні зменшення кількості осіб, які проходили профнавчання на 33,5%, відбулося зростання кількості залучених безробітних до виконання громадських робіт та інших робіт тимчасового характеру на 21,4%. Середній розмір допомоги по безробіттю за аналізований період зріс більше, ніж удвічі та у 2017 році становив 2088 грн.

Таблиця 1

Основні показники роботи Волинського обласного центру зайнятості за 2013-2017 рр.

Показники	2013 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Темп приросту, %		
					2016р./2015р.	2017р./2016р.	2017р./2013р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Мали статус безробітного протягом звітного періоду	37955	36463	33430	29653	-8,3	-11,3	-21,9
Працевлаштовано, всього	12925	12528	11894	10603	-5,1	-10,9	-18,0
Рівень працевлаштування, %	34,1	34,4	35,6	35,7	3,5	0,3	4,7
Проходили профнавчання	5609	5170	3707	3728	-28,3	0,6	-33,5
Брали участь у громадських роботах та інших роботах тимч. характеру	6028	7991	7057	7318	-11,7	3,7	21,4

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Середній розмір допомоги по безробіттю у грудні, грн.	989,7	1329,9	1927,8	2088,4	45,0	8,3	111,0
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року	11088	11739	9200	8179	-21,6	-11,1	-26,2
з них:							
жінки	6258	6811	4595	4767	-32,5	3,7	-23,8
молодь у віці до 35 р.	5663	5312	3702	3174	-30,3	-14,3	-44,0
особи, що проживають у сільській місцевості	4355	5055	4333	3457	-14,3	-20,2	-20,6
Отримують допомогу по безробіттю	9069	9672	7492	6503	-22,5	-13,2	-28,3
Кількість вакансій на кінець року	531	782	1648	2227	110,7	35,1	319,4

Примітка. Розроблено автором на основі джерел [1-6].

Поряд з цим, спостерігається зменшення станом на кінець відповідних років серед зареєстрованих безробітних осіб, зокрема, жінок (на 23,8%), молоді у віці до 35 років (на 44,0%), осіб, які проживають у сільській місцевості (на 20,6%). Натомість збільшилася кількість осіб, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, зменшилася кількість осіб, які отримують допомогу по безробіттю (на 28,3%), а кількість вакансій на кінець року навпаки зросла (у 4 рази з 2013 році). Тобто за більшістю показників спостерігається погіршення роботи обласного центру зайнятості у напрямі забезпечення ефективності сприяння працевлаштуванню безробітних.

Надалі виникає необхідність проведення детальнішого аналізу зміни кількості осіб, які мають додаткові гарантії соціального захисту, працевлаштованих Волинським обласним центром зайнятості у 2015-2016 роках (рис. 1).

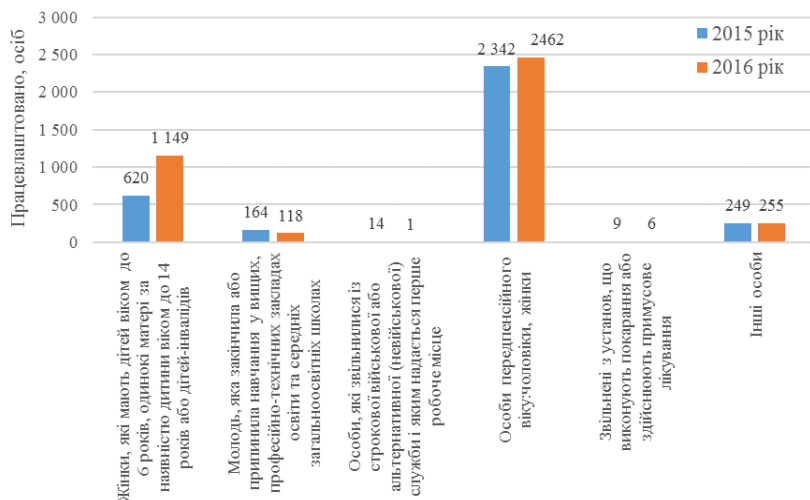

Рис. 1. Динаміка кількості осіб, які мають додаткові гарантії соціального захисту, працевлаштованих Волинським обласним центром зайнятості у 2015-2016 роках (побудовано автором на основі даних [1-6])

Як бачимо з рисунку, загалом спостерігалось збільшення кількості осіб, які мають додаткові гарантії соціального захисту, працевлаштованих Волинським обласним центром. Особливо значним цей показник є у працевлаштуванні осіб передпенсійного віку, кількість яких збільшилася й у 2017 році становила 2462 осіб. Також значна увага приділяється працевлаштуванню жінок, які маю дітей до 6 років та інші соціальні пільги, яких у 2017 році було працевлаштовано 1149 осіб, тобто майже у 2 рази більше, ніж у попередньому році. Тому можна констатувати, що служба зайнятості в цілому проводить достатньо заходів для працевлаштування осіб, які мають додаткові гарантії соціального захисту.

На наступному етапі аналізу проведено порівняння зміни кількості безробітних, які проходили професійне навчання та брали участь у громадських роботах у Волинському обласному центрі зайнятості за 2010–2017 рр. (рис. 2).

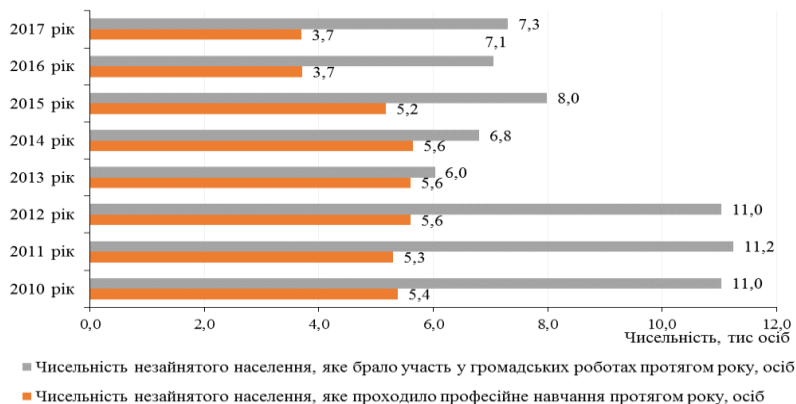

Рис. 2. Порівняння зміни кількості безробітних, які проходили професійне навчання та брали участь у громадських роботах у Волинському обласному центрі зайнятості за 2010–2017 рр. (побудовано автором на основі даних [1-6])

Отже, протягом останніх 8 років відбулося поступове зменшення як чисельності незайнятого населення, яке брало участь у громадських роботах (з 11,0 тис осіб у 2010 році до 7,3 тис осіб у 2017 році, або на 33,9%), так і чисельності безробітного населення, яке проходило професійне навчання (з 5,4 тис осіб до 3,7 тис осіб, або майже у 2 рази), що свідчить про зменшення масштабів реалізації активних заходів сприяння працевлаштуванню у Волинській області, а також необхідність активізації роботи у цьому напрямі із залученням додаткових фінансових ресурсів з Фонду соціального страхування на випадок безробіття.

Слід відмітити, що найважливішою функцією Волинського обласного центру зайнятості та його структурних підрозділів є забезпечення якнайшвидшого працевлаштування незайнятого населення, яке перебуває на обліку як безробітні. Тому виникає необхідність детальнішого вивчення динаміки кількості зареєстрованих безробітних, потреби роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) та кількості працевлаштованої робочої сили за видами економічної діяльності у Волинській області.

Відповідно, на наступному етапі аналізу вивчено динаміку рівня працевлаштування незанятих громадян через Волинський обласний центр зайнятості за 2011–2017 рр. (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка рівня працевлаштування незанятих громадян через Волинський обласний центр зайнятості за 2011–2017 рр. (побудовано на основі даних [1-6])

Такі значні коливання рівня працевлаштування безробітних пов'язуються з особливостями розвитку ринків праці окремих міст чи районів, які чутливі до зміни економічної ситуації на окремих підприємствах або організаціях, особливо в період економічної кризи та фінансової нестабільності, що характеризується зменшенням попиту на робочу силу.

Висновки. З метою збалансування попиту і пропозиції на ринку праці регіонального рівня потрібно запровадити практику формування стратегії збалансування попиту і пропозиції на регіональному ринку праці, яка повинна бути спрямована на усунення дисбалансів між інтересами окремих сторін соціально-трудових відносин. У роботі запропоновано порядок розробки та реалізації стратегії збалансування попиту і пропозиції на регіональному рин-

ку праці та роль у цьому процесі Територіальної тристоронньої соціально-економічної ради.

Організаційно-управлінське забезпечення діяльності Територіальної тристоронньої соціально-економічної ради здійснюватимуть Голова обласної ради і Голова облдержадміністрації. Нормативно-правове забезпечення діяльності цієї структури здійснюватиме Волинська обласна рада. Зі свого боку тристороння рада надаватиме найвищим органам державної влади інформацію про стан виконання стратегії збалансування попиту і пропозиції на ринку праці та пропозиції щодо удосконалення системи нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення у сфері соціального діалогу.

1. Волинь-2016: статистичний щорічник / За ред. В.Ю. Науменка. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 457 с.
2. Головне управління статистики у Волинській області : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.
3. Праця Волині-2014: статистичний збірник / За ред. Л.С. Баранюк. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2015. – 107 с.
4. Праця Волині-2015: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2016. – 116 с.
5. Праця Волині-2016: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 103 с.
6. Праця Волині-2017: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2018. – 128 с.

*УДК 351.84

Шубалий О.М., д.е.н., професор

Андрусик І.О.

Луцький національний технічний університет

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У РЕГІОНІ

У статті проведено оцінку стану і обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення соціального захисту населення на прикладі Волинської області.

Ключові слова: соціальний захист, доходи населення, соціальні допомоги, середня заробітна плата, пенсія, регіон.

* Шубалий О.М., Андрусик І.О.

Shubalyi O., Andrusyk I.

STATUS AND PROSPECTS FOR IMPROVING SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN THE REGION

The level of social protection of the population depends to a large extent on the level of development of the region concerned. Therefore, there is a need for additional research on the peculiarities of the formation of social protection standards at the regional level.

The purpose of the study is to study the trends of changing indicators and justification of proposals for improving social protection of the population in a separate region – Volyn region.

On the basis of the study of the dynamics of total expenditures on social protection in the Volyn region, a steady increase of 58% over the past three years has been revealed. This indicator characterizes the degree of implementation of social functions by public authorities. According to the analysis of the population, it is evident that in the last three years it has decreased by 4023 persons. This suggests inefficiency of social protection of the population. From the study of the level of the employed population, it is clear that it has decreased by 7.85%, which suggests a deterioration of the situation. The main socially unprotected group of the population in the context of lowering real incomes were pensioners. After all, the average amount of pensions barely exceeds the subsistence level. A more detailed analysis of the pension provision in Ukraine shows a reduction in the real size of the pension, as well as a reduction in its share in percentage wages. In recent years, the state has been actively pursuing a policy of reducing the number of pensioners by increasing the retirement age, limiting the maximum amount of pensions and other measures that increase social tension in society.

There was a nominal increase in the living standards of pensioners. In turn, the subsistence minimum is still much lower, but it is beneficial for the state, since levels of various social expenditures are tied to this indicator. The assessment of the effectiveness of social protection of the population has shown that there are many problems that impede the normal functioning of this system. The biggest problem that exists at present is the discrepancy of social standards with the real situation, because under these circumstances, our country's inhabitants can not fully satisfy their needs and increase the flows of labor migration to the developed countries.

The solution to most of these is associated with the need for accelerated growth of the national economy, as well as the complete elimination of its shadow component, which by many estimates is about 50%. That is, the de-nationalization of the national economy can become a powerful impetus for the growth of incomes and budgets of all levels of at least 25%. Another important impetus of economic growth and raising the standard of living of the population and basic indicators of social protection should be the involvement in the legal money circulation of the population, which are stored by the banks, but can become a powerful tool for the growth of domestic investment, which is appropriate to direct the creation and development of production with a new added cost. This will again increase the level of employment and income of the population, as well as create a multiplier effect for the growth of social standards of living.

Key words: social protection, population incomes, social assistance, average wage, pension, region.

Шубалый А.М., Андрусик И.О.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В РЕГИОНЕ

В статье проведена оценка состояния и обоснованы перспективные направления совершенствования социальной защиты населения на примере Волынской области.

Ключевые слова: социальная защита, доходы населения, социальные пособия, средняя заработная плата, пенсия, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Соціально орієнтована ринкова економіка базується на принципі соціальної справедливості, що означає, що необхідно забезпечити захист певних верств населення в країні, що самі по собі не можуть забезпечити гідний рівень життя. Держава утверджує чіткий рівень соціальних норм (склад споживчого кошика, розмір прожиткового мінімуму, мінімальну заробітну плату тощо). Рівень соціального захисту населення значною мірою залежить від рівня розвитку відповідного регіону. Тому виникає необхідність проведення додаткових досліджень щодо особливостей формування стандартів соціального захисту населення на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Досліджуване питання розкрито в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема таких як А. Гриненко, І. Михайловська, Т. Косова, Н. Флорескул, А. Халецька, Г. Юрчик, І. Ярошенко та багатьох інших [2-8]. Відзначивши значний внесок дослідників у розробку даної проблематики, слід зауважити, що обґрунтування ефективного застосування соціального захисту у системі соціальної політики щодо вирішення соціальних проблем у регіоні вимагає подальших досліджень.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у вивченні тенденцій зміни показників та обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення соціального захисту у Волинській області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ступінь здійснення соціальних функцій державою можна оцінити, вивчивши динаміку

загальних видатків на соціальний захист у Волинській області (рис. 1).

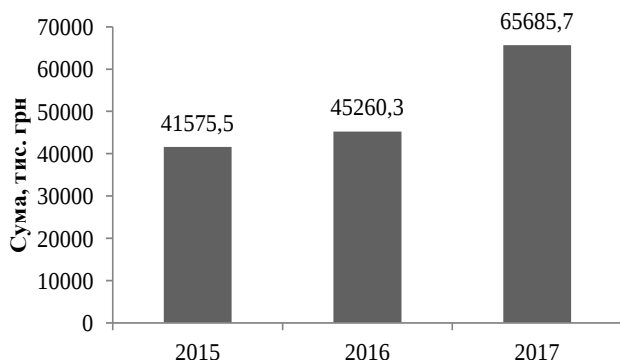

Рис. 1. Динаміка загальних видатків на соціальний захист у Волинській області за 2015–2017 рр. (побудовано за [1])

Спостерігаємо зростання видатків на соціальний захист, а саме з 41575,5 тис грн у 2015 році до 65685,7 тис грн у 2017 році, або відповідно на 58%. Попри щорічне збільшення видатків бюджету на соціальну сферу, рівень соціального захисту населення залишається на низькому рівні. Україна переживає політичні та економічні кризи, що негативно позначається на рівні життя людей та породжує бідність серед населення. Основне завдання полягає в захисті певних найбільш уразливих категорій населення, що звичайно ж потребує фінансової підтримки.

Соціальна політика на національному та регіональному рівнях не приймають збільшення чисельності наявного та постійного населення у регіоні (рис. 2).

Як бачимо, чисельність населення даного регіону кожного року знижується. Загалом у 2017 році порівняно до 2015 роком населення зменшилося на 0,004% (або 4023 осіб). Це зумовлено нестабільною ситуацією в країні, адже поряд із зростанням смертності населення активізувалися процеси трудової міграції.

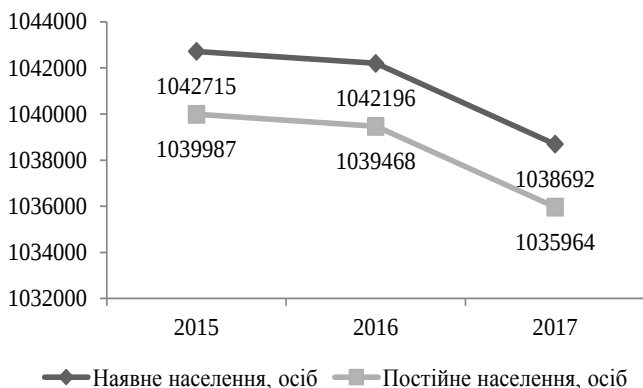

Рис. 2. Динаміка наявного та постійного населення у Волинській області за 2015–2017рр. (побудовано за даними [1])

Соціальні допомоги поступово збільшуються та на фоні низької заробітної плати займають значну частку у доходах населення (табл. 1).

Таблиця 1
Динаміка зміни соціальних допомог у доходах населення Волинської області за 2014–2016 рр.

Показники	Роки			Темп приросту, %		
	2014	2015	2016	2015 / 2014	2016 / 2015	2016 / 2014
Доходи – усього, млн. грн	27986	33250	39319	18,8	18,3	40,5
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, млн. грн	11717	13752	15775	17,4	14,7	34,6
Питома вага соціальних допомог у загальних доходах, %	41,9	41,4	40,1	-1,19	-3,14	-4,3
Наявний дохід у розрах. на одну особу, грн	20137,2	24222,3	28312,5	20,3	16,9	40,6
Реальний наявний дохід населення, млн. грн	20985	25259	29496	20,4	16,8	40,6

Примітка. Побудова автором на основі даних [51].

Протягом аналізованого періоду відбулося зростання й показника наявного доходу у розрахунку на одну особу загалом у два рази. Зменшення питомої ваги соціальних допомог у доходах населення, відповідно з 41,9% до 40,1%, відбувалося в умовах знецінення національної валюти. Тобто соціальні стандарти зростали меншими темпами, ніж відбувалося зростання інфляції.

Таким чином соціальні допомоги не виконували функції належного соціального захисту населення, особливо для осіб, які не мали додаткових доходів.

Це вимагає детальнішого вивчення структури соціальних виплат за основними видами (рис. 3).

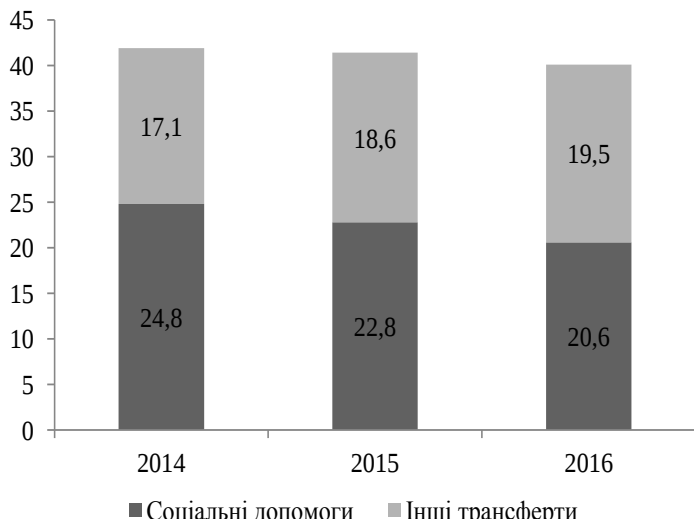

Рис. 3. Структура соціальних виплат за основними видами у Волинській області за 2014-2016 рр., % (побудовано за [1])

За аналізований період спостерігаємо незначне зменшення питомої ваги соціальних допомог – з 41,9% у 2014 році до 40,1% у 2016 році, але їх частка залишається найбільшою в структурі доходів населення.

Певним результатом соціальної політики є зміна показників економічної активності, зайнятості і безробіття населення (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень зайнятого та безробітного населення у Волинській області за 2015-2017 рр.

Рік	Економічно активне населення, тис осіб	Зайняте населення		Безробітне населення (за методологією МОП)	
		в середньому, тис осіб	у % до економічно активного населення	В середньому, тис осіб	у % до економічно активного населення
2015	432,9	389,8	90,0	43,1	10,0
2016	426,3	376,6	88,3	49,7	11,7
2017	413,5	361,4	87,4	52,1	12,6

Примітка. Побудова автором на основі даних [1].

Найбільше на таку ситуацію впливає погіршення становища в системі охорони здоров'я, збільшується кількість осіб з інвалідністю в працездатному віці. Рівень безробітного населення з кожним роком зростає, відповідно рівень зайнятого населення зменшується, у 2017 році на 28,4 тис осіб, або 7,85%, що свідчить про погіршення соціального становища населення.

Певним індикатором рівня виконання заробітною платою стимулюючої функції є співвідношення її середнього рівня до рівня мінімальної заробітної плати (рис. 4). Видно, що номінальна заробітна плата за останні роки зростала, а саме у 2017 році на 2428 грн або на 73,8% у порівнянні до 2015 року. Нарахована заробітна плата у % до мінімальної у 2017 році знизилась на 93,5% до 2016 року. На зростання найбільше вплинуло збільшення рівня мінімальної заробітної плати, але фактичний розмір у відповідності до мінімального рівня значно знизився. Підвищення рівня доходів усіх верств населення сприяло покращенню ситуації з бідністю. Вперше з 2013 року зафіксовано суттєве зменшення рівня абсолютної бідності.

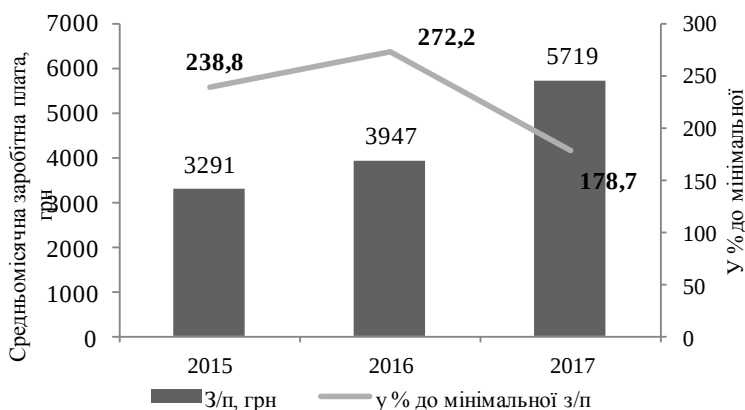

Рис. 4. Середньомісячна зарплата одного працівника у Волинській області за 2015–2017 рр. (побудовано за [1])

Чисельної соціально незахищеною верствою населення є пенсіонери, що потребує вивчення ситуації у цій сфері (табл. 3).

Таблиця 3

Співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та прожиткового мінімуму у Волинській області за 2015–2017 рр.

Показники	Роки			Темп приросту, %		
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2017/2015
Прожитковий мінімум на одну особу в розрах. на місяць, грн	1330	1544	1624	16,1	5,2	22,1
для осіб, які втратили працездатність	1074	1247	1312	16,1	5,2	22,1
Середній розмір призначених місячних пенсій пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн	1392,8	1511,9	1664,3	8,5	10,1	19,5
Розмір пенсії у % до прожиткового мінім. на 1 особу	104,7	98	102,5	-6,4	4,6	-2,1
Розмір пенсії у % до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	129,7	121,2	126,8	-6,5	4,6	-2,2

Примітка. Побудова автором на основі даних [51].

Загалом можна зазначити, що відбувається постійне зростання загального прожиткового мінімуму і також для осіб, які втратили працездатність в цілому за аналізований період на 22,1%. За цей період середній розмір призначених місячних пенсій пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, зріс на 19,5%. Але за 2015–2016 рр. ці показники зросли, відповідно на 16,1% та 8,5%, тобто розміри пенсії зростали меншими темпами, ніж прожиткового мінімуму. Таким чином, відбулося номінальне підвищення рівня життя пенсіонерів. Показник прожиткового мінімуму залишається значно заниженим, але це вигідно для держави, оскільки до його рівня прив'язуються рівні різноманітних соціальних видатків.

Висновки. На основі вивчення динаміки загальних видатків на соціальний захист у Волинській області виявлено поступове їх зростання за останні три роки на 58%. Згідно проведеного аналізу чисельності населення видно, що за останні три роки воно зменшилось на 4023 особи. Це говорить про неефективність соціального захисту населення.

З дослідження рівня зайнятості населення, видно, що він зменшився на 7,85%, тобто відбулося погіршення ситуації. Основною соціально незахищеною групою населення в умовах зниження реальних доходів стали пенсіонери. Адже середній розмір пенсій ледве перевищує рівень прожиткового мінімуму. Детальніший аналіз стану пенсійного забезпечення в Україні свідчить про зменшення реального розміру пенсії, а також зменшення її частки у процентах до розміру заробітної плати. Протягом останніх років держава проводить активну політику зменшення кількості пенсіонерів за рахунок підвищення пенсійного віку, обмеження максимального розміру пенсії та інші заходи, що збільшує соціальну напругу у суспільстві.

Оцінка ефективності соціального захисту населення показала, що існує багато проблем, які перешкоджають нормальному функціонуванню даної системи. Найбільшою проблемою, яка існує на даний час є невідповідність соціальних стандартів реальній ситуації, адже за даних обставин жителі нашої країни не можуть повністю задовольнити свої потреби та збільшують потоки трудової міграції у розвинені країни.

Вирішення більшості з вказаних пов'язується з необхідністю забезпечення прискореного зростання національної економіки, а також повного усунення її тіньової складової, яка за багатьма оцінками складає близько 50%. Тобто детінізація національної економіки може стати потужним імпульсом зростання доходів населення та бюджетів усіх рівнів не менш як на 25%. Також важливим імпульсом економічного зростання та підвищення рівня життя населення й базових показників соціального захисту повинно стати залучення в легальний грошовий оборот коштів населення, які зберігаються паза банками, але можуть стати потужним інструментом зростання внутрішніх інвестицій, які доцільно спрямувати на створення й розвиток виробництва з новою доданою вартістю. Це дозволить знову ж підвищити рівень зайнятості та доходів населення, а також створить мультиплікативний ефект для зростання рівня соціальних стандартів життя населення.

1. Головне управління статистики у Волинській області : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
2. Гриненко А. М. Вплив соціальної політики на соціальну згуртованість суспільства / А. М. Гриненко, В. В. Кирилюк // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2016. – № 2. – С. 130-135.
3. Михайловська І. М. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення / І.М. Михайловська, О.В. Неліпович. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – С. 255-260.
4. Косова Т. Д. Сутність і критерії ефективності системи соціального захисту / Т. Д. Косова, І. В. Басанцов // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 26-32.
5. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави / В. В. Москаленко // Наукові записки. – 2003. – Т. 21. – С. 41-44.
6. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави / Н. Флорескул. // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – №2. – С.34-45.
7. Халецька А.А. Методологічні передумови формування політики соціального захисту населення / А. А. Халецька // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління.. – 2010. – № 1. – С. 75-80.
8. Юрчик Г. Соціальний захист зайнятого населення України в умовах економічної нестабільності / Г. Юрчик // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 1. – С. 34-42.

*УДК 657.471:658

Яценко В.Ф., к.е.н., доцент

Херсонський національний технічний університет

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ СИСТЕМ ОБЛІКУ ВИТРАТ

У статті розглянуто еволюційний розвиток методів обліку витрат під впливом трансформаційних змін у суспільстві і представлено класифікацію систем обліку витрат на основі виокремлення ознак індустриального та постіндустріального етапів розвитку суспільства.

Ключові слова: витрати, витрати виробництва, калькулювання собівартості продукції, система обліку витрат за замовленнями, система обліку витрат за процесами, система обліку за повними витратами.

Yatsenko V.

EVOLUTIONARY APPROACH TO THE CLASSIFICATION OF COST ACCOUNTING SYSTEMS

A classification of cost accounting systems based on evolutionary society development is presented. There are two approaches of cost accounting methods classification based on papers of Ukrainian scientists. The first is the classification by country of origin and using, the second is based on the presenting traditional and non-traditional methods.

The author tried to analyze the positions of scientists on the classification of cost accounting methods through evolutionary transformations of economic and social relations. Obtained results allow to divide the history of the cost accounting system development into two periods. The first relates to the industrial era and the industrial revolution and is characterized by the emergence and development of traditional (classical) accounting systems for production costs and its calculation. The second period involves the transition of society to the next post-industrial stage and the emergence of new management concepts that are oriented towards strategic thinking and consumer satisfaction.

Traditional systems of cost accounting include full costing or absorption costing system which is based on the division of costs on the direct and indirect in relation to the object, and variable and fixed costs in relation to the volume of production. Therefore, there are three alternatives: actual-costs, normal-costs, and standard-costs. Two basic models (job costing and process costing) are used for cost accounting in order to calculate self-cost of the product unit according to the peculiarities of the production process. In case, if none of the basic models does not meet the specifics of the production environment, a hybrid-costing system is used, which is a combination of two basic

* Яценко В.Ф.

models.

The study has confirmed that the historical development of cost accounting systems was carried out in accordance with the evolutionary society development. Property relations on means of production and class society determined by two models of economic formation. However, obtained results has proved that there is no significant difference between evolutionary development of the accounting systems in the socialist and capitalist economies. Vice versa, cost accounting systems of the industrial stage of society development apart economy models have two fundamental principles: recording only actual (real) data and production process orientation.

Key words. cost, costing system, process costing, job costing, absorption costing (full costing).

Яценко В.Ф.

ЭВОЛЮЦИОННЫЙ ПОДХОД К КЛАССИФИКАЦИИ СИСТЕМ УЧЕТА ЗАТРАТ

В статье рассмотрены эволюционное развитие методов учета затрат под влиянием трансформационных изменений в обществе и представлена классификация систем учета затрат на основе выделения признаков индустриального и постиндустриального этапов развития общества.

Ключевые слова: затраты, калькулирование себестоимости продукции, система учета затрат по заказам, система учета затрат по процессам, система учета по полным затратам.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Усталені традиції обліку в умовах командно-адміністративної системи управління радянської епохи тривалий час домінували у свідомості науковців та бізнес-практиків в Україні. Відкриття кордонів наприкінці ХХ століття надихнуло академічну спільноту до вивчення та активного пропагування теорій вчених інших країн, переважно Німеччини та США, але економічні реалії того часу не сприяли впровадженню новітніх концепцій, а вітчизняні методи помилково вважалися застарілими і не прийнятними для ринкової моделі економічної системи.

Дослідження систем обліку витрат з точки зору еволюційного розвитку суспільства, враховуючи особливості історичного шляху становлення вітчизняної економічної системи, має суттєве значення для розвитку теорії та методології обліку, а також для вирішення конкретних завдань у бізнес-середовищі.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирі-

шення проблеми. Поширеним підходом до класифікації методів обліку витрат є групування за країнами виникнення і застосування. Так, до вітчизняних методів та методів країн ближнього зарубіжжя Т. Сльозко відносить попроцесний (простий, однопередільний), попередільний, позамовний, поконтрактний, попартійний калькуляції, нормативний, котловий, поопераційної калькуляції. Методами далекого зарубіжжя автор вважає Стандарт-кост, Дрект-костинг, Таргет-костинг, Кайзен-костинг, Абзорпшн-костинг, Кост-кілінг, CVP-аналіз, LCC-аналіз, аналіз (ФВА), метод EVA, ABC-метод, та бенчмаркінг [1, с. 17].

В.А. Дерій сучасні методи обліку витрат поділяє на дві групи: 1) традиційні, які використовуються у вітчизняній обліковій практиці протягом десятиліть; 2) запозичені, тобто сформовані та розвинуті в інших країнах світу. До традиційних методів вітчизняної облікової науки науковець відносить позамовний, нормативний, знеособлений (котловий), повиробничий, поопераційний, попередільний, попроцесний, групово-виробничий (попартійний), а також два варіанти обліку (безнапівфабрикатний та напівфабрикатний) [2, С.421].

В.В. Дубовая, проаналізувавши нормативні документи, виявляє схожість методів обліку витрат у вітчизняній і зарубіжній практиці. Вона пропонує для наближення вітчизняної бухгалтерської теорії до зарубіжної визнати два основні підходи до формування витрат з використанням зарубіжних назв – позамовного та попроцесного [3, с. 156]. Поряд із позамовним (Job order cost system) і попроцесним (Process cost system) методами С.О. Левицька і Д.М. Сич використовують термін «змішаний метод» для позначення методу обліку прямих затрат за фактичними даними, а накладних – за середнім коефіцієнтом розподілу [4, с. 230].

А.С. Немченко та В.М. Назаркіна класифікують методи обліку витрат на виробництво за наступними ознаками: за способом оцінки витрат (за фактичною собівартістю, за плановою собівартістю, за нормативною собівартістю); по відношенню витрат до технологічного процесу виробництва (попередільний, позамовний, попроцесний); по повноті включення витрат до собівартості (по повній собівартості, за прямими витратами, маржинальної собівартості) [5, с.40].

Германенко Л. методи обліку витрат групує за наступними класифікаційними ознаками: обсяг витрат, що відносяться на їх носії: метод повного поглинання (absorption-cost system) та метод часткового поглинання (direct-cost system); тимчасова спрямованість обчислення фактичних (минулих, історичних) (actual-cost system) затрат та обчислення стандартних (планових, нормативних) (standart-cost system) затрат; технологія виробництва: попроцесний метод (process-cost system) та позаказний метод (job order-cost system) [6, с.136].

Інший підхід до класифікації методів обліку витрат і калькулювання собівартості ґрунтується на виділенні традиційних і нетрадиційних методів. У групі традиційних методів групою авторів [7] представлені методи зарубіжної практики та аналоги у вітчизняному обліку: метод калькулювання по замовленнях (позамовний) та метод попроцесного калькулювання (попередільний); система стандарт кост (система нормування обліку витрат за повною собівартістю) та система директ-кастинг (система нормування обліку витрат за скороченою собівартістю). До нетрадиційних методів віднесли методи «ABC» і «Target-costing», які не мають аналогів у вітчизняній бухгалтерській науці.

На думку автора, упорядкування позицій науковців щодо класифікації методів обліку витрат потребує розгляду через призму еволюційних перетворень економічно-суспільних відносин для узагальнення теорії і практики обліку витрат індустріального і постіндустріального періодів.

Цілі статті. Метою статті є побудова класифікації систем обліку витрат на основі дослідження еволюційного розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ідентифікація вітчизняних методів обліку витрат на виробництво продукції як традиційних, які загальновідомі в наукових колах та у практичній діяльності українських підприємств протягом багатьох десятиліть, можна пояснити відсутністю протягом тривалого часу можливості вивчення досвіду зарубіжних країн. Історія виникнення і розвитку систем обліку витрат знаходиться в центрі уваги вчених з усього світу, в тому числі, і проблема встановлення класифікаційних ознак

для віднесення систем обліку до традиційних (класичних).

Адум Сміт Овунда (Adum Smith Ovunda), детально проаналізувавши різноманітні джерела, які в багатьох випадках недоступні вітчизняним дослідникам, продемонстрував розвиток обліку витрат і управлінського обліку в світі [8]. Він зазначає, що не зважаючи на існування підтверджень про застосування обліку витрат у стародавні часи та використання деяких рахунків і простих форм обліку витрат у XIV столітті, облік витрат і калькулювання собівартості відносять до XIX століття і пов'язують його з розквітом промислової революції. Проте, Едвардс і Ньюэлл [9, с. 41] заперечують, що калькуляція продукту (product costing) відноситься до XIX століття. Едвардс [10] як доказ наводить детальний приклад рахунків XVIII століття для калькулювання процесу (process costing) як «потоків виробництва трикотажних виробів» (thread hosiery production).

Основним процесом створення додаткової вартості для промислових підприємств є матеріальне виробництво, проте на початку індустріального етапу розвитку суспільства само підприємство ототожнювалося з виробництвом, оскільки сукупні витрати підприємства вважалися виробничими, найбільшу питому вагу з яких складали матеріальні витрати. XIX століття характеризується появою крупних підприємств, таких як текстильні фабрики, залізничні дороги, металургійні та інші заводи, які активно використовували машини у виробництві, отже, облік витрат в сучасному розумінні є продуктом того часу. Система обліку витрат на виробництво мала декілька центрів, в яких збиралися прямі витрати на матеріали і робочу силу, а непрямі витрати розподілялися між ними на основі заздалегідь визначених ставок. Джонсон і Каплан [11] описали систему обліку витрат на виробництво гігантської сталеливарної компанії, яка безперервно збирала дані про всі прямі витрати, пов'язані з кожним процесом виробничої діяльності від доменної печі до прокатного цеху. Також вони зазначають, що основні методи обліку витрат (cost methods), серед яких відзначають попроцесний метод (process costing) та нормативний (standard costing) з'явилися саме в період промислової революції, проте ці методи значно покращилися вже на початку XX століття. Поряд із масовим виробництвом функціонували підприємства, які спеціалізувалися на виконанні індивідуальних замовлень клієнтів і виробництві ексклюзив-

них видів продукції, для яких системою обліку витрат і калькулювання собівартості стала «позамовна» (англомовний синонім «Job costing / Job cost accounting»). Отже, можна стверджувати, що облік витрат за замовленнями та процесами є базовими моделями обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції.

Аналогічна ситуація спостерігається в Україні, де методи обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості виникли і розвивалися в період розквіту епохи індустріалізації (1950-1970 рр), який співпав з радянськими часами, іншими словами в період панування соціалістичної моделі економічної системи. Проте індустріальний етап цивілізаційного розвитку суспільства має спільні риси обох формацій: соціалістичної і капіталістичної, яка рухалася до ринкової, зокрема, розквіт індустріалізації характеризувався великими промисловими підприємствами, які зосереджувалися на масовому виробництві одного виду продукції з метою отримання максимальної вигоди за рахунок ефекту масштабу. Модель «Витрати-обсяг» є концептуальною основою системи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, адже забезпечує даними вхідні параметри моделі. Модель лежить в основі методики CVP-аналізу (аналіз витрат – обсяг виробництва – прибуток, визначення критичної точки виробництва).

Сукупні витрати підприємства в обліку поділяють на виробництво продукції (product cost) та витрати звітного періоду (period cost). Виробнича собівартість продукції у фінансовому обліку включає всі витрати, понесені під час виробництва (full costing або absorption costing): прямі витрати, які можна безпосередньо віднести на виробництво конкретного виду продукції (матеріальні, на оплату праці, інші), та загальновиробничі (накладні), які відносяться до процесу виробництва та розподіляються на конкретний виготовлений продукт на основі ставки розподілення. У складі загальновиробничих витрат виділяють змінну і постійну частини.

Система обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції за повними витратами має три варіанти: (1) за фактичними витратами (actual-costs) - основана на фактичних (історичних) даних, фіксує прямі витрати на виробництво (матеріальні й на оплату праці) на об'єкт витрат та накладні виробничі витрати для подальшого розподілення між об'єктами витрат; (2) за пла-

новими (бюджетними, звичайними) витратами (normal-costs) - використовує фактичні прямі матеріальні витрати і витрати на оплату праці, а накладні виробничі витрати розподіляються між носіями витрат за розрахованою заздалегідь плановою ставкою шляхом множення її на фактичну кількість встановленої бази розподілення; (3) за стандартними (нормативними) витратами (standard-costs) – попереднє (до початку виробничого процесу) нормування витрат за статтями калькуляції з метою посилення контролю за раціональним використанням ресурсів з явними ознаками надзору.

Три варіанти системи обліку за повними витратами свідчать про поступову переорієнтацію вектору управління витратами з реально спожитих/використаних ресурсів підчас виробництва продукції на майбутні (прогнозні) витрати.

Для обчислення собівартості одиниці продукції відповідно особливостям організації виробничого процесу використовують дві базові моделі обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції: за замовленнями (job costing) або процесами (process costing). Якщо жодна із базових моделей не відповідає особливостям виробничого середовища, використовується гібридна система (hybrid-costing system), яка визначається як комбінація двох базових моделей. Вітчизняна практика використовує множину термінів: змішаний метод, напівфабрикатний, тощо, проте, ці методи є різноваріантними комбінаціями двох базових моделей.

В попередніх роботах автором представленої статті відмічалося, що цивілізаційні процеси у світовій економіці призвели до значних змін у бізнес-середовищі. Глобалізація, дерегулювання ринків, формування міжнародних транспортних систем, підвищення вимог клієнтів і покупців до якості продукції посилили конкуренцію між виробниками. Нововведення неодмінно призвели до переформовування виробничої діяльності, моделі поведінки витрат виробництва, отже й методів обліку витрат [12, с. 111-112]. Пріоритетним для управління став процес реалізації продукції замість виробництва, а на основі концепції стратегічного управління виникли і розвиваються нові системи управління витратами, орієнтовані на довгострокові періоди, фактичні витрати, реально понесені підприємством слугують для формування показників фінансової звітності і оподаткування та аналізу і контролю реалізації стратегії

підприємства (рис.1).

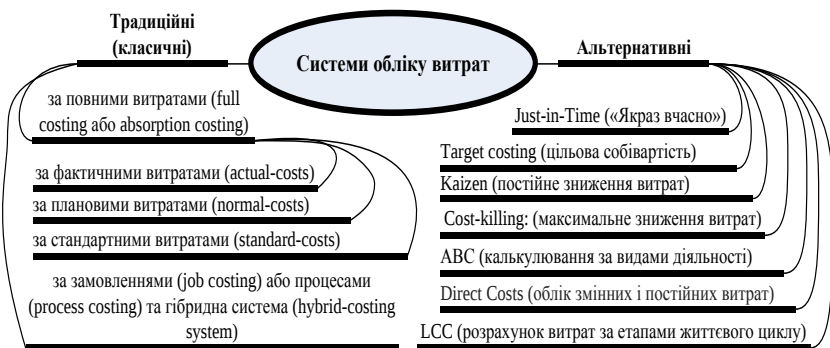

Рис. 1. Класифікація систем обліку витрат (авторська розробка)

Отже, розвиток системи обліку витрат умовно можна поділити на два періоди: (1) відноситься до індустріальної епохи і промислової революції та характеризується виникненням і розвитком традиційних систем обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції; (2) період, пов'язаний з переходом суспільства до наступного постіндустріального етапу та виникненням нових концепцій управління, орієнтованих на стратегічне мислення та задоволення вимог споживача.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що історичний розвиток систем обліку витрат відбувався відповідно до еволюційного розвитку економічно-суспільних відносин у суспільстві. Відносини власності на засоби виробництва та класовий характер суспільства визначали дві моделі економічної формації, проте отримані результати доводять, що еволюційний розвиток систем обліку витрат капіталістичної і соціалістичної моделі економіки суттєвих розбіжностей не мають. Навпаки, системам обліку витрат індустріального етапу розвитку суспільства незалежно від моделі економічної формації притаманні два фундаментальних принципи: фіксування виключно фактичних (реальних) даних та орієнтація на процес виробництва.

1. Сльозко Т. Методи обліку витрат чи методи управління витратами: проблеми дифініцій //Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – №. 4. – С. 16-21.
2. Дерій В. А. Вітчизняні методи обліку витрат на виробництво: оцінка стану і потенціал застосування //Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2010. – №. 7 (1). – С. 415-424.
3. Дубовая В. В Концептуальна основа методів обліку витрат у промисловості //Причорноморські економічні студії. – 2016. – №. 12 (2). – С. 154-158.
4. Левицька С. О. Роль управлінського обліку в оптимізації калькулювання собівартості виробництва (на прикладі вітчизняних підприємств малого та середнього бізнесу) / С. О.Левицька , Д. М.Сич //Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2015. – №. 1. – С. 226-234.
5. Немченко, А. С. Обґрунтування методичних підходів до управління собівартістю виробництва лікарських засобів / А. С. Немченко, В. М. Назаркіна // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. - 2015. - № 3. - С. 38-43.
6. Германенко Л. Обґрунтування використання методів обліку витрат та калькулювання в економічних реаліях //Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – №. 40 (1). – С. 134-140.
7. Чернікова І.Б. Управлінський облік в інформаційній системі підприємства. Навчальний посібник. / І.Б. Чернікова, Л.О.Кирильєва, Д.Д. Шеховцова, О.О.Кваша, І.С.Коробкіна // Харківський державний університет харчування та торгівлі. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2016. – 209 с.
8. Ovunda A. S. The Development of Cost and Management Accounting: A Historical Perspective //European Journal of Humanities and Social Sciences Vol. – 2015. – Т. 34. – №. 1.
9. Edwards, J. R. & Newell, E., (1990). The Development of Industrial Cost and Management Accounting Before 1850: A Survey of Evidence. Business History, 33(1), January.
10. Edwards, R. S., (1937). Some Notes on the Early Literature and Development of Cost Accounting in Great Britain II. The Accountant, Vol. XCVII [New Series], June to December, 14 August.
11. Johson, H. T. & Kaplan, R. S., (1987 and 1991). Relevance Lost: The Rise and Fall. Journal of Management Accounting Research Vol. 1, Fall.
12. Яценко В.Ф. Облік витрат виробництва: вплив тенденцій постіндустріального етапу розвитку суспільства / В.Ф. Яценко// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки. – Херсон, 2018. – № 30. Частина 4. – С. 109-113.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ **Серія «Облік і фінанси»** **Збірник наукових праць** **Випуск 15 (57)**

Комп'ютерна верстка: Т.М. Писаренко

Редактори: Т.М. Писаренко

Підп. до друку 29.11.2018 р. Формат 60х84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 16,5. Обл.-вид. арк. 16,0.
Тираж 100 прим. Зам. 77. Замовне

Адреса редакції: 43024, м. Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29.

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ Луцького НТУ
Свідectво Держкомінформу України ДК № 351 від 05.03.2001 р.

